

VÉRZŐ MAGYARORSZÁG

M a g y a r í r ó k M a g y a r o r s z á g
t e r ü l e t é é r t

M á s o d i k k i a d á s

E z t a k ö n y v e t
K o s z t o l á n y i D e z s ő
s z e r k e s z t e t t e

B u d a p e s t , 1 9 2 8 .

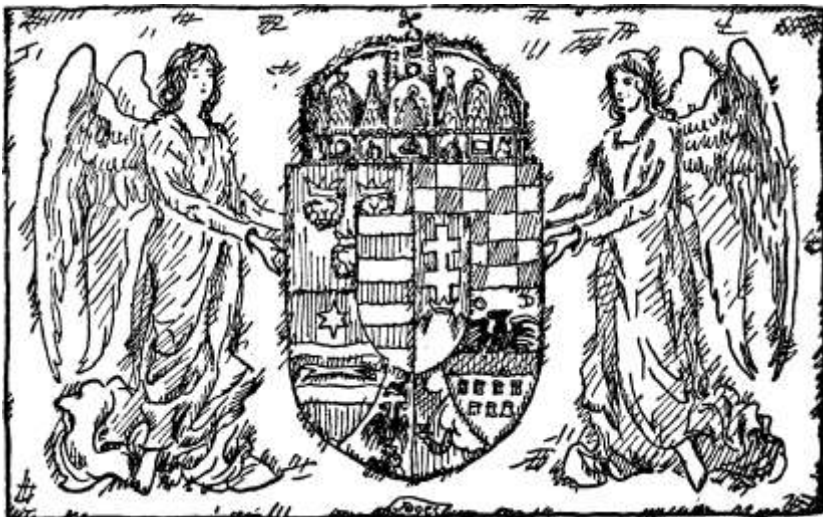
*

Hunok! Isten kardját emelem rá fenjen:
Mind a világvégig általa kimenjen
Népünk birodalma, neve, dicsősége!
Örökkön-örökké nem lesz soha vége.

Buda Halála.

Arany János.

„Ne bánts a magyart!”
Gróf Zrínyi Miklós.

A három béke közül, amelyek Közép-Európa térképét újjá-alakították, az utolsó és a legsztelenebb volt a trianoni. Ez ahelyett, hogy egyszerűsítette volna a nemzetek meglévő keveredését, még inkább bonyolította ezt a kérdést. Olyan mély az elégedetlenség, amelyet ez teremtett, hogy minden elfogulatlan utazó, aki a kontinensnek ezen a vidékén jár, tisztán látja az elkövetett hibák jóvátételének szükségességét.

A középeurópai államok mostani határai önkényesek és nem gazdaságosak. De van ennél még sokkal nagyobb veszedelmük is. Igazságtalanságuk állandó veszedelme Európa békéjének.

Azok a kezek, amelyek a mai politikai helyzetet létrehoz'ák, jövő háború magvait vetették el.

A békeszerződés által teremtett új állapot bizonytalanságát bizonyítja az a tény, hogy három közép- és keleteurópai állam: Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia azonnal szükségét érezte, hogy katonai szövetséget létesítsen Franciaország támogatásával a békeszerződés, de különösen Magyarország-

Ez a szövetség, amelyet kis ántánt néven ismerünk, most is fennáll, bár a múlt évi konferenciáján a három állam állásfoglalása Magyarországgal szemben már szemelláthatóan kevésbé agresszív volt, mint az elmúlt években. Ez a feledés kétségen kívül annak a hűségnek tudható be, amellyel Magyarország, bár állandóan protestál a békeszerződések tiszteletlensége ellen, annak kötelességeit mégis teljesítette.

De a kisántant rohamosan veszít nemzetközi értékéből. Az ilyen szövetségek, amelyeket meghosszabbítanak azután is, amikor már szükségességük megszűnt, maguk is veszedelmeivé válhatnak a nemzetközi békének.

Állítom, hogy eljön az idő a szövetséges hatalmak részére, amelyek aláírták ezt az erőszakos szerződést, hogy fontolóra vegyék azokat a határokat, amelyeket akkor lefektettek, az elmúlt nyolc év világossága és tapasztalatai alapján. Hogyha egy intézkedés nem vált be egy nyolc éves próba alatt, ez erősen bizonyíték amellett, hogy alapjában egészségtelen. En a középeurópai helyzet megváltoztatását követelem, ép annyira a célszerűség, mint az igazságosság szempontjából.

Olyan nép, mint a magyar, amelynek ezeréves alkotmányos tradíciója van, amely egész Európát védte a törökök ellen, amelynek saját Magna Cartája van — az Aranybulla 1222-ből s csak hét évvel fiatalabb, mint a mi hasonló törvényünk — minden jogot megszerzett arra, hogy ne kezeljük úgy mint-ha újonnan alakult Balkánállam lenne.

Lord Rothermere.

Rimaszombat.

. . . nyomasztó nagy éj lesz;
 A levert lélek egy sötét vágyat érez:
 Nem élni! nem élni!
 De egy-egy csillag gyúl a felhőkben távol,
 Fellobbanó fénye lelkünkig világol;
 Remélni! remélni!

Tompa Mihály.

Irredenta? ..

Írta: Herczeg Ferenc.

Azzal tisztában vagyunk mi, de tisztában lehetnek ma már ellenségeink is, hogy valamire való magyar ember soha sem fog belenyugodni az ország földarabolásába. Képzeltető olyan helyzet, mikor nem lesz opportunus erről beszélnünk» de úgy sohasem fordulhat a világ, hogy a szívünkben is lemondjunk ezeréves örökségünkről, Ezt sem fegyverrel, sem szerződéssel, sem brutalitással, sem engedékenységgel nem fogják elérni ellenségeink, mert az ilyen lemondás ellenkeznék az ember ősi természetével. Bármédig tartson is az idegen megszállás, mi azt mindig csak történelmünk egy végtelenül lealázó, de ideiglenes és átmeneti epizódjának fogjuk tekinteni,

amilyen volt Mihály oláh vajda erdélyi, vagy s Giskra-féle zsebrákok felvidéki kalandozása.

Ha Magyarország elragadott vármegyéit ma három európai nagyhatalom tartaná megszállva, mi akkor is biztosak volnánk benne, hogy egykor még vissza fogjuk kapni ezeréves örökségünket. Ilyen esetben azonban bánthatna minket a tudat, hogy addig is, míg üt a szabadság órája, sok víz fog még lefolyni a Dunán, miként sok víz lefolyt a Visztulán is, mielőtt Lengyelország újból össze tudta szedni szétszórt csontjait.

A mi „hódítóink” azonban szerencsére kis nemzetek. Kis nemzetek, amelyek nem is olyan jó katonák, mint voltak Nagy Frigyes poroszai, nem is olyan jó adminisztrátorok, mint voltak Mária Terézia osztrákjai, sőt nem is olyan fegyelmeztet és fanatikus szolgálói az államuknak, mint voltak Katalin cárnő oroszai.

A kis nemzetek nem urai saját sorsuknak, az ő emelkedésük és hanyatlásuk mindenkor rajtuk kívül eső erők játékának eredménye. Olvassuk el az oláhok vagy a szerbek történetét, örökös hullámvás az, amelynél (csak úgy, mint a magyar történelemben, de még kirívóbb módon) a rövid föllendülés egy-egy korszakát a rettenetes nemzeti katasztrófák és a mélységes süllyedés időszakai követik, aszerint, amint a kis nemzetek érdekei egy-egy időre megegyeztek, vagy újból ellentétbe jutottak a Keleten érvényesülő nagyhatalmak érdekeivel.

A világtörténelem logikája hamarosan elpuszlít minden mondvacsinált, hazug államalakulást. A magyar földön és a magyar népen osztozó három hatalom vezéreiből nyugodtan alhatnának, ha mától fogva megállana az idő kereke és érvényét veszítenék a természet törvényei, ha biztosak volnának benne, hogy az orosz óriás örökké csak önmagát fogja emészteni és rettenetes súlyával soha sem fog többé ránehezni Romániára, hogy a 65 millió német örökké tehetetlenül fog heverni a 35 millió francia lábai előtt, hogy a bolgár nép örökre le fog mondani nemzeti aspirációiról, hogy végül az entente örökös rendőri szolgálatot fog végezni Nagy-Románia és Csehország határainak őrizetére.

Az idő kereke azonban soha sem állott még meg semmi-féle szentszövetség parancsára és ha ma nem, holnap egészen

biztosan össze fogja zúzni mindazt, ami mesterkél, hazug, beteg és természetellenes az új Kelet-Európában.

Addig is mit tegyünk mi magyarok? Semmi szükség sincs arra, hogy összeesküvést szőjjünk, hogy lázítsunk, hogy fegyvereket és nyomtatványokat csempésszünk. De ezt nem is teszi senki! A mi *irredentánk* színhelye nem a végeken, hanem Budapesten van. Itt kell szervezkednünk, itt készülőd-nünk. A készülődésünk: a nemzet kulturális, gazdasági és katonai erényeinek gondozása legyen. Szervezkedésünk: a társadalmi erők egyesítése. Az egységes, művelt, munkás magyarság megnyerte a harcot züllött és napról-napra jobban züllő szomszédjaival szemben, mielőtt még kihúzta volna a kardját.

„A Corvin-ok lándzsáját megragadva
Robbanj ki ősi fészkekből, Magyar;
Pattanj fel aztán fekete lovadra
S szállj viadalra a szabad napért!”
Carducci, Sicilia e la rivoluzione,

„A magyar nemzet nem pusztulhat el és ha a sírba tennék is, előbb-
utóbb fel fog támadni.”
Saint-René Tailandier.

„A Magyarország feldarabolása útján létesített új államok szét fognak
omlani a történelem első viharára.”
R. Kinley.

„Magyarországon nemcsak a férfiak hősök, hanem a nők is. 1848-ban
a magyar anyák maguk adták a kardot fiaik kezébe.”
Tissot

„Nem tartom jó embernek, nem tartom jó magyarnak, ki e szegény,
szenvedő hazát jobban ne szeretné, mint akármelyik fényes országát Euró-
pának.”
Deák Ferenc.

„Magyarország foglalja vissza helyét a nemzetek között és legyen az,
ami régen volt; Európa legbüszkébb védőbástyája. Ekkor hazafikéztől
felgöngyölítve a magyar zászló lengjen a Kárpátoktól a Balkán gerincéig, az
Adria partjaitól egészen addig, ahol a Duna hömpölyög a Fekete tengerbe.”

Backwill, Rudolf of Varosnayi 1841.

SZONETT A MAGYAR NEMZETHEZ.

(1849.)

Matthew Arnold.

Nem Spanyolország, mely fénylett a múltba,
Sem Anglia a hős, mely rengeteg
Árút tetéz partján s dús, rettegett.
Sem Franciaország, mely elborulva,

Tébolyda-zajjal víja az Eget.
Sem Amerika, a sivár, a durva,
Sem Németország, mely csak szókba ful ma, —
Hóst egy sem ad, akit hír emleget.

Magyar! Pe mentsd meg őket. kik hörögnek.
Hulljon le lánc és béklyó-garmada,
Légy a világ élesztő harmata!

Szárzaföldön légy mása a görögnek,
Ki Szalamisz szikláin sem törött meg,
Te légy, te a győzhetlen Armada.

A varázsló.

Írta: Bethlen Margit grófnő.

Élt egyszer egy király. Nagy volt és hatalmas és büszke hatalmára. Mindenki ki körülötte élt földig hajolt meg előtte, ami különben célszerű is volt, mert ha véletlenül egyszer egy fej kiemelkedett a többi közül, azt menten leüttette.

Így aztán szükségszerűen ő volt egész környezetében állandóan a legnagyobb és magasabb, ami önérzetét természetesen módfelett fokozta. De azért mindig élt a gyanúperrel, hogy hátha, elbújva valahol a háta mögött valaki mégis felmerészeli emelni fejét, s észrevétlenül hirtelen csak fölébe nő és azért, miként annakidején Hófehérke mostohája, ő is naponta kérdést intézett varázstükréhez. De persze nem azt, hogy ki a legszebb, hanem, hogy ki a legnagyobb és leghatalmasabb országában.

Hosszú időn keresztül minden nap újból és újból megkönnyebülve és kielégített hiúsággal szemlélte tükrében saját képét. De egy idő múlva kósza hírek kezdtek keringeni valami csodálatos lényről, emberről, manóról, vagy varázslóról, akit megfogni nem lehet, jön és megy kénye-kedve szerint, emberek szívéből pompázó virágokat fakaszt, mindegyikéből más és mást, ahogy kedve tartja, néha kis, jelentéktelen szolgálívéből nagy, hatalmas pálmát, édesen daloló madarakkal rajta, máskor megérinti egy nagy úr szívét és számártövis erdő csírázik ki belőle. Néha fordítva is csinálja, de akár így, akár úgy, ő csak nevet és elsuhan, mielőtt megfoghatták volna. A kósza hírek a király füléig is eljutottak és egy nap, amikor tükrébe nézett, saját képe mögött egy hegyes süvegű, hosszú szakálú arc körvonalait vélte megsejteni. És amint nőtt a varázsló híre, úgy nőtt az arc a tükörben is, míg végre a király arcát teljesen kiszorította, és csak ő maga nézett farkasszemet a dühtől és félelemtől reszkető uralkodóval. És mentől tovább nézte, annál vésztyjósőbb lett a varázsló sötét, parancsoló szeme, a világ minden akarata és hatalma összepontosult benne, a király úgy érezte, hogy minden ereje elhagyja és a tükör csörömpölve hullott ki erőtlen kezéből.

Hosszú időbe telt, míg annyira összetudta magát szedni, hogy hoppmesterét behivathatta.

— Kerítsétek elő a varázslót. Látni akarom — parancsolta sötéten.

A hoppmester reszketve hajolt kétrét.

— Felsőleges királyom — dadogta rémulten, — senki sem tudja, mikor, hol tanyázik. Itt van és már el is tűnt. Azt hiszik távol van és hirtelen utadba akad. Jön és megy, áldást és átkot szórva maga körül, senkisésem tudja miért.

A király, ki nem szokta meg szolgálínál az ellenmondást, már inteni készült, hogy a kedvetlenséget okozó száj örökre elnémuljon, de hirtelen mást gondolt:

— Hát jó. Addig fogom országomat bejárni, míg utamba nem kerül, induljunk.

Nagy volt a király kísérete, mellyel útnak indultak, hadseregnek is bevált volna. Esténként, ha tábort ütöttek, a tűzhelyek fel-fel csapó lángjai asszonyt, férfit, gyereket vegyest világítottak meg, kik mind ott sűrögtek, forogtak, tevékenykedtek, hogy a király kényelmét szolgálják. Bejárták a városokat,

falvakat, a legkisebb, rejtettebb tanyára is bekukkantottak, de a varázslót nem lelték sehol. Nyomában jártak folyvást, néha percek múlott, hogy utói nem érték, máskor lelkendezve jött a hírnök, hogy alig távoztak, máris megjelent, de mire visszafordultak, már újra messze járt.

És egy nap, mikor már nem is keresték, de fásultan ütöttek tábort, hogy másnap a siker minden reménye nélkül újra csak felszedjék, a varázsló besétált közjük és odaállt a király elé. Hosszú, hegyes süvege volt és sűrű fekete szakála, miként a király a tükörben látta, csak a szeme volt más. Nem sötét és vésteljes, hanem világoskék, vidám, kissé gunyoros, de egyúttal meglepően közömbös.

— Itt vagyok. Mit mutassak? — kérdezte egyenesen a király szemébe nézve.

Az lélekzetét visszafojtva bámult reá. Tehát itt van, itt, előtte, az, akit a tükör és saját hite hatalmasabbnak érez magánál. És szinte önkénytelenül törtek elő szívéből a szavak:

— A hatalmadat! Azt mutassad, hogy mily nagy vagy.

A varázsló ajakán futó mosoly jelent meg:

— Hogy mily nagy? némelyek szerint végtelen, mások azt mondják, hogy semmi. Nézzél!

Megfordult és egy véletlenül ott álló apródnak szívetáját megérintette hosszú varázspálcájával. És erre a szívből rügyek fakadtak, melyek percek alatt nagy vérvörös virágokká váltak: égő, forró tűzű, élő, meleg virágokká, fényt, ragyogást, örömet terjesztve maguk körül.

A varázsló egy másik szívet érintett meg. Egy lány szívetét. Szép volt a lány és fiatal és szívéből mégis csak őszi-rózsák, a halál szomorú virágai keltek, az ősz bús hervadását árasztva maguk körül.

Ekkor a hoppmester tolakodott előre:

— Engem illet, hogy először megérintsed szívemet — szólott neheztelve.

A varázsló szó nélkül emelte fel vesszejét; véget nem érő kacaj rengette meg a levegőt: a hoppmester szívéből hatalmas pitypang sarjadzott elő, nőtt, nőtt, már beburkolta őt egészen fehér átlátszó gömbjével, aztán egy hirtelen támadt szélroham felkapta, széjjelszórta, nem maradt belőle semmisem.

És így sorra megérintette a varázsló az összes szíveket és mind más és más virágok keltek életre bennök. Néha egy

könnyet ejtett egy vörös rózsára és az összezsugorodott tőle és meghalt. Egy másik pedig, amelyre könnye hullott, ezer-szerte pompázóbb színben égett és virult.

— Miért? — kérdezte ámulva a király.

A varázsló közömbösen mosolyogva vont vállat:

— Ez az ő titkuk. Egyiknek jó, a másiknak rossz. Mind-egyiknek a természete szerint.

Végre mindenkinek szívéből kisarjadzott valami, kék, sárga, vörös, zöld, fehér színek özöne borította el a tábort. Az egyik szívből egész erdő kelt ki virággal, lombbal, gyümölcs-csel megrakott, soha nem látott csodafák borultak egymásra, a másiktól kevéske, szegényes moha szégyenkezelt elő, csak a királynak szívét nem érintette még meg a varázsló csoda-vevesszeje.

— Az enyémből növessz trónomhoz méltó aranyliliomot, nagyobbat mint bárki máséból — parancsolta végre a király.

A varázsló elmosolyodott.

— Az nő, ami van. A magot nem én hintem el, csak életre keltem. Hadd lássék mi az, ami szíved rejtekén várja az életet — és megérintette a király szívét. A szív megremegett* és vadul felburjánzott belőle egy csalántenger, oly nagy, erős növésű és hatalmas, hogy elárasztotta, megfojtotta, a többi szívből kikelő, édesillatú virágot. Nőtt, nőit, zölden, sötéten, rettentően, megölve, elpusztítva maga körül mindent, míg végre egyedül állott a saját végzetes hatalmán megrettent király a még mindig közömbös gúnnyal mosolygó varázslóval.

— Mit tettél velem? — suttogta a király remegő ajakkal.

— Semmit. Megnövesztettem benned azt, ami volt, — felelte amaz és egyszerre elkezdett foszladozni, átlátszó lett, már csak a körvonalai látszottak, a hegyes süvege és fekete szakála, — azt ami volt — hallatszott mégegyszer, — volt — volt — — már nem is volt.

„Az emberiségnek egy nemzetet megtartani” ez és nem kevésb forog most kérdésben, s rajtunk áll ennek szerencsés eszközlése. Magyarország képviselőihez. Gróf Széchenyi István.

Az egyház a házassági kötések szentségét ezekkel a szavakkal fejezi ki: *quod Deus conjunctu, homo non sepat*: amit Isten összekötött, azt ember ne válassza el.

Hazánk területére is alkalmazható ez a mondás.

Isten kötötte össze annak összes részeit, midőn ezt a szép országot a földre fektetett őserők működése által megalkotta, annak, amivé lett: hegykoszorú-övezte, összefüggő folyamrendszereszte természetes egységnek.

Ember ne merészkedjék ezt megbontani, összetörni, fel-darabolni; hatalmasabb a leghalmasabbnál a dolog természete, Istennek kézzelfogható akarata.

Ehhez simul a nép akarata, mely az egymásra utaltság tudatától soha annyira át nem volt hatva, mint most, a szét-választás szentségtörő kísérletének szomorú idejében.

A végeredmény az lesz, hogy szorosabban fognak össze-függni nagyobb szabadságban, mint valaha.

Apponyi Albert

Integritás.

Írta: Rákosi Jenő.

Gyermekkoromban még nagyon járta az utcai komédiások világa. Leterítettek egy pokrócot s azon és körülötte eljátszották bohó ötleteiket. Nekünk gyermekeknek egyik kedves repertoárdarabunk az volt, mikor az egyik pojáca agyonverte a másikat, azután hozzáfogott, hogy megpróbálja tisztességesen eltemetni. Az agyonvert pojáca ott feküdt, kezét-lábát szétvetve a porondon s a másik fogta a halott ember fél kezét s szépen odaillesztette a mellére, mint ahogy kiterített halottakkal szokás. Aztán fogta a másik kezét s azt is odafektette. De a halott ebben a pillanatban kivágta a porondra a másik rendbe hozott kezét. A pojáca meghökkent s újra visszatette a helyére. Ekkor a halott megint a másik kezét dobta el magától s így ment ez tovább, míg végre nagy fufangosan rájött a győztes pojáca arra, hogy egyszerre fogta meg a halott két kezét s egyszerre fektette a mellére. Ám a halott se hagyta magát. Most a két lábát vetette széjjel s az előbbi játék újra kezdő-

dött. Mikor pedig a lábát is rendbe hozta, a halott újra szét-dobta a két kezét. így ment egy darabig s a játék vége az lett, hogy a halott ember végre talpra ugrott, jól pofon ütötte tanácstalan kínzóját, aki elkullogott s a győztes végül az lett, aki nem hagyta magát eltemetni.

Egy nagy világháborúnak kellett jönni, amelyben a nagy komédiás (hét nemzet színeiből összerakva tarkállik rajta pojácagúnyája) leterítette a kis pojácát, hogy ez & gyermek-kori emlékem fölélédjén bennem.

És ez a magyar irredentizmust szimbolizáló kis néma-játék.

Európa nem tudja vagy nem akarja tudni, hogy a természet a mi hazánkat *egy* országnak alkotta. Ez meg van írva Európa sorsának könyvében soha semmi erő által el nem törülhető betűkkel. Mivelhogy e betűk hegyóriásokból vannak Európa közepére róva és egy koncentrikus folyamrendszerből, melynek vizeit nem lehet arra kényszeríteni, hogy medrükben megforduljanak és visszafelé folyjanak.

Európa nem tudja, hogy e csodás zárt terület kellő közepén egy elpusztíthatatlan faj telepedett meg Kánaán földjén, melynek perifériáira évszázadok lassú elfolyása alatt idegen elemek szivárogtak be, melyek mind az ország termékeny öléből élnek s életérdekök szerint ahhoz vannak elszakaszthatatlanul kapcsolva.

Európa nem tudja, hogy a magyar faj természete, józan okossága, munkabírása, katonai tulajdonsága és katonás szelleme, arisztokratikus gondolkozása, önérzete és magyar voltának öntudata, minden idegennel szemben való méltányos türelme és szerzett műveltsége által is fölötte áll értékben minden körülötte levő más fajnak.

És Európa nem tudja, hogy ezek a tulajdonságok tették képessé arra, ami eddigelé egy fajnak sem sikerült, hogy ezen a zárt, a honfoglaló magyarok számához képest aránylag óriási területen országot alapítson és azt ezer évig, saját nemzeti bélyegét nyomván rá, szakadatlanul fenn is tartsa.

Európa mindezt nem tudja és nem tud sok mindent még, azért készült a régi pojáca gondatlanságával a világháborúban leterített magyar nemzet temetésére.

De okult — mintha ő is látta volna azt a kis utcai komédiát — s nem rendbe próbálja hozni a leterített nemzet

kezét-lábát, hogy elférjen a koporsóban, hanem nagy furfangosan levágja félkezét, hogy a másik szomszéd legyen vele boldog; levágja a féllábát is, arra vár a harmadik szomszéd és levágja a másik féllábát, mivelhogy arra is van pályázó.

Ha pedig ez sikerül neki, akkor aztán azt fogja mondani: kelj föl, járj, dolgozzál és élj, ahogy tudsz.

Járhatnánk azután szabadon, persze az ő lábán.

De ha majd neki fogja a kést eleven testünknek, mi kivágjuk hol a félkezünket, hol a féllábunkat s ha Isten él, elkövetkezik az is, hogy talpra ugrunk és — *a többi*.

Mert amit a Teremtő keze csinált egynek és amit egy nemzet megtartott Isten rendelése szerint ezer esztendőn keresztül egynek: azt gögös emberi hatalom nem darabolhatja szét, hogy a kopók elé vesse jutalomképen, amért ugattak, mikor ő — vadászott.

A Kárpátoktól le az Aldunáig
Egy bösz üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.
Ha nem születtem volna is magyarnak
E néphez állanék ezennel én,
Mert elhagyott, mert a legelhagyottabb
Minden népek közt a föld kerekén.

Élet vagy Halál.

Petőfi Sándor.

„ A magyar nemzet azért küzd, hogy ismét becsületes helyet kapjon a nálánál hatalmasabb nemzetek között, amelyek minden oldalról szorongatják.”

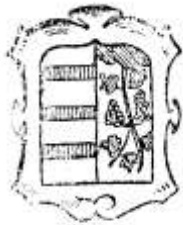
Ansfed D. T., A short trip in Hungary and Transylvania 1862.

Keresztény jótévedőségünkben higyjünk minden emberről jót; pénzkereskedés, alkotmány dolgából mindenkiről pedig a legrosszabbat — úgy fogunk ezen s a más világon boldogulni.

Hitel.

Gróf Széchenyi István.

Modor.

Sopron

Trencsén.

Nem, Nem, Soha!

Írta: Dr. Szontagh Tamás, a TESZ országos elnöke.

Kinek szívében és emlékezetében ne élne az a kedves, kerekded földrajzi kép, amely a magyar birodalom területét adja vissza?

Dévényből kiindulva a termékeny Morava folyó mentén, a kies Vág völgyével egy közösen húzódó hegységet követve érjük el az árvái és lipói havasokat. Majd a Tátra festői láncolata kapcsolódik az északi Kárpátok vonulatához. A Keleti Kárpátok formás bércei levezetnek a brassói, fogarasi és nagy-szebeni magas hegységhez. Elérve Orsovánál a Duna folyót, annak festői szépségű szorosán felfelé haladva, a Száva, majd az Una medre képezi határunkat. A Karsztos terület Velebi' hegységével elérjük az Adria szigetes partját, amely Fiúmégig húzódik. Majd a Karszt északi része, a tisztavízű Kulpa, az Uskok a zágrábi, varasdi hegység; a Mura folyó, a muravidéki Vas-, Sopron vármegyei és a Lajta hegység éri el kiindulási pontjukat.

Az ország e természetes kerete mintegy a szent korona ékköves alsó abroncsa, befoglalja alföldünket: a szent korona belső arany főveget.

Egy természeti határok övezte földrajzi egységes terület ez, melyen belül a közgazdasági viszonyok is a legislegegyesebbek.

Folyórendszerünk hálózata is jóformán a birodalom belsejében egyesül.

A Duna és Tisza folyók feltűnő egyforma részekre osztják a belső területet. Hegységeink és völgyeink is legnagyobb részt az ország belseje felé végződnek. Az alföldünket környező hegyes-dombos vidék szépen laposodik el a síkságba.

Ez a földrajzi és geológiai egység és szoros kapcsolódás, nemcsak hadászati védekezésünknek, hanem ipari és gazdasági megélhetésünknek is kulcsa.

Nyers terményünket ezideig bizonyos természetes és előnyös elosztással értékesíthettük.

A nagy háború után pedig tapasztalatainkra támaszkodva* mezőgazdálkodásunkat és iparunkat okszerűebben és hatékonyabban fejlesztettük volna s ezzel anyagi gyarapodásunk és jólétünk is okvetlenül bekövetkezik. Hiszen erre minden alapfeltétel megvan.

Amint azonban a gonosz országrablás megtörtént, mindez teljesen megszűnik.

Ezután jóformán csak a középhegység kettéosztotta nagy és kisalföld egy része és folyóink egyes elvagdalt szakaszai maradnak tulajdonunkban.

Egyszerre kicsike tartománnyá süllyedünk és megmaradt parányi nyers terményeinket sem lennénk jóformán képesek otthon feldolgozni, hanem mindenünket, a minket fojtogató, ellenséges polip feneketlen gyomrának kényszerülnénk feláldozni.

Ezzel azután a lassúbb vagy gyorsabb teljes megsemmisülés örvényébe jutunk.

Elvesztettük a magyar erdészek verejtékes munkájával feltámasztott pompás erdőségeinket.

Bányászatunkat, arany, ezüst, nemes opál és ami még sokkal fontosabb, kősó, kőszén, gáz és kőolaj, valamint más egyebek termelését.

Kohászatunkat, iparunk egyik életető ütőerét.

Márványaink és használati köveink sok haszonnal járó termelését.

Virágzásnak induló ipartelepeink legnagyobb és legértékesebb részét.

Erőfejlesztésre alkalmas vízfőinket, ipari életünk legfőbb tényezőit.

Lehetetlenné válik folyóvizeink független és reánk nagy haszonnal járó vízgazdasági berendezése.

Állattenyésztésünk alapfeltétele: a természetes rétek és legelők óriási megcsappanása, magával rántaná mezőgazdasági iparunkat, a tej, vaj, sajt, túró és sok egyéb termelését

Elveszítjük hegységeink üdítő levegőjét!

A mi szellemi és anyagi erőnkkel megteremtett és számot tevővé emelt gyógyvizű forrásaink és fürdőink legnagyobb és legértékesebb részét!

Elveszítjük ősi, megmaradt történeti emlékeinknek egész sorozatát!

De elveszítjük birodalmunk legnagyobb részének földjét; rajta egy munkás, annyi hosszú időn át velünk együtt élő és nagyrészen együtt is érző. testvérré forrott néppel!

Ellenségeink pedig nem a magyar, oláh, tót, szerb, rútén és németajkú lakosságba szerelmesek, hanem a mi ércünkbe, fánkba, gyapjünkba, kenderünkbe, a mi becsületesen megszerzett vagyónkba s kulturális befektetéseinkbe.

Ezen veszteségünk után igazán egy picike tartománykává sülyedünk, amelynek életszárait gonosz ellenségeink rohamosan elsorvasztanák.

Ezen eldarabolás, megcsonkítás ellen kell küzdeni minden erővel, minden eszközzel.

Erre a nagy munkára kérjük a társadalom minden rétegének hathatós, kitartós anyagi és szellemi együttműködését, Jelszavunk „mindent a haza földjének csonkítatlan visszaszerzéseért.” Nem akarjuk, hogy Klio majd azt jegyezze fel rólunk, hogy gyáván, tétlenül, kislelkűen álltunk hazánk feldarabolásánál!

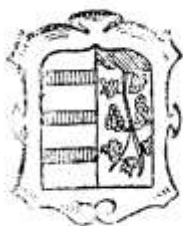
Mi hazánk ezeréves határai között nem meghalni, de a jó Isten segítségével élni, hasznosan, nemesen, az egészséges kor szellemét megértve élni is akarunk.

Hogy is mondja halhatatlan nagy költőnk?

»Ha a Föld Isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!»

S mi ezt a sok vihart kiállott gyöngyös bokkrétát hagyjuk most lelketlen, gonosz rablók által szétépni, elrabolni?! Kiáltunk bátran a világ mind a négy tája felé:

Nem, nem, soha; utolsó csepp vérig nem!!!

Modor.

Sopron

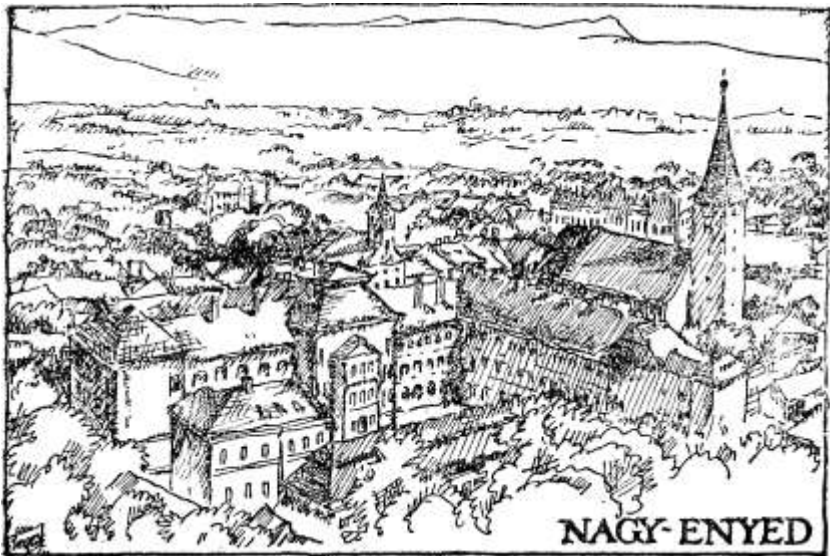
Trencsén.

A fehér hajó matrózai.

Olvastam a következő történetet. Athén ellen fellázadt Mytiléné szigete. A görög Pólis leverte a lázadókat s aztán büntetésül halálra ítélte a sziget egész férfilakosságát. Kiküldte katonáit, hogy hajtsák végre az ítéletet. Azok felszereltek egy fekete hajót, fekete zászlót húztak rá s megindultak a halál-ítélet „behajtói” sötéten, ünnepélyesen a remegve, fázva, gyötörődve váró Mytiléné felé. Lassan, méltóságosan haladt a halál fekete hajója, mint a végzet. Nincs hatalom, mely feltartóztassa. De közben mást gondoltak az athéni agorán, megkegyelmeztek a lázadóknak s felszereltek egy fehér hajót, fehér vitorlákkal, fehér virágokkal ékeset s elindították, hogy vigye a kegyelmet, az élet üzenetét. Fehér khitonos, mosolygó fiatal embereknek adták át az evezőket, hogy dalolva szálljon a fehér hajó kek ég alatt, kéklő vizek felett. Míg a halálhajó lassan haladt, az élet fehér hajója, *mert fiatal emberek ültek az evezőlapátok mellett*, repült mintha szárnyas, szép, fehér sirály lenne. Előbb érkezett meg az élet üzenete, mint a halál üzenete.

Szegény Magyarország, parányi kis Mytiléné szigete egy ellenséges világ közepette. Halálra ítélték sorsának távoli, görög urai. Jön feléje a halál fekete hajója fenyegetően, ítéletesen, végpusztulást hozva. Sokszor mintha látnám ködleni fekete árbocát, vigasztalan alkonyunk távoli árnyékai között, mintha lengene zászlójának fekete szövete. De mikor a magyar ifjúságra nézek, úgy érzem, hogy egy fehér hajó is útra telt s ti ültök benne, fehér khitonos, dalos, erős, imádkozó iúk. Evezőcsapásaitok alatt porzik az időnek és a történelemiek kék vize s repül az élet csónaka a megváltás üzenetével. Felétek ujjonganak köszöntéseink, értetek szállanak imádságaink, lobognak a magyar lelkek fehér keszkenői. A kormányos, ott a parancsnoki hídon, legyen áldott és győzedelmes!

Ravasz László.

Az irredentizmus.

Írta: Nagy Emil.

A bűnös Trianon által előidézett mérhetetlen igazságtalanság elleni küzdelmünket irredentizmusnak szokták nevezni. Az én véleményem szerint ez az elnevezés nagyon szűk és nem illik a mi tragédiánkra. Nemcsak azért, mert degen szó, hanem különösen azért, mert amit mi magyarok érzünk Szent István koronája birodalmának összemészárlása miatt az egészen más valami, mint az az érzelmvilág, amit az olaszok az irredentizmus alatt értettek.

Az olasz irredentizmus egyszerűen a faji együvértartozás harcos eszméjét jelentette az anyaország és az olasznyelvű ama tartományok között, amelyek szerintük idegen járom alatt nyögtek. Olyan érzés volt ez az olasz irredentizmus, mint amikor a gyermekeitől elszakított anya a gyermekei után vágyódik s viszont ezek az anyjuk után esengenek.

De hát ilyen a mi érzésünk is? Dehogy ilyen, egészen más valami! Elvégre az anya önálló lény a gyermekei nélkül is, s a gyermekek is meglehetnek valahogy az anyjuktól elhagyatva is.

A mi nemzeti fájdalunk olyanféle, mint amit a hatalmas tölgyfa kiabálna ki a világba, ha nyelve lenne, amikor büszke koronáját leszakítják csonkán maradt törzséről. A mi rajtunk elkövetett trianoni örület olyan valami, mintha az épületet elválasztanák a fundamentumától, az aranyfácánt megfosztanák minden tollától, a virágoskertből gyökeresen kitépnének minden virágot, levakarnák a termőréteget a búzaföldről, évezredes medréből kivetnék a büszke folyót, vagy a kannibálok szétdarabolnák szemünk láttára a tulajdon édesanyánkat! Az irredentizmusról le lehet mondani, de arról, amit érzünk magyarok . . . soha, nem nem soha . . . Próbálok valami elnevezést találni erre a mi lelkivilágunkra, de nem tudok! Az hiszem más sem tud! Nem is lehet olyan kifejezést elképzelni, amely helyesen jellemezze azt a vágyunkat, ami Arany János Nagy-Szalontája, Jókai Komáromja, az aradi tizenhárom vértanú földje, s Rákóczi kassai dómja felé hajtja a lelkünket. Csak ha Lehel kürtjét akkorára megtudnák növeszteni, hogy a belefűjt panaszt meghallaná az egész világ s ha Budavárában a sötét nemzeti éjszakában felhangzó tárogató Szent István birodalma minden sarkába el tudná küldeni azt a dallamot, hogy „*Gyöngye violának letörött a szára, az én bánatomnak nincs vigasztalása*” . . . csak ez fejezné ki valamiképpen azt a magyar lelkivilágot, amely a *Mária Antoinette* mártír királyné kis kastélyából ránk szabadított szörnyűséges igazságtalanság nyomán mi bennünk él. Ez a lelkivilág soha többé meg nem szűnhet mindaddig, míg orvoslást nem találunk. Addig Csonka-magyarországnak mindig egy egyetlen nagy templomnak kell lennie, amelyben a hazafiság öröktüze mellett szüntelen zengjen a magyar Hiszekegy.

Csakhogy az imádságból magából nem lehet megélni, hanem mellé dolgozni is kell. Segíts magadon, majd megsegít az Isten, így szól a régi bölcs mondás, amelyet Károlyi Sándor gróf szívesen idézett és *Gibbon* szerint a szelek és hullámok mindig az *ügyesebb* hajós partján vannak. Cselekedni is kell, nemcsak imádkozni és keseregni.

Könnyű azonban azt mondani, hogy cselekedni kell, de ki tudja konkrété megmondani, hogy mit tegyünk, mi a teendők és a teendőket mily sorrendben tegyük és főleg azt, hogy a tennivalókat gyakorlatilag hol fogjuk meg?

Világos, hogy ennek a szükséges cselekvésnek sokféle erkölcsi, külpolitikai, gazdasági, katonai belpolitikai, becsületbeli, kulturális és nemzetközi jogi ágazata van. A mi magyar irredentizmusunk, ha sikert akar aratni, csakis úgy járhat el, hogy a nemzet összes fiai, kezdve legfelül és folytatva leg'alul, le, a legkisebb polgárig, szervesen felosztják a munkáegymás között és mindenki megteszi kötelességét a munkának abban a részében, amelyet magára vállal, vagy amit a sors reája hárított. Mert ezek a teendők, amik együttesen a trianoni igazságtalanság módosítására fognak vezetni, mind együtt egy *nemzeti egészet alkotnak, s ezek mind együvé foglalva jelentik azt a magyar nemzeti politikát, amelynek soha meg hem változó szüntelen főcélja és végső feladata az, hogy a trianoni igazságtalanság módosítását, vagy talán jóvátételét elérjük.*

Így szabad csak józan, okos magyar embernek az irredentizmust felfogni.

Tud gyógyzni e nép! Attila magva ez!
Ez dúlta Árpád hajdani harcain
A föld legelső tartományait
S láncra füzé sok ezer vitézeit.

E nép csatázott nagy Hunyadink alatt,
Mikor kevély Bécs tornya lerontatott,
S roppant Budának győzhetetlen
Ormai közt diadalmi kürt szólt.
A Felkölt Nemességhez.

Berzsenyi Dániel

A TEJÚT ALATT.

Már megritkult a szó. Ültünk a tág verandán.
 Setét fény csillogott az ordas óboron,
 S hallottuk már, amint egy álmodó torony
 Tűnődve fel neszel és éjfelet verandán.

S a hűvös szél lehén, mely lomha lombot ingat,
 Úgy tetszett: csöndesen lebegve sok szelíd
 Hús ujjú néma árny búsongva közelít
 S arcunkon ismerős vonásokat tapintgat-

S lelkünkben is belül, százéves régi esték
 Fájdalma reszketett, sok titkos, messzi bú,
 Gígászi, vén jajok, kik árva sóhajú
 Búnk arcán a maguk régi arcát keresték.

És jó volt ülni így, setét bornál az ében
 Fák közt, a kék tűzű szikrákkal záporos
 Nagy nyári ég alatt s elnyugtatni boros
 Fejünket ősi búk hű nagyapó-ölében.

Úgy tetszett: dalolunk s hogy néma dalba olvad
 Velünk körül a táj, a csillagok s a bor,
 S egy zengő reszketés mindent eggyé sodor
 Az alvó vén síkon; a holt apák daloltak.

És messzi, messzi fent a dús csillag-sereg
 Közt lengett a tejút, csüggedten, őszre válva,
 Mint bánatos Hadúr nagy, hófehér szakállá,
 Amelyről könny gyanánt hulló csillag pereg.

Tóth Árpád.

Lócse.

Szepesszombat.

Turán.

Írta: Cholnoky Jenő.

Újabb időben sokat beszéltek Turánról, a turáni eszméről, turanizmusról és nem tudom mi mindenféle kapcsolatban földünknek arról a részéről, amelyet Turánnak szokás nevezni. Az „eszme” népszerű lett. Magában tartalmazza mindazt a gondolatot, amely a Turánból származó népeket összeköti, vagy a köztük levő kapcsolatok minőségét tanulmányozza s ezekből a tanulmányokból politikai következtetéseket igyekszik levonni.

Népszerű lett, tehát a Turán szót felkapták az újságok, költők, művészek, dilettánsok, politikusok stb. Ezzel szemben az akadémikus tudományok művelői a legerősebb kételkedéssel támadták meg a szót, a fogalmat s a hozzá fűzött eszmét. Sokan egyenesen kétségbevonják, hogy lehet-e egyáltalában, turáni népekről, turáni műveltségről, tehát ezzel kapcsolatban turáni eszméről is beszélni.

Hogy Turán fogalmát teljesen tisztázzuk és Turánról szóló gondolatainkat szigorú mederbe irányíthassuk, szükséges volna egész hosszú, akadémikus értekezést írni. Ha aztán tisztáztuk az eszméket, akkor meg Kossuth Lajos ékesszólására volna szükségem, hogy mindazt a szépet és nagyot elmondhassam, amit a szigorúan meghatározott Turán fogalmához hozzáfűzhetünk.

Turánnak nevezik a geográfusok Ázsiának azt a részét, amely az Irán medencétől, tehát Perzsiától és Afganisztántól északra, a Kaspi-tótól keletre, a belső ázsiai hegyóriásoktól, különösen a Pamírtól nyugatra van. Észak felé felterjed egészen az Akmolinszki fensíkra, körülbelül a lefolyástalan déli terület és az Ob folyó vízvidéke közt húzható vízválasztó vonalig. Ezen túl nem messze kezdődnek azok a területek Szibiriában, amelyeken már öntözés nélkül is szép földművelés lehetséges.

Ez a különös terület egészen egyedül áll a Föld kerekiségén, hozzá hasonló van, de ilyen nincs több. Nem lehet semmiféle geográfiai típusba beosztani, ha a geográfiai típus minden olyan vonást megkíván, amely valamely területre nézve döntő fontosságú.

Turán egyik darabja a Föld legnagyobb síkságának. Ez a legnagyobb síkság Erdély keleti határhegyeinek lábainál, meg a Visztula mentén kezdődik. Oroszország területén felnyúlik egész a sarkvidéki tengerig, délen leterjed a Fekete-tengerig. Keleti határa a Pamir, de Szibíriában is fölterjeszkedik egészen a Sarkvidékig s ott keleti határán éppen a Jenisszej folyó folyik, mert ennek balpartján, tehát nyugat felé az Ob vidék határtalan síksága kezdődik, kelet felé, tehát a folyó jobbpartján rögtön magaslatok emelkednek s ha ezeken felkapaszkodunk, Kelet-Szibíria ősi, ma már nagyon lepusztult hegyvidékére jutunk. Vége van a síkságnak.

Ezen az óriási síkságon az Ural redözete úgy fut végig, mint a Balaton jegén a jégtúrolás Siófok és Alsó-Örs között szokott áthúzódni minden kemény télben.

Ilyen óriási síkság nincs több a Földön, mert a Mississippi síksága a prériekkel együtt sokkal kisebb, az Amazonas síksága szintén. A Szahara nem síkság, Afrika többi része szintén nem az. Egy szóval nincs több. Ennek az óriási síkságnak csak egyharmad részét teszi Turán.

A turáni síkságnak igen jellemző tulajdonsága, hogy nincs lefolyása a tenger felé. Minden vize elvész a pusztákon, legnagyobb folyói az Aral-tóba, néhány kisebb, alig számottevő vízmosság és folyócska a Kaspi-tóba ömlik. Földünk legnagyobb kiterjedésű, lefolyástalan területe ez. Már ez a tény magában is érdekes, de mennyire lényegesen befolyásolja ez a tünetmény az ember életét! Ha valamelyik nagy, turáni folyó a nyílt tengerbe ömlenek, akkor népe bizonyosan sokkal jobban és szorosabban kapcsolódna más világrészek népeihez s nem volna úgy elzárkózva, nem volna olyan föltétlenül kontinentális, tengert nem ismerő természetű, mint amilyen a

Ebben a tekintetben Földünk egyetlen egy vidéke sem hasonlítható hozzá. Mert igaz, hogy a Volga is a Kaspi tóba ömlik, tehát egész vízterülete a lefolyástalan vidékek közé tartozik, de délen a Fekete-tengert, északon a Balti tenger vidékét annyira megközelíti, hogy nem mondhatjuk tengertől elzárt területnek. Ha Turánból tengerpartra akarunk jutni, amint Turánnak temérdek népe valóban akart is tengerhez jutni, akkor évszázadokon át kell haladnunk a Nyugat-Szibíriai síkságon s akkor is olyan tengerhez jutunk, amely az év legnagyobb részében keményen be van fagyva. Nyugat felé csak úgy érhetjük el a tengert, ha keresztül hajókézünk a Kaspi-tavon s aztán a dél-orosz síkságon keresztül eljutunk az Azovi tengerhez. Dél felé az egész Iréni medencén keresztül kell törnünk, keletről ne is beszéljünk, mert ott a Pamir és a Tien-san hegyóriásain túl a tibeti felvidékre, vagy a sivatagos kelet-turkesztáni medencébe jutunk s csak azon túl a rettenetes Gobi-sivatagra, vagy az óriási Belső-Khinába. Egy szóval Turánnal jobban elzárt, igazi, nagy geográfiai egységet nem ismerünk a Föld kerektségén.

Eghajlata is valami csodálatos unikum. Nem sivatag, mert füves növényzet borítja az egészet, de nem is esik annyi eső, hogy zárt erdők, vagy még csak bozótnövényzet is keletkezzék. Ebben a tekintetben a dél-amerikai pampák és az észak-amerikai prériek hasonlíthatnak hozzá, de viszont sokkal kisebb területűek és nem lefolyástalanok.

A turáni Alföld a mérsékelt égövön fekszik, tehát örökzöld növényzet nincs rajta, sőt télen kemény hideg van, a nyári forrósággal szemben. A dél-amerikai pampák sokkal melegebb és egyenletesebb, oecánikusabb éghaj-

latúak a prérük azonban meglehetősen hasonlítanak ebben a tekintetben a turáni alföldhöz.

A turáni alföldet délről és keletről magas hegyek határolják, a prérük csak nyugatról a Sziklás-hegység. A mérsékelt égöveken azonban a kegyek nyugati oldala mindig sokkal több esőt kap, mint a keleti oldal. Ezért a Sziklás-hegységnek a prérük felé tekintő lejtőjén nincsen olyan sok csapadék, különösen hó, mint a Turánt szegélyző hegyek turáni oldalán. Ezért a prérükre csak csekély-vízű folyók futnak le, rendszeren mélyen bevágódott árkokban, de a turáni alföldre hatalmas folyamok öntenek bő vizet s olyan sekélyen vágódtak be medrükkel a síkságba, hogy könnyen lehet velük öntözni. Egyszóval a prérük nem érdemlik meg az „alföld” elnevezést, éppen úgy nem, mint az orosz síkság legnagyobb része, mert a folyók néha tekintélyes mélységű, kanyószerű völgyekben futnak, de Turán igazi alföld. Az igazi alföldeken a térszín egyenletlenségeit a folyók vagy tavak lerakódásai egyengették el. A turáni alföld szélén a folyók durva törmeléküket, a hegyek pusztulásának anyagát széles sávban teregetik el. Minden folyóvölgy nyílásában úgy fekszik a törmelék, mintha valami lapos kúp kiterített palástja volna. Ezen az óriási kúpalakú lejtőségen szabad szemmel alig látjuk meg a lejtőséget, de mégis olyan erős ez a lejtés, hogy a folyók rohanva futnak rajta keresztül s a folyóvölgyek nyílásában a térszín több száz méterrel magasabban van, mint az igazi alföld felszíne. A törmelék-kúpok 190-230 km. széles zónáján belül következik a finomabb folyami törmelék lerakódó helye. Itt már leginkább csak homok rakódik le s amikor a folyó leapad, a szél kifújja a száraz medencéről a homokot s hatalmas buckék vándorolnak el a folyóból, itt az uralkodó száraz szél irányának megfelelően dél felé, mert száraz időben rendszeren északi, északkeleti szél fúj. így keletkeztek a Karakum és Kizilkum homoksivatagok a puszták közepén.

A homokos zónán túl már csak finom homokot és iszapot szállítanak a folyók, már t. i. amelyek eljutnak egész eddig. Mert a Murgab és a Heri-rud Jolyók, alig hogy kijutottak az iráni medencéből, mindjárt eltűnnek az oázisok kertjeiben. Minden csepp vizüket szétöntözik. Az iszap tehát ott rakódik le az öntözött kertekben, nagy, végzetes szerencsétlenségre, mert emiatt a kertek lassanként felszokolódnak s lehetetlen lesz őket vízzel ellátni.

A belső ázsiai hegyek felől jövő Szerafsan és Csu szintén elvesznek az oázisokban. Csak két hatalmas folyam, az Amu-darja, (az ókoriak Oxus folyója) és a Szir-darja (az ókoriak Jaxartes folyója) jutnak bele az Aral-tóba s ugyancsak kezdik a tó vizét helyéből kiszorítani, mert mindkettő hatalmas deltát épít bele.

Mindez maga is nagyon megkülönczötteti Turánt a Föld más vidékeitől, de legjobban különbözik ott az ember élete.

A földet ott nem lehet anélkül megművelni, hogy az esővizet ne pótoljuk más forrásból eredő vízzel. És éppen itt van Turán szerencsés helyzete. A mérsékelt égöveket jellemző, nedves nyugati légáramlatnak szembe fordult, belső ázsiai hegylejtőkről a folyók olyan állandóan hozzák le a bőséges vizet, hogy nagyszerű oázis-kulúrárt lehetett teremteni. Mert az is Turán szerencséje, hogy 6-7000, majdnem 8000 méter magas csúcsokkal koronáztattak azok a hegyóriások, amelyekről a nagy folyamok Alföldünkre jutnak, tehát mindig van bőséges havazás és olvadó víz.

A turáni népek nagyszerűen értenek hozzá, hogyan kell a folyók víz és duzzasztó gáttakkal elrekeszteni és aztán a duzzasztott vizet száz és száz csatornácan szerte vezetni, hogy mindenkinek jusson is, maradjon is. Az arik-akszakál vagy árokfelügyelő gondoskodik róla, hogy senki se pazarolja a vizet, senki se kapjon többet a kelleténél s viszont senki se maradjon víz nélkül, aki jogosult. Gondoskodik a duzzasztómű fenntartásáról s ha több oázist lát el a gáttal felduzzasztott folyamrész, akkor több arik-akszakál fölött álló főfelügyelő hatáskörébe tartozik a közös mű fenntartása. Ennek vitására természetesen a közmunkaerőt ki lehet rendelni.

Öntöző földműveléscső él Bokhara, Khiva, Szamarkand, Taskent, Kokán, Os, Andidszán, Mérv, Balkh, Asztrabad, Göktebe stb. stb. hatalmas nagy oázisok és még sok-sok ezer kisebb oázis minden népe. Néhány millióra lehet tenni azoknak az embereknek számát, akik így élnek ezen az óriási térségen.

De méltán mondhatná valaki, hogy hisz igen sok olyan vidék van a földön, ahol mesterségesen öntözik az oázisokat s így sok ember lakik és él hasonló körülmények közt. Így élnek Perzsiában, Mezopotámiában, Egyiptomban, Kelet-Turkesztánban, India egy részében, a szép Pendszabban, így élnek a Szahara és Arábia minden oázisán, sőt így éltek Amerikában a mexicói művelt indiánusok és Dél-Amerikában az Inkák birodalmának szorgalmas alattvalói. Sőt az Észak-Amerikai Egyesült Államok területén már fehér emberek is rendeztek be hasonló öntözött oázisokat. Ott virul pl. Washington államban a szép Spokane oázis, vagy pedig Arizonában Phoenix oázis stb.

Ez igaz. Öntözött oázisvidék sok van, de természetesen sok tekintetben különböznek egymástól. Perzsiában földalatti alagutakkal, az ásott kuttak alját összekötő nagy istolyokkal szedik ki a törmelékkúpok vizét s az ilyen berendezést karéz néven nevezik, Sokkal kisebb oázisokat lehet így fenntartani és sokkal jobban szétszórt területen. Perzsiának kevés nagy folyója van, azért a turáni típusú öntözés alárendelt.

Mezopotámiában hajdan a Tigris és Eufrátesz vizével éppen úgy öntözték, mint az Amu-darja, vagy a Szir-darja vizével. De egész más dolgot természetettek s az oázisok nagyon szorosan összeépültek, egyetlen nagy, sűrűn lakott terület keletkezett, lakatlan pusztákkal, gyéren lakott hegyekkel körülvéve. Ilyen volt Egyiptom is. Egyetlen vonalra, a Nílus vonalára szorítottak a lakott terület s jobbról balról napégette, rettenetes sivatag, amelynek még a fuvallata is pusztító számum.

Sok más egyéb dologban is különböztek ezek a területek Turántól. De a legnagyobb különbség, Turán egyéniségének döntő jellemvonása abban áll, hogy az öntözött oázisokat itt nem sivatag, hanem legetetésre alkalmas, óriási kiterjedésű füves puszták veszik körül. Ebben a tekintetben csak a mongol pusztákat s ezeknek szélén fekvő oázis-füzérek lehet Turánhoz hasonlítani. És bámulatos tény hogy ez a hasonlóság a két terület történelmi szereplésében fényesen visszatükröződik.

Ezeken a pusztákon él a Föld legnagyobb pásztornépe. A nomád szót a tudomány lefoglalta olyan pásztorok megjelölésére, akik nincsenek állandóan letelepedve, hanem folytonosan vándorolva, folytonosan változtatják s legetőt. Ez az életmód nem valami alacsonyabb műveltséget, nem valami,

a nép lelkületében rejlő hajlandóságot tanúsít, hanem a földrajzi tényezők kényszerítik az állattenyésztőket ilyen életmódra. A turáni alföldön, Dél-Oroszország száraz pusztáin, egész a Dobrudzsáig, továbbá a mongol pusztákon. Belső-Ázsia északi részében oly száraz az éghajlat, hogy csak igen gyér fűnövényzet fedi a mezőket s ezeken nem lehet úgy legeltetni a nyáját, mint a mi falusi legelőinken, hogy mindennap ugyanazon a néhány holdnyi területen száz és száz marha talál egész nyáron át táplálékot. Itt az lehetetlen. Mint a gyérülő haj alatt meglátni mindenütt a fejbőrt, itt is a fű közül mindenfelé kikandikál a sárga, homokos föld. A pásztorok csak hónapok múlva térhetnek vissza ugyanarra a legelőre, amelyen a csorda már egyszer keresztülvonult. Így tehát folytonosan változtatni kell a legelőt, de ez megint természetesen csak olyan vidékeken lehetséges, ahol víz van a marhát megitatni. Ez a körülmény még jobban megszükkíti azt a területet, amelyen a nomád legeltethet, s ha az öntözőművek nagyon kifejlődnek, nagyon sok vizet elhasználnak, akkor mind kevesebb és kevesebb lesz az a tér, amelyen a nomád pásztorkodás lehetséges. A nomád pásztoroknak valóban nehéz feladatuk van. Minduntalan fel kell szedni sátorfájukat s máshol felütni a tanyát, mert a legelő szegény, gyorsan leleleli és beszennyezi az állat. Amikor sok a nomád és kevés a legelő, nagyon pontosan be kell tartani az évezredes szokásjogokkal szabályozott legeltető rendet, mert ha a pásztorok rendes körútjukon olyan legelőre találnak, amelyet előttük már valamely horda lelegettetett, akkor az állatok a legnagyobb veszedelembe kerülnek.

A nomád pásztói életnek azonban az erre kényszerítő füves pusztákon kívül még egy olyan föltétele van, amire tálén pedáns dolognak látszik reámutatni, de amiből még nevezetes következtetést fogunk levonni. Nomád pásztorkodás — hisz ez egész természetes — nem lehetséges háziállatok, illetőleg legelő háziállatok nélkül. És Amerika füves pusztáin, az észak-amerikai préríken, a dél-amerikai lyánókon és pampákon ezért nem volt nomád pásztorkodás Amerika fölfedezésének idején. Amióta bevitték Amerikába a lovat, szarvasmarhát és juhot, ott is megkezdődött a nomád pásztorkodás: az észak-amerikai cow-boy, a dél-amerikai gaucho, aki laszó-val fogja el a ridegmarhát, sőt az ausztráliai squater sem más, mint nomád pásztor, modern európai civilizáció fölszerelésével.

A nomádok letelepítéséről beszélni annyi, a mint az eszkimót Grönlandban gyapottermelésre kényszeríteni. Mindkettő lehetetlen.

Turán tehát azonfelül, hogy temérdek öntözött oázis virágozhatik benne, arra is alkalmas, hogy az oázisok körül hatalmas nomád pásztorkodás fejlődjék ki Mongoliában lehet nomád pásztorkodás, de nagyon kevés az oázis; Dél-Oroszországban már öntözés nélkül is lehet úgy-ahogy a földet művelni, bár nagyobb számú marhatenyésztése csak nomadizálással jövedelmező. Turán tehát valóban egyedül áll, egészen elkülönítve szomszédaitól.

A Szahara oázisai körül is vannak igen gyér, sivatagos legelők. Ezen él az afrikai és aráciai nomád pásztor, a beduin. Igazi nomád, de nagyon kicsiny a számuk és oly nyomorult viszonyok közt élnek, hogy nem tudnak az oázis-lakókkal tisztességes gazdasági viszonyban élni, mint Túránban, hanem kénytelenek az oázislakókat folytonosan zsarolni, így a kettő

között nyugalmas, békés viszony nem fejlődhetik ki.

Ugyanez az eset Perzsiában és Kelet-Turkesztánban. Az utóbbi helyen tulajdonképpen nomádság alig van, inkább az oázislakók fogadott pásztorai legeltetik a marhát a Tarim-folyó mentén végig húzódo ligetekben.

Valóban nincs több olyan vidék a Földön, mint Turán! Éghajlatával, bővizű folyóival, hatalmas oázisaival és a határtalan füves pusztákon tanyázó nomádságával egyedül áll az egész Föld kerekességén.

Csak már Mezopotámia hasonlít hozzá abban a tekintetben is, hogy óriási méretű oázis kertészete körül hatalmas nomádság fejlődhetett ki Szíria pusztáin, a két folyó közti sáv északi részének alacsony platóján, továbbá a Mezopotámia felé lejtő hegyek oldalain. A biblia patriarchal, mint Ábrahám vagy Lábán stb. nomád pásztorok voltak s az asszírok, Mezopotámia leigázói valószínűleg éppen olyan nomádok, mint a kurdok ma. A kurdok már Nagy Sándor idejében ott legeltettek s gordii néven nevezték őket. Az ő fejedelmük volt a ravasz Gordius.

Tudjuk azonban, hogy Mezopotámia más egyéb lényeges tulajdonságokban meglehetősen elüt Turántól.

* * *

Különös dologi de valóban úgy van, hogy a műveltségek mind a mesterségesen öntözött területeken születtek. Műveltségnek mértékét szabni nagyon nehéz. De művelt népek csak azt mondhatjuk, amelyik tud írni és olvasni, amelyik rendezett társadalmi formák közt él és valami fejlettebb, logikusabb vallási feljogása van.

Ilyen műveltség a következő vidékeken született;

1. Mezopotámiában. A sumir-akkád nép volt az első a Földön, amely kitalálta az írást. Valószínűleg Turánból származtak ide át, nyelvük mindenestre rokonságot árul el az ural-altáji nyelveknek azzal a csoportjával, amelybe a magyar nyelv is tartozik. De ez a homályos kérdés egyelőre nem ide tartozik. Annyi bizonyos, hogy nem sémita nép volt, amely itt a kultúrát megteremtette s ez a kultúra már Kr. e. néhány ezer esztendővel bámulatos magasságú volt Cserépbé égetett, ékírástos törvények szabályozták a társadalmi rendet, papjaik csillagászati tudása olyan nagy volt, hogy a chaldeus csillagjósok még a középkorban is nagy szerepet játszottak. — Az ókort mezopotámiai kultúra az ókor végén s a középkor elején le hanyatlott, de utána az arabok kezében megint olyan magas fényel lobogott, hogy Mezopotámia ismét tanítómestere lett a világnak (csillagászat, földmérés, arab számjegyek, matematika, fizika, chemia, történet- és földrajz-írás, művészet stb. stb.)

2. Egyiptom. A mezopotámiaitól független hieroglifa írást itt találták föl. Sok ezer éves műveltségét nem szükséges közelebről Ismertetni.

3. Perzsia oázisaiban született a Zend-Aveszta kultúra, a Zoroaszterfele tanítás és a vele járó egész, nagyszerű rendszer.

4. A kelet-turkesztáni oázisokról származik a khinai műveltség. Európával való versenyfutásában sokszor volt előttünk. Ma ugyan a khinaiak a technikai és természettudományi ismeretek híján elmaradtak mögöttünk, de a nép közé sokkal mélyebben hatott be a magyar műveltség, mint Európában s khinai kereskedő stb. bizony sokkal műveltebb ember, mint az orosz muzsik vagy matróz.

5. Európában és Ázsiában, sőt Afrikában sem született több ilyen műveltség. Amerikában azonban a mexikói magas medencében a mája és azták műveltség némely tekintetben még a hódító spanyolokat is felülmulata. Ők már ismerték a Gergely-féle naptár-javítást, de a hódító spanyolok még nem. Számjegyeiknek helyértéke volt, mint az arab-számoknak, tehát sokkal tökéletesebb rendszer volt, mint a rómaiak vagy a khinaiak számjegyrendszere. Ez a magas műveltség gazdagította Európa gazdaságát a burgonyával, paradicsommal, kukoricával, dohánnyal, kakaóval, akácfával, meg a pulykával s ennek a magas műveltségnek köszönhetik az európai nyelvek a kakaó, csokoládé, tomato (paradicsom), potato (burgonya), cigarro, tabakko stb. stb. neveket. Erre a kultúrára ráfogták, hogy Egyiptomból, Khinából, Palesztinából, meg még nem tudom honnan származott ide át. Zagyva beszéd, hisz olyan elemei vannak, amelyek ezekben a műveltségekben egyáltalában nem találhatóak s hiányoznak belőle mindegyik kultúránk az alapvonása. Nem ismerték Mexikóban sem a bronzot, sem az üveget, sem a porcellánt, sem a selymet. Nem volt a pulykán kívül egyetlen háziállatuk sem, még a kutyát sem ismerték, pedig ez óvilág minden zugában ott él az emberrel együtt, sőt még Ausztráliában is ott találták elvadulva, mint a dingo-kutyát. Bizony itt született ez a műveltség, elvitázhatatlanul s köszönhették annak, hogy itt is mesterségesen kellett öntözni a földeket.

6. Végül Dél-Amerika magas pusztáin, Peru, Bolivia és Ecuador száraz medencéiben született a gyönyörű Inka-kultúra. A spanyol konkvisztádorok örök szégyene, hogy az emberi művelődésnek ezt a gyöngyszemét teljesen tönkretették. Nem volt kapcsolata még a mekszikóiival sem, teljesen magában született az öntözött oázisok közt,

Nem csodálatos ez? Az Amazonasz paradicsomi őserdeiben, a közép-afrikai mesés növényrengetegben. Új-Guinea tájain, ilyen műveltség nem született. Ott legnagyobb részt az emberek most is oly rettenetes alacsony nívón élnek, hogy alig különböznek az állattól s mindenesetre gonoszabbak az állatnál.

De nem lehet rajta csodálkozni. A műveltség csak ott fejlődik, ahol az ember dolgozni kénytelen. Amint a munkakényszer megszűnik, azonnal beáll a hanyatlás, Milyen fényesen bizonyítja ezt az orosz bolsevizmus rémületes tragédiája! Ott is kénytelenek voltak a 12 órás munkakényszert behozni! Ha a túlzó szocialisták elvei szerint a 8 vagy a 6 órás munkaidőt kellene behozni, akkor ugyan leshetnénk az emberi művelődés fejlődését! Az lenne belőle, ami Franciaországban, hogy a munkások a 8 órás munkaidő leteltével máshova mennek dolgozni, hogy a dicső szakszervezetek zsarnokságát kijátsszák s az igazi szabadságnak s kulturának megfelelően annyit dolgozzanak, amennyit helyes irányú ambíciójuk parancsol.

Az oázisterületeken erősen kell dolgozni s fenn kell tartani a társadalmi rendet és fegyelmet. Enélkül ott meg nem élhetnek. S ez magával hozza a műveltséget. Eleinte talán rovásokkal jegyezték föl, ki mennyi vizet kapott. Utóbb az egyes polgárok nevét is valahogyan jelezni kellett, talán szintén rovásokkal. Aztán más fogalmakat is följegyeztek valamiféle írással. Egyszer csak egész jelrendszer vagy rovásrendszer keletkezett s az ember birtokába jutott legnagyobb kulturális kincsének, az írásnak. A csillagok járását is figyelni kellett, hogy pontos naptárunk legyen. Milyen mesés szék

a mexikói naptárkövek! Mily nagyszerűen ismerték a csillagok járását a chaldeusok, egyiptomiak stb.!

Az oázisokat védelmezni kellett a nomádok fosztogatásai ellen, de viszont vásárookra kellett őket csábítani, hogy kicserélhessék áruikat. Mert szükségük volt élő állatra, bőrre, tejre, gyapjúra stb. A nomádoknak meg kellett gabona, gyümölcs, iparcikkek stb. Nagyszerű nézni a turáni oázisok bazárjait, különösen vásár idején! Mi mindenféle nép, mennyi mindenféle áru megfordul ott! A nomádok szervezik a karavánokat is, tehát fuvarosok is. Milyen nagyszerű berendezkedés! Hány millió ember él itt békés, egyetértésben, magas műveltség birtokában, jólétben és biztonságban!

Biztonságban? Az arik-akszakalok már hetek óta aggódva figyelik, hogy az oázis duzzasztó gátja mellett a víz a partokat nagyon alámosta s a gát csurgat. Kirendelik a közerőt, hogy kőhányással, rőzsefonással isméri biztosítsák a gátat. A munkások is nagy aggodalommal jönnek vissza s réműletbe ejtik az oázist. Ím azonban a hegyek sötét felhőkbe burkolóznak, a villám lobogása idáig látszik. A felhőszakadás zúgását a pásztorok is meghallják és sietnek a marhát árvízmentes magaslatokra terelgetni. Egyszer aztán elkezd a folyó duzzadni, szennyes víz, fatörzsek, elragadott állatok rohannak alá, csak úgy mennydörög a gáton keresztülzúduló árvíz. Egyszerre azonban megszűnik a zúgás, csak valahonnan nagyon messziről lehet hallani bizonytalan hangokat. A kertészek aggódva jönnek az akszakalhoz, hogy mi az? a csatornában nincs víz. A folyó partjáról futva jönnek jelteni, hogy a folyó eltűnt. Az egész oázis kicsődül a duzzasztóműhöz. A megrongált gát mögött rongyos pocsolya áll. a gát alatt és mellett egy csepp víz sincs. Sietnek föl a folyó mentén s mind kétségbeesettebben konstatálják, hogy a folyó eltűnt. Csak jó félnapi járóföldre találják meg a hűtlent. De milyen állapotban! Átszakította partjait az árvíz s egész más úton rohan most, ki tudja, hova, merrefelé? Akkora mint a Duna, úgy megvan áradva, lehetetlen rajta átkelni, csak szörnyű pusztulás mindenfelé, a régi meder pedig üresen áll, megmaradt kis pocsolyáiban levegő után kapkodnak a fuldokló halak!

A folyót visszaterelni régi medrébe emberi lehetetlenség. Mindenki kétségbeesve siet haza, hogy összeszedje holmiját és meneküljön innen. A faluban idegen népet találnak. Asszony, gyermek jajveszékelve futkos az utcákon. A helyét megváltoztatott folyó az ő oázisukon rohant keresztül, mindent magával vitt, csak életveszélyes munkával tudtak megmenteni egyet s mást a házból, néhány dinnyét a földekről.

Mi lesz most? A nomádok az oázis felé sietnek, az ő legelőiken is óriási a pusztulás, nekik is menni kell! Az oázislakók a nomádokkal egyetértve fölkerelkednek s mennek új hazát keresni.

Megindul a *népvándorlás!*

Bizony, ezek az oázislakók s a velük gazdasági közösségben élő nomádok élete hajszálon függ. A hidrográfiai változások, a közigazgatás megromlása, vagy egyéb katasztrófa, százezreket tesz földönfutóvá. Meg vagyok győződve, hogy a földönfutó szó a tönkrement oázislakót jelenti, szemben a sokkal függetlenebb lovon járó nomáddal.

De ne etimologizáljunk. Hisz irtóztató dolgokat mondtam! Az emberiség történelmének legborzalmasabb katasztrófái mind ilyenféle események következményei.

Az özönvíz mondája a mezopotámiai oázisok szörnyű pusztulásának emlékét őrzi. Elmondja azt az Izdrubal-eposz gyönyörűen! A Perzsa-öböl felől betört vihardagály sodorta el az oázisokat s szerte rohant az alföldön. A földönfutó nép menekült a világ minden része felé és vitte magával az özönvíz mondáját s vitte magával a mezopotámiai kultúrát. A zsidók egyiptomi kalandja ugyanilyen események láncolata. Nagyon valószínű, hogy amikor Khinában a fényes Han-dinasztia lehanyatlott, s Ázsia belsejében a közigazgatás oláh-nívóra süllyedt, akkor pusztult el Belső-Ázsia oázis- és nomád-élete annyira, hogy megindult az a népvándorlás Európa felé, amely elsöpörte a Római Birodalmat. A népvándorlások özönei ellen Khinát 4000 km hosszú fal védelmezi, de Európa nyitva állt előtte, a római limesek nem tudták megvédelmezni.

De hisz százszor és százszor ismétlődött ugyanez a tünemény. S Turán volt különösen az a katlan, amelyből időnkint ilyen áramlatok indultak Európa felé.

Akármilyen nép kerüljön bele ebbe a katlanba, bármiféle nyelven beszéljen is az, akármilyen vallásnak legyen követője; mind egyforma gondolkozású, egyforma ethnikumú nép lesz belőle; a turáni népek mindenféle nyelven beszélhetnek.

Ária rokonságú tádzsik, mongol eredetű kalmükkök, khinai eredetű dungánok, európai oroszok és svábok a legvegyesebb összevisszaságban élnek itt s mindegyiknek megvan a közös jellemvonása; *turáni*.

Ez jogosít bennünket föl arra, hogy mégis fõntartsuk ezt a szót. hogy turáni. Beszélhetünk turáni népekrõl, turáni mûveltségrõl, turáni eredetrõl, csak éppen turáni nyelvekrõl nem, mert a turáni népek mindenféle nyelven beszélnek.

Azok a Turánból kimenekült népek nem voltak műveletlen barbárok. Sõt ellenkezőleg! Sok tekintetben műveltebbek voltak, mint az itt talált régiebb népek, csak a görög és római volt sok tekintetben lényegesen műveltebb, mint ők. De sem a gallusokat, sem a góthokat, sem a germánokat egy cseppet sem mondhatjuk műveltebbeknek, mint ők voltak. A mi turáni népvándorlóink (jól értsük! turánit mondtam!) nem pusztították el Rómát, pedig ott álltak a falak előtt. Elpusztította a germánok egyik tipikus népcsoportja, a *vandal* Attilát Európa fejedelmei egyenrangú uralkodónak ismerték el, a „hun levelek” szállóigének semmi jogosultsága nincs. Miért nem „vandal” vagy »normann” levelek?

Az avarok sem voltak barbárok, a magyarokra pedig éppen nem lehet ezt mondani. Persze, hogy brutálisak voltak, mint abban az időben minden nép, de nem ők találták föl a kínzó-kamrákat, az istenítéleteket, a rabszolgakereskedést, nem ők rendezték a spanyol inkvizíciót, sem a Bertalan éjszakáját, sőt Kálmán királyunk, az akkor még nagyrészt ősi, nomadizáló állapotban élő magyarság királya mondta ki elsőnek a világon, hogy „de strygis, quae non sunt, ne fiat ulla quaestio” (boszorkányok nincsenek, szó se legyen róluk!), Magyarországon, a tordai síkon mondták ki először a vallásszabadságot az egész világon akkor, amikor a franciák Bertalan éjszakát rendeztek. Oh! tisztelt nyugati művelt nemzetek! Tanultunk mi töletek néhány szép és jó dolgot is, de mennyi rosszat! Hátha még minden rosszat megtanultunk volna!

De mi tanítottuk Európát néhány olyan dologra, ami átalakította az egész emberi művelődést és új világot épített föllandult romoknak átkozott porán. Első és legnagyobb jelentőségű átalakulás volt a könnyű lovasság, általában a ló általános használatának megtanítása. A rómaiak lovas csapatokat nem használtak, csak egyes, nehéz páncélú lovasaik voltak. A magyarok repültek lóháton s benyargalászták egész Európát. Megfordultak Itáliában, a Pireneusokban, Németországban, Franciaországban, Svájcban stb. Sehol sem voltak elkészülve jöttükre, mert hisz vágató paripájuk minden hírt megelőzött. Azért félték tőlük olyan szörnyű módon. Milyen végtelen kár, hogy íróink és művészeink nem emelték ki sohasem ezeknek a daliás időknek szépségeit, mert kétségkívül sok nagyszerűt, szépet lehet hozzágondolni — egész jogosan — ezekhez a portyázásokhoz, abból a kevésből, ami emlékül ránk maradt. Milyen vitézi nagyszerűséggé fújták volna föl a németek, ha nekik csak egyetlen ilyen vitézi kirándulásuk lett volna! Hiszen a kő- és bronzkorszakbeli germánokat olyan színekkel tudják lefősteni, hogy a naiv olvasó képes a paradijsomot valahova a Rajna mellé képzelni!

A mi repülő lovasainktól tanulta meg Európa a kengyel használatát s a könnyű lovasság nagy, harcdöntő jelentőségét, Mi tanítottuk meg az európaiakat igazán lovcgolni s a mi tanításunkból származik a lovagkor minden szépségével együtt. Mert meg vagyok győződve róla, hogy az az erény, az a szép, az a nemes, amit a „lovagiasság” szó tartalmaz, az magyar erény volt, azt is a magyaroktól tanulta a lovagiatlan Európa. Csak egy példát rá. A német Gast =: vendég szó annyit jelentett, illetőleg ugyanaz a szó volt eredetileg, mint a latin hostis = ellenség. A gót-germán népek a vendéget ellenségnek tekintették. Mi nem. Úgy látszik a vendégszeretet turáni erény.

A mi könnyű lovasságunknak még ruházatát is utánózták mindenfelé. A magyar huszárruha az egész világ minden hadseregében föltűnik. Vilmos császár, vagy Foch tábornok, ha szépen akarnak öltözködni, bizony magyar huszárruhát vesznek föl, magyar csizmával s nem ősgermán bocskort, sem római szandált. A csizma is turáni eredetű.

De mi tanítottuk Európát a kelesztett kenyér sütésére is, mi hoztuk be Turánból azt a búzafajt, melyik ma Európában általános ugyan, de legjobban hazánkban terem. Állítólag a rugós, négykerekű kocsit is mi honosítottuk meg. Kár, hogy ezt a kérdést még senki sem tanulmányozta behatóan. Annyi bizonyos, hogy sem a rómainak, sem a germánoknak nem volt rugós kocsija. Nagyon meg lehet, hogy csak olyan nép találhatta föl, amelynek sokat kellett bolyongani, és elég lovagias volt ahhoz, hogy asszonyának kényelmes ülést és járóművet fundáljon ki. A mi turáni népünk tisztelte és megbecsülte az öregasszonyt, a művelt nyugatiak boszorkánynak deklarálták őket. A mi boszorkánypöreinket leginkább a városok idegen, leginkább német lakossága rendezte. A mi népmeséinkben az öreg asszony „öreg anyám” segíti a mesehőst, a germán-frank mesékben „gonosz boszorkányokról” van szó.

Tudtommal a nyugati uralkodók sokféle díszítő jelzöt kaptak: nagy, vörösszakállú, szent, földnélküli, madarász stb.. de „Igazságos” jelzöt csak magyar király kapott. Úgy látszik, ez is ősi, turáni erény.

Azokon a napsütötte, azürkék egü pusztákon, ahol tavasszal a tulipánok milliói teremlenek mindennél szebb szőnyeget s a szabad pásztor gyorslábú lován korlátlanul üget szanaszét arrafelé, ahol a föld az éggel összeér, ahol a szorgalmas oázislakó minuciózus gonddal öntözi kertjét s a legjobb gyümölcsöket érleli, ahol társadalmi rend és békesség honol s mindenki együtt érez a közzel, ott keletkezhetett „vérszerződés” ott megszülethetik az összetartás, de nincs helye a pártoskodásnak és széthúzásnak. A mi népünk, amikor bejött Európába, egészen egyetértő volt, hisz a legszebb egyetértéssel ment át a monarchikus formába s királyhűsége páiatlan volt. A mi népünk egy csöppet sem volt veszekedőbb, pártoskodóbb természetű, mint más nép. Mi nem dobáltunk ki az ablakon sem tanácsosokat, sem királyokat, mi köztünk nem voltak sem whigek és toryk, sem guelfek és ghibellinek. Nálunk nem divatozott a vérbosszú.

A „turáni átok” tehát nagyon helytelenül jellemzi a mi mostani széthúzó természetünket. Nem a turáni ez már, hanem „európai.” Mi csak áldozatai vagyunk az európai átoknak. Mert ha ugyanannak a gót-germán népnek két leszármazottja, a francia meg a német annyira gyűlöli egymást, hogy a világot képes lángbaborítani tisztán gyűlölködésből, akkor ne mondjuk mi ki ezt a szót, hogy „turáni átok”. Ilyen nincs. Van európai átok s ez ver bennünket. A szép, kékegü, végtelen szabad határú Turánt is most az európai átok veri, ott is felütötte fejét a turanizmustól olyan messze fekvő bolsevizmus. Most népvándorlás fog onnan megindulni . . .

Most nem parancsolhatsz, mert nagy te rabságod,
Miként fúják neked, csak úgy köll táncolnod
Idegen nemzetre szállott szép országod,
Tőled élvetteteti arany szabadságod.

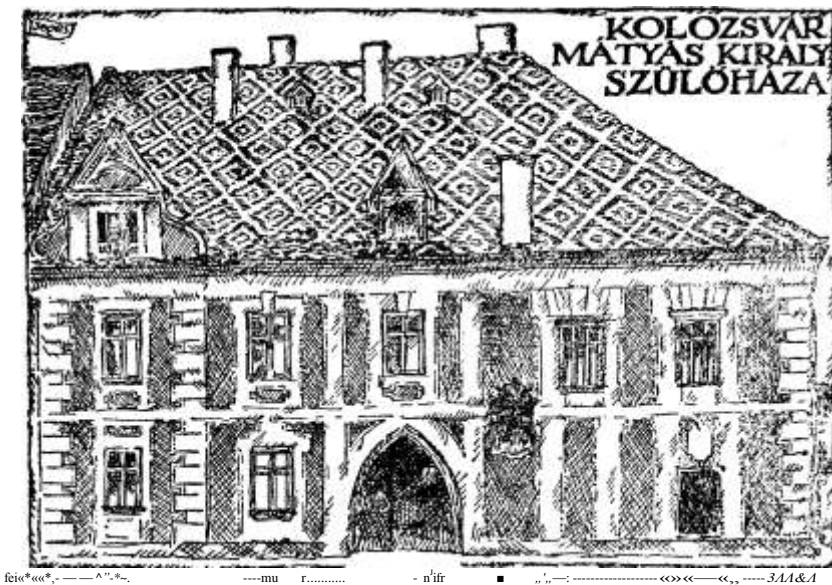
Kuruc vers.

„Sokszor mondták, hogy a világalomra az árja faj van hivatva, melynek igájába kell hajtania a többi népcsaládokat. E felfogással szemben kijelenthetem, hogy az emberiség érdekében is kívánatos, hogy Európa jelentékeny részében egy nem árja, noha az árkakkal a folytonos, vérkeresztezés folytán közeli viszonylatban álló faj vigye a főszerepet. Az indo-európai fajok világalmai elméletével szemben tekintetbe kell venni a magyarok évszázadok folyamán szerzett érdemeit . . . Szomszédaiik közül melyik mérészelné azt állítani, hogy bátorság, értelem és szabadság égő szeretete tekintében fölényben van velük szemben.”

Reclus.

„A vendégszeretet a magyaroknál több, mint csupán a nemzeti szokás, a vendégszeretet nálunk, hit, sőt vallás.”

Simpson, Letters from the Danube, 1847.

Történelmi igazságok.

Írta: Gömbös Gyula.

Ha emberek belekontárkodnak a természet nagyszerű művébe, ha természetes dolgokat mesterségesekkel akarják felváltani, ha évezredek kötelékeit tájékozatlanságból, vagy gyűlöletből meglazítják, eltépik, ha félreismerik a történelmi erők vonalait, akkor káosz áll elő és béke helyett békétlenség, boldogság helyett boldogtalanság, nyugalom helyett örökös izgalom, fejlődés helyett mindent elsorvasztó dekadencia fog jelentkezni mindaddig, míg az erők vissza nem térnek megszokott medrükbe.

A trianoni békeszerződésre gondolok, amikor ezeket a sorokat leírom, arra a szerződésre, mely a helyzet nem ismerése alapján jött létre. Rosszakaratú és rövidlátó tanácsadókat hallgattak a nagyantant vezetői, amikor egy történelmi sze-

A dunamedencéjében egy ezredéven át csak a magyar faj államalkotó zsenialitása tudott helyt állani. Hogy miért? Egyszerűen, mert a magyarság ismerte fel először, hogy a Kárpátok koszorúzta földrajzi egység keretén belül, csak egy történelmi akarat, csak egy politikai rendszer, csak egy gazdasági vérkeringés érvényesülhet eredményesen, azokkal a centrifugális tendenciákkal szemben, melyek egy rosszul értelmezett nemzeti önrendelkezés alapján most határokat kívántak vonni ott, ahol a legteljesebb egybeolvadásra éppen ama nemzetiségek érdekében van szükség elsősorban, melyeket elszakítottak tőlünk. Ha valahol, úgy a dunamedencéjében csak centripetális erők uralkodhatnak. Az elszakított területek nem magyar lakosai máris feljajdulnak, mert ha ideig-óráig memzetiségi lázálmaikat realizálva látták is, az élet könyörtelen keze ma már és mindenkoron ide szólítja hozzánk a magyar Alföld köré, hozzánk a magyar testvérekhez, kiktől mindig csak a legteljesebb egyenjogúságot élvezték sokszor az autochton magyar faj kárára.

Trianon egy ideális gazdasági, kulturális és politikai egységet bontott meg, szegénységet hozott Csonkamagyarországra, de az elszakított területekre is. Egy ezeréves, keresztény kultúra helyett mesterkélten új, de gyökértelen kultúra megteremtésén fáradoznak, a trianoni politika pedig pusztít, rombol, tradíciókat, existenciákat tör össze anélkül, hogy a nélkülözhetetlen stabilitást biztosítaná.

Történelmi igazságunk az: hogy történelmet Kelet-európában csak egy egységes Magyarországgal lehet írni, mert a minden erőnél erősebb természet isteni ereje akarja ezt így.

„A románok egész műveltségüket az erdélyi fejedelmek bőkezűségének köszönhetik, akik a könyvnyomtatást megismertették velük. Műveltségi szempontból a magyarok ma is a románok fölött állnak.”

Guy de Roquencourt

A magyar csak saját magát fogja meggyilkolhatni, de más által el nem pusztítható.

Gróf Széchenyi István.

Beregszász

Stefan

Írta: Milotay István.

Svájc, augusztus-
Úgy élünk ebben a kis nemzetközi hotelben, kétezer méter magasságban a tenger színe felett, mintha Noé bárkáján érkeztünk volna, vagy mintha arra várnánk, hogy felszedjen bennünket a fenyegető özönvíz elől. Magának a hotelnek is a legnagyobb büszkesége, hogy özönvíz előtti időket látott. A kovácsoltvas címer, a fehér elefánt, mely a kapu felett lóg, az 1551-es évszámot mutogatja. A Fehér Elefántnak két hatalmas házi autója van, de a vasúti állomáson csengőslovas batár várja az érkezőket. Hideg-meleg vízszolgáltatás és központi fűtés van a szobákban, az úgynevezett modern traktusban, a központi helyiségek azonban szinte azon mód érintetlenül ahogy az egykori tulajdonos, Lenhardt Miller svájci polgár 1645-ben restauráltatta őket. Embermagasságig szökő tölgyfaburkolat a falakon, hatalmas faragott gerendamennyezet, olyan vastag falak és olyan mély ablakfülkék, mint a középkori várakon olyan hatalmas pohos cserépkemencék egy-egy sarokban, hogy kisebb helyeken fél szobát elfoglalnának. Hideg estéken fenyőfahasábok pattognak a kandallóban. Öreg vaspántos, rézveretes ládák, ódon karosszékek, vasból kovácsolt lámpák és primitív csillárok, itt-ott öreg szőnyegek, cserépedények, népies hímzések, kecskelábú természetes asztalok, a szomszéd termekben pedig a modern hotelkultúra kényelme

és eleganciája, a havasok napfénye a kristályüvegeken, a fehérlakkos bútorokon, a kapunagyságú, csipkefüggönyös ablakokon s a sok-sok virágon, ami minden asztalon, minden sarokban ott nevet.

Két óra járásra vagyunk minden lakott helytől, nem messze a svájci Alpések egyik legforgalmasabb átjárójától, melyen át észak és dél évszázadok, talán évezredek óta keresi egymást. Valamikor hadseregek jártak erre, a Cézárok légiói és Napoleon gránátosai, s a Fehér Elefánt vendégkönyve nem kisebb nevekkal dicsekszik, mint II. József császárai, I. Sándor orosz cár, Mária Lujza császárné, I. Lajos bajor király, II. Ferenc nápolyi király, Radetzky marsall és Moltke tábornagy kézjegyeivel. Ezeket a neveket most messze elhomályosítják a világjáró amerikai és angol gyorstalpalók, akik szörnyen unatkoznak itt, nem is maradnak tovább két-három napnál, de száguldásuk közben a bedäckerben előírt kötelességüknek tartják kikötni itt is s beírni nevüket a Mária Lujzáé mellé. Ezek az angolok és amerikaiak, ahogy a világoralom fölött nem tudnak megosztzkodni, s ahogy nem férnek meg egymás mellett a földtekén és az óceánokon, ezen a kis helyen összeszorítva még kevésbé állhatják egymást. Ha hoteléivel, gleccsereivel, tavaival és szappannal lemosott országutjaival együtt bérbe lehetne venni az egész Svájcot, mindegyik szívesen megtenné, csak hogy a másikat hitúrhasa belőle, hogy egyedül nézhesse a gleccsert és egyedül írhasa nevét a Mária Lujzáé mellé. Pedig rajtuk kívül még sokan vannak itt a jó Isten állatkertjéből. Dühös németek, akik a terített asztal mellett se akarják letenni a hátizsákot, nyájas hollandusok, mint szelíd, önelégült nyárspolgárok a nemzetközi hetvenkedés tömkelegében, franciák, akik csodaképpen, *Poincaré* és a gyenge frank dacára átlépték a Francia Svájc határait, két lengyel família, aztán néhány bécsi és egy budapesti zsidó család, akik egy nap angoloknak, másnap franciáknak, harmadnap németeknek játsszák ki magukat, vacsora után mindig elsőként ülnek a kandalló mellé, amelyet otthon annyira megszoktak, hogy itt senki mást hozzá nem eresztenek. S hogy a kisantant is el ne maradjon, egy bukaresti román bankár és egy állítólagos belgrádi diplomata is itt vágyakozik a nagyantant kultúrfölénye és kegyes kézszerításai után, amiből igazán nem sok jut nekik.

Ebben a zavaros kozmopolita társaságban s az egész hotelben a Stefan szót hallja az ember leggyakrabban. Stefan a hallban, az étteremben, a garázsban, csónakkikötőben, a vasútállomáson, az érkezésnél, az indulásnál, a találásnál, a feketekávénál, a kirándulásokon, mindig és mindenütt Stefan. Ez a Stefan egy karcsú, középtermetű, derült, komoly arcú fekete szemű legény, elegáns aranygombos fehér kabátjában, fekete nadrágjában mindenütt ott van, mindent ő tud a legjobban, mindent ő intéz el a legbiztosabban, minden baj vagy hiányosság ellen nála az orvosság. Senki se tudja, hogy mi csoda voltaképpen. Se nem pincér, se nem hotelszolgá, se nem maître de hotel, se nem portás, sem soffőr, se nem motorvezető, se nem szakács, se nem útikalauz, de úgy látszik, minden egy személyben. Nála nélkül lépni se tudnak s a szobalányok, pincérek és háziszolgák úgy respektálják, mintha a Stefan a ház tulajdonosa és a Lenart Miller egyenes örököse volna. A fiatal misszeket ő tanítja úszni a hegyi tóban, ha kérdezik, a tenniszben sem megvetendő tanácsokat ad, ő vigyáz rá, hogy virág legyen minden asztalon, ő tudja legjobban a menetrendeket, postával, távirattal csak hozzá kell fordulni, ha a városból valamire szükség van, csak neki kell szólni, ő kerít jó turista-vezetőt, s ő szerzi, senki se tudja honnan, a legpompásabb görögdinnyéket. Mindenkihez egyformán figyelmes, szolgálatkész. Az ő úri flegmáján, komoly, természetes előkelőségén ki nem fog se a franciák hebehurgya idegessége, sem az amerikai otromba dollárgögje, se a németek idétlen kedélyessége, se a román bankár, se a belgrádi diplomata balkáni vállveregetése, se a bécsi, se a pesti zsidók bizalmaskodó parancsai. Ő ugyanaz a nyugodt, szolgálatkész úriember marad. Szolgálatkész szolgáltság nélkül. Az apró sértéseket, amiket el kell szenvednie, apró figyelmisségekkel torolja meg s minél nagyobb urat akar valaki éreztetni vele szemben, ő annál nagyobbak látszik, anélkül, hogy akarná. A háború vége felé a szegény németek már nagyon tűnődni kezdtek rajta, miért gyűlöli őket az egész világ, miért nincs egyetlen barátjuk se a föld kerekiségén, azokon kívül, akiket üstöküknél fogva barátságra kényszerítettek maguk iránt. Egy neves német publicista vaskos kötet könyvet írt arról a kérdésről, Warum sind wir gehasst? Ebben a munkában egyebek közt azt mondja, hogy a háború előtt a németek vol-

tak a világ új gazdagjai, akik a külföldön jártukban gőgjükkel, hatalmuk és erejük fitogtatásával, ahol csak megfordultak, csupa ellenséget szereztek maguknak. Mert csak két igazán úri nép van a világon, amelynek föllépésén, akárhol jár idegen környezetben, mindenütt megérik, hogy ezer év óta megszokta az uralkodást mások felett, de ezt az uralmat, ezt a fölényt oly természetesnek, oly magától értetődőnek tartja, hogy kifejezetten, szóval vagy gesztussal sohasem érezteti. Az egyik ilyen úri nép az angol, a másik a magyar. A dzsentlmén és az „úriember” fogalmát ők teremtették meg és egyetlen más nép szótárában nincs erre a két azonos fogalomra megfelelő kifejezés. Stefánról, ha nézem, mindig ennek a derék németnek elmékedése jut eszembe. Ha tányért vált, ha kabátot fölsegít, ha kocsiajtót nyit, Stefán mindig úriember marad, akiről látszik, hogy valami másra, többre, jobbra, nagyobbra született s csak kényszerűségből műveli azt, amit most művel. De hát a háború óta nem jó világ jár az úri népekre. Stefán ugyan csak egyszerű parasztember, Kovács Istvánnak hívják, szolnoki fiú s csak a jó Isten tudná megmondani, hogyan került ide a svájci havasok közé, a Fehér Elefántba pincérnek, maître de hotelnek, sofförnek és minden egyébnek. Valószínűleg úgy, ahogy annyi sokan magyarok szétszóródtak a nagyvilágban. Stefán végigcsinálta a világháborút, tengerész volt, tűzmester a Novarrán, a híres jászkun hajón, de a háború után, a trianoni Magyarországon nem tudott mit kezdeni magával s a trianoni Magyarország se tudott mit kezdeni Stefánnal. Se a páratlan szorgalmával, se az intelligenciájával, se a tehnikai ügyességével, se a világlátottságával, se a leleményességével, se a szerénységével, se az öntudatosságával. Megpróbált Stefán mindent. Semmi sem sikerült neki. Se egy nyomorult bankszolgaságot, se egy urasági inasi állást, se egy cséplőgépkészleői pozíciót nem tudott meghódítani. így került külföldre. Két-három esztendő alatt sok mindenben kerresztüt ment, míg végezetül itt a Fehér Elefántban megállapodott. Eleinte csak háziszolga volt, de Stefánt nem abból a fából faragták, hogy megtudjon maradni az eszeigpucolásnál, vagy a bőrdogátásnál. Pár hónap alatt csak úgy magától, a nehézkedés törvényénél fogva túlnötte a kis hotelben összes versenytársait. Mindenütt előbb használhatóvá, aztán nélkülözhetetlenné tudta tenni magát s így lett Kovács Istvánból a Fehér Elefánt Stefánja, akivel min-

denki parancsol, aki mindenki szemrebbenését lesi, aki mindenkinek szolgál s aki mindenre használható.

De Stefánt mindez nem elégti ki. Ez a fényes pozíció, ez a sok elismerés, mind hitványság az ő szemében. Mint valami legyőzhetetlen nosztalgia, valami lebírhatatlan epedés emészti Stefánt a hazavágyás gondolata. Haza szeretne jönni, nem azért, hogy kocsmát nyisson, hogy úszómester, vagy soffőr legyen. Mindez szívesen lenne, de ő mindenek felett és mindezekén túl katonának született. Ez az egyetlen mester-ség, amely iránt respektus él benne, amelyet imád és amelynek nem áldozhat, mert ugyan minek, kinek kell a katona Csonkamagyarországon? Senkinek. Stefan, ha csak módját ejthetjük egy-egy kis bizalmas diskurzusnak, mindig azt kérdi tőlem: Szerkesztő Úr, mikor csinálunk hadsereget odahaza? Ad-e ez a Rothermere lord pénzt és fegyvert is a békerevízióhoz, mert anélkül nehezen fog menni? De főleg, mikor lesz megint újra tengertünk, s a tengeren Novarránk, amelyen egyedül voltunk jászkun fiuk, de egyedül se féltünk az egész világon? Mikor lesz ez újra? Mert Stefán azt hiszi, hogy én mindent tudok a világon.

Most ott áll az étterem túlsó sarkában, egy nagy tálcával a kezében, szétnéz az asztalok fölött, az egész új Európa fölött, nincs-e baj valahol, nem hiányzik-e valamije ennek az elkényeztetett csöcseléknek, ennek az új nemzetközi gyűlévsznek, amelyben Stefán az utolsó ember, ő a mindenki szolgája s mégis ő a legkülönb, a legúrabb, a legfőfőbb, a legigazabb ember valamennyi között, akik a világ uborkafájára fölkapaszkodtak, miközben mi olyan szomorúan alul maradtunk. Az asztalok fölött nézem Stefánt a túlsó sarokban, elmélázok a sorsa felett s mintha megérezné, egy pillanatra ő is felém tekint. Találkozik a pillantásunk s én tudom, hogy a Stefán azt kérdezi;

— Szerkesztő Úr, mikor vágjuk már oda a tányért ezeknek a hitványoknak? Mit feleljek neki?

Nem tudom, Stefán.

Zombor.

Egy akol, egy pásztor.

Írta: Móricz Zsigmond.

Kétezer év óta munkál a Krisztus igéje az „egy akol és egy pásztorról”. Kétezer éve, kivette az útfélre, hogy mindenki könnyen árnyába juthasson, ha majdan terebélyfa lesz belőle: de míg ezrivel s milliárdjával látható életünk mezein minden gyom, ritkán, ritkán látunk itt-ott egy-egy boldog palántát, hogy ez az isteni ige is él . . .

íme, följegyzek egy bizonyoságot, hogy e mindnyájunk szívének oly kedves Mag él és virulásra kész,

*

El a Bánságban egy földbirtokos, régi parlamenti ember, volt főispán. Egy ismerősöm minapában odaát volt, túl a határon . . . (Oh a *határon, az országhatáron túl* . . . már úgy megkeményedett az emberek nyelvén a szó, hogy a Bánságot tőlünk országhatár választja el, mint a behegedt seb, régi égés után . . . bennem még mindig új és eleven fájdalommal szakad fel ahányszor hallom: én még nem léptem át e határt, nem idegződött belém a trianoni térkép s mint a horog, véresre tépi fel szívem, ha az integer Magyarország szív határait tépik.)

El a Bánságban egy úriember . . . (Hogy útlevéllal lehet eljutni Temesvárra . . . Kassára . . . Kolozsvárra ... és Csáktornyára ... és mindenüvé, ahol még nem voltunk . . . Mennyi mulasztásunk van nekünk mindnyájunknak magyaroknak, hogy míg lehetett, be nem jártuk, meg nem hódítottuk tündéri szép hazánkat magunknak, a személyes fölélményezés legbékésebb s legmélyesegesebb hódításával. . .)

Tehát, él a Bánságban valaki, akit a román kormány figyelmeztetett, hogy . . . , (talán a pontos nevek és adatok kimondására nincs szükség!) hogy ha meg akar maradni Nagy-Romániában, akkor tartózkodjék attól, hogy Temesváron, vagy más városban megjelenjen, hogy vendégeket fogadjon s hogy egyáltalán magyarokkal érintkezzék.

Az illető úr sem birtokát eladni, sem a magyarság birtokló elvét feladni nem akarva, remeteségre ítélte magát s hagymatermesztéssel foglalkozik.

Egy napon megáll háza előtt egy kocsis kiszáll belőle egy katolikus pap, idegenszerűen öltözve, mert a román kormány még arra is ügyel, hogy a katolikus pap a román papokhoz hasonlóan öltözzék.

A földbirtokos protestáns ember, de boldogan fogadta házában a katolikus papot: magyar a magyart.

— Azért jöttem — szólt a pap —, mert meghívást kaptam, hogy az ön vidékének lakosai misét akarnak hallgatni.

A gazda kételkedően rázta a fejét:

— Nem tudok a faluban két katolikus családot sem; azok is románok; soha jelét sem adták, hogy különbözni akarnának a falutól.

— Pedig ez mégis úgy van. Számos hívást kaptunk, sőt a módját is megtalálták, hogy lehet megtartani az istentiszteletet. A román kormánytól ugyanis szigorú parancsunk van, hogy misét kiszolgáltassunk csak templomban szabad. Mint-hogy azonban a katolikus templomok vagy le vannak foglalva, vagy tilalom alatt állunk: így biztosítva vannak, hogy a pap nem férhet a néphez. Engem azonban idevalósiak értesítettek, hogy az ön birtokán van egy régi kápolna, amely nincs fölveve a lajstromokba. Engedje meg azért, hogy itt a misét megtarthassam.

Természetesen a legnagyobb örömmel; csak azt jegyezte meg, hogy magyar prédikáció lesz-e? A pap szelíd mosollyal mondta:

— Ez volt a hívek kérése éppen.

Minden különösebb feltűnés nélkül, csak a tanyabeliek útján adták ki a hírt, hogy másnap istentisztelet lesz a régi kápolnában.

A hír suttogva szállott ki s egy éjjel bejárta a szomszéd helységeket s mikor másnap délután a pap és házigazdája

megjelentek a templomnál, annak egész környéke térdelő néppel volt körülvéve. A földbirtokos megilletődve nézte a tömeget. A vidék teljesen el van már évtizedek óta románosodva. Magyar szó nem zeng a zöld halmok táján. Szívós, elszánt s könyörtelen agitáció tépte ki a dörgő magyar igéket ez ajkokról.

És most a földbirtokos megrendülve nézte a föld porába, a füvek torzsáiba térdelőket s lelke elfacsarodott; nem egyedül szenvedni hát az egyénre maradt nagyfelelősségű harcot s szíve tágasra gyúlt; a fái szerelmében való mártíromságot. Mint református ember, a mise latin szavait csupán mint mély kegyeletbe patinázott nemes kegyszereket fogadta, de most e szavak is közelebb voltak lelkéhez, ez idegen szavak mintha magyarul zengettek volna fel . . .

Közben, könnyfátyolos szeme a hívek arcán merült el s minden arc újabb szenzáció. Ott látta a községnek minden tagját, akinek magyar érzéséről volt valami sejtelme, de látott sok olyat, aki két év előtt dákoromán agigátor volt s különben is szót sem tudott magyarul . . . Ott találta a katolikusokat, de a reformátusokat is és a luteránus németeket s a zsidó boltosokat . . . Ott volt a falu jórésze, de maga a tömeg messze vidékről jött, ki szekérrel, ki gyalog, bocskorban, mezítláb , , . Egyetlen hírre, amelyet se dobszóval, se trombitával nem harsogtak a fülekbe! egy suttagó, meleg hírre, amely szívből szívbe röpönt; huszonnégy óra alatt, napijáró föld távolságról, mind, mind ott voltak, aki csak magyar igére éhezett és magyar sírásra szomjúhozott.

És tüdőtmezsaggató. szívet meghasogató hangos zokogás szakadt fel a templomban s a templomon kívül, mikor a küszöbön belül fölcsendült a pap száján a magyar szó.

*

És nem volt felekezeti. Nem volt ott katolikus és református és zsidó. Együtt voltának ott az ódon, elhagyott, elfelejtett romkapolna körül, az isten szabad ege alatt, a babiloni vizeknél ott szakadt, hazasíró árva magyarok . . .

Arad.

MAGYAR GYÁSZ.

I.

Küldtem őket és ők jöttek sírva:
Ó, be fakók és ó, be bús csapati
Bennük zokog a lelkem minden gyásza
S minden magyar gyász, ami szabad.

Minden magyar gyász, amely úgy éget,
Mint mártírok izzó koronája !
Magyar gyász, amely csak egyre vérez,
Mert írt szerezni nem bírunk rája.

Pedig néhány őslelkű és bátor
Bús igaz-magyar ha összefogna:
Nem fájna többet és nem vérezne
Magyar gyászunk oly fájón, ragyogva . . .

II.

Sok, sok barna, beteg kis domb
Borítja a magyar mezőt.
Termékenyülnek ugarok,
Mohón felfalva vért, velőt.

Termékenyülnek ugarok,
S mi napról-napra csak fogyunk . . .
Tompul sok magyar szívverés:
Megállani mikor fogunk?!

Be sok fájdalom, be sok gyász!
 Temetkezel kicsiny ország:
 Vad, átkos fajták földedet
 Temetőnek elrabolták!

III.

Jönnek, jönnek új virradatok,
 Szent-jellől ragyogó napok.
 Sápád, remeg sok gyáva lélek,
 Ha lázadón felriadok.

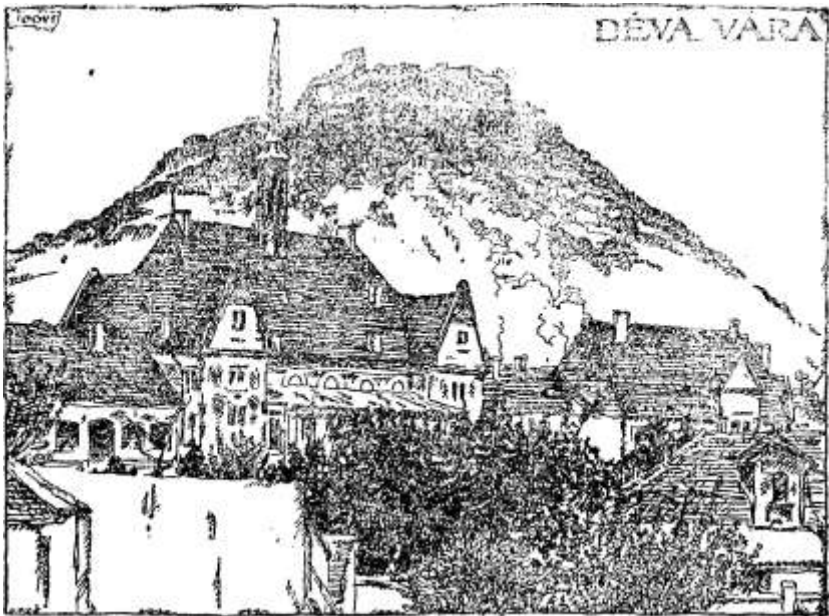
Setét az ég fölöttünk s tompán
 Vajúdik sok, lázas Eszme;
 Lelkem tüzével fényt szórok szét,
 Hogy ne legyen mindig estei

Ne sápadjon itt lappangó tűz,
 Ne zúgjon fojtott sikoltás,
 Ne legyünk mindig vihar előtt
 S ne vegyen körül setét gyász:

Hanem vér-tűz szikrázva égjen
 S mint büszke kürt szóljon szavunk!
 És harsogjon kénköves orkán,
 Hogyha mi magyarok vagyunk!...

Böszörmény Zoltán.

Halhatatlan magyar nyelv.

Írta: Tolnai Vilmos.

„A magyar nyelvben megvan a *keleti nyelvek* képes volta, mélyértelműsége, kifejező ereje, leleményessége, minden lelkesége és tehetsége; a *török nyelv* virágos pompája; az *angolnak* méltósága; a *franciának* folyékony-sága; az *olasznak* édessége; a *németnek* komolysága; a *szlávnek* gazdagsága; a *görögnek* termékenysége, csinos-sága és ékesszólása; a *latinnak* dísz-e és fénye; a *spártainak* velős rövidsége: szóval bármit kíván a művelt gondolkodás, az mind megvan benne.” Ezeket mondja Kalmár György, a XVIII. századnak különös embere, aki tömérdek nyelvet tudott, beutazva fél Európát és Ázsia egy részét, és koplalva, fázva, nyakig szalmában ülve, gémberedő ujjal írta meg a magyar nyelv dicséretét.

A tudomány ma már meddőnek tartja a nyelvek első-ségeért való vitatkozást. Azok a nemzetek, melyek együtt és egyidőben részesültek az új kor hatalmas fellendülésének áldásaiban, szenvedtek az állami és társadalmi

váltságok viharaitól, többé-kevésbé egyenlőképpen fejlesztették, nyelvüket is. Azonos eszmék és gondolatáramlatok, az újkori élet azonos föltételei és körülményei, a gondolatközlés eszközt, a nyelvet is egyképen idomította s képessé tette mindennek kifejezésére. A nyelvek közt való különbség ebben a tekintetben szinte semmivé zsugorodott.

Egész tárgyilagossággal mérve a különbségeket, miről lehet szó? A szókincs gazdagságáról? Hiszen egy-egy ember, még ha művelt, tanult is, sőt ha művészi tehetséggel van is megáldva, alig él anyanyelve szókészletének egy tizedével. A szófűzés művészete, a kifejezés ereje és bája annyira egyéni tehetség és veleszületett készség, hogy a nyelvény maga szinte tekintetbe sem vehető. Petőfi a nyelv legegyszerűbb eszközeivel dolgozott, de keze alatt a mindennapi szó rendkívülivé vált, a kopott új fényrel ragyogott, a nehézkesnek szárnya nőtt, a jelentéktelen eszmét gyűjtött, az erőtlen viharos rengetegként zúgott.

Szó eshetnék a nyelvek zeneiségéről és dallamos voltáról. Ebben a kérdésben a hangok számbeli aránya és elhelyezkedésük módja vehető tekintetbe. Az a nyelv, amelyben a magán- és mássalhangzók mennyisége arányos, a magánhangzók pedig, mélyek és magasak kellőképen váltakoznak, melyben a mássalhangzók nem torlódnak, az mondható zengzetesnek és dallamosnak. A magyar nyelv e tekintetben nem tartozik a *kemény* nyelvek közé, mert száz hangja közül negyvenegy magánhangzója van ötvenkilenc mássalhangzóval szemben, ebből csak 15% kemény, k, t, p. (A magánhangzók viszonya a mássalhangzókhoz más nyelvekben a következő, százat véve alapul: olasz 48: 52, görög 46: 54, latin 44: 56, magyar 41: 59, német 36: 64, cseh 35: 65.) A magyarban két mássalhangzóval kezdődő eredeti szó nincsen, a hangutánzókon kívül (brekeg, trüsszent, krárog); amelyek így kezdődnek, azok idegen származásúak (drága, gróf, kréta, tréfa). A szó belsejében is nagyon ritkán kerül egymás mellé kettőnél több mássalhangzó. Igaz, hogy a magánhangzóknak útjában áll a *hangrend* jelensége, melynél fogva egyazon szóban csak egyféle színezetű, mély vagy magas hangzó lehetséges s a szóvégzetek, képzők és tagok is eszerint igazodnak (lehetetlenebbeket, alkalmazhatatlannak); ez gyakran egyhangúságot, különösen kényesfűlű írónak sok nehézséget okoz.

Mikor az emberek a nyelvek szépségének összehasonlításáról beszélnek s kiki a magáét dicsőíti, okos és egyszersmind okatlan dolgot cselekszenek. *Okosat* azért, mert mindenkinek a maga nyelve a legszebb legdicsőbb. Mert ahhoz fűződik lelkének minden szála, múltjának minden emléke, jelenének minden gondja, jövőjének minden reménye. A szív nyelvén mindenki csak a maga szavaival beszél, azokkal a hangokkal, melyeket a legszentebb ajakról: édes anyja ajkáról tanult. Ezért nevezzük a magunk nyelvét, az *édes miénket: anyanyelvnek*. A csupa ész rómaiak *sermo paternus* (apai beszéd) névvel illették jogi szörszálhasogatásra alkalmas nyelvüket. de a lovagvilág idején, a nőtisztelet virágkorában, 1100 tájban már latinul is *lingua materna* az anyanyelv neve.

Ám *oktalan* is e versengés, mert összemérhetetlen dolgokat akar egybevetni. A nyelv ugyanis nemcsak a gondolatközlés eszköze, nemcsak fogalmakat, rideg értelmi elvonásokat szállít a beszélő ajkáról a hallgató fülébe, hanem az érzelmvilág tolmácsa is. Minden szó több hangból álló

zenei sorozat, mely dallamával a hallgató lelkében hangulatot is kelt. A beszédhangnak ép úgy, mint a hangszer egy-egy hangjának, megvan a maga időtartama, magossága, ereje és színezete; ezek mind olyan tényezők, melyek esztétikai hatással járnak, azaz a hallgató az értelmén kívül érzelmi mozzanatok, hangulatok is köt hozzájuk. Mi más-más hangulatokat kelt a magyar *halál*, a német *Tod*, a latin *mors*, a szláv *szmrt* — pusztán szóhangjainál fogva is; de rokontöbbször származó, egyazon szónak alig változott alakjai is az érzelményhatások mi finom hullámzását idézi elő, például a virágnak nevében a latin *flore* (ablativus), az olasz *fiore*, francia *fleure*[^] angol *flower*, mintha ugyanazt az akordot hallanók más-más hangszeren. Egy nyelven belül is, más-más akkordja van minden szónak. A költő vagy tudatosan, vagy öntudatlanul és ösztönösen (s ez a mélyebb művészet) oly módon válogatja egymás mellé szavait» hogy belőlük egy bizonyos zengő sor keletkezik, mely a szavak jelentésével, sorrendjével, szerkezeti kapcsolataival, a szótagok rythmusával, a sor hosszával összeforrvan, a hangulatoknak oly szövevényét kelti az ember lelkében, mely a maga nemében egyetlen, párja nincs és nem is lehet. Ezért lehetetlen dolog a tökéletes fordítás. Vagy a rythmusból vagy a dallamból, vagy a jelentésárnyalatokból kell feláldozni többet-kevesebbet, mert az a bizonyos hangulat csak az eredetinek elemeihez van kötve, legfőképpen a hangok eredeti sorához. *Fordító: ferdítő — traduttore: traditore* — egy szemernyivel több vagy kevesebb, a hatás más, a hűségen csorba esett. Kevesebb vész el a hangulatból a zenében, mikor ugyanazt a dallamot más-más hangszeren játszuk, mert csak a hangszin módosul; a fordításban azonban rendszerint minden tényező változik. Minél zeneibb a költemény, minél finomabbak a hangulatárnyalatok, annál nagyobb annál bántóbb az eltérés a fordításban; mennél inkább az értelmi tartalom az uralkodó, annál kevésbbé. Ezért fordíthatatlan a dal, az érzésnek szavakkal való megzenésítése; míg a regény szinte baj nélkül túri az átültetést. Fejtegetés nélkül írom egymás alá Petőfi „zengő bánatának” első sorát:

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok . . .
 Noch blühen im Tale die Blumen des Gartens ...
 Les fleurs du jardin s'étaient encore ...
 The flowers of the garden still open in the valley . . .

Edgar Poe, a nyelv zenéjének e körmönfont érzékű művésze, külön értekezést írt *Holló-jártak* visszatérő végsoráról: „Quot the raven nevermore”» mely titokzatos, lélekbekapó hangulatával százszor ostromlott, de ugyanannyiszor le nem győzött akadályá minden fordításnak.

Amiről eddig szoltam, csupán hangelemei a szónak. Hol marad még a szavak titkos szövevénye, melyben minden nemzetnek más-másképen nyilvánul saját természete és eszejárása. A szólások, kifejezések, fordulatok másolhatatlan eredetisége, mely nem hallgat a logika merev parancsszavára — hisz akkor minden nyelvszerkezet egy híron pendülne — hanem a képzet-társítás szeszélyes csapongását követi. Még a külső, anyagi világ viszonyai is másképen tükröződnek a nyelvekben. A német *fejét a kalapba dugja* (steckt den Kopf in den Hut), a magyar *fejibe vágja a kalapot*; a francia *közelíti magát valamitől* (s'approche de quelque chose), a magyar *közeledik*

valamihez; az angol *csinálja a pénzt* (to make money), a francia nyer (gagner l'argent), a német *érdemli* (Geld verdienen), a magyar *keresi* (ebben már nemzeti faji sajtáság nyilvánul).

Ezenkívül más-más minden nyelvben a szavaknak mondatba való fűzése, a szórend; egyikben szigorú, logikus rendszer, másikban a szavak értelmi és hangulati súlyának kifejezhetetlen szövete (ezért nem tanulja meg idegen soha a magyar nyelv szórendjét). Más a mondatoknak egymáshoz való kapcsolása. A latin és a német egymásba skatulyáz egy csomó mondatot; sokszor valóságos mondatgombolyagokat bogoz, és ember legyen a talpán, aki a kusza szövevényből kitapogatja a főszálat. A francia és az angol inkább egymásmellé rakja a beszédszakaszokat, itt-ott rendel alája a főgondolatnak egy-egy mellékes kiegészítést. A magyar is inkább a mellérendelést kedveli; csak a latin *stilus curialis*, vagy a német *Satzgefüge* példáin nevelkedett tollforgató kanyarít le még egy lélekzetre el sem olvasható mondatszörnyeket.

Más minden nyelvben a hangsúlyozás is, az a hangbeli nyomaték, mellyel a beszéd fontos és kevésbé fontos részeit jelöli. De főképen más a hanglejtése, az a zenei dallam, mellyel mondatait ejti: ezen megösmerni nemcsak a székelyt s a dunántúlit, az alföldit meg a palócot, hanem csalhatatlanul azt jellegzetesen éneklő idegent, bármennyire magyarul beszéljen is.

A nyelv tehát a nemzeteket egymástól megkülönböztető, elválasztó tényező, korlát, melyet lebontani nem, csupán áthágni lehet. Hogyan értem meg más nyelv termékeit, irodalmát? Kétféleképen. Vagy kilépek a magam nyelvi közösségből, megtanulom az idegen nyelvet, azon gondolkodva, azt megértve, hatolok bele titkaiba. Akkor, abban az időben én nem magyar, hanem angol, német, francia — szóval olyan nyelvű vagyok, amilyenén éppen beszélek vagy olvasok — mert bizony nem tud angolul, aki angolt olvasva, akkor nem angolul gondolkodik. Másik módja a korlát áthágásának az, hogy áthozom azt az idegen nyelvű terméket a magam nyelvébe, lefordítatom magamnak, magyarrá tétetem: akkor az már magyarrá vált, a magyar nyelvű közösség tagjává. A magyar Shakespeare, Dante, Cervantes másnemű ugyan, de ép oly értékes része a magyar irodalomnak, mint akár Vörösmarty, Katona, Arany és Jókai.

A nyelv tehát kifelé elválasztja a nemzetet a másiktól, befelé azonban a nemzetet alkotó tényezők közül egyike a leglényegesebbeknek. Nem mellékes valami, hanem mélyen a nemzet testében, lelkében gyökerező valóság, szervezetének része, melyhez élete, léte van kapcsolva. Sokkal több, mint pusztán a gondolat hordozója. A nyelvben fejeződik ki a nemzeti lélek minden sajtásága, eszejárása, felfogása, érzésvilága, idegalkata, képzeletének működése: ez jellemének legsajtásabb letéteményese, megőrzője és fenntartója. Vedd el a nemzet nyelvét, s a nemzet megszűnt az lenni, ami volt; nyom nélkül elenyészik, beleolvad, belehal az őt környező népek tengerébe. Nem üres szó a XIX. század küszöbén keletkezett szállóige: *nyelvében él a nemzet*. Abban az időben, mikor a magyarság a lét és nemlét mesgyéjén állott, akkor mondotta Felsőbüki Nagy Pál: „A nyelv fontosabb az alkotmánynál is; új alkotmányt szerezhet a nemzet, de új nyelvet nem, mert akkor már megszűnt annak lenni.” Hisz éppen a nyelv pusztulása miatt kongatták meg a magyarság fölött a XVIII. században a halálharangot, mikor a főúr francia

volt, a köznemes latin, a polgár német és csak a föld népe beszélte még Árpád nyelvét; mikor alig néhány fennkölt lélekben égett a nemzet szeretetének örök mécsese s ezt a mécsést nem táplálta sem az ősi alkotmány látszata, sem a magyar élet letűnt szokásai — csupán a nyelv, az édes magyar szó, néhány magyar ajkon. Kollár Ádám, XVIII. századi történet-tudósunk, mikor Oláh Miklós érsek Attilláját és a régi Magyarország földrajzát kiadja, lemondó fájdalommal írja: „Magyarország legkisebb része az, melyet magyarok, azaz csupán 'magyarul beszélők laknak; valóban félé, hogy a nyelv maga is kihal, ép oly módon, mint ahogy a kunoké elenyészett.” Utána Herder a német költő-bölcsész, a népek végzetének teljesedését látja a magyar nyelv pusztulásában s kimondja sötét jóslatát: „A magyarság most szlávok, németek és oláhok közt kisebb része az ország lakosságának és századok múlva talán nyelvüket is alig lehet már megtalálni. — És íme, az akkor halálraítélt, alig harmadfélmilliónyi magyar tíz millióra gyarapodott, megállta a viharos XIX. század nemzetpusztító fergetegeit. S mi tartotta meg? Mivel vívta meg harcát? Eleinte csak egyetlenegy fegyvere volt: a nyelv; evvel szerezte vissza a többi elveszett fegyvert, evvel szerzett új fegyvereket is. Szabad-e kétségbeesni a jövőn, míg ez a fegyverünk megvan? Nem szabad és nem is lehet. Petőfi azt mondja, hogy a kétségbeesés a legnagyobb véték, ez istenkáromlás. Ez áll nemcsak az egyes emberre, hanem a nemzetre is. Hiszen ezt a fegyvert nem csavarhatja ki kezünkből az a trianoni papiros sem, ez kezünkben van és kezében van elszakított véreinknek. Ez a fegyver ma már nem is az az életlen esetlen kard, ami volt másfélszáz esztendővel ezelőtt, pedig akkor avval a tompa karddal vívtuk ki életünket. Nyelvünk azóta élte virágkorát, mely olyan szellemóriásokat termelt, mint Katona, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Madách, Jókai, kik közül egy is elég arra, hogy nemzetet halhatatlanná tegyen. Mi volt irodalmunk a múlt század elején? Kis, kopár szigetecske. És ma? Hatalmas birodalom, melynek vannak égbenyúló Kárpátjai, végeérhetetlen alföldjei, hömpölygő folyama és nefejejtssel szegett patakjai, aranyat rejtő bányái és aranykalásszal lengő rónái.

Feldarabolták országunkat s kiszakították három millió szintiszta magyart az anyatörzsből. Számbelileg gyöngítettek; a csonka területen azonban a magyarság ereje hatványozódott. Ezelőtt 56 százalék magyar állott szemben 44 százalék másnyelvű és nagyrészt nem-magyar érzelmű lakossággal; most Csonka-Magyarországon 90 százalék magyar mellett van 10 százalék másnyelvű, de szívében jó magyar érzelmű honfitárssal. S mint eddig is a magyar volt a Kárpát-övezte föld lakosságának nemcsak politikai vezére, hanem a művelődés hordozója, a többi közt az egyetlen államalkotó és uralkodásra termelt és képes faj, úgy ezután is a magyar faj lesz a műveltség letéteményese és fejlesztője s a papirosvonalon túl sínylő országrészeknek táplálója. Az anyagi erőszak ideig-óráig felülkerekedett ugyan, de a szellemi felsőbbsséggel a harcot tartósan nem bírja. Nyelvünk maga s a nyelvünkben rejlő hatalmas szellemi és erkölcsi értékek elszakíthatatlan kapcsolatokkal fogva tartják az idegenek karmaiban vergődő zsákmányt s ki fogják ragadni, még ha acélbilincsbe verik is.

Ujjongó szomszédaink azzal is érvelnek a „világ ítélőszéke” előtt, hogy a magyar szellemi élet legtöbb kiválósága idegen eredetű; annakidején

a német Schulverein is egymásután el akarta hódítani és germán számlára írni német eredetű magyar tudósainkat és íróinkat. Nagyszerű kimutatásokat készítettek, hogy nagyot alkotó embereink mennyire nem magyarok voltak, hogy a magyarság mennyire képtelen a művelődésre, mert mindaz, ami annak tekinthető, idegen koponyák terméke. Ujjal mutattak rá, hogy az Árpádok s a hét vezér török származású; az Anjou-k olasz-franciák; a Hunyadiak oláhok; a Zrínyiek horvátok, a Pázmány-, Báthori-, Bocskai családok németek, a Rákócziak szlávok: — a Hunfálvyak németek; Petőfi tót vagy szerb; Mikszáth tót; Herczeg Ferenc sváb, stb. . . .

Hát bizony ez szintiszta igazság és eszünk ágában sincs az igazságot letagadni; nem is igyekszünk olyan családfákat koholni, amelynek ágbogain egyik-másik nagyunknak törzsökös magyarságát kierőszakolni akarnók. De kérдем: mit alapított meg Árpád és a hét vezér, miután akár Alpár, akár Bánhida mellett szétzúzta Zalán vagy Szvatopluk hadait? Lajos királyunk nem a négy ezüstpólyás és a hármashalmon álló kereszties címet vitte-e diadalmasan Danckától Apuliáig? Hiába biggyeszettek Mátyás kolozsvári szobrára dákoromán feliratot, mert a XV- század második fele a *magyar* király szavát leste, a *magyar* király kardját rettegte. Pázmány Péter Kalauz-ában a *magyar* erő, prédikációiban a *magyar* nyelv ülte diadalait: Zrínyi sem horvátul, sem szerbül, sem németül, hanem *magyarul* dörögte oda elleneinknek: „Ne bánts a magyart!” A Bocskaiak, Bethlenek, Rákócziak harcai a *magyar* szabadságért folytak. — Hunfalvy a *magyar* Ethnographiát írta meg; Vitkovich a *magyar* népdalt indítja meg műköltészetünkben; Petőfi a magyar lírát emeli Homeros, Dante, Shakespeare és Goethe világirodalmi magaslatára; Mikszáth magyarul írta meg a Tót atyafiakat: Herczeg *magyarul* a magyar svábok hitvallását a Hét svábben.

Hisz mindez éppen a magyarság ellenállhatatlan vonzó erejét bizonyítja, hogy ami ezer esztendő óta egyénileg értékes elem volt e földön, az beleolvadt a magyarságba, drágaságait a magyar kincstárba vitte, öntudatlanul és ösztönösen a magyar lélek tartozékának érezte magát.

Mi állítunk szobrot Lenaunak, a bánatos lelkű német költőnek, mert magyar húr is van a lantján; de azért soha eszünkbe nem jutott, hogy lefoglaljuk magyarnak, hisz nem magyarul írt. A franciák sem vallották magukénak a francia származású és nevű Chamisso-t, Fontanet, De la Motte Fouquet, mert nem az ő nyelvükön írt. Az egyén azé a nemzeté, amelynek gondolat- és érzésközösségéhez csatlakozik s amelynek nyelvén hitvallást tesz erről. Vannak, ó igen, vannak, akiket a nyelv még nem tesz meg a nemzet fiaivá, akik véletlenül magyarul is kifejezik magukat; de gyökerük nem ebben a talajban van, másban sem, sehol sem; akik mindig olyan szintűek, amilyen az a környezet, melyben ép történetesen vannak. Ismerjük őket; a világ Ahasverusait. Szinte gyermekesnek látszik e gyermekes dolgokkal foglalkozni; de vannak erőtlen lelkek, kik könnyen meghajlanak az ilyen érvelés előtt s ezért legalább rá kell mutatni ez álokoskodások hiú voltára.

Térjünk vissza a nyelvre. „Jóakaróink” a magyar nyelvet magát is kikezdték azzal, hogy a magyar szókinsnek java is idegen eredetű; már pedig a szó a fogalom kifejezője, a fogalom a gondolkodás hordozója s hogy ép nyelvünk mutatja, mennyire mindent másoknak köszönhetünk. Ez

az okoskodás is a mi javunkra billenti a mérleget. Egy igen mélytudású kutató, Viktor Hehn a jövevénytiszavakra ezt mondta: „Viel entlehnt, viel gelernt”, azaz. amely nép nyelvében sok a jövevénytiszó, az a nép sokat tanult a századok folyamán. Már pedig a tanulni vágyó és tudó nép nem parlagi, nem barbár. Azután a nyelv tisztaságára hivatkozó okoskodás nem egyéb vak tudatlanságnál, mely még ma is azt hiszi, hogy vannak úgynevezett *szűz* nyelvek. Az ilyenről beszélő ember nem ismeri a művelődés hatalmas folyamatát s nem ismeri a nyelvnek vele szorosan egybeforró életét. Valahány idegen szót a nyelv befogadott, sajátjává tett, a maga természetéhez áthasonította, az mind az ő tulajdonává, műveltségének alkotórészévé lett, ép úgy, mint gyökeres magyarrá vált az alföldi nép, a thorockói német, a zalai horvát!

Ha szakszerű vizsgálatot végzünk s e kérdésben a számokhoz fordulunk, akkor az idegenből átvett elem aránylag szerény mennyiségű a szavaknak ahhoz a sokaságához képest, melyet nyelvünk részben magával hozott az ő s finn ugor nyelvkincsből, részben önálló magyar élete folyamán önmagából fejlesztett. A szótárt véve alapul, ahol minden szó csak egyszer kerül elő, a számadatok a következők: 1000 szó közül 650 magyar eredetű, 100 szláv (ószláv, bolgár, horvát, szerb, tót), 85 török (ötörök, künbessenyő, oszmán), 65 latin-román (ó- és középlatin; olasz, francia, oláh), 75 germán (ónémet, középnémet, osztrák-bajor, sváb), 25 egyéb nyelvekből; tehát 65 százalék magyarrá jut 25 százalék jövevény. Ha azonban közmagyar folyó beszédet vesszük, amelyben a nyelv legszükségesebb szavai ismétlődnek (kizárva a tudományos szakműveket, tájszóláson vagy valamely osztálynyelven írt szöveget), akkor az arány még inkább a magyar javára hajlik, mert 1000 szó közül 880 magyar 47 szláv. 38 török, 20 latin-román, 11 germán és 4 egyéb; tehát 88 százalék magyar mellett csak 12 százalék jövevény van.

Sokszor halljuk még ma is azt a panaszt, hogy „szegény a magyar nyelv”. Mondta ezt annakidején a nagy Zrínyi is, de ő nem szívta magába nyelvünk teljes magyarságát, melynek osztozkodnia kellett a horvát, német, latin nyelvvel és megszegyenülve hátrált Tasso stanzáinak ékes zenéje elől. Bezzeg, fiatal kortársa, Gyöngyösi István már nem panaszkodik, pazar kézzel hinti a magyarság virágait, bár sokszor Ovidius-i füzérbe köti. Mikor a nemzeti megújulás korában, a XIX. század küszöbén nyelvünk apostolai újra hangoztatják a régi panaszt, Csokonai a legnagyobb könnyedséggel lehelli papirosra rokokó anakreontikáit, elégiáinak halk sirárait, írja dévaj tréfától duzzadó furcsa versezeteit; — ugyanakkor Kármán József a leg egyszerűbb eszközökkel valóságos modern prózát ír, mely engedelmesen simul a tartalom minden hajlásához; Berzsenyi utólréhetetlen erővel harsogtatja ódáit s egyben gyöngéd ujjal pengeti „bús melancholiájának szomorgó nótáját”. Kell-e hivatkoznom Vörösmarty, Petőfi, Arany korának minden hangszert megzendítő, mérhetetlen gazdagságára? Vas Gereben földszagú, tősgyökeres, bér kissé körmönfont magyarságára, Jókai kifogyhatatlan kincseire? Az utánuk következő művészetre: a kösziklakkal dobálódzó, az éj csendjébe halkuló, a fény káprázó sugaraiiba markold Vajdára, Reviczkyre, Komjéthyra? Kell-e rámutatnunk líránk legújabb fejlődésére, Adyra és körére, kik a magyar ugar bogáncsát összekötik a Szajna partjának fonnyadó

virágaival, újra földézik Horatius szigorú ódaformáit, Dante terzináit és a szonett műzsájának kecesen fonódó rímeit? — És prózánk? Nincs az az elvont bölcselkedő fejtegetés, az a szakszerűen tudományos gondolatfolyamat, komoly értekezés, szemléltető leírás, élesen boncoló lélekelemzés, könynyeden csevegő társalgás, elmésen vagdalkozó párbeszéd, mely meg ne szóljon nyelvünkön, Csak az panaszkodhatik szegénységről, aki nem ismeri nyelvünket, ezt a kiaknáthatatlan aranybányát.

Ha pusztán a szavak mennyiségét nézzük, már ez, igen szoros becsléssel százötvenezerre tehető. Pedig művelt embernek egész életére hét-nyolcezer szó elegendő. Olyan művészek, mint Arany és Jókai fölviszik tizenötezerre — tehát egész szókészletünk egy tizedére. Hogyne volna elég szín a festéktálcán, elég húr a hangszeren? — Lelkes kutatók összegyűjtötték a rokonjelentésű, tehát az egymástól jelentés- és hangulatárnyalatban eltérő szavak csoportjait s találkozott az *öregség* kifejezésére 15, *járás-kelésre* 50, *erdőre* 22, *állatszínre* 60, *állathangra* 200, *esőre* 30, *meghalásra* 150, *örömrre és bánatra* 40, *ostobaságra* 200, *betyárságra* 800, *részegségre* 2000, azaz kétezer szó és kifejezés. Tudósaink már a XVIII. században, utóbb másfél évtizeddel ezelőtt a rokon jelentőségű szavakból külön szótárakat készítettek, melyekből két kézre meríthetjük nyelvünk színező gazdagságát, a „magyar nyelv virágait”, ahogy Baróti Szabó Dávid nevezte. Nem szegénységről kell beszélnünk, hanem szédítő bőségről — csak ösmernünk kell a magunk gazdagságát s nem fitymálva lenéznünk. Tegyük még hozzá, hogy az írás beszéd igazi művészete nem annyira a szavak nagy mennyiségének ismeretén, mint inkább a szavak kapcsolásának sokszerű leleményén alapul. Az európai nyelvek közül aránylag legkevesebb szava a franciának van s mégis a beszéd és írás művészete nála fejlődött a legmagasabb fokra; s a francia szereti a nyelvét, önmagáért a nyelvért is. valósággal megmámorosodik hallásától, A magyar nyelv hajlékonyságban, simulékonyságban ma egyáltalán nem áll mögötte a franciának, legfeljebb abban, hogy nem ért ahhoz a szellemeskedő, játszi, sokszor léha szóköszörüléshez, ami a gall elme kedves szórakozása. De ez már faji vonás, mely a magyarban nincsen meg.

Téves közhit, hogy a múltban nem a magyar nyelv volt az állami élet nyelve, hanem a latin. Azt nem hiheti ugyan senki, hogy a hét magyar a vérszerződést latinul kötötte meg, de a Szent István óta fennmaradt latin nyelvű rendeletek, törvények, oklevelek, krónikák könnyen elhíthetik a legtöbb emberrel, hogy a latin volt az állami élet, a közigazgatás nyelve. Pedig dehogyis volt az: tanácskozni mindig magyarul tanácskoztak a magyar főurak, sőt latinul értő a királyi ház tagjai közt is ritkán akadt. Gellért püspök latinul korholta Aba Sámuel királyt a szószékről, s a tolmács remegve fordította le magyarra a szent ember dörgedelmeit; a gyermek Salamon koronázása alkalmával tolmács érteti meg Béla herceggel a szertartás latin szövegét; II. és III. Endre magyar regösöknek, énekmondóknak adományoz birtokot Pest határában; Hunyadi János latinul nem tudván, magyarul mondja a kormányzói esküt és fia Mátyás, volt a közbenjáró közte s a latinul beszélő külföldi követségek közt. Mátyás udvarán magyarul énekelnek a hegedősök szerelmi és hősi énekeket és Gaelotti, a „minden tudós lében kanál” csodálkozva említi, hogy a magyar nyelv mennyire egyforma, hogy

egyaránt megérti úr és paraszt, városi és falusi. Kérdhetné valaki: mért maradtak ránk akkor az államiratok latinul s nem magyarul? Azért, mert akkor az írás és olvasás művészetéhez csak igen kevés ember értetett, nálunk is, másutt is: szinte csupán az egyház emberei, kiknek hivatalos nyelve az egyház nyelve, a latin volt. A közélet ellatinosodása csak a szatmári béke után, a XVIII. században következett be, mikor az ország- és megyegyűlés, minden tanácskozás, tanítás is latinná vált. Igaz, hogy ez a latinság barát- és huszár-latinság volt, melyet be nem vett volna Cicero gyomra. A XVIII. század előtt a magyar nyelv tekintélye akkora volt, hogy a körüllevő kisebb országokban diplomáciai nyelvvül szolgált, a moldvai vajdaságban pedig udvari nyelv is volt. A török hódoltság idején a török urak magyarul leveleztek, nemcsak a magyar urakkal, hanem egymás közt is; csak nemrégiben adták ki a M. T. Akadémia a budai basák magyar levelezésének hatalmas gyűjteményét. A holt latinnal szemben a XVIII. század végén veszi fel a harcot az élő magyar nyelv, s bizony félszázad telt bele, míg 1844-ben vele szemben teljes jogát kivívta.

Éppen ez a győzelmes harc jelenti a magyar nyelvnek s vele a magyar nemzetnek szívósságát és életrevalóságát. Ehhez a harchoz tartozik az élő nyelvek történetében páratlan jelenség: a nyelvújítás. Míg másutt a hasonló nyelvi mozgalmak általában csak tisztítást, azaz fölösleges idegen elemektől való szabadulást jelentenek, addig minálunk a nyelvújítás az egész szellemi életnek, magának a nemzetnek nyelvi, társadalmi, sőt politikai megújítását foglalja magában. Jelenti a nyelv fejlődőképességét s vele a nemzet haladásának lehetőségét, az idegen járom levetését s a nemzeti lélek mélyén szunnyadó készségek kibontakozását. Ne mosolyogjanak a Barczafalvi Szabó Dávidok szófaragásain, ne kicsinyeljék a Kazinczyak aprólékosoknak látszó vitáit, a Mondolatok látszólagosan személyeskedő torzsalkodásait. Életbevágó kérdések rejtőztek a felszín alatt; arról volt szó, akar-e, tud-e a nemzet élni vagy sem; fellobog e benne az élet lángja, vagy táplálék fogytán elalszik-e mécsse, amint Herderék megjósolták. A nyelvújítás mélyreható mozgalom volt, nemcsak hírnöke, hanem előkészítője is Széchenyi korának, az új Magyarországnak. Nem azt kell szem előtt tartanunk, hogy egy-két tucat korszak szót faragtak akkor, hanem azt, hogy e nagyszerű mozgalom nélkül ma sem beszélni, sem írni, sem élni nem tudnánk. Mit szólna a mai kor embere, ha szótárából törülnie kellene e szavakat: *erény, képzelet, költészet, jog, elv, elnök, zene, zongora, hangverseny, színész, színház, páholy, gyár, ipar, tény, egyetem, ötlet, lét, lény, parány, rajz, festmény, regény, rendszer, irodalom, szellem, jellelem, állam, csend, egyén, fém, kedély, szivar* (Vörösmarty szava) stb. . . .? Hogy némelyike a nyelvnek megállapított törvényei ellen jött létre? Az élet szentesítette őket. „Haragudhatunk, hogy lettek, de örülnünk kell, hogy vannak”, mondja egy éles gondolkodónk. Széchenyi a nemzet életrevalóságába vetett erős hitét és határtalan bizalmát a nyelv és irodalom fejlődőképességéből merítette; nélküle nem mert volna hozzáfogni nemzetújító munkájához.

A nyelvhez fűződő sok érdekes mozzanat közül még egyről kell megemlékeznünk. A köztudatban még ma is megdönthetetlen tételként él a magyar nyelv *ázsiai* eredete: szinte büszkeséggel emlegette a múlt tudománya és költészete ezt a származtatást; pompát, önézetet, méltóságot, ha-

talmat — a Nyugat főiöti való felsőbbiséget, nagyobb értéket kerestek s vélték találni benne. Ez részben még a középkor naiv öskereséséből ránk maradt gyermeki hit, mely minden családnak, minden nemzetnek lehetőleg elődöket, nagytekintélyü származást akart biztosítani. Ezért családfáját vagy a Bibliával, vagy Tróján és Rómán át az Olympussal, vagy más isteni eredettel kapcsolta egybe; nekünk erre szolgált a hun rokonság és az ázsiai bölcsö. Másrészt azonban Közép- és Nyugat-európától rántukmált vélenény az, hogy mi kelet felöl jöven, a távol Keletnek, tehát Ázsiának vagyunk gyermekei; a Nyugat pedig ehhez a kegyetlenség, műveletlenség, lelki alantasság fogalmát kapcsolta. A valóság az, hogy a középkorban Keléinek, Skythiának, Ázsiának tartották mindazt a területet, mely a Duna és a Visztula vonalától keletre feküdt; azokra a *névtelen* földekre háritotta az akkori tudat mindazt a kedvezö és kedvezötlen csodát, amit a középkor igen élénk képzelete megtermett. A magyarság is onnanfelöl jött, első megjelenése Középeurópában nem igen volt alkalmas arra, hogy rokonszenvet ébresszen ezért aztán mindazt, amit valaha skythákröl, hunokröl, barbárokrol a hagyomány fenntartott és költött, az örökségül nagy kegyelmesen mind ráruházta a magyarságra s a magyar eleinte magyarázható lelki okokból el is fogadta. Hogy nemzetünk Szent István óta teljesen nyugativá lett, hogy „pajzsa lett a kereszténységnek” (Aeneas Sylvius Piccolomini gyönyörü szava), hogy rajtunk törtek meg kelet és délkelet rettentö hullámai, bennünket zúzva és fogyasztva, s hogy mi mindennek ellenére merünk élni és helyet követelni a népek családjában, ezt Európa nem akarja tudomásul venni, hanem Cyrano-i mozdulattal koncul vet oda sunyin leskelödö szomszédainknak. — De nem Trianonban mondták ki az utolsó szöt.

Térjünk vissza nyelvünköz. A legszigorúbb és legtárgyilagosabb tudományos kutatások mai eredménye szerint, a magyarság nyelvileg sohasem tartozott Ázsiához. Időszámításunk kezdete táján szakadt ki az ugor családból, a Volga folyam és az Urál hegység közt elterülö erdös vidéken, hol halászva és vadászva élte az ösműveltségü népek csöndes életét. Milyen világtörténelmi események tépték ki az ösi kötelékböl, nem tudjuk; talán az ázsiai nagy népvándorlás forгатaga, a Keletázsiböl Európa felé száguldó viharnek, az Urai-hegység s a Kaspi-tenger közt lévö Európa kapuján áttörö árama — altáji törökség, bolgárok, bessenyök, talán a hunok egy hulláma — tény az, hogy a magyarság sohasem volt a földrajzi értelemben vett Ázsiában. Az ázsiai származás ép úgy nem bizonyítható sem az ugorságra, sem a finn-ugorságra sem. E nyelvtörzsnak az altáji (török-tatár, mongol, tanguz mandzsu) nyelvekkel való rokonsága — mely az ázsiai elméletnek látszólagosan legerösebb támasza — ma kevésbbé biztosan tudományos tétel, mint néhány évtizeddel ezelött látszott.

Még ha ha keleteurópaiainknak mondanak bennünket, az sem igazság, mert mi — bár nyelvünk itt testvértelen ága nemének és rokona közelben nincsen — lelki alkatunknál, törekvéseinknél, kilencszázéves multunknál fogva Középeurópa bástyája vagyunk. Hiába bontogatták a bástya oldalait, hogy alapjaira vályogfalakat rakjanak, a legkisebb zivatara a vályog el fog mállani s mi a régi alapokra visszarakjuk a régi köveket. Erösségünk nemcsak legázolt jogunk, mely még életre kél, hisszük „a bíröt a felhök felett”

bízunk múltunk erejében, a műveltség értékében, de bízunk nyelvünkben
mely mindent egybefoglal, ami magyar:

Félre, kis hitűek félre! nem vezett el —
Élni fog nyelvében, élni ...
Még soká e nemzet!

„Magyarország földarabolása történelmi non sens. A rablást szentesíteni nem lehet.”
JR. Kinley

„Petőfi a rabláncait összetört magyarság megtestesülése, a szabadság
tünevényes hőroza.”
Coppée.

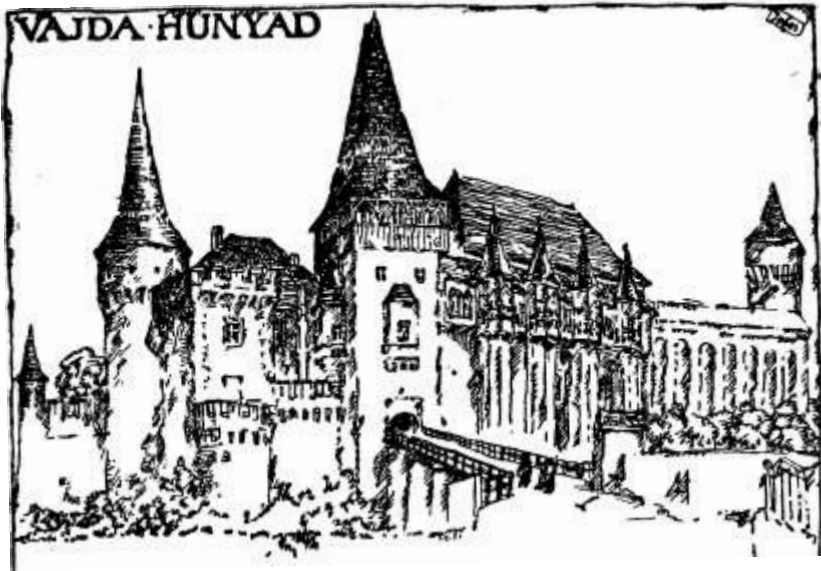
„A magyar nyelv gazdag, költői, hangzatos, — talán egy kicsit túlságosan pompázó és szavaló a közönséges társalgásban — tele van lelkese-
désseel, eréllyel, mindennemű költői célra alkalmas, oly bátor s mégis oly
gyöngéd, oly összhangzatos, tele dallammal, oly tisztán kiejtett. . .”
Simpson, Letters from the Danube 1848.

„A magyar nyelv, mely telve van erővel, felette alkalmas a drámai
szenevedélyek kifejezésére. Úgy vettem észre, hogy a magyar színészek
nagyobb lendülettel és sokkal természetesebben játszanak, mint a németek
A színésznők frissek és kellemesek.”
Tissot

„Amint a magyar állam a népekre, melyeket magába fölvelt ráütötte
nemzeti intézményeit alkotmánya, szabadsága, köz- és magánjoga bélyegét,
szókincsükre is rányomta, mint saját veretű pénzeire, címerét, nemzeti
nyelvének bélyegét.”
Edouard Sayous.

„Különös nép a magyar, de nekem nagyon tetszik,”

Bismarck

Tengercsillag.

Írta: P. Ábrahám Ernő.

Hús nyári éjszaka volt tengernyi csillaggal. Csak a júliusi magyar puszták felett szokott ragyogni ennyi csillag. Úgy tündököltek, úgy ragyogtak az éjszaka sötétségének pompájában, titkosan, vágyakozva, távol, mint a puszták álma.

Pista a csöszkunyhó előtt hevert hanyatt s gyönyörködte a csillagos eget.

— Édesapám! — szólt be a kunyhóba, de bizonytalanul, fojtva, nem tudva, ébren van-e még az apja, vagy kezd-e már elaludni.

— Mér nem alszol már? — türelmetlenkedett feleletül az apja.

— Édesapám, nézze, mennyi csillag!

— Mit néztek rajtuk? Látom valamennyit minden este.

— De ma még tán több van sokkal, mint máskor. Még a tiszai réien sincs annyi virág, mint amennyi csillag ma az égen.

— Csillag csillag! Jobb, hogy alszol már — békétlenkedett az öreg.

Csend lett. Kis idő múlva újra figyelte az apja lélegzetét a gyerek, s hogy még nem hallotta aludni, újra csak bátorságot vett s kérve, félve kezdte:

— Édesapám! . . .

— Mit akarsz már megint na?

— Ismeri-e édesapám a csillagokat?

— Persze, hogy ismerem! Eleget látom.

— Mindet?

— Mindet hát!

— Névről?

— Hászén annyi sok csillagnak nem is lehet mindnek neve. Ki is győzné számba venni? — s kis idő múlva hozzátette: Vagy a csűrbe van-e neve a búzaszemnek?

— Azért mégis sok csillog van, akinek neve is van.

— Aki ismerősebb! Na! — felelte az apja s érzett a hangján, alváshoz akar látni.

Csendben is volt a gyerek pár percig, de azután újra csak nem nyughatott.

— Ides, ismeri-é azt a fényes csillagot?

— Melyiket?

— Ott é az ég tetején, aki a legfényesebb.

A Csósz?

— Csakhogy nemcsak az az egy neve van ám annak, mert az az „isten szeme”.

— isten szeme? Hun hallottad?

— Hallottam Péter bátyámtól. Mert tudja-e édesapám, hogy az a csillag mindent lát, ami a földön történik? Hiába az éjszaka, meg a sötétség, A jót, a rosszat. Ha valaki az országúton megy. Ha valaki gyilkol, vagy ha lopni jár. Lát engemet is, meg látja édesapámat is.

— Látna? — hitetlenkedett az öreg, mint aki csak me-sének tartja az egészet.

— Mondom! — felelte a gyerek rengeteg meggyőződéssel.

Kis ideig csend lett megint s az éjszaka mintha még több sejtelemmel telt volna meg. Néha mintha figyelt, hallgatózott volna a sötétség, néha meg erről is, arról is titkos pusztai hangok hallottak. Madárkiáltás . . . Zsongás . . . Szellősuhanás ... S a tengernyi csillag sziporkázása is mintha csak hallott volna ...

— Hát azt tudja-e édesapám, hogy a Tej-út micsoda? — bátorkodott a gyerek újabb beszédre.

— Hát mi vóna? Amil Csillag meg csillag.

— Igaz, — ismerte be a gyerek, — de azt tudja-e édesapám, hogy a Tej-út a Tündérek útja? Azon robognak a Tündérek-palotájába, hogy csak úgy rúgják le a sok csillagot s mikor megérkeznek, reggelig táncolnak.

— Mese ez mind . . . Beszéd ... — dörmögte az apja.

— Ügy igaz az, ahogy mondom, Még Tündér Ilona is minden este eljár a táncba, az égi kocsin, a Göncölszekéren, mert az a Tündéraszony szekere . . .

— Aludj már! — békétlenkedett az apja s újra csend lett. Nagy, lélegző, mély csend, hogy szinte hallott.

— Ides ... — kezdte volna a gyerek újra félénken, de már csak az apja szabályos, egyhangú lélegzése felelt.

— Ides ... — próbálkozott a gyerek újra.

— Aludj már! — utasította el az öreg fél szundításban, de azután hozzá tette; — Mit akarsz még, na?

— Csak a Mérges jutott az eszembe.

— A Mérges? — csudálkozott az apja, de megfogta a gondolatját az elveszett puli s elgondolkozva tette hozzá: — Kéne is már helyette másik kutya után nézni.

— Nem arról jutott az eszembe . . .

— Hát?

— Hát csak azért, hogy okos kutya volt, igaz-e s mégis soha eszébe nem jutott, hogy felnézzen az égbe, a csillagokra.

— Mit nézett volna rajtuk?

— Igaz. De lássa-e édes, éppen ebben több az ember az állatnál. Mert az állat akármiféle is, ló, kutya, vagy akármilyen, egyik se néz a csillagokra soha . . .

— Nem az ő dolguk — vetette kurtán az öreg, elsza-

kítva a további beszédet s pár perc múlva hallotta lélegzéséből, hogy alszik.

Csak ketten voltak ébren. A gyerek és tenger csillagával az éjszaka. Pista pedig nézte, sorra vette őket. Jancsit és Juliskát, a „két árva” csillagot, akiket senki a földön meg nem szánt, étlen-szomjan vándoroltak, míg a jó Isten szíve meg nem esett rajtuk, fölvitte őket az égre egymás mellé csillagoknak, hogy ragyogjanak s mindenki lássa és megszánja az árvák dolgát.

Azután Szűz Mária olvasóval kerített kertjét nézte a sok-sok csillag virággal. A Róna-királyt, a Három juhászt, a Kaszást, az Öreg Bérest s a többit is mind.

Egy nagy tündöklő égi puszta volt felette az ég csillag pásztorokkal, csillag nyájakkal, pusztai mesebeli királyokkal, tündérekkel, boszorkányokkal.

S arra gondolt, ha ő is egyszer Csillaggá válhatna s pompázó, tüzes szekéren beroboghatna a tanyába a béresek kis lányáért, Katiért s felültethetné a tündér-szekérré s elvihetne magával a Tündérek palotájába . . .

Maga se tudta, mikor aludt el... A csillagok pedig égetek, ragyogtak, virrasztottak felette.

Párás, szellőjárásos reggelre ébredt. A harmat még ott tündöklött a füveken, a pacsirta csicsergett, a mezők fölött zümmögtek a fényes bogarak.

Egyszerre a magasból tárogató kiáltozás hallott. Recegve, ércesen, mint a trombita.

— Daru! — lelkendezett a gyerek. — Édesapám, nézze! Daru!

Diadalmasan, szárnyalva, V-alakban húzott a magasban a darufalka s hamarosan fölübük ért. És csak mintha megcsillant volna a napsugár alattuk. Egy darutoll hullott alá, azt csókolgatta.

A gyereknek szinte a szívverése is elállott, úgy nézte a toll szállongását. Jobbra-balra lengedezve, ringva hullott,alá, a tengeriföld szélébe. A gyerek utánaszaladt s megkereste. Szép zászlóstoll volt, úgy hajlott, mint az árvalányhaj s fodros bokrétába göndörödött.

Próbálta, hogy illik a kalapja mellé, de rögtön más jutott eszébe.

Beviszi a tanyába Katinak.

Három hete nem volt már a tanyában. Valahányszor bement, csak keserűség volt. Púpos, nyomorék, törpe gyerek volt s játékközben mindig csúfolódásra került a sor. A púpjáért csúfolták s sokszor, mikor dühhel nekiment a többi gyereknek, meg is verték. S olyankor hetekig nem ment a tanyába.

De most a darutoll nem hagyta nyugodni. Mit számít a púpja ilyen kincs mellett? Hiszen most gazdag, mérhetetlenül gazdag. Hát ki tud még ilyen drágaságot adni Katinak? Ki most több, ő-é, vagy a többi gyerek?

Vigyázva, félve fogta a tollat, hogy el ne törje, meg ne gyűrje s toronyirányt vágott a tanyának.

A gyerekek a göré szélén játszottak s messziről észrevették Pistát.

— Pista! Gyere játszani, Pista! — kiáltozták felé s a gyerek büszkén, bátran ment közbük, háta megett tartva a ílarutollat. Egyenesen Katihoz ment.

— Találd ki, mit hoztam? — Kérdezte tőle.

— Szarvasbogarat.

— Nem.

— Színesüveget.

— Nem.

— Hát.

— Ezt! — lengette meg Pista a tollat diadalmasan.

— Darutoll! — csillant meg a Kati szeme.

— Mutasd! — szaladt oda a többi is. De Pista eltartotta «Iólük.

— Nekem hoztad? — reménykedett Kati.

— Neked. Nesze! — nyújtotta Pista.

De az egyik gyerek, Jancsi elkapta a kezéből.

— Az enyém! — mondta diadalmasan.

— Nem adod ide? — kiáltotta Pista rémulten.

— Vedd el, ha tudod! — gúnyolódott Jancsi ereje tudatában.

Pista nekiment s birkóztak. Jancsi egy-kettőre földre gyűrte Pistát, hátára fektette s ráült a mellére, lovagolva, két térdével pedig leszorította a két kezét.

— Nem adod ide!? — erőlködött Pista tehetetlenségében is.

— Fűvet akarsz enni? — fenyegette Jancsi s csakugyan fűvet tépett s próbálta tömni a Pista szájába.

De az összeszorította az ajkát s kapkodta a fejét.

— Nem mégysz le róla! — támadt Jancsira két másik gyerek s lehúzták Pistáról.

— Mit kezd velem! — henegett Jancsi. De a két gyerek rátámadt.

— Add vissza a tollát!

— Miért adnám?

— Nem adod? — fenyegetődött a másik kettő s készültek nekitámadni.

De Jancsi megelőzte őket. Egy hirtelen húzással végig fosztotta a tollat s a pusztá csonkot megvetően dobta Pista elé:

— Itt van! Edd meg!

Pista csak állott ott szótlán rémülettel, mint egy kifosztott, koldussá lett kincses ember. Tele gyúlt a szeme könnyel s egy szó nem jött az ajkára.

Mind szótlantul állottak.

Akkor Kati Pista elé állott.

— Hozol másik tollat? — kérdezte tőle.

— Nem! — szakadt ki Pistából. Megfordult s szótlantul ment vissza arra, amerre jött. S mintha csak könnyes lett volna, amerre ment a mező.

A gyerekek pedig némán, mozdulatlanul néztek utána ...

Az apja észrevette, hogy a gyerekek egész délelőtt egy szava se volt.

Déli szalonnázásnál meg is kérdezte, mintha csak kitalálta volna az okát.

— A tanyába jártál?

— Ott.

Jó ideig hallgattak.

— Mondtam, ne eredj közibük! — vetette az apja nagyokára haragosán s nem volt több szavuk.

És este újra feljöttek a csillagok s Pista megint nézte őket. Tele volt a szíve könnyel, keserűséggel. De a csillagok csak ragyogtak, tündököltek. S a gyereken, ahogy nézte őket, a keserűség lassan-lassan jóleső nagy szomorúsággá változott. És soha még olyan közel nem voltak hozzá a csillagok. Mintha csak rá akartak volna ölelkezni. Hogy szinte

úgy érezte, ott lebeg közibük. És nagy békesség költözött a szívébe.

Soká, soká nézte a csillagokat s mikor elaludt is, álmában is mintha csak az egész csillagos ég ott maradt volna a szemében, a szívében.

A csillagok pedig szelíden, titkosan ragyogtak. . .

Óh én édes hazám, te jó Magyarország!
Ki kereszténységnek viseled paizsát,
Viselsz pogány vérrrel festett, éles szablyát,
Vitézlő oskola, immár isten hozzád!

Búcsú a hazától.

Balassa Bálint

„A magyar nők élénk és finom szelleme a francia nőkére emlékeztet. Találó megjegyzéseik, verve-jük és bon mot-jaik a magyar előkelő körökben sokszor ragadott csodálatra.”

Tissot

„Magyarország rendkívüli előnye, hogy a szó szoros értelmében vett földrajzi egység. A magyar királyság földrajzi szempontból Európa egyik legösszefüggőbb területe. Bármint alakuljon is a közép-európai államok sorsa, bizonyos, hogy a magyarság mindig a legjelentékenyebb szerepet fogja játszani a Kárpátok által körülvevett arénában.”

Reclus.

»Franciaország mélyen örvend a látogatásnak, melyet a magyar nemzet küldöttei szívesek tenni a francia nép e dicsőségesen visszaszerzett csarnokában. Ha Franciaországban szükség volna, hogy tájékozottassák az Önök nemzetét lelkesítő bátorságról, testvériségről és szabadságszellemről, szerencsésnek tartanám magamat arra, hogy erről tanúságot tehessek. Én átutaztam az Önök hazáján; tanúja voltam e nagy nemzet hősi erényeinek és annak, hogy a magyarság sohasem veszítette el ősi karakterét. Ha önök elhozták nekünk szíves jókívánataikat, mi hódolatunkat fejezzük ki a hazájukban dicsőségesen fenntartott szabadság iránt, E két szabadságnak, e két nemzetnek testvérisége még inkább fokozódik ama rokonérés által, amelyről Önök imént tanúságot tettek. Ha visszatérnek szép hazájukba, mondják meg pdahaza, hogy Franciaországban annyi barátot számlálnak, ahány francia Polgára van.”

Lamartine.
1848. márc. 15.

A harmadik Balkán.

Írta: Andrássy Gyula gróf.

A Balkán volt hosszú ideig a világ békéjének egyik gyenge pontja, az volt a viharsarok, ahol a vészthozó felhők összegyűltek, ahonnét azok a pusztító válságok jöttek, melyek végigseperték Európa talaját és számtalan vérontást, töménytelen szenvedést okoztak. A balkáni helyzet túrhetelensége, az odavaló népek egymás elleni küzdelme volt, a nagyhatalmak közötti állandó feszültségnek egyik legjelentékenyebb oka.

S a Balkán azért idézett elő annyi bajt és szerencsétlenséget, mert ott a nemzetiségi elvet emelték államalkotó princípiummá, a nemzetiségi elv pedig egymás ellen küzdő részekre tépte azt az országot, mely csak egy bizonyos egység mellett virulhatott. A nemzetiségi elv ellentétben állt a

geográfiai és gazdasági viszonyok parancsszavával és sok helyütt szükségszerűleg szembekerült magával az államalkotó alapgondolattal.

A legeklejtőbb példája a nehézségeknek Macedónia. Ha Nagy Sándor elnyomrodott országát Európa függetlenít szomszédjaitól és önállóvá teszi, megsértette volna az ottlakó bolgároknak, szerbeknek és görögöknek azon, a nemzetiségi jog alapján emelt igényét, hogy egyesüljenek. Ha az egyik szomszédhoz csatolta volna osztatlanul az egész tartományt, úgy kihívta volna a többi mind a küzdelemre és az ellenállásra, mert a keverten lakó nemzetiségek egyikét sem lehet a többiek feláldozása nélkül kielégíteni. Mindegyik fajt megsértette volna, ha Macedóniát, a szomszédok államérdekei szerint osztja meg. Ugyanezt az eredményt éri el — és lehetetlen vállalkozik, ha a különböző nyelvű nemzetek által keverten lakott tartományt több nemzeti államra szeli.

Ha Makedóniát vámvonalak és állami határvonalak választják el Szalonikitől, akkor hiányzik az országnak természetes kiútja a tenger felé, akkor a kiviteli kapuja idegen kézbe kerül, Szaloniki pedig háttér nélkül *marad*, elvágatik életének gyökérszáraitól, attól a földtől, melynek forgalmából és kereskedelméből kell élnie. Viszont ha ezen gazdasági érdekekre hallgatva Szaloniki Macedóniához csatoltatott volna, akkor a nemzetiségi elven esett volna túlnagy sérelem.

Hiába. Amint a nemzetiségi elv vált a Balkánon mértékadóvá az államok alakulásánál, mivel az egyes nemzetek nem élnek természetes zárt határok között, gazdaságilag összetartó, egymásra utalt területeken stabilis, egymással békésen megférő államok nem alakulhattak. Elkerülhetetlenné vált, hogy minden egyes állam szomszédjának területe után vágyódják vagy azért, mert az államalkotó elv adott igényt a testvérei által lakott tőszomszédságában fekvő területekre, vagy azért, mert országának természetes, csaknem nélkülözhetetlen kiegészítő részét szakították el tőle az egyedül üdvözítő nemzetiségi elv miatt.

Ebből a helyzetből származtak szükségszerűen azok az örökösen kirobbanó viszályok és háborúk, melyek a Balkánnak tragikus érdekességet kölcsönöztek és ez a helyzet teszi a Balkán mai rendjét bizonytalanná és a jövőjét az európai béke egyik főveszélyévé.

De senkit sem lehet ezen vészes következményekért elítélni, mert emberi bölcsesség nem kerülhette el, hogy a Balkán sokáig állandó viszályok magva legyen. A török faj sok Szép tulajdonsága ellenére nem alkalmas idegen fajok felett való kormányzatra, mióta pedig a török belső ereje hanyatlott, a kereszténység hatalma ellenben mindenütt emelkedett, a Balkán egységét fenntartó török uralom lehetetlenné vált. Állandó polgárháborúkkal járt, olyan harcokkal, melyek a szomszédok anyagi érdekeit és békéjét folytonosan fenyegették és már azáltal is európai konfliktusokat idéztek elő, hogy a törökországi kereszténységnek valóban tűrhetetlen nagy szenvedéseit a rokonfajok békésen nem nézhették.

S a felszabadított népeket nem lehetett egy államban, vagy állami szövetségben összefoglalni, ami egyedül biztosíthatta volna a békés jövőt, mert erre nem voltak meg a szükséges előfeltételek: tradíció, közös kultúra, a kölcsönös rokonszenv, mert a különböző nyelvű és vallású népek nem egyszerre, közös erőfeszítéssel szabadultak meg, hanem egyenként s egymás után jutottak oly szuverenitás birtokába, melyet a confederatio érdekében korlátozni nem akartak.

Mit szóljunk ahhoz, hogy ezen keserves tapasztalatok után Európa a béke feltételeiben mesterségesen egy új Balkánt csinál a Tisza és a Duna között, a Kárpátok alján, mintha nem lett volna elég baja már a meglévőből? Amikor az entente az ezeréves, a természet által egységessé teremtett Magyarországot nemzetiségek szerint tépi szét, teljessen ugyanarra az útra lép, amely a Balkánon anarchiához és kaotikus állapotokhoz vezetett. Mint a Balkánon történt, nálunk is a nemzetiségi elvet emeli első helyre, többre becsüli, mint a történeti jogot, az ezeréves tradíciót s a természet követelményeit, anélkül azonban, hogy az ennyire felmagasztalt elvet legalább tiszteletben tartaná.

Mivel a fajok nálunk is túlságosan keverten laknak és az egyes nemzetiségek határvonalai sem a gazdasági viszonyok, sem a megszokás, sem a tradíció, sem a hegyek és folyamok által megszabott határvonalakkal nem esnek egybe, az új államalakulatok mind kivétel nélkül, egészségtelen, alapokon állanak. Egy olyan állam sincsen közöttük, mely az államalkotó nemzetiségi princípium, vagy nagy gazdasági és katonai érdekek miatt ne kívánná meg szomszédjának terü-

letét. S míg az egyik ország, Magyarország, ezért életképtelen, mert túlkicsire szabták a testét, mert a dicsőített nemzetiségi elv ellenére túlsók tőszomszédságában élő magyart rendeltek cseh, román, szerb és osztrák uralom alá, mert a gazdaságilag egymást kiegészítő részeket egymástól elszakították, az erdőt, a fafogyasztó síkságtól, a nyersanyagokat a gyártelepektől, a várost a környezetektől), mert a megmaradt terület és lakosság nem bírja fenntartani a tradicionális állami gépezetet, mert a megmaradt részeknek nincs természetes és megvédhető határuk, addig a többi országok azért gyöngék, azért szenvednek belső organikus állandó bajban, mert túlnaggyá csinálták őket, mert túlsók magyart, németet rendeltek neki alá, többet, mint amennyit megemészteni és a régi állami gépezettel és a rendelkezésre álló politikai és szellemi tőkével tisztességesen kormányozni képesek volnának; mert a kormányok akarata egymáshoz biggyesztett geográfiailag nem összevaló országokat: mert az országok nem rendelkeznek védhető határokkal; mert a lakosság egy nagy része oly országból élt és lesz kénytelen ezentúl is élni, mely ma külföldre vált, mert semmibe se vették a régi megszokottságot, az ezeréves tradíciókat.

S míg a Balkánon az egyes államok legalább valóban együttérző, együtt élni akaró, valóban egységes fajokat juttattak az impériumhoz, nálunk az újonnan alakult államok egységét és életképességét még az a tény is veszélyezteti, hogy oly valótlanságokon alapulnak, mint az, hogy a cseh és a tót eredete ugyanaz, nyelve, kultúrája azonos és hogy e két faj egy akar lenni, vagy hogy a horvát és a muzulmán bosnyák magát szerbnek tudja és szerbbé akar válni.

S ha a Balkánnál a fátum erősebb volt az emberi akaratnál és a szerencsétlen helyzet hozta magával, hogy oly megoldást nem lehetett találni, mely egészséges alapokon nyugodott volna és nem fenyegette volna a világ békéjét, addig nálunk a helyzet egészen más volt, nálunk az ilyen megoldás létezett, ki volt próbálva, az egész mesterség abban állott hogy azt meg ne döntsék.

A magyar nem bizonyult képtelennek békét és kultúrát biztosítani államalkotására, sőt önérettel mutathatunk rá, hogy e tekintetben nagy és kiváló eredményeket produkált olyat, amelyet egyik más nemzet sem, mert példátlan eset,

hogy Európában egy faj ily aránylag kis számmal, ily kevéssé kétségbevonat supremeciát bírt volna ily sokáig gyakorolni anélkül, hogy vérontáshoz és fegyveres rendszabályokhoz kellett volna nyúlnia; anélkül, hogy a többi fajok állandó ellenállását hívta volna ki.

Hosszú történelmünkben igen ritkán vezettek a nemzeti-ségi ellentétek polgárháborúhoz. Sok vért ontottunk alkotmányos szabadságunk és állami létünk védelmére, de a belső supremácia biztosításáért legritkább esetben kellett kardot rántanunk. A legutolsó eset, mikor a nemzeti-ségi ellentétekből harc keletkezett, 1848-49-ben volt, de ezt a kivételes esetet is teljesen kivételes világhelyzet magyarázza meg. Akkor az egész világ az idegességnek megközelítőleg olyan fokát érte, mint aminőt ma élünk át; ekkor Európaszerte minden nemzeti-ségi és minden osztályellentét egyaránt előtérbe tolokodott és kompromisszum helyett teljes érvényesülést követelt. Akkor Európa legtöbb országában, az egységes nemzeti-ségi államokban éppúgy, mint a többnemzeti-ségűekben vér folyt S ez a 48-iki polgárháború sem keletkezett tulajdonképp magából a nemzeti-ségi ellentétekből, hanem annak igazi mozgatóereje az az összeütközés volt, mely egyrészt a centralizáció és az összbiriodalmi eszme, másrészt a történelmi jogok és a magyar nemzeti souverenitás között jött létre. A nemzeti-ségek harca csak mellékkövetkezménye volt a főbajnak.

Ha nemzeti-ségeink bizonyos részei egyes közigazgatási reformok érdekében szervezkedtek is és ellenzékben voltak és megtörténhetett, hogy egyes nem magyar nyelvű állampolgárok a XIX. század nemzeti áramlatainak hatása alatt kifelé gravitáltak, ha egyes kisebbségek elégedetlenek voltak nálunk is, mint a legtöbb államban, kétségtelen tény, hogy a magyar kormányzat a nem magyar tömegeket nem hajlotta az irredentizmus karjaiba. A nemzeti-ségek elégedetlensége és félrehúzósa még akcióképességüket sem bírta komolyan alternálni. A nemzeti-ségek állandó üldöztetésének és ellenségeskedésének annyira terjesztett meséjét az a tény egymaga megcáfolja, hogy mikor a magyar lakta vidék zöme török hódoltságban élt, mikor Magyarországot csak azon országgrész képezte, melytől ma minket azért fosztanak meg, mert állítólag nem magyar, a magyar állam mégis képes volt nemzeti jellegét fenntartani, szabadságát megvédeni, nyelvét újra fejleszteni

és a jövő reneszánszát előkészíteni; képes volt egyidőben Ausztria beolvasztási törekvései és a török pusztító hordák ellen küzdeni anélkül, hogy ebben a nehéz és dicső feladatban akár a szláv, akár a román akadályozta volna.

Nálunk elszakadásra irányuló nagyobb mozgalom, pártalakulás egyáltalában nem történt; a szoroson vett Magyarországon a nemzetiségi veszély miatt sohasem kellett a törvények hatályát felfüggeszteni, az alkotmányos szabadságot korlátozni, ostromállapotot hirdetni. Még a legelédetlenebb faj, a román is mindig tiltakozott az elszakadási törekvések vádjá ellen, sőt még a jelenlegi háborúban Románia beavatkozása után is a legerélyesebben protestáltak a román vezérek az ellen, mintha ők hűtlenek lennének a dinasztiahoz és el akarnának szakadni.

Valóban minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Anglia Írországbán, Franciaország az arabsok között, Oroszország és Németország minden kisebbségi nemzetiségénél, Románia Dobrudszában a bolgároknál, Szerbia a bolgároknál, Bulgária a szerbeknél sokkalta rosszabb eredményt mutat fel, mint a magyar a nemzetiségeinél.

Senki se tulajdonítsa ezt az eredményt terrornak, a büntetéstől való félelemnek, mert ahol széles néprétegek kifelé gravitálnak s ahol milliók törnek a létező rendszer felborítására, ott a kitérés valamely alakban minden terror, minden megfélemlítési kísérlet ellenére is bekövetkezik, mint ahogy pld. a törököknél szakadatlanul történt, akik pedig — ezt talán senkisé sem fogja kétségbe vonni — sokkal nagyobb szigorral léptek fel minden ellenzéki mozgalommal szemben, mint ez nálunk lehetséges volt, ahol az alkotmányos élet és a bírói eljárás formái egymagukban olyan garanciát nyújtottak, melyek Törökországban teljesen hiányoztak, vagy amint ez a passzív rezisztencia alakjában Magyarországon az ötvenes években megtörtént, az osztrák abszolutizmus minden hatalma ellenére és amint ez folyton előfordul a mai napig Írországbán a a Habeas Corpus felfüggesztése ellenére. Az utóbbi időkben a szerbek körében mutatkozott bizonyos elszakadási vágy” mely összeesküvésekhez és merényletekhez vezetett, ebből azonban legfeljebb azt a következtetést lehetett volna levonni, hogy Bosznia és Horvátország helyzetén kell változtatni,

semmiesetre azonban azt, hogy a tulajdonképpeni Magyarországot kell darabokra tépni.

Az európai concert Törökországban a beteg részek amputálását mindig csak akkor rendelte el, mikor az összes kevésbbé radikális gyógyítási módokat végigpróbálta és azok mind fiaskót vallottak. Csak nálunk mondták ki mindjárt elsőizben, a végső szót és akkor határozták el a nem magyar fajok „teljes felszabadítását”, mikor a magyar nemzet egyhangú akaratával kijelentette, hogy a kifogásolt kormányzattal szakítani fog és kész az egységes nemzeti állami rendszert az autonómiák rendszerével felcserélni.

A történelem és minden elfogulatlan szemlélő már most tehát csak azt állapítja meg, hogy nem azért osztották fel Magyarországot, mert az állam egysége a világbékét veszélyeztette, az egyes fajok fegyveres harcát provokálta, hanem hogy Magyarország felosztása kizárólag külpolitikai ambíciók és hatalmi kombinációk következménye volt. Nem a világbéke és az elnyomott népek védelme érdekében, hanem a hatalmi célok érdekében áldozták fel az ezeréves jogot és semmisítették meg a világbéke garanciáit.

S ezek a hatalmi kombinációk, melyekért a történelem organikus alkotásait feláldozták, múltó kombinációk és nyilvánvaló tévedésekre vezethetők vissza. A nagyhatalmak részéről a háború alatt keletkezett obligóktól eltekintve abból a hitből származtak ezen kegyetlen elhatározások, hogy az akcióképes Magyarország régi szövetségeseivel együtt a revanchre-a fog gondolni és az entente ellensége fog maradni, — de ez teljesen téves feltevés volt. Nekünk nem volt okunk revanche-ra vágyódní, ha életképesek maradunk. A mi esetünkben nem lehetett azokat az érveket felhozni, melyeket 1871-ben Németországban az annexionista-párt felsorolhatott Elzász:Lotharingie meghódítása mellett, mikor az igazság erős látszatával lehetett azt fejtegetni, hogy Franciaország, akármilyenek is legyenek a békefeltételek, nem fogja magánszáradni hagyni a vereséget, hanem amint a siker kilátásával teheti, Németországot meg fogja támadni s ezért csak arra kell ügyelni, hogy a jövő háború kedvező stratégiai feltételek mellett induljon meg. Sok valószínűség szólt amellett, hogy Franciaország nem fogja azt a presztízs-vesztéséget és hadserege becsületének azon csorbáját elviselni, mely a gyászos hadjárat következménye volt.

A háború nálunk nem volt két nagy faj százados nagy, véres mérkőzésének egyik epizódja, mint aminő volt a franciánémet háború, melyről Bismarck megállapította, hogy minden generációban ismétlődött. Minket érdek, emlék vagy érzelem egyetlen egy entente hatalommal sem állított ellentétbe. Amint megszűnt az a régi szövetség, mely a háborúhoz vezetett, teljesen szabad kezünk volt, új orientációt kereshettünk, ezen új orientációnak főcélja pedig — ami egy gyenge, a világeseményeket döntően befolyásolni nem képes államnál természetes — a béke és a státus quo fenntartása lett volna. Általában hibás feltevés volt a kisebb és független Magyarországtól teljesen változott világhelyzetben ugyanazt a politikát várni, melyet az osztrák nagyhatalom folytatott.

A külpolitikában számottevő Magyarország híd lehetett volna azon két államcsoport között, mely egymás ellen küzdött s melynek kölcsönös megértésétől függ az emberiség békéje és boldogsága. Minket minden érdek a közvetítésre ösztönöz. Az újabb felfordulástól hasznot nem várhatunk. Nem vagyunk nagyhatalom, nincsenek oly ambícióink, melyeket csak az új világháború elégíthetne ki. Amint életképesek vagyunk, egyetlen lehető ambíciónk az lett volna, hogy békés munkával belső értékeinket kifejtsük és újonnan elért függetlenségünket az emberiségnek tett szolgálatok által megerősítsük.

A háború emlékei sem ébreszthették bennünk a vágyat, hogy a történekeért, hogy letörésünkért bosszút álljunk. Az osztrák-magyar hadsereg veretlenül zárta be pályafutását és önérzettel tekinthet vissza a háborúra. Különösen kitűntek a magyar hadierények s a közös hadsereg egyes fogyatkozásai nem érintik a magyar hadsereg nimbuszát, hisz azok nem az ő fogyatkozásai.

Gyűlöletet nem éreztünk ellenségeink ellen, úgy semmi ösztön sem terelt volna a revanche útjára. Annál biztosabb, hogy a közvetítésben kerestük volna feladatunkat, mert reá alkalmasak is lennénk.

A Nyugat nagyhatalmainál szavunknak súlyt kölcsönözhet, hogy mindig a legnagyobb tisztelettel és nagyrabecsüléssel viseltettünk irántuk, még a háború alatt sem tápláltunk ellenük gyűlöletet, s hogy nekünk egyetlen oly érdekünk, egyetlen oly vágyunk vagy ambíciónk sincs, mely az entente nagyhatalmak

útjában állana az ő törekvéseik és érdekeik megvalósulásának, hogy minden érdekünk azt kívánná, hogy az új világhelyzetbe a német nemzet is beletörődjön. A németeknek sem volna Okuk irántunk bizalmatlanságot érezni, mert hűen kitartottunk mellettük addig, míg harcképesség volt bennünk, csak akkor váltunk el tőlük, mikor már hasznukra sem lehettünk. Tudhatják a németek, hogy azt a tiszteletet, melyet a német faj tehetsége iránt a magyar faj mindig érzett, csak fokozta a fegyverbarátság emléke és hogy a magyar érdek azt kívánja, hogy leghatalmasabb szomszédja fejlődjék, erősödjék s megtalálja a kapcsolatot a közelmúltban ellenséges nagy nemzettekkel is.

Mi mindenütt az emberiség és a haladás, a béke és a megértés érdekét képviselhetnők és életképességünk az európai béke és az új európai térkép egyik biztosítéka lenne.

De a jelenlegi béke feltételeinek második fő oka, a kisebb szomszédaink nagyravágyása is csak a hadi neurózis, a momentán siker és lehetőség által keltett mohóság következménye, nem pedig reális, állandó nagy állami érdekek kifolyása. Nem volt helyes számítás egymásra utalt fajoknak kölcsönös megértését oly szerzemények által megnehezíteni-melyek az értük hozott áldozatokat nem érik meg és többre fognak kerülni az új tulajdonosoknak, mint amennyit hozhatnak. A legvilágosabb példája ezen hibás kombinációknak a nyugati magyar megyék esete. Ausztria, mely a mi mezőgazdaságunkra abszolút reászorult, mely azon elvi alapra helyezkedett, hogy népszavazás nélkül minden határváltozás igazságtalan és elítélendő, mely belső gyengeségénél, nagy adósságainál és azon szerencsétlen összeállításánál fogva, hogy nincs a nagy fővároshoz elég vidéki lakossága — nem alkalmas hódításra és háború vitelére, pár oly megyét akar tőlünk erőszakkal elvenni, mely Bécs városának gazdasági helyzetén semmi! sem lendítene, s melyért megbízható barátból állandó ellenséget kellene csinálnia.

A hadi mentalitás változékony talaján nőtt új alkotások ezen belső tarthatatlansága, igazságtalansága és célszerűtlensége teszi biztossá, hogy a reparáció nemsokára be fog következni, hogy a világ érdekei érvényesülni fognak és pedig békésen, közmegegyezéssel, nemsokára. A világ ma már nem bírja el sokáig az igazságtalanságot, nem bírja sokáig a nyug-

talánító, fenyegető, veszélyes helyzeteket. Az irtózatos háború után igazi belső békére epednek a milliók, nyugalomra van szüksége a civilizációnak és az egész emberi nemnek. Aki egészségtelen ambíciókkal útjában áll ennek a tendenciának, azt előbb-utóbb összetöri a nagy fejlődés ereje.

Az új Balkán elmaradhatatlan következményeit már látjuk is. Azon a földön, amelyen eddig a világ békéjét fenyegető ellentétek nem voltak, ma már minden nap hallunk elnyomásokról, fajok és egyedek üldözéséről, kegyetlen büntetéséről és irredentizmusról. A mesterségesen előidézett betegség már javában fejlődik és érezteti nyugtalanító, pusztító hatását.

Dicső, nemes faj, mely vértett Idánál!

(Ott a végcsapás *Világoson*)

Halálra mennék érted, ha kívánnál;

Engem esz a lúg, ha fejed mosom;

Rothadjon a nyelv, mely téged profanái

Édes enyim, szentem, magasztosom!

Bolond Istók.

Arany János.

Az én nevem óramutató; jelzi az időt, mely jönni fog, melynek jönni kell, ha a magyar nemzet számára még tartottak fel jövőt a végzetek és annak a jövőnek neve: *szabad haza* Magyarország polgárainak, annak a jövőnek neve: *állami függetlenség.*

Kossuth Lajos.

„Európa sohasem hálálhatja meg Magyarországnak azt a szolgálatot, amelyet azzal tett, hogy a saját testével védelmezte a török és tatár ellen. Mialatt a magyar gátat emelt a barbár betörés elé, nyugaton a művészetek szabadon virulhattak. A tűzvonalan túl a harci zaj dúlt, ideát Provence édes dalai hangzottak.”

Michelet.

„Hogy felvidítsam életemet, elmentem Magyarországra, a jó Imre királyhoz. Ott jó hajlékot találtam, becsületes lelkű barátokat és szolgákat!”

Peire Vidal (XIV. század).

A MAGYAR.

— *Francois Coppe.* —

Benkó István gróf volt a magyar síkságon,
Hüvelykén türkiszkó lángolt haloványon,
Mely a török jöttén hagyta színét, mondják
Elverte bolondul ősei vagyonját.
Igazi nábob ő. Egyszerre megjelen
Cselédei közt az aratóünnepen,
Gyémánttal, zafírral, rubinttal kivarrva.
Tündökletes, ékes, remek díszmagyarba,
Mentéjére pedig szeszélyes-szaggatott
Rendbe csupa nehéz aranyat aggatott,
Hogy amikor táncol, jobbra meg balra lép.
Lehulljon a földre s fölkapkodja e nép.
Szedik a zsellérek, egy csöppet se restek,
És hogy az aranyak mind a földre estek,
A nemes uraság nyomban odafordul
Egy öreghez, aki csak néz a sarokbul.
Karakán magyar volt, lobogós az inge,
Pörge a kalapja, kesely-orra szinte
Szigorú a fehér bajsza fölött, – Látja,
Kendnek is adnék már valamicskét bátya —
Mondotta István gróf — ingerkedve véle,
De elkelt az arany, nincs is semmiféle
Miért nem jutott kendnek ilyen drága holmi?”

Az agg szólt: „Mivelhogy nem tudok hajolni.”

Isten vetése.

Írta: Miklós Jenő.

Minden gyerek az Isten vetőmagja. Szétszórt, szerte-hullt maggal veti most Isten kis Magyarországot.

Mint a pityang, a vándortáska, a madársóska apró magját, elkapja a szél, messzemossa eső; úgy veri ide-oda a sors a magyar gyerekeket. Isten veti az országát. Elsodort falvak, kirabolt városok, felgyújtott tanyák alól vándorútra kelnek.

Árkok szélén, kertek alján, szántáson, erdőkön bújnak. Vihar veri küszöbről-küszöbre őket. Vagonokban húzódnak

meg, bűvészekerek alján sírnak, menekülők cókmókja közt vándorolnak.

De szomorú gyermekszemük alján titkos tüzek égnek. Könnyük parázslóan bujtogat. Rongyos, kis arcuk forralja a vért és vérrózsákat takar éhes haloványságuk ... Egyszer bő aratásra Isten veti be velük az országot.

Küszöböm elé is odahullott egy kis magja. Vendéget kaptam, menekült gyerek. Valaki rokona tette le sebtibe nálam, ahogy a fölös terhét dobja le a sietős utas, akinek még sokáig kell vándorolnia. Maga is úgy kapta menekülése közben. Nála is más rokonok feledték, akiknek szintén sietniök kellett. A gyerek, mint az ütött-kopott táská vándorol az utasok kezén.

Sokszor hallani összebújt, menekülő családok között:

— És a legkisebb? Vele mi lett?

Számontartják a feldúlt fészek szertevert fiókáit.

— A Kamilla vette magához.

De azután Kamilla se tarthatja sokáig, továbbadja a gyerek vándorol... a szél már fújja a mezőn a pitypang pelyhet.

Hóna alatt hozta összekötözött kis batyuját. Pillanatra se hagyta el. Cipelte sarokból sarokba, az övé volt, minket csak idegenül méregetett. Gondolta, úgy is tovább adjuk. Mit barátkozzék? Megtanulta már, sehol se jó megmelegedni. Riadtan és némán állt közöttünk, szemét lehunyta, merre járt?

Este sem akart elaludni. Nehezen húzta le rongyos, kis ruháját és batyuját a feje alá tolta. Szeme ide-oda rebbent, mint a riadt galamb a szálló pernye közt. Kis teste gubóba húzódott meg egészen az ágy szélén, még nem tudta, mi az hogy kinyújtózni. A paplan lecsúszott róla, két kezét ökölbe gyömöszölte az arca alá és leeresztett pillája mögül engem nézett.

Melléje léptem, hogy megsimogatom. Kezét riadtan kapta maga elé. Visszaléptem. Ezt a gyereket már megütötték. Idegenek.

Leültem hozzája, hogy mesélek neki... mesélek mielőtt befordulna a hol volt, hol nem volt csendes országába. De hová tűnt ez az ő országa? Én még boldog vándora voltam,

Burkussal, gubancos fehér kutyámmal. Anyám szava kísért a határig, zengőn, mint a csengő. Burkus odakint vakkantott ?mint a repedt kolomp. És elindult a mesezajlás ...

Tündérországot azóta felszántotta a szenvedés. Végigverte a borzalom. Mesefái kidőltek, drágakövei megvakultak.

Az aranymadár véresen lehullt a földre. A csobogó forrás kiszáradt. Az anyáknak nincs meséje. Csak gondja, bánata. Elhervadt a szegény csipkerózsa. A tündérek is elrepültek, a királyfiak elfutottak. Elnémult a szőlő szőlő, lehullt a tmosolygó alma és csak faalja a csengő barack.

Meghaltak a régi jó mesék.

Az utolsók közül eggyel még találkoztam, tépett és rongyes mesécske volt. Amolyan hadi szegény. A fejét rázta, a lábát bénán húzta maga után. Lyukas volt a hétmérföldes csizmája és papír a csillagos palástja. Kéregetett. Nem adtam, mert nem hittem neki. Új mesékre várok.

A gyerek pillája alól mozdulatlanul néz. Felállok és elődalgok, nincs semmi a mesetarisznyámban.

*

Reggel már ült az ágyán, amikor kelteni akartuk. Nem tudja hol ébredt? Gyorsan lecibáltuk, hogy megfűrösszük. Állt a kádban, harag és öröm nélkül. Forgattuk, pacskoltuk, szappannal kentük, állt, gondolkozott, messze gondolt. A feleségem melléje csúsztatta kislánykori porcellán kacsáját, a kacska úszik a vizén, a gyerek nézte, a nagyok mindig játszanak — gondolta szomorúan.

Kimártottuk a vízből és sebtibe megfoltozott, kivasalt ruháskáját adtuk rá. Bizalmatlanul húzta magára. Lassan fel-alá járt a szobákon, a batyuja vele. Kérdjük mi van benne?

— Enyém! — mondja keményen, mint az ítélet. Többet nem szól. Később mondjuk, rakja el a szekrényben.

— Nem! kiáltja zordonan.

— Nálad lesz a kulcsa, barátom. Bármikor megnézheted.

A kulcs, az tetszik neki. Hosszú töprengés után belemegy. A kulcsait nadrágja zsebébe csúsztatja és az öklét ráhelyezi ...

Néha már az asszony mellé ül. Nem simul, nem fogódik bele, mellette áll. Mintha már pajtáskodni kezdenének ... Velem nem törődik.

Hogy le ne maradjak, elviszem sétálni. A kezemet fogja, fél az emberektől. Összefoltozott cipőjében nehezen topog, nagyokat lép. A boltok kirakatát nem nézi. Nem oldalt néz és az út közepére mutat:

— Verébmadar.

*

Beviszem egy játékboltba ·*

— Itt aztán válogathatsz a kis batyudba.

Gyorsan a zsebébe kap, a kulcs után és öklét többet ki se húzza. A boltos elébe rak pléhkatonát, falovat, kisharmónikát. Nézi. Kuglizót, kockát, kereket. Nézi. A skatulyába fektetett „erdőt” ellöki magától. Erdő? Az autó se kell, a kocsi se. Szeme elrebben a boltból, a házak felett a kékbe. Magának veszek egy szőrös mackót és kilépünk az utcára. A mackót az ölemben viszem, örülök neki, a gyerek a kezemenél vezet, komolyan, lassan lép az emberek között.

A mackóval otthon csak nekünk van örömünk ... A gyerekekhez idegen. Az állat ott ül az íróasztalnál egy széken, nézi, hogy turkálók a könyveim között. De a gyerekekkel szeretne játszani. Egyáltalán már nem oly jóképű, víg mackó, mint a boltban volt. Mintha harag és rosszindulat ülne a fekete orrán. A karját szélcsapva tartja és sárga talpát fenyegetően mutogatja. Meghúszom a fülébe préselt cindarabot, jó származásának gyári jegyét, te . . . a mackó morog. Rám morog. Fölkapom, a gyerek előtt hátul kiporolom és visszanyomom a székbe. Dühösen ül. Nem tudok se írni, se olvasni tőle.

A gyerek és a mackó nézik egymást. A mackó keményen ül a széken és büszkén tartja levegőbe az orrát. A gyerek néha elhúz mellette és a foga közt odamondja:

— Te olaj, te olaj!

*

— Höhöhő — nevet csendesen a medve és kicsit fel-emeli a talpát.

De a gyerek gyorsan feléje fordul:

— Visszaütlek! Nem fogod megütni az anyámat! . . . Már neki is ugrik. A mackó lekapja a fejét rúg magán és fejest kalimpál le a székről. Barátságosan pottyán épp a gyerek elé.

— Leesel te bolond! kiáltja ijedten a gyerek és felkapja.

A mackó megint le akar hemperegni. Höhöhő, vigyorog csendesen magában és megmozdítja a fülét, amelyben a márkát hordja.

— Nem félek tőled — fortyan fel a gyerek és a földhöz vágja.

— Höhöhő — nevet a mackó, röhög, hogy majd kipukad.

— Nem félek tőled — és a szemébe néz — cipőgombra jár a szemed.

— Höhöhő — nevet a mackó és eltűnik minden szomorúsága.

— Fáj? — süvölti a gyerek és derekában úgy összeszorítja, hogy a kóchasa kireped. A szőr kijön, a gyerek beleváj az ujjával és megkavarja.

— Fáj?

— Höhöhő — röhög egyre a mackó és összecsapja a bokáját. Boldog. Eddig a gyárban, a boltban tisztességben élt. Majdnem öreg medve lett. Most végre, végre gyerek. Játszanak vele.

És nagy darab kócot lök ki a hasából. A gyerek leül vele a szőnyegre és az ujjával az orrára ver.

— Tudom, ott mindig nagyon hideg volt. Egy öregembernek lefagyott az orra. Amikor tovább mentünk, az öregember ott maradt a hóban az olajoknak.

A mackó a hátára vágódik, úgy röhög:

— Höhöhő, egy öreg embernek lefagyott az orra. Höhöhő. A gyerek felfordít két széket és menekülőket játszanak.

A mackó a gyerekekkel ül. Szétcsapja a lábát, selyem talpát mutogatja és orra bukva gyorsan megcsókolja a gyereket.

Az pedig mesél neki:

— Tudod, a Jánossal mindig kiálltunk az útra. Néztük, hogy jönnek a szekerek. Egész éjjel zörögtek a szekerek. Lisztet, cukrot, zsírt, csempésztek a határon. Mennyi pénzt szereztek!

A mackó megcsóválja a fejét. A gyerek lenyikkantja:

— De onnan is tovább mentünk. Az új vagonból kinézünk egy résen. Más városok, faluk. A mezőn főztünk. Száraz galyat szedtünk és zöld levelet főztünk. Az volt a spenót.

A mackó nem tud mit felelni. A gyerek szemébe köny szökik és az állat után nyúl. Összedugják a fejüket, orra buk-nak és a mesének vége. Elaludtak.

... A pitypang kis pelyhet most ide fújta a szél. Ezer és ezer bolyong az országban. Mezőkön, kertek alján, vad-erdőkben.

Istennek szétszórt magjai. Szomorú szemükben gyújtogató tüzek égnek. Az Isten úzi, kergeti őket, hogy lángba borítsák az országot. Hogy tüzet lopjanak az öreg, kifáradt szivekbe. Hogy szomorú, kis szentjei az igét hirdessék.

Isten elülteti egész Magyarországot! Érik a vetés.

„Majdnem valamennyi lakos itt protestáns és ők annyira szeretik még az angolnak nevét is, hogy alig tudják, mit csináljanak az angol utazóval, ha közénk érkezik.”,

Borrow.

(1844 július 8.)

„A magyar költészet és főként Petőfi közel állanak a franciák szívéhez. Nyilvánvaló, hogy a magyar génusz rokon a franciával. Mind a két nemzet bátor és szabadságszerető, nagylelkű és önfeláldozó ... A magyar nyelv hősi és ditirambikus; szinte lángol; alkalmas nagy hősök, nagy tettek és nagy szerelmek megéneklésére

Desbordes-Valmore.

„Magyarország a hősök nemzete. Németország az erényt, Franciaország a szabadságot, Olaszország a dicsőséget képviseli a nemzetek sorában' Magyarország a hősiesség megtestesülése”

Victor Hugo.

Magyar művészet — magyar határok.

Írta: Lyka Károly.

Még nem rajzolta meg senki Magyarország művészettörténeti térképét: megelégedtünk azzal, hogy rámutattunk természetépítette, elmozdíthatatlan határainkra s rámutattunk a művészeti kincsre, amely e határok közt a múltban gyarapította, a jelenben ékesíti kultúránkat. Gyönyörködve ebben a kincsben, nem is gondoltunk arra, hogy egyszer még kénytelenek leszünk határvédő fegyvert kovácsolni belőle egy oly igazság érdekében, amelyet talán azért nem lát a világ, mert ezer évnél is régiebb.

Mi magyarok sem igen törődtünk azzal, hogy van ennek a mi művészetünknek egyéb mondanivalója is, mint amit az esztétikusok művésztől általában várnak, olyan igazságok, amelyeket jó lesz emlékezetünkbe vésnünk, jó lesz soha többé el nem felednünk, mert alkalmasak arra, hogy megerősítsék az önmagunk erejébe vetett bizalmat s növeljék a cselekvésre való készséget. Mindjárt látni fogjuk, hogy nem önámításra való felhívás ez, nem álompor felkínálása, amely csak arra való, hogy szenvedéseket

fedtessen, hanem tényekre való utalás, amelyek tanulságosak és talán érdekesek is, mindenek felett pedig igazak.

A mi Magyarországonk — tehát nem a csonka Magyarországot értjük, épített, faragott, festett műveiben is egyetlen fejlődési egység, sőt mi több: vele és általa válik kerekké, lezárttá az egész európai művészet. Erre a tényre, melyet mindjárt meg fogunk világítani, szüntelenül és fáradhatatlanul rá kell mutatnunk nemcsak idehaza, ahol eddig alig törődtünk vele, hanem főképen a külföldön s oly körökben, ahol a művészetet mint művelődési fokmérőt is képesek értékelni. Épp e körök figyelmébe ajánlhatjuk azt a feltűnő s ennél fogva sokatmondó tény, hogy a legutóbbi évezredben a magyar művészet ugyanazokon a fejlődési fokokon, ugyanazon formaváltozáson esett át, mint a Magyarországtól nyugatra eső összes államokban, holott az ezeréves Magyarország keleti és déli határain túl az évszázadoknak e hosszú során ilyen fejlődésről, ilyen formaváltozásról szó sincs, nem is lehet. Lisszabontól Brassóig s a magyar Aldunától a messzi Északig, ugyanabban a ritmusban folyik az európai művészet fejlődése: ugyanúgy követi a bazilika-stilust a román, a román stílust a gótika, ezt a renaissance, a barokk, a klasszicizmus minden művészi technikában. S mert e stílusok az egyetemes európai műveltség folytonos fejlődésének tükörképei s azért változtak, mert a kultúra változott: éppen azért csak ott találjuk nyomait, ahol ily élő, változó, igazi európai kultúráról beszélhetünk. Nos, a határvonal, amely ezt az élő európai kultúrát az egészen más természetű, a dermedtség jegyeit mutató keletibb kultúráról elválasztja, ez a határvonal egybeesik Magyarország keleti és déli határvonalával. Túl az erdélyi Kárpátokon, túl a magyar Aldunán nem volt és nincs a fönt vázolt értelemben vett európai művészet s a román, gótikus, renaissance, barokk-stílusok gazdag formaváltozata és természetes, élő alakváltozása helyett dermedt csökevényeit kapjuk ama régi bizánci művészetnek, amely soha és sehol nem tudott az élő élet változásaihoz ruganyosan simulni, amely nem tudott új eszméket asszimilálni, a művelődés talajából új életerőt szívni, hanem mint egy az életből kikapcsolt múzeumi tárgy, szinte változás nélkül szemlélte az idők rohanását, vele lépést tartani, vele szárnyalni nem tudott.

Hogy e kétféle művészet határa egyúttal Magyarországnak is természetépítette keleti és déli határa, azt helyes a művészettörténeti földrajz beszédes tényeként leszögezni. Aki e határokat rideg kézzel el akarná mozdítani, aligha lehet tisztában azzal, hogy mit jelent egy ezeréven át fejlődött élő kultúra.

Tudjuk, hogy mik ennek a művészetgeografiai határalakulásnak látható okai. Abban a pillanatban, amidőn Szent István nem Bizáncból, hanem Rómától kérte a királyi koronát, amidőn nem Keletről, hanem Nyugatról hozatott hittérítőket: el volt vetve művészetünk sorsának kockája. Ettől a koronailag is pontosan megállapítható időtől művészetünk egyé lett Európa s nem a közeli Kelet művészetével. Ez azonban csak a külső tüneteiben ellenőrizhető momentum. Voltak belső, lappangó, egykönnyen föl nem tártható okok is, amelyek bizonyára hatalmasabban működtek ama láthatóknál. Ezek az okok a magyarságnak művelődésre termettségében, élénk s erős valóságérzésében, természetes művészeti tehetségében keresendők, amelyek nélkül az ezerévi fejlődés valóban nehezen volna megmagyarázható-

Igaz, itt-ott ért minket is némi bizánci hatás, amely apró, mellékes tünetekben nyilvánult, így bizonyos idők textilművészetében, pénzverésében, szóval hatás nélkül letűnt jelenségekben: az igazi bizánci érzület, amint a művészetben a közeli Keleten jelentkezett, soha fontos, soha tartós művészettörténeti tényekben nem nyilvánult nálunk. Életöszönünk megóvott attól, hogy egy fénykorán átesett s lassú dermedésnek indult kultúrához kapcsolódjunk s magunkba olvasszuk azokat a nyugatázsiai elemeket, amelyek a bizánci művészetet ős-televényéről, a klasszikus görög művészet termőföldjéről leszorították s az időtlen Kelethez kapcsolták, amely nem ösmeri a lüktető ritmusú fejlődést.

Magyarország megcsonkító aligha élnek e tények tudatában, hisz magunk is alig vetettünk ügyet rájuk.

Művészetünk azonban még másról is beszél, olyasmiről, ami az eddig vázolt tények fontosságának még külön súlyt is ad. A felvetett probléma szemszögéből tekintve művészetünk múltját és jelenét, kitűnik, hogy a magyarságnak nemcsak a receptív ereje nagy, hanem az asszimiláló képessége is lépést tart vele.

A fajiság kérdésével foglalkozó botanikusok azokat az erőket, amelyek valamely növényfaj lényeges sajátosságát determinálják, nagyjában két csoportba foglalják össze: az egyikbe kerülnek a külső ható tényezők, azaz minden, ami a növényt körülveszi: ezek számbavétele nem nehéz; a másikba azok az erők tartoznak, amelyek egy növényfaj belső sajátosságai s melyek hatásának köszönhető, hogy például a mákszemből mindig mák, a kendermagból mindig kender fejlődik: ez utóbbi erők mindmáig rejtélyesek, tulajdonságaik ismeretlenek s csak hatásaikból következtethetünk biztos jelenlétükre.

Analóg jelenséget mutat a művészet is. A miénkben sem nehéz a külső befolyásokat kimutatni, sőt felvevő képessége oly élénknek bizonyult a múltban, hogy például Magyarország volt egyike az első európai államoknak, amely megnyitotta a kapuit a gótikus művészetnek, az olasz renaissance átvételében meg éppen megelőzte valamennyit. Érdekes, hogy a magyarság az öt környező népek közül csak éppen a Nyugat népeinek (ebbe a gyűjtőszóba mindig beletudjuk Olaszországot is) művészetén okult, sohasem keleti s déli szomszédjaién. Azonban ez az idegen hatásokra való reagálás, amely mint életjelenség minden európai művészetnek sajátossága, sohasem nyomta el az idézett fajképző erők másik kategóriáját, azaz azokat a nehezen tanulmányozható, rejtelmes benső erőket, amelyek a faj jellemvonásait megtartják, konzerválják, s amelyek a hatások ellenére is változatlan adottságokat tartanak fenn. Az átvett művészeti stílusok ugyanis nálunk csakhamar olyan vonásokat kezdenek felölneni, amelyek másutt nincsenek meg, amelyeket tehát jogunk van a mi művészetünk jellemvonásainak tekintenünk. Elemzésük nehéz, körülményes: jelenlétüket azonban ösmerik mindazok, akik bazilikánk, középkori stílusaink vagy akár modern művészetünk sajátosságát tanulmányozzák. Az utóbbi esik leginkább a nagy közönség érdeklődése körébe, legyen szabad tehát ennek területéről idézni egyetmást.

Mindenekelőtt szükségesnek látszik szembe nézni azzal a külföldön elterjedt véleménnyel, amely, ha elismeri művészetünk létezését, mégis

inkább magyarországinak, semmint magyarnak szereti azt tekinteni. E babona leálcázására, amelynek rejtett célja tagadni a magyar faj művészetre való termettségét, 'elég rámutatnunk a felvett korszak egy sor messze kimagasló tehetségére, akik túlnyomó része tagadhatatlanul magyar, sőt éppen az ilyenek elismert gentry köréből való, mint például Barabás, Madarász. Mészöly, Paál. Székely Bertalan, Sinyei Merse, Zichy Mihály, sőt egy báró is: Mednyánszky. Magyarságukat épp oly kevésbé lehet kétségbe vonni, mint azt, hogy mindegyikük a maga korának legjelesebb, egyetemes mértékkel mérve is kiváló mesterei közé tartozott. A tényekre való ez egyszerű hivatkozás fölment minden bővebb fejtegetéstől.

Ezzel azonban éppen nem mondtuk azt, hogy azok a jeles mestereink, akik nem gentry-családból származtak, nem tükröznek műveikben magyar sajátságokat. E tekintetben elég ezt az egy nevet kiejtenünk: Munkácsy. Jól tudjuk, hogy e név felvett név, az ifjú Lieb annyira magyarnak érezte magát s annyira idegen volt neki minden más érzésvilág, sőt nyelv is, hogy örökölt nevét is annak érezte. De van-e művésznünk, akinek vásnain a festék nehéz kérge alatt viharosabb magyar érzés feszül, mint az övéin? Bár kifejezési formáit idegenbe tanulta, művészetének veleje annyira nem német és nem francia, hogy senki mással össze nem téveszthető. Aki elemezni próbálná e magyaros hatás összetevőit, annak meglehetősen barbár eljárásra kellene magát szánnia: részekre preperálni azt, ami művein természetes egység, mert hisz Munkácsy minden korlátozás, minden kritikai agymunka nélkül a maga temperamentumának egészét sűrítette képeibe- Valamit, ami mindig idegen volt a külföld kritikusi előtt, akik elég gyakran tanácstalanul nézték e különleges géniusz sáfárkodását. Nekünk azonban, legalább szívnünknek, nyitott könyv az ő lelke, amely oly jó ösmerősükként lobog, hevül, virtuskodik. néha elméláz, olykor nagytermészetű, olykor sírvavigadó, korlátokat tör át, féktelenkedik, mélységekbe markol, tompa melancholiába merül, hogy szinte duhajkodva csapongjon ismét. Ismerjük ezeket a nekünk meghitt jellemvonásokat, amelyek minden tompítás, minden szépítés nélkül szólnak hozzánk a Milton, a Mozart, a Pilátus, a Csavargók idegen tárgyán át és természetesen sokkal elemibb erővel hatnak ránk, mint éppen e különös módon keresett tárgyak.

Munkácsyban (éppen mint Paálban, Zichyben, Madarászban, Székelyben stb.) e sajátságok voltaképen gyermekkori, ifjúkori emlékeként éltek a külföldi tartózkodás napjaiban, sőt ott — egészen magyar módra — még meg is erősödtek, mindenek felett uralkodókká váltak. A német Liebek nemzedékek során tősgyökeres magyarokká váltak Magyarországon. A magyar Munkácsy művészete nem öltött magára Parisban egyetlen francia jellemvonást sem. Sőt éppen ott válnak képein uralkodókká a magyaros bélyegek

Ez a példa a magyar földön megszerzett magyar érzés ösztönszerű, tudattalan konzerválásának példája. Van azonban újabb művészetünk történetében nagyon ékes példa arra is, hogy művészek tudatosan, tervszerűen menekülnek a magyar világba, külföldi tanulmányaik után, amelynek tanulságait csak eszközül használják arra, hogy hazai hatások alatt oly stílust építsenek ki maguknak, amely magyar földhöz, magyar sajátságokhoz kötődik. Erre jó példa a nagybányai művésztelep.

Ennek a telepnek szellemi irányítói Münchenben és Parisban megismerkedtek egy művészeti kifejezési móddal, amely voltaképpen negatívuma volt a korukbeli akadémiaikon tanított kifejezési módoknak, amennyiben nem adott stilisztikai szabályokat, hanem azt ajánlotta, hogy a művész helyezkedjék a legközvetlenebb kölcsönhatásba az étellel, a természettel, a világgal. Ez a termékeny tanulság, amely másutt is viruló művészeti korszakokat teremtett, magyar szempontból azt a veszedelmet rejthette volna magában, hogy idegenben tanuló ifjúságunk a maga eredeti érzésvilágának rovására minden művészeti elemét ebből az idegen milieuból, annak átfórmáló hatása alatt fogja „magába szívni. Szerencsés és termékeny gondolat volt tehát a nagybányai művésztelep alapítása, amellyel az akkor még nagyon fiatal művészek a magyar röghez kötötték magukat és művészetüket. Termékeny volt azért, mert most már minden élményük, amelynek művészetükben kifejezést adtak, Nagybánya erdejének mély költészetéhez, hegyeinek különleges plasztikájához, sík mezőinek hangulataihoz, külön egéhez külön verőfényéhez és esthajnalához fűződött. Megszólal tehát képeiken a genius loci szava s e szó a magyar szó szava volt. S mert zárt sorban, tömörülve munkálkodtak e helyesnek fölismert cél érdekében, valóban nemcsak értékes művészetet teremtettek, hanem egyben olyant is, amely más vonásokból szövődven össze, más élményeken alakulva el is tért a külföld átlagos művészetétől s mert amattól különböző, joggal vallhatjuk a magunkénak, hisz nekünk bizalmas, előttünk jól ismert sajátságokat tükröz.

Ezek a példák, így rövidre fogva is talán meggyőzőn illusztrálják azt az állítást, hogy a magyar művészet nemcsak átvevő képességű, hanem az európai művészet keretén belül magyar sajátságok hordozója, tehát oly vonásokat mutat fel, amelyek az átlagos emberi művésztől eldifferenciálják, ami annak meggazdagodását is jelenti.

Mos{ már, a tárgy e megvilágítás után, nem tudjuk, mosolyogjunk-e, avagy nagy haragra gerjedjünk-e annak a hiú kísérletnek láttára, hogy ezt a mi művészetünket, műveltségünk drága virágát egyszerűen nem létezőnek, élettelennek nyilvánítsák szomszédaink, akik hasonló értékű művészetről még csak nem is álmodhatnak. Mit szólunk ezek után ahhoz a gondolathoz, hogy Nagybánya ezentúl oláh legyen. Nagybánya, amelynek neve soha sem lesz kitörülhető a magyar művészet történetéből s amely annyi magyar zamatot adott képírásunknak, hogy cseh meg oláh meg rác világot jelentsen az a föld, ahol egy Paál, egy Székely, Madarász, Hollósy, Markó, Mednyánszky, Munkácsy, Sinyei Merse stb. stb. bölcsője ringott, gyermek-kora lejátszódott, művészete első s tehát legmélyebb benyomásait, érzésvilága maradandó alapjait kapta? Valóban, műveltségünk, amely ily értéket termelt, kissé kemény dió volna szomszédaink számára, magunk pedig oly sokszoros kiraboltság után, nem is gondolhatunk arra, hogy ily esztelen-szándékkal szóba álljunk. Amilyen a magyar művészetünk, olyan lesz az az föld is, amelyen ezer éven át kiserkedt s zamatos gyümölcsseit érlelte.

A tót kérdés.

Írta: Dvorcsák Győző.

A tót kérdés — bátran mondhatjuk — Európa nyugalmanak a kérdése. Magyarországra nézve s így az egész Európára nézve eddig nem volt tót-kérdés s hogy kérdéssé lett, Magyarország rossz kisebbségi politikája s a csehek minden képzeletet felülmúló propagandája s ennek folyományaképpen a Cseh-Szlovákia államnak megeremtése az oka.

A csehek hihetetlen invencióval, akadályt nem ismerő propagandával a háború 4Va évében elhitették a művelt nyugattal, hogy ők nem csehek, hanem cseh-szlovákok s a tótok sem tótok, hanem szintén cseh-szlovákok, s egykor, ezer esztendővel annakelőtte, virágzó Cseh-Szlovákiában együtt é» boldogan éltek. S hogy írásos dokumentumuk is legyen a cseh-szlovák «gységről, átmentek az Egyesült-Államokba s Pittsburgban 1918 évi május 30-án néhányan (összesen hatan: 3 cseh, 3 tót) kodifikálták az új cseh-szlovák ideológiát s kimondották a szlovák és a cseh nép egységét. Sic!

Majd ezen írásos szerződéssel átjöttek Európába. Massaryk, Benes és Stefanek Parisban megalakították a cseh-szlovák csonka kormányt s elismertették magukat a francia kormánnyal a cseh-szlovák nemzet kormányának. Massarykék tovább folytatták az indukciót. 1918. évi augusztus hó 14-én Versaillesban a francia kormánnyal mint hadviselő fél szerződést kötöttek, Massarykék a cseh-szlovák nemzet fegyveres segítségét ajánlották fel a franciáknak, a franciák viszont arra kötelezték magukat, hogy a háború befejezése után visszazállítják Cseho-Szlovákiát régi történelmi határai közé.

Nekünk szlovákoknak egy szavunk sem lehetne ezen versaillesi szerződés ellen, ha Cseho-Szlovákiát tény'eg régi történelmi határai között állították volna fel a franciák, mert Cseho-Szlovákiát a világtörténelem nem ismer, csak Csehországot s annak történelmi határait.

A honfoglalás előtt volt Morva-Szlovák birodalom, de az már a IX-ik században a lengyelekkel karöltve viselt hadat éppen Csehország ellen, amely mér a németekkel együtt haladt és küzdött.

Ilyen hazugságokon épült fel az egész Cseho-Szlovák állam.

Nekünk, akik népünket s hazánkat egyformán szeretjük s akik még 1918. évi október hó 30-án szervezkedtünk a csehek ellen, az volt az első kötelességünk, hogy a csehek hazugságait ott, ahol azokat elhittették, megdöntsük s ezáltal megingassuk az egész álomállamnak a pilléreit.

Amíg lehetett, a tót nép felvilágosításával és szervezésével küzdöttünk a csehek ellen a tót földön, majd a cseh szuronyok elől menekülve, Budapestre tettük át székhelyünket s innen irányítottuk, szerveztük népünket, bár a cseh-barát Jászinál s Károlynál nem sok megértést találtunk. A vörös uralom menekülésre készítetett bennünket s azóta Svédország, Norvégia, Lengyelország, Olaszország, Franciaország, Svájc, az Egyesült-Államok és Anglia diplomáciai köreiből és sajtójában hirdették a magára maradt, megcsalt és leigázott kis tót nép igazét. Nyomon követtük Benest s mindenütt leromboltuk az ő hazugságait. Az egész világ figyelmét rátereltük a tót kérdésre, amelyet a csehek el akartak sikkasztani.

Hogy felvilágosító munkánk sikerült, az kétségtelen. Az egész világ sejtója a tanú reá. A csehek világcsalásáról kétségtelenül lerántottuk a lepleit a világ szimpátiája nem a cseheké többé, hanem a tótoké, az elnyomott kiuzsorázott, nyelvétől, kultúrájától megfosztott szegény kis tót népé, mely küzdve-küzd feltámadásáért. Rámutattunk arra a diabolikus tervre, amelyet Kramarzék s Massarykék kieszeltek s a Cseh-Szlovák állam megteremtésével megvalósítani akarnak.

Prága tulajdonképpen a pánorosz eszméknek nyugatra kitolt előcsatára s a tótföld megszerzésére éppen azért volt szükség, hogy Moszkva és Prága Kelet-Galicián át közvetlen szárazföldi összeköttetésbe jussanak. Miután ez a tervük sikerült, Pozsonyból Nyugat-Magyarországon át egy korridort akartak, illetve akarnak létesíteni Horvátországba, azaz Jugoszláviába. E sorok írójának biztos tudomása van arról, hogy Nyugat-Magyarország képviselőletében egyesek cseh pénzen, cseh útlevéllal 1919 tavaszán csehek kalauzolása mellett a békekonferencia elnökénél, Clémenceaunál jártak s követelték Nyugat-Magyarországnak Ausztriához való csatolását. Ismétlem, cseh szolgálatban jártak ezek az urak Parisban. Ami természetes is. A csehek Magyarországtól sohasem remélhették azt, hogy az valaha is beleegyezzen a Pozsony-zágrábi

korridor megteremtésébe, de Ausztriától annál könnyebben. Nyugat-Magyarországnak Ausztriához való csatolása tisztán cseh mű.

Ha a pánoroszoknak ez a tervük sikerül, összeroppan a teljesen körülrzárt Lengyelország, Románia és Magyarország, de megsínyli Olaszország is mert orosz kérdéssé válik az adriai kérdés is, ha nem is máról holnapra.

A tót-kérdésnek igazságos, a nép érzésének, a históriának és geográfiai helyzetnek megfelelő megoldása legelsőrangú érdeke az imént említett négy államnak, mint legközvetlenebbül érdekeltnek. S ha akad magyar, lengyel, román avagy olasz felelős külpolitikus, aki nem látja be *ennek* a négy államnak *ebben* a kérdésben egymásra való utaltságát, az nem szolgálja nemzete, nem szolgálja a nyugati kultúra érdekeit,

Így vált a tót-kérdés Európa *nyugalmanak* kérdésévé és a bizánci kulturának a latin kultúrával való mérkőzésének *forgópontjává*.

Nem is lesz Európának addig nyugalma, amíg a tótkérdés a tót nép kívánsága szerint meg nem lesz oldva, vagyis míg a Felvidék újból nem integráns része az ezeréves Magyarországnak.

A kérdés megoldása pedig nem nehéz. Az új Cseh-Szlovák állam hét, egymástól kultúrában, nyelvben, érzésben elváló nemzetből áll, amelyben 5 millió cseh és 9 millió másnyelvű. tót, magyar, német, ruthén, lengyel és morva (szlovák) nemzetiségű él. Ha semmiféle külső zavaró momentum sem zavarná az új állam konszolidálását, a belső alkotmányos élet kiépítése után a 9 millió nem cseh lakosság önrendelkezhetik az 5 millióval szemben. S mi történhetik akkor? Az új állam felbomlik alkotó elemeire a *geográfiai helyzetnek megfelelőleg*:

A bűnös fogamzású Cseh-Szlovák államnak konszolidálódása azonban úgyszólván lehetetlen.

Lehetetlen pedig azért, mert megszületése első percétől kezdve halálra van ítélve. Nagy, történelmi múltú nemzetek ekzisztenciális érdekeit sérti, így elsősorban Lengyelországét, mely keleti és nyugati ellentétes érdekű szomszédai mellé újjászületésekor a leggyűlöltebb ellenséget, a csehet Tcapta szomszédul délfelől, a testvéri magyar szomszéd helyett, mellyel ezer esztendőn át a világtörténelemben páratlan szomszédi életet élt. Lehetetlen nem összeroppanja Lengyelországnak, ha mihamar levegőhöz nem jut délfelől.

Magyarország, Olaszország és Románia fenyegetett jövőjéről már szó esett.

Ilyen megvilágításban kell látnia minden magyarnak és tótnak, egyezőval felvidékieknek a tót-kérdést s akkor közülünk senki sem fog kétségbeesni jövőnk, reméljük, közeli jövőnk felett. Olyan hatalmas erők segítik nekünk a tót-kérdésnek javunkra való megoldását, hogy mi magunknak igazán nem szabad tétleneknek maradnunk. A játszmat biztosan nyerjük, ha értünk kissé a játékhoz — ahhoz pedig értünk. A tényeket ismerve, erőnkben bizakodva sietünk célunk felé a Magas Tátrára szegzett tekintettel.

KOSSUTHLAJOSNAK.

1877.

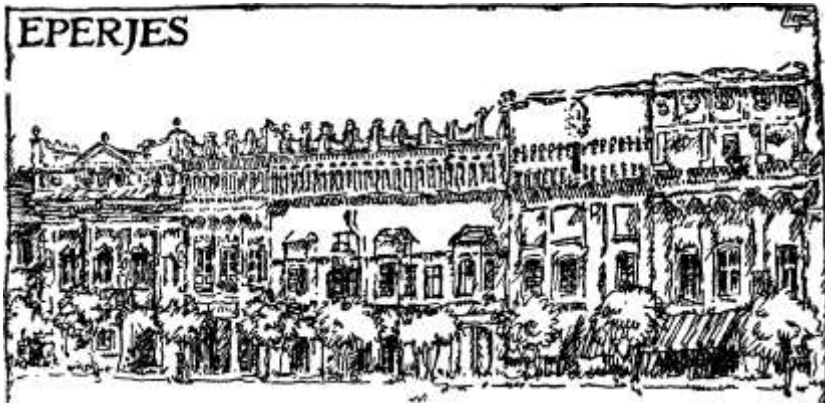
— *Swinburne.* —

Apáink szemefénye és azóta
Esthajnali jó csillagunk! neved —
Mely délbe láng volt nagy idők felett,
Hogy harminc év előtt állott a próba

S orkánosan rázkódott Európa
Villámba, szélbe — még ma is nevet
S új korban új kor hirdetője lett.
De nem a múltért dicsérünk, kunyhóba,

Kossuth, ki nekünk, mint Landornek áldott,
Hanem mivel a hangod most kiáltott —
Az Isten harsonája — és a rossznak

Most törsz neki villámszóró kezettel
S kardoddal, melynek éle nem veszett el,
Most vágsz oda a zsarnoki oroszoknak.

Sötét van.

Írta: Komáromi János.

Patak alatt, az országút szélén, sok száz évig álldogált egy csárda: a Kutyakaparó.

A csárdának múltja volt: mestergerendája alatt duhajkodott valamikor szegény Balassa kollegánk, mikor őszi harmat után Dancka felé indult el az elárult fejével. Máskor meg, ha a dühös Bercsényi örömet lövetett a bástyákról s a vár ebédlőjében felemelte kupáját: vivat princeps Rákóczi! a csárda udvarán ujjongó szabadhajdúk verdesték táncra a bokájukat. Ismét máskor, de már sokkal később, borongó éjszakákon keserű diákok sereglettek a kecskelábú asztalok köré s mialatt Mózsi szorongva figyelte őket a reszkető lámpás mögül, mert sejtette, hogy itt fizetni egy se fog, a tógátusok vad, borús nótákkal költögették a múltat.

Azután vége lett ennek is. Őszi esők jöttek, a Kutyakaparó teteje oldalt csúszott, fél fala bedült, ajtófája kifordult, Mózsi csapláros pedig elbujdosott, mert nem bírta a hitelezőivel. Egyszer kigyúlt valahogy a tető is, a romfalak ott sötét-

lettek még néhány esztendeig az út szélén s később a falak maradványát is elmosta az eső.

Pedig a csárda ma is áll.

Áll, de földi ember nem láthatja, mert körülötte örök éjszaka tanyáz. Áll a Kutyakaparó, pontosan a régi helyén, de hihetetlen arányokban s ezért falai a vaksötétben át elnyúlnak a Pityergődomb lábáig. A teteje ugyan most is félre van billentve, az ablakfában szű zenél s az ablakai papírral kitapasztva fülelnek az éjszakába, melyre kétszáz esztendő óta itt egyszer sem jött még virradat.

A régi lócákon, a zugokban s a földön és a kemencepadka körül talán százan is alusznak egy tömegben. Thury György például, aki ha előrehajlott lova nyergéből s ordítani kezdett a kanizsai mezőn, hát a nyavalya rázott ki minden törököt, Thury György szinte trombitál az orrán. Tomory Pál ellenben szabályos ütemben szuszog, ahogy azt egy érsektől el is lehet várni, mialatt mohácsi buzogányát szorongatja a jobbkezeiben.

Százan is alusznak talán a Kutyakaparóban, de száz esztendőben mindenki csak egyszer ébred föl. Tavaly Kemény János fejedelmi úr dörzsölte meg és nyitotta ki a szemét s vaskeztyűs kezével belevágott az asztalba:

— Ki az ott a mécsvilágnál?

Az ablak mellől panaszos hang felelt vissza:

— Mikes Kelemen nevezetű íródeákja az ő szegény gazdájának . . . Vén vagyok már, nagyságos uram . . .

— Mi van a krimi rabjainkkal? — zúdult rá zordonan a fejedelem.

— Rab véreink egyre raboskodnak még, — dünnyögött vissza a deák.

— S virrad-e már odakint?

— Várni kell még, nagyságos úr. Jávorka komán erősen megbiztatott ugyan valami két esztendővel ezelőtt, de úgy látom én . . .

Kemény János nem várta be a lamentálás végét, hanem visszazörrent a padra s pillanattal rá horkolt, mint a bunda. Mikes pedig lehajtotta fejét s szomorkodva kibámult a lyukon, melyet egerek rágtak ki az ablak papirosán.

Ott ül most is, két könyökre peckelt állal. Kiszaladt

tetejű báránysipka van a fejében, ködmöne is lyukas hátul s kifeslik rajta a bélés, a csizmáját maga alá húzta s így szakála a térdét verdesi. Halszeme mozdulat nélkül mered az előtte úszkáló mécskanóca, mely alatt papiros van szertehányva . . .

Most megmozdul s a pitvar felé pislog:

— Mit látsz odakint, talpas?

A talpas, rémítő bunkójának dülve, a pitvarajtóban áll s előrefeszülve hallgatózik Munkács felé. Úgy felel vissza:

— Semmit se látok, tekintetes úr. Ungvár irányából idevilágít néha egy csillag, de megint elbújik a felhők között.

Csend lesz utána. Mikes szomorkodva hallgat, egy darabig elnézi a kócos pofát, ahogy mezítláb, összegubancolt hajával, rettentő ormányzattal, varnyúszárny-bajuszával konokul figyel Munkács felé. Szempillája nincs, mert leégett még Kalló alatt, mikor felülről parazsat öntöztek nyakukba a tetves németek.

Mikes megingatja a fejét:

— Aludni kéne, talpas. Aludni. Fáradt vagyok és elvényt a szemem, de meghagyta a fejedelem, hogy jegyezgetni kell a szegény magyarok dolgait, amíg felvált valaki . . .

S reménytelenül legyint egyet:

— De ki fogja felváltani a nyomorult bujdosókat?

Aztán kinéz a papirlyukon: csillagoltó éjszaka van odakint. Mindjárt a kocsmá előtt fut el a pataki országút: az út hátán sáppadtan fénylik a lucsok. Messzebb, mintha a Bodrog csillanna meg s még messzebb, mintha a vár három bástyája ködlene idáig. De nem látni jól, mert felhők lógnak az égen s csak egyetlen túsúrásnyi csillag hunyorgat ki a felhők alól.

— Magyarok árva csillaga, — suttog maga elé Mikes.

S visszakönyököl az asztal fölé. Később utánanyúl a lúdtollnak és beleüti a kalamárisba:

— Folytassuk hát a kilencszázharmincharmadik episztolát . . .

De ugyanakkor nesz támad a kocsmá belsejében. Valaki megzörren a kemencepadkánál s hallani, hogy felült. Most mintha a szemét dörzsölgetné. Aztán mintha szélesarcú, tömzsi emberke ütődne ki a homályból s mintha fekete kötés húzódnék át a homlokán és a félszemén.

Mikes arra hajlik s pillanatokig figyelget:

— Ki az?

— Én vagyok, hékás, — ordít vissza egy rekedt hang, — aki felnyitottam most az egyik szememet, mert a másikat ki-verték Belgrád alatt. Bottyán János lovasgenerális!

Mikes összerezen:

— Grácia, vezénylő generális uram. Én zágoni Mikes Kelemen, szegény gazdám holtomul hűséges deákja volnék s jegyezgetem a magyarok árva dolgait, mert parancsom van rá fejedelmi uramtól. Itt vigyázok százötvennyolc esztendő óta, de senki se akar felváltani . . . Hej-hej ...

— Úgy. És mi újság odakint?

— Semmi.

— Mikor kezd már virradni, hé?

— Nem tudom, vezénylő generális uram. Kevéske már ahhoz a reménység, csak a filozofálás csalogat még, pedig íélróf kolbász többet érne ma egy szekér filozófiánál. Jávorka komám odakint kóborol két esztendő óta . . .

— Ki az a Jávorka?

— Hadnagy a Ghéczy lovasezredéből. Ugyanaz a híres szombati diák, aki hóhérkézre adta a megveszett Ocskayt. . .

— Akkor derék katona, — bólint rá a generális.

Mikes tovább sopánkodik:

— Jávorka komán minden két esztendőben hazaruccan egy szóra s olyankor mindig biztatgat. Hogy majd feljön még minekünk is. Mostanába várnám, hogy bezörgessen hozzám. Jaj, generális uram, fáradt vagyok már: a kezem se biztos, szemem elgyengült s a mécses egyre többször kialszik. Ma-holnap beszárad a kalamáris, pedig szerelnék pontot csinálni a kilenszázharmadik episztolám végire. De nem megy sehogyse meg. Másfél esztendeje alig írtam le kilenc sort. Öreg lett az eszem ...

— Hát akkor hagyd abba s ne nyavalyáskodj! — rivall rá Bottyán.

Mikes mentegetőzni akarna, de ugyanakkor forgószél támad az udvaron. Megrendül tőle a csárda s csörömpölni kezd az ablak. Aztán dobban valami az udvaron, mintha a forgószél közepéből valaki levágódott volna a kocsmá elé. Pillanattal rá a virrasztó ór fojtott kiáltása hallatszik:

— Ki vagy?

— Rossz csillaga az árulónak! — kiált vissza valaki az udvarról.

— Jelszó?

— Libertás.

S már betoppan a híres hadnagy. Alig huszonkét esztendő. Az arca kormos, mint a kéményseprőlegényé, bajszkája, mint az aprószeg s iszonyú verestollú a kalapja mellett. Ahogy megpillantja Mikest, levágja a kalapját:

— Szervusz, Kelemen öcsém! Most jövök az élők hazájából!

Mikes rápillog s csendre emeli az ujját:

— Halkabban, koma. Ébren van vezénylő generális urunk, Bottyán János ökegyelme is . . .

Jávorka odafordul, meglátja a véresszemű öreget s letiszteleg:

— Pardon, generális uram. Kosztolányi Jávorka Ádám hadnagy a Ghéczy lovasezredéből, szolgálatajára itten állok.

Az öreg végigméri a kemencepadkáról:

— No, derék fiú vagy öcsém. Imént hallottam iszonyatos hírnevedet. Hát mi újság az élők hazájában?

Jávorka megvakarja a nyakát:

— Jaj, generális uram, rettentő dolgok vannak odakint. A stíriai határon magyarok állnak fegyverben . . .

— Mondasz valamit! hökken meg a generális.

— A fenesi síkon bocskoros katonák ölbeli gyermekeket s éhező asszonyokat hajszolnak maguk előtt . . . Csendesedjen, generális uram, egyéb dolgok is következnek még! Morva lovak isznak a Tirna vizéből s idegen ágyúk dörömbölnek a kassai piacon... A fátrai nyeboscsikok fenik már a baltáikat, szegény urunk pedig meg-megriad a koporsóban s könnye hull a szeme két üregéből . . .

Bottyán felugrik:

— Akkor felülőt fúvattatok! — s beordít a korcsmába:

— Hé, Ebeczky, Balogh Ádám! Nyergeljetek! Rámegyünk a nagyszájú németre!

De Jávorka szelíden visszafogja:

— Csendesedjen, generális uram. Egyenlőre várni kel! még. Muszáj, generális uram. De Jávorka Ádám hitére megfogadja itten, hogy idejében értesíti majd kegyelmedet.

— Hát akkor jó éjszakát, fiúk, — s visszazörren a ló-

cára és félperc múlva mély álomban szuszog a rettenetes öreg.

Mikes lebocsájtja a fejét:

— Oda van Zágon is ...

— Ne lógasd az orrod, Kelemen öcsém, — s vállon csapkodja erőltetett kedvvel. — Jórafordul minden, csak kevéske kitartás még. Én mondom ezt neked, aki soha nem hazudtam eddig!

— Jaj komám, — nyöszörgött fel az öreg deák s megint maga elé szomorodik. — Hiszen ha vége lenne már egyszer keserves állapotomnak. Mert vén vagyok és aludni szeretnék. Hiszen ha megkönyörülne már rajtam valaki és felváltana a hazai litterátusok közül. De nincs lelke hozzá senkinek...

Jávorka felkacag:

— Hazai litterátusok! Beszéltem egy párral. Azt mondták, hogy itt sötét van, csak a szemük romlana s náthát is kaphatnának a hidegben. No, tetves egy népség. De te azért ne csüggedj, Kelemen öcsém! Csak három napot még s virradni kezd nekünk is. Jaj, ha tudnád, mennyit ég a fejem, mikor a düh miatt jobbról-balról csapdosom a két öklömmel! Mer alusznak odakint az élők s én, a régenholt, nem győzőm őket költögetni: magyarok, ti híresek, gyerünk hát! Fúj, koszos banda! De te vigasztalódj meg, mert holnaputánra jönni fog a nap Munkács felől. Mi akkor kiszállunk megint, lovaink sörénye lobogni fog a szélben s a mezőkön szerteélednek az elfelejtett nóták. Neked akkor borban fürösztjük meg a szakálladat s olyan kedved lesz, rozsdás deák, hogy összebozáznál a sarkantyúddal, ha mind a kettőt le nem rágta volna az idő. Kelemen öcsém, te akkor örökké fogsz élni /

Mikes hitetlenül rázza a fejét, de ugyanakkor dörögve bekiált a talpas:

— Virrad!

Jávorka és Mikes megrezzen és kifelé merednek mind a ketten. Kelet felől most sáppadt fény ütközik fel a mennybolt szélén. Az ég alja elválík a föld aljától ...

A talpas másodszor is beordít!

— Virrad Munkács felől!

Mikes az orrát odaszorítja az ablakhoz s szívdobogva figyel, Jávorka pedig megáll mögötte, összefont karral, szétvetett lábbal... Már köröskörül vörös a látóhatár ... Most

egyszerre cinóberben lángol fel az égbolt keleti negyede . . . .
 Aztán ... aztán ... Pillanatra mintha a föld karimájáig erőlködnék fel a nap véres szeme, de váratlanul csak visszazuhan. Utána még nagyobb lesz a csönd s még rémítőbb lesz a sötétség.

Jávorka vállonéri a megszegett Mikest:

— Látod komám, hogy igazat szoltam. A nap föl akart már kapaszkodni, de nem volt még ereje hozzá. Jobb is így, mert mindent elrontottunk volna. De jönni fog holnap s ha nem, hát két nap múlva bizonyosan. S földöntúli küllőit ahogy szétveti... Ej, nem lamentálok tovább: várnak odakint. Nincs kéznél valami balta?

Mikes a sarokba mutat, hol a buzogánya rozsdásodik.

Jávorka felkapja a buzogányt, ugyanakkor forgószél támad s Mikes hirtelen csak azt látja, hogy egyedül maradt. Csak a talpas áll előrefeszülve s leleselkedve vigyáz Munkács felé.

Egyedül marad Mikes Kelemen s kinéz egy pillanatra. Kint halk szél duruzsol s csak egyetlen csillag pislog ki a felhők rongyai alól. Aztán a tolla után nyúl, hogy még egyszer tudósítsa édesnéjét...

De ugyanakkor megrázkódik s felüti a fejét. Mert a vár alól hirtelen három iszonyú zúgás rázza meg az éjszakát, mintha buzogányával valaki háromszor odavágott volna a vár kapujára. Utána üvöltés vonaglik át a sötéten:

— Ébredjetek!

Pillanat múlva a kollégium vaskapuja zúg fel háromszor s csörömpölés vonaglik át az éjszakán:

Ébredjetek!

Harmadszor, de már egész haloványan, Ungvár felől vagy Késmárk felől vánszorog idáig a kétségbeejtő erőlködés:

— Ébredjetek . . .

Aztán csönd lesz.

Mikes maga elé suttog:

— A halottakat költögeti szegény komám.

Aztán a tolla után nyúl, lehajol a papír fölé s tudósítani akarván édesnéjét, folytatja, ahol abbahagyta tavalyelőtt:

... *Eddig csak gubbasztottunk, hanem holnaputánra, lelkemre mondom, kivágtatunk a mezőkre. Szegény Pápai sógor,*

ha ezt megérhette volna! Mert virradni fog nekünk is,” kedves néném. ‘.

Ahogy ideér, egyszerre nagyott lobban a mécs és kialszik. Mikes hátrahajlik, maga elé bámul s ujjai közül kiereszti a tollat. Később kinéz a papírlukon. Egy darabig eltűnődik az egyetlen csillagon, de később felhő mögé húzódik ez a csillag is. Nagy csönd és nagy sötét lesz s Mikes hirtelen arra gondol, hogy Jávorka kétségbeesésében ezúttal nem mondott neki igazat. Utoljára a talpasra mered. A talpas pedig áll, előrefeszülve, mint a hiúz s megátalkodva leselkedik Munkács felé.

Beszterce.

Hűvös szél fú kelet felől,
Szegény Erdélyország felől.

Tompa Mihály.

„Íme egy tatár eredetű nép, déli vérből, hévvel és szenvedéllyel tele s mégis oly renddel tudja élvezni a szabadságot, mint az angolok. Miért? Mert soha sem engedvén megfosztani magát tőle régóta gyakorlatában van.”

Emil Laveleye L'Allemagne depuis la guerre de 1866.

„A magyar nemesség az angol gentleman farmer-ek szívélyességével érintkezik a néppel, amely fölött tagadhatatlan erkölcsi tekintéllyel bír. Ne felejtjük el, hogy a magyar nemesek 1848-ban önként mondtak le születési előjogaikról és önként vetették alá magukat az adónak, melytől a nemesség válla addig még nem görnyedt.”

Tissot.

„Mindig szerettük a magyarokat. Érthetetlen, hogy üthetett ki a háború közöttünk . . . Meg vagyok győződve arról, hogy a magyarok lelkük mélyén rokonszenveznek a franciákkal s hogy ebbe a háborúba a politikai végzet sodorta őket.”

Yvonne Sarcey, Les Annales 1914 október.

»Petőfi dalaiban a tisztán emberit tartja szem előtt s épp ezért hasonlít Goethehez, a dalköltőhöz s éppen olyan nagy, mint ez.»

Carlyle.

ÜZENET A VÉGEKRE.

Talpig gyászba járó,
Sínylő szívvel váró,
Keserves, rab véreim!
Ring-e még reménység.
Vagy fekete kétség
Minden e hon téréin?
S ezrünk múlásának,
Vérünk hullásának
Ez siralmas bére im?

Rontók szere mása,
Sorsunk szeredása
Csak örömmel van tele.
Szívünk dúlt egéből,
Szemünk fellegéből
Könnyzáport csap bú szele,
Tisza Duna ágya,
Vizét sósra váltja
S könnyei hajt csak lefele.

Eret kalász ha zizzen.
Megcsobbanó vizén
Bujdosó, bús dal búvik.
Lelkek lánghuzalján,
Nádak, erek alján,
Lappangó szó lassúdik,
S jaj, tán nem sokára
Foszló fal fokára
Száll a kárleső kuvik.

Lesz-e még Igazság,
 Hangosság, vigasság.
 Éledünk-e éneken?
 Régi nap kigyúlva
 Mikor lesz már újra
 Fényes boglár kék egén?
 Kezd-e harci készség,
 Régi, szép vitézség
 Kerekedni végeken?

Régi magyar végek!
 Újra lobbant lélek,
 Istrázsátok áll-e még?
 Ha áll, lásson újra,
 Szemét éjbe fúrja!
 Kísértetből már elég.
 Vak éj méhen vész ül,
 Nagy zivatar készül,
 Vág a vihar, itt a vég!

Zúg az ihar odva,
 Nekiviharodva
 Felnyargal a Nemere.
 Erdőn dül a dúvad,
 Vérszinüre gyullad
 Magas Göncöl-szekere.
 De minket nem ejt el,
 Fentart büszke fejjel
 Az Úristen tenyere.

Kállay Miklós-

„Emlékezzünk a vértanúkra, kik nemzetükért haltak meg, Roland Pauline Afrikában, Madespacher Franciska Temesvárt, Teleki Blanka Pesten. Guillemant Eugénie és hányan még anyák, hitvesek, lányok, akiket száműzték, kínoztak, megfeszítettek, kivégeztek . . . Vértanúságuk mily tárgya a forró könnyeknek és kimondhatatlan szenvedelmeknek!” *Victor Hugo.*

(1855)

„Magyarország csodálatraméltó földrajzi egység, amelynek egyes részei összhangzatosan egymásra vannak utalva és nem szakíthatók el az egész sérelme nélkül ... A tótföldi madarak ősszel Magyarország és nem Csehország felé veszik útjokat s a magyarországi madarakkal indulnak dél felé. Magyarország zárt egész és annak egyes részei még ha az országot földarabolják is, idővel önmaguktól csatlakoznának vissza a csonka törzshöz.”

Patoy.

Pozsonyi diákok. (Emlékeimből)

Tizenkét évet töltöttem Pozsonyban, kisdiaákoromtól csaknem a férfikor küszöbéig 1881 és 1894 között. Tanúja és átélője voltam annak a folyamatnak, amelyben Pozsony megmagyarosodott.

Mint tízéves kis gimnazista, egyszer szert tettem két krajcárra és krumplucukrot szerettem volna rajta vásárolni, Nagyon félénk, könnyen zavarba jövő ifjú voltam, dobogott a szívem, ha egy boltba be akartam menni. Hát most az is fokozta zavaromat, hogy nem tudtam, mi a német neve a krumplucukornak. Sokáig jártam föl-alá a szatócs-üzlet előtt, amíg végre győzött bennem a torkosság és mégis csak bementem, olyan elszántsággal, mintha a vízbe ugrottam volna. De már mondani nem tudtam semmit, csak megálltam a szatócs-kisasszony előtt s letettem elébe a két krajcárt. Elég ostoba képet vághattam, mert a kisasszony elnevette magát és ezt mondta:

— Was wünschen Sie, junger Herr?

Most már szerettem volna elszaladni a rettentő helyzetből, de megsegített az Isten: megláttam a pulton egy nagy darab krumplucukrot Rámutattam és kivágtam halálmegevető bátorsággal:

Bitte Krumpeln-Zuckerl!

A kisasszony nagyon elkezdett nevetni, amiért haragudtam is rá s ezt mondta:

— Krumplucukrot akar, kisfiú?

Nagyon felbátorodtam a magyar szóra s azóta mindig abba a boltba jártam cukrot, papirost, tintát: — fájdalom — nemsokára cigarettát vásárolni. Akkor még ritkaság volt, ha egy-egy kisebb üzletben tudtak magyarul. Tíz év múlva már az úrféle embert minden üzletben, a kis szatócsboltokban vagy a borbélynál is magyarul szólították meg s úgy hallom, úgy van ma is, a cseh uralom alatt.

Bizony nem volt ebben a magyarosodásban semmi része az erőszaknak. Magától ment ez, a német lakosság akaratából. Egyszerűen felismerték a magyar nyelv tudásának praktikus hasznát és szíves készséggel tanították magyar nyelvre gyermekeiket, maguk tették egészen vagy részben magyar tanítási nyelvűvé az iskoláikat. Nem éreztek ebben semmi faji sérelmet, hiszen azért senki sem akadályozta, ha németül akartak beszélni. Néha bosszantotta őket, ha egy-egy türelmetlen magyar sürgette a dolgot, már a tempóját a magyarosodásnak ők maguk akarták diktálni s így sem volt az túl lassú tempó. Készségüket előmozdította, hogy a magyar beszéd valami úri dolog volt a szemükben. Magam is hallottam diákkoromban, mikor egy fiatal polgárlány ezt mondta az utcán a mamájának:

— Aber Mama, sprich doch ungarisch, das ist eleganter. Az úri nép, állami és megyei tisztviselők, vidéki földbirtokosok, különösen pedig az úri fiatalság, jogászok, egyéb diákok, egyéves önkéntesek, a bálók rendezői és a társas összejövetelek hősei, szóval a társadalomnak az a rétege, amely a csöndes életű polgárnak, különösen a nőknek mindig imponálni szokott, kizárólag magyarul beszélt s az ártatlan polgári sznobizmus is magyarosító tényező volt.

Nagy magyarosító erő volt a diákság. A jogászok, a lutheránus teológusok mind megannyi terjesztője volt a magyarságnak, a középiskolák diákjai nagy számánál fogva szintén. Az evangélikus líceumban, ahol én tanultam, a legkevesebb volt a pozsonyi fiú, összegyülekezett itt az ország minden részében való fiatalság, felvidéki lőt és fél-tót fiúk, mosoni németek, sok bácskai sváb, de jutott a Dunántúl és az Alföld minden részéből, sőt Erdélyből is minden osztályba. A zöme azonban a Csallóköz, Komáromvidéke és a Mátyás-földje magyarjaiból telt ki, nagyobbára protestáns papok és tanítók fiai, de sok keménykötésű, nyakas, zömök parasztfiú is és ezek olyan erős falusi magyar levegőt hoztak magukkal az iskolába, hogy ez lett az uralkodó levegő s a többi mind akklimatizálódott hozzájuk. A legtöbb magyar fiút azért küldték Pozsonyba, hogy tanuljon németül. No, én nem láttam egyet sem, aki megtanult, ellenben az összes tót és német fiúk olyan jól megtanultak néhány év alatt magyarul, mintha soha más nyelven nem beszéltek volna, sőt még a szállásadó asszonyok is megtanultak magyarul a diákjaiktól. Mert akkor még nem volt internátus, a vidéki diákok kettesével, hármásával béreltek egy szobát többnyire az iskola környékén lakó kisiparos, szatócs- és másféle asszonyoktól, akik erre a szegény üzletre már be voltak rendezkedve. Az ilyen diákok már kis gimnazista koruktól fogva teljesen független legény-életet éltek; az iskolához tartozó alumneumban jártak ebédelni, a többi étkezéseket már maguk intézték el, ha volt miből. A legtöbbnek csak a hónap első napjaiban volt miből: a többi napokon egy darab *brúgó* (az alumneumból hozott kerek cipó) és egy pohár víz volt a reggeli, egy darab brúgó és egy pohár víz a vacsora. Ha aztán hazulról

pakk jött, akkor volt nagy lakmározás. A legnagyobb *pakk* is kifogyott pár nap alatt, mert jutott belőle a pajtásoknak is bőven. Aztán megint előkerült a brügő és a pohár víz. De azért erősek és egészségesek voltak ezek a falusi fiúk, mint a bikabornyúk; amíg én gimnáziumban jártam, egyetlen egyszer sem volt betegség miatt szünet s a tornaversenyeken többnyire a liceisták vitték el a díjakat a kir. kath. gimnázium és a reáliskola elől, amelyekben kevesebb volt a vidéki fiú, inkább a helybeli hivatalnokok és polgárok fiai jártak oda. Néha csaták is estek: mi meglehetősen hadilábon állottunk a realistákkal, akiket nem tartottunk egyenrangú diákoknak, mert nem tanultak latint, németesebb fiúk is voltak többnyire és sok volt köztük, aki három-négy reáliskolát elvégzett s aztán elment iparosnak vagy boltos-inasnak. Nekünk volt a Duna-liget szélén a legjobb labdázó helyünk, amelyre tradicionális jogot röstellünk. A realisták szerették ezt elfoglalni, ha hamarabb jöttek oda, mint mi, s ebből gyakori háborúk keletkeztek. Nagy ellenségeink voltak a kőműves-inasok; volt köztük egy, akit görbenyakúnak neveztünk, — még ma sem tudok félelem nélkül rágondolni. A longa méta volt a divat akkor még, a futballról azt se tudtuk, hogy van és már nagyobbacska fiúk voltunk, mikor a liget mellett a katonatisztek tennis-pályát csináltattak: a kerítésnél bámészkodva néztük a játékot és furcsálkodtunk, hogy felnőtt emberek nem röstellenek labdázni. Mi diákok, amint az ötödikbe kerültünk, abbahagytuk a labdázást, összeférhetetlennek tartottuk férfúi tekintélyünkkel, mikor már a tanárok is magáznak minket, A sport fogalma és a mi ennek a lényege, a *rekord* eszméje mibennünk még nem volt meg, mi labdázunk, úszunk, korcsolyázunk, kirándultunk minden különösebb rendszer nélkül, t;sak mert ez multság volt s aki erősebb vagy ügyesebb volt, hát az *máriátor* lett a longában, de erejét és ügyességét nem jutott eszébe centiméterekkel mérni.

A nagyobb diákok között a független élet és a sport hiánya bizonyos koraérett férfiaszkodást fejlesztett ki. Egyszer egy úri fiú az ötödik osztályban rövid nadrágban jött iskolába. Az egész osztály becsülete elleni mérenyületnek tekintettük a gyerekes rövid nadrágot; lehúztuk az illető ftút a padra és mindenki ütött a fenekére néhányat. Szegény fiú sírva ment haza a mamájához és másnap újdontúj pantallóban jött az iskolába. Az ötödik osztálytól kezdve volt jogunk belépni a dalárdába s az volt a büszke és boldog, akinek a hangját basszusnak minősítette az énekmester. Egy hatodikos liceistára azt mondani: „gyerekes”, a legsúlyosabb sértések közé tartozott. A férfiaság kellékének tartottuk, hogy néha lumpolni járjunk. Nagy titokban összegyülekeztünk valami városvégi kiskorcsmában, vacsoráztunk gulyáshúst vagy pörköltet és túrós csuszát (mindig ez volt a menü), ittunk egy-két pohár bort és daloltunk késő éjjelig. Az iskola pedig szigorúan üldözte ezeket a túlkorai mulatozásokat. A pedellus egyúttal detektív is volt, időnként bejárta este a kiskorcsmákat és feljelentete a diákokat, akiket ott talált. Akkor aztán lett könyörtelen vizsgálat, karcser (az én időmben még ez s volt a pozsonyi liceumban: „békeidőben” mosókonyhának használta a pedellusné), kicsapással való fenyegetés és más egyéb büntetés. Egy kicsit utánoztuk ezeken a multságokon a német diákok kneipéit, már ahogy külföldi egyetemet járt teológusok elbeszélései alapján elképzeltük. Hasznosak épen nem voltak ezek a kamaszkori murik, de nagyobb baj se lett

belőlük, — az én társaim közül, amennyire tudom egyből se lett lund ember vagy alkoholista.

Minden iskolaév tetőpontja a majális volt. Erre már a tél vége felé kezdtünk készülődni. Május közepe táján megjött a nagy nap: az egész iskola zászlók alatt kivonult a Vaskutacska nevű kirándulólhelyre. Déletőtt versenyfutással, kuglizással, más ilyenforma mulatságokkal telt el az idő; kora délután kijöttek a leányok mamáikkal és volt tánc háromtól este kilencig. Nem egy könnyű szerelem bomlott ki itt délután tánc közben s este aztán, mikor az erdőn át sétálva kísértük haza a kisasszonykákat, forró vallomások egy-egy kézszerítés, de semmi több, mert a párocskáknak a sarkában volt a figyelmes mama. Szép, kedves, ártatlan mulatságok voltak ezek, itt tanultuk meg, — már aki megtanulta, — hogy kell a lányokkal bánni s a kisasszonykák rajtunk próbálgatták ki csábító művészetükéi. Volt köztük olyan is, aki már jó pár generáció diákon próbálta ki és nem jutott tovább. Mulatni könnyebb volt a pozsonyi lányoknak abban az időben, mint férjhezmenni; nem tudom, hogyan, de aránylag nagyon sok pozsonyi leány maradt párfában.

Nagy dolog volt a március tizenötödike. Nagy hazafias ünnepet rendeztünk akkor. Akik ezen szavaltak, szónokoltak, azokra kötelező volt magyar ruhában, kardosán, kucsmásan lépni a dobogóra. Magyar ruhánk persze nem volt, de segítettek rajtunk a zsidó-utcabeli ószeresek, azoknál volt minden bőven, egy-két forintért kaptunk kölcsön atillát, szük nadrágot, csizmát, kardot, még kucsmát is, persze nem éppen testünkre illőt. Én tudom, hogy három nadrágot is fölvettem a magyar nadrág alá s az attila alá összes mellényeimet; cingár testem mégis csak úgy lötyögött a másra szabott ruhadarabokban. Jó volt ez, mert márciusban akkor nagy hidegek jártak és mi a világerő se vettünk volna télikabátot az attilára. A kardot azonban csörtettük az utcán, mikor az ünnepély után sétálni mentünk, kivált ha katonatisztek jöttek velünk szembe. Azt hittük, nagyon haragusznak miatta a tiszt urak, akikben megannyi fiók-Haynaut láttunk. Petőfi lelke élt bennünk, akinek volt közöttünk egy kis temperamentuma és fantáziája az mind Petőfiben élt, az ő eszével gondolkozott, az ő képeiben látta a világot, az ő ideáljaiért lelkesedett.

A zsarnokságot gyűlöltük, bér nem ismertük. Petőfi forradalmi szelleme támadt fel bennünk, ha valamelyik tanárral vagy valami muri miatt a tanári; karral bajunk akadt, szerettünk volna meghalni a hazáért, megvetéssel néztünk a grófokra, amint elrobogtak mellettünk az utcán és a kis fűszeresek és városi irodatisztek leányaiban Csapó Etelkát és Szendrey Júliát láttunk. A fiatalos idealizmusnak tartalma nem volt egyéb, mint Petőfi szellemének reflektálódása. Senki sem figyelmeztetett még arra a hatásra, amelyet a mi korunk fiatalságára Petőfi tett. Ő volt a mi legnagyobb nevelőnk.

A jó nyárspolgárok egy kis gyanúval is nézték március 15-iki forradalmaskodásunkat. A mi iskolánkat egy loyális polgár fel is jelentette, mert az iskolai ünnepen a Marseillaisét énekelte az énekkar. Akkor még nem volt ismeretes a szocialista Marseillaise Pozsonyban, azt hiszem, egyáltalán nem is volt ott még akkor szocialista szervezet. Nem is erre gondolt az illető, hanem a francia forradalomtól féltette a várost. A nagyanyám is, mikor magyar ruhában meglátogattam, adott egy forintot és óva intett:

— Macht mir keine Rebellion! — mondta aggódva (magyarul nem tudott, ezért is nem szerettem járni hozzá, mindig éreztem, hogy csak mosztohaanyja az apámnak).

Ő persze átélte a negyvennyolcas időket s ettől félt. Mi azonban szívesen megcsináltuk volna még egyszer a negyvennyolcas forradalmat, ha tudtuk volna.

Az én volt társaim közül akárhány ott él most is Pozsonyban vagy a megszállt Felvidék más helyein mint pap, tanár, orvos, tisztviselő. De szeretném látni őket, megtudni tőlük, él-e még bennük az egykori szellem s előveszik-e még most is Petőfit, ha nagyon rájuk nehezedik a cseh uralom?

Schöpflin Aladár.

Mikor földed' még Nagy Lajos tiporta,
 Királyok dísze, híres és dicső! —
 S Mátyás, a Bécs-verő is innen oszta
 Igazságot; — ez volt a szép idő!
 Mikor még Pázmán, főpapok virága,
 E domban itt lengette bíborát; —
 Mikor még... feledés fátylát reája! . . .
 Bús várromod beszélhetne tovább.

Pozsony.

Reviczky Gyula.

„Magyarország múltja fényes, de a jövő még dicsőbb sorsot tart fenn számára.

E jobb sorsra érdemes nemzetet Ausztria úgyszólván elfalazta Európától, hogy egyrészt annál szabadabban zsákmányolhassa ki, másrészt hogy a külföld a függetlenség után sóvárgó magyarság panaszait meg ne hallhassa. Magyarország ezidőszerint úgyszólván Ausztria kereskedelmi gyarmata. A francia üzletemberek helyesen tennék, ha Ausztria elkerülésével közvetlen összeköttetésbe lépnének e jellemes és megbízható néppel.”

Vautier. (1913)

„Petőfi olyan költő, akit csak Burnssal és Béranger-vel lehet összehasonlítani, ő oly meglepően egészséges természet egy beteges és elmélkedéses hajlamos társadalom közepette, hogy Németországban senkit nem helyezhetnék melléje; bennem is csak kevés ilyen ősi hangja nyilatkozik meg a természetnek.”

Heine.

„Mint borongós monda, melyet csak félig értünk és talányai mégis egész lelkünket lekötik, úgy csengett ez utolsó év egész magyar harca fülünkbe, talányszerűen és komor mondaként hangzik közelgő vége is.”

Gustav Freytag.

Az utolsó garabonciás.

Írta: Krúdy Gyula.

Valamikor, midőn a kutyák éjszaka veszettül ugattak divatjamúlta falusi házam körül és hirtelen elhallgattak, mintha megszegyelték volna magukat, azt gondoltam, most megy el a kertek alatt Siska. Ha lakodalomból jövő szánka csörgött el lassacskán az ablakom alatt, amelyen az utasok oly mélyen aludtak, mint megannyi behavazott Nepomukiak, tudtam, hogy Sáska vigyáz a kasfarból a lovakra, hogy árokba ne tévedjenek; ugyancsak ő üldögélt a víg vásárból hazafelé bóbiskolva haladó vásárosok ládái mögött. Ha a nyu-

galmazott major, a falu másik oldalán jókedvében éjjeli zenét rendelt magának vagy rosszkedvében pisztolylyal kilőtte a pipát az őszi ködben ballagó parasztok szájából, azt gondoltam ismét, hogy néhány órával előbb Sáska járt erre, aki az őrnagy levelére választ hozott a Dunántúlról attól az asszonyságtól, akibe a régimódi férfiú élete végéig szerelmes volt, miután egyéb dolga nem volt. Ha nyári reggeleken a rigók úgy énekeltek, mint a dorbézolok, akik egy új nótáért az éjszaka az ezüstkupakos szipkájukat hagyták Késő Fáninál, bizonyosan tudtam, hogy Siska ment át hajnalban a hídon. A hosszúszerű fuvaros-lovak, amelyek egykedvűen jártak messzi lengyel városokat és kőoszlopos fogadói udvarokat, mindig felvidámodtak, ha Siska a fülükbe súgott. A Tiszánál a holdvilág elől eresz alá bújt révészlegények felébredtek, ha Siska a maga nyelvén átkiáltott hozzájuk a túlsó partról. Erdélyben fehérülő országutakon gyors járása elhagyta a borvizes szekereket, a Tátra alatt bekopogtatott magányos kastélyokba és több újságot mondott a házigazdának, amennyit a falusi postás hord; a Bakonyban benyitogatott erdőszéli korcsmákba és az erdőzúgásban a csárdás nagypjáról beszélt hosszú történetet.

Siska vándorlegény volt, talán mindenütt ismerték Magyarországon. Ő maga azt mondta örökös járás-keléséről, hogy egyszer igen fontos levelet bíztak rá, amelyet tíz esztendő óta nem tud kézbesíteni, mert nem találta a címzettet. Néha — amint Siskának kedve diktálta — egy igen nagy úr bízta meg a levéllel a bécsi piacon, amint ott bámészkodott volna a Magyarországból jött komondorokra, a kutyák ugattak és a nagyúr szeme nedvesedett a könnyektől. „Vidd el, fiam ezt a levelet annak az asszonynak, aki a gyermekünket nevelgeti valahol Magyarországon. Nem bánod meg.” Máskor, ha őszi sarat kapart le a csizmájáról, gomolygó kárpáti köd füstölgött száraz makkal díszített kalapja alól, Siska búsan dörzsölgette a kezét a nedves fán bizonytalankodó tűznél. „Soha se adhatom oda a levelet annak, akinek írták. Régen meghalt az már a várakozástól,” — dörmögte. De soha se melegedett meg annyira, — még akkor sem, ha a major cigányokért küldte és a nagyerejű Siska nemcsak a cimbalmot, nagybögőt vette a hátára a derékigérő hóban, hanem a muzsikusokat is — hogy megmondta volna: kinek kitől viszi

a nagyfontosságú levelet. És ilyenformán hervatag férfiak, tavaszamúlt asszonyok, akinek valamely titok (persze: szerelem) lappangott régen letűnt életében: felrebbentek a sötét zugolyban elgondolkozásukból, ha a korán beköszöntő őszi estéken Siska keresztül haladt a falun. De megfeledkeztek kialvóban lévő pipájukon szippantani azok a faluvégi uraságok, akik sárga újságpapírossal beragasztott ablakaik mögött mindig fantasztikus örökségeket vártak, — hátha épen erről van szó a Siska levelében? De várták a vándorlót azok az őszi mezőként fakult leányok, akik ritkuló, rövidülő hajukat mind bánatosabban fésülgették a tükör előtt, — hátha Csillag Anna üzeni meg a hajnövesztés titkát a levélben? Talán halottak is felültek ravatalukon két vagy tíz gyertya között, amikor Siska a faluba érkezett, tán megjött a levél, amelyet életükben hiában vártak?

Szívet hidegítő őszökön, hancúrozó kedvű tavaszokon, elnémultán kanyargó országutakon, katzenjammeros ócska fogadók környékén, behorpadt sírhalmú temetők mellett így mendegélt Siska sok esztendőn át. Haja és bajusza megsárgult, megpirult, mint a nagyfák levelei, kalapja megfogyatkozott, mint a félkerék a kerékjártók kapuján, lábai a lőcsőhöz hasonlítottak, amelybe annyit kapaszkodott, ha elfáradt, de rongyos köpenyege nem nyílt széjjel a titok felett, amelyet rejtegetett. Hazugságokból élő öregek egy pohár bor, vagy néha már csak a temetés kedvéért rokonaiknak légvárakat építettek a Siska-féle levélről, ajtó mellé ültetett vénasszonyok holdas éjjeleken váratlanul megpillangatták álmukban azokat a pirosarcú, nagybajúsú leventéket, akiket fiatalkoruk óta nem láttak, elkártyázott életű, zöldre kopott uraságok kisiettek a kapun, hátha meghalt valaki, kitől örökséget reménylenek? Az örök, kiirthatatlan reménység volt a vándorlegény; haldoklók felsóhajtottak: „Épen itt volna az ideje, hogy Siska megjöjjön a levéllel!”

Siska még egyszer visszatért, amikor már azt hittem, hogy többé soha sem látom. Egy vasúti kocsiban találtam meg, amely vagon azelőtt marhákat szállított, falára krétával vasutasok jelzései közé lelkesen az volt írva: éljen Magyarország. Siska igen nyomorult állapotban feküdt sok más társával együtt a szalmán. Emberek, akik hegyeikből, városaikból menekültek az ellenség elől. Gyermek, akik tágra-

nyitott szemmel bámulták a rákosi pályaudvart. Asszonyok, akik hamarosan megtalálták a kutat, ahol vizet meríthetnek, de gyufájuk nem volt, amelylyel tüzet gyújthattak volna. A vasúti kocsi tetején hó, amelyet a Kárpát vagy a Királyhágó rázott rá szakállából emlékül. Az arcok sötétek, mint a fenyveserdő. Egy Rákóczi Ferenc-fejű öregember, akinek rongyos ködmönét egy jóra való hajdú sem venné magára, a haldokló Siska fejénél ült és arra biztatta, hogy adná elő a levelet, amelyet rábíztak.

Siskát a hideg rázta. Ez az utolsó láz, amelynek fagyossága elől az emberek szívesen menekülnek a sírdomb hóbundája alá. A szeme félig kifordult, mintha olyan messziségbe nézne, a múlt időbe, hogy belát a föld alá ismerőseihez.

Az öreg földbirtokos csendesen káromkodott:

— Mit akarsz a levéllel a másvilágon, Siska? Én tán még hasznát vehetnem az örökségnek, amit rábíztak.

Siska a fejét csavarta. A ködmönös öreg duzzogva elhúzódott.

Most egy viharvert, korán nekiőszült férfi fogta meg Siska gémberedett kezét.

— Te sok földet bejártál, ahol magyarok laknak. Felrepültél a Felvidékre, átkeltél Erdélybe, átszöktél az ellenség láncán. Talán a feleségetől való az a levél, aki nem tudott elmenekülni az ellenség elől?

Siska nemet intett.

Fakó asszony bújt elő rongyokban, mint a szegénység képmása.

— Ember, légy magadbaszálló. Tán férjem, mindenem, kenyéradóm, életem fele bízta rád a levelet, midőn az ellenség elhurcolta a messzi rabságba? Könyörülj rajtam. Csak azt mondd, hogy él még és erőm lesz tovább várni.

Egy kisfiú és egy kisleány térdepelt a haldokló mellé.

— Apánkat, anyánkat láttad tán, vándor? Mi életünk végéig imádkozunk a lelked üdvösségéért, ha hírt mondasz róluk.

— A vőlegényem? — sírt közbe egy ifjú szűz. — A fiam? — rebotte egy félig vak asszony. — Elveszett vagyonomról tudsz talán? — reménykedett egy tönkrement kereskedő. — Hová lett a vármegye címere? — dadogta egy őszbeborult fejű, halovány férfiú.

Siska felült a szalmán és mind lejjebb ereszkedett a szempillájára. A menekültek körülállották a vándorlegényt, akinek rongyos csizmáján tapadt minden magyar országutak sara, ruháján a foltok, mint Magyarország térképén a megyék, kalapja mellett havasi gyopár és ibolya. A haldoklót körülvevő embergyűrűn egy fiatal legény tolongott át.

Siska felnyitotta a szemét és örömteljesen intett. A keblére mutatott:

— Itt van a menyasszonyod levele — rebegette. — Azt írja, hogy legyen bár ellenség évekig a hegyeken és síkságokon, hűsége meg nem törik: és visszavár szíve minden dobbanásával. Felébred bármily sötét az éjjel, ha lépteket hall az ablaka alatt, megismeri a fehér galamb lehulló tollán a te üzenetedet; meghallja a süvöltő szélben a te messzi sóhajtásodat. Vár.

Siska átadván az üzenetet, mint aki dolgát jól végezte, elballagott ez árnyékvilágból.

— A felső Tisza hullámaiban kékül a szeme; a vállá fehérsége szűz, mint a tátrai csúcsok hava; a kezének ujjai a szétváló magyar folyók, a Kőrösök; a fogainak sövénye a Királyhágó hegylánca; arca, haja barna, mint a bánáti föld; hangjában lágy furulyaszó, amelyet északon hallani a Szent János tüzei mellett; érzelme mély, mint a Duna Drégely romjai alatt; reménysége a csillag, amelyet méléző pásztorok Játanak hegyeiről messzi Magyarország felett tündökölni; szájának méze Ermeliék és Szerednye borához hasonlatos; jókedve játékos, mint a pisztráng a Poprádban és búja, búbanata halkán jön, mint az este ereszkedik le a fénylő máramarosi havasokra. Az ország szépe ő, felruházva mindazon bájakkal, amelyekkel a költők valaha Magyarországot magasztalták. Szívének nemessége végtelen, mint a búzatermés, lelkének áhítata égbeemelkedő, mint Lomnic hegye, jósága oly áldott, mint a nyár a Duna völgyében. Ő írta neked a levelet, amelyben azt üzeni, hogy szakadatlanul, felejtés nélkül vár. Vár a Tisza mellett, vár a Kárpát alatt, jelen van Erdély ősi országutain, a Bánátban búzavirág kékségével virít, Pozsonyban a harangok hangjában maradt meg a szava, hogy nyomban ráismerni.

A fiatal legény keresztet vetett. A vándorló elment ugyan az élők sorából, de itt maradt utolsó üzenete, mint az

örökös reménység, a holtig tartó fogadalom, az álomban sem elfelejthető jegyesi hűség, amelytől elcsüggedt férfiak feje az égnek emelkedik.

Ez volt utolsó szereplése Siskának, aki átjött a régi Magyarországból, hogy végre vallomást tegyen a levélről,, amelyet egész életében hordozott északról délre, megállás nélkül, de soha sem kellett felbontani a levelet, mert keleten és nyugaton is szabad magyarok laktak.

„Ronsard magyar eredetű volt.”

Saint-René Taillandier.

„Szeretnék oly egészséges lenni, mint egy magyar.”

Nietzsche.

„A párisi világiállitás alkalmából Magyarország a világ csodálatát vívta ki virágzásának bizonyítékaival.”

Sully Prudhomme.

(1900)

„Hadi erényeinél, nyelvének befolyásánál fogva, valamint intézményeit és erkölcsseit tekintve is a magyar állam területén a magyar faj a legkiválóbb.”

Reclus.

(1878)

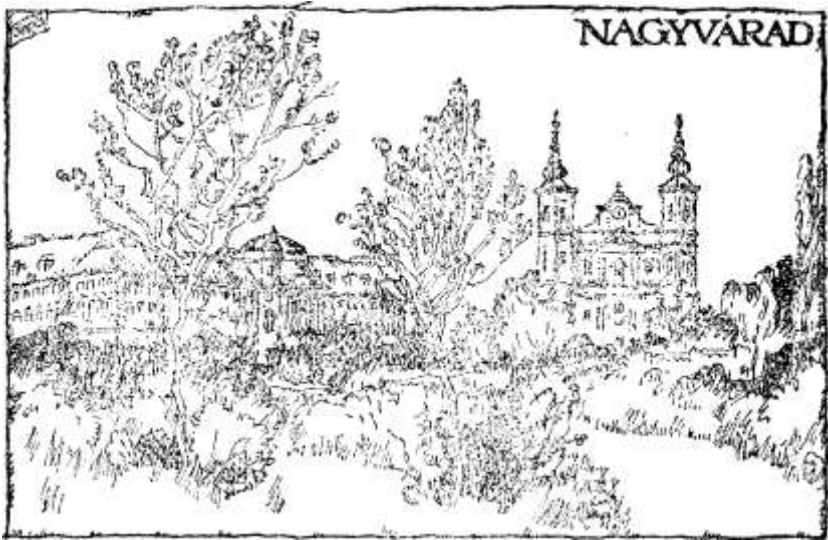
„A magyar vérét ontotta az emberiségért. Európát Hunyadi János mentette meg a török betöréstől. Ez és önvédelmi harca a legnemesebb nemzetek közé emeli a magyart.”

E. Doumergue.

„Magyarországon úgy láttam, hogy lakomáknál vagy egyéb összejöveteleknél vannak az ősök vitézségéről szóló énekeik, amelyeket ez a, katonás nemzet a bátorság legfőbb észlelőjének tart.”

Sir Philip Sidney, Defense of Poesy, 1573

Elrabolt iskolák.

Írta: Porzsolt Kálmán.

Mialatt győzők és legyőzöttek a világháború mérlegét készítik s nyereség számláit csinálják, a gondolkozók mérleget készíthetnek az emberiség erkölcsi veszteségéről. Ha ugyanis leszámítjuk az egyéni vitézség, a hősi nimbusz s a haza védelme címén a históriában is elkönnyvelhető igazi értékeket, akkor ami megmarad a háborúból, az pusztítás és rablás, még pedig úgy *egyéni*, mint *állami rablás*. Mert a legyőzött ellenségtől minden lehető elrabolt úgy a győző egyén, mint a győztes állam. Legalább Magyarország így ismerte meg közvetlen szomszédait. Már most mihelyt összeülnek a kultúrnemzetek akár a népszövetségben, akár valamely új genfi konvencióban, vagy hágai konferencián, hogy az emberiséget nemzetközi megállapodással visszavezessék az emberiség mesgyéjére, rögtön azt az elvi problémát veti föl Magyarország, hogy ha a háborút szabad rablásnak minősítjük is, akkor is *szabad-e elrabolni iskolákat, színházakat, kulturális intézeteket s szabad-e elrabolni magát a nemzeti kultúrát és a legyőzött nemzet nyelvét?* Csehek, jugoszlávok s főként románok ugyanis ezt cselekszik most velünk. A nagyhatalmak s főként az Egyesült Államok azt hirdették, hogy a nemzeti kisebbségek jogaiért harcolnak s hogy azért fogtak fegyvert, hogy visszaadják minden népnek nemzeti

kultúráját, nyelvét s megvédjék kulturális intézeteit. Nos, ha ez igaz, akkor a nagy kultúrnemzeteknek azonnal hadat kellene üzeniök a magyarok érdekében a románok, csehek és jugoszlávok ellen; mert ezek a tüzzel-vassal való beolvasztás és elnemzetietlenítés érdekében elrabolták a magyaroktól az összes iskolákat és színházakat. Nem ismerünk olyan békeszerződést, mely ilyen barbár cselekedetet szankcionálhatna. Azért tele kell kiáltanunk a világot sérelmeinkkel.

Minden kutyának, lónak megvan az a joga, hogy a maga nyelvén ugathasson, nyeríthessen. Ezt a természetes jogot elvenni embertől sem lehet. A szerbek, csehek és románok pedig megtiltják a magyaroknak, hogy saját nyelvükön beszéljenek, írjanak, tanítsanak és tanuljanak a tőlünk elszakított részeken. Az iskolákat bezárják, a tanítókat, tanárokat elkergetik. S a magyar pénzen épített intézetekbe idegen nyelvű tanerőket helyeznek, a tannyelvet idegenné teszik s erőszakkal oláhosítanak, csehesítenek és szerbesítenek. Ha mi így magyarosítottunk volna valaha, akkor nem lett volna Magyarországon idegen ajkú polgár s akkor nem lett volna titulus hazánk szétदारabolására. Mi néhányan nemzeti újságírók s közművelődési egyleti munkások az utolsó negyven év alatt hirdettük a békés kulturális eszközökkel (de sohasem az erőszakkal) való magyarosítást; szerveztünk magyar nyelvű iskolákat, népkönyvtárakat, vándorkönyvtárakat, magyar szónak, magyar könyvnek terjesztésével összekötőkapcsot kerestünk a magyarok és idegenajkú polgártársaink között. Ha ez sovinizmus volt, viseljük érte a felelősséget. De ma is azt vallom, hogy katasztrófánk egyik oka az volt, hogy negyven év alatt a hivatalos magyar állam sohasem tette magáévá még ezt a békés és *fakultatív magyarosítást* sem, sőt majd minden kormány a magyarság rovására külön kedvezményekben részesítette nemzeti-ségeinket, magyar pénzen terjesztette ezek idegen kultúráját, mely mindig alacsonyabb volt a magyarnál. Magyarország a magyar kormányoknak a magyar nyelvvel szemben közömbös, a Habsburgoknak pedig ellenséges viselkedése folytán lett egy valóságos *ethnografiai múzeum*, amelyben, akár csak az amerikai Yellowstone-parkban, kihalásra szánt állatfajokat mesterségesen fentartanak, úgy tartottak fenn kihalásra szánt fajokat, melyek soha önálló államai nem is bírtak és nyelveket, melyek értékes önálló irodalommal sohasem bírtak.

A nyelv nem öncél, hanem eszköz arra, hogy az emberek egymást megértsék. Ha nem volna szerelem, mely szép szavakat keres célja számára s így szépíti a nyelvet és ha nem volna irodalom, mely ugyancsak szépíti azt s ezenfelül a szép nyelvet megrögzíti, megköti, akkor a praktikus emberek már rég kitálatk volna a stenografia mintájára valami nagyon gyors beszédet mely alkalmas nemzetközi nyelv lenne, csak szép nem volna. Azért ki lehet mondani az igazságot, hogy ez a nyelv, melyen nem fejlődött ki értékes irodalom s mely maga nem fejlődött ki ily irodalomban, az nem is érdemli meg fönmaradását. Tehát a nyelveket az irodalom köti meg, mint ahogy a futóhomokot erdő-kultúrával kötik meg, hogy a szél el ne hordja. A magyar nyelvet már megkötötte egy ériekes litteratura, tehát joga van a fönmaradásra. S joga van tiltakozni az ellen, hogy kisebb kultúrájú nyelvekkel, aminők a román, szerb vagy cseh, elnyomják. Tessék nemzetközi irodalmi bíróságot föllállítani s döntse az el, hogy a vetelkedő nyelvek közül melyik a fejlettebb, melyik rendelkezik minden árnyalatra több kifejezéssel s melyiken épült föl nagyobb, régibb és értékesebb irodalom? A magyar óriási fölényel fog győzni a román, szerb és cseh fölött. Nyugati kultúrnemzetek nem tűrhetik, hogy a kulturátlanabb román, szerb és cseh nyelvekért fegyveres erővel nyomják el a magyar nyelvet s elrabolják a magyar iskolákat és színházakat. Ez a kulturátlanság. Ez barbárság.

Az iskolák elrablását két szempontból kell elítélni a nemzetközi bíróságnak. Az egyik az *anyagi rablás*, a másik a *lelkek rablása*. Az összes magyar *állami* iskolákat elvették. Ha a régi leltári értéket számítjuk a kár megállapításánál, ez ma már messze esik az igazi értéktől. Ki tudja ma felbecsülni, hogy mit ér a kolozsvári egyetem összes épületeivel, fölszereléseiével múzeumával, könyvtárával, klinikai eszközeivel stb.? S egy ilyen kulturális intézet nem csupán egy nemzetnek, a magyarnak, vagyona, ez a tudomány közvagyona. Ezt pocskolják a románok, mikor képzett és tehetséges erők híjján nem is képesek használni s az emberiség számára hasznosítani. Hiteles statisztikai számokkal bizonyíthatjuk, hogy egyáltalán hiányzik Erdélyben az a román intelligencia, mely hasznát tudná látni az elrabolt egyetemnek s középiskoláknak. Valósággal úgy vannak a románok az elrabolt iskolákkal, mint az egyszeri oláh, aki bement a nagyenyedi vásárra s ott — mert megtetszett neki a

cifra papiros, mibe csomagolva volt — vett egy darab *szappant* Otthon aztán — mert nem tudta, mire való? — *megette a szappant!* Ha elolvassuk ugyanis a statisztikát, hogy az elrabolt iskolákban mily kevés román, szerb vagy pláne cseh tanuló volt, akkor győződünk csak meg igazán a rablás nagyságáról s arról a jogtalanságról, hogy a magyarok iskoláiban románul, szerbül és csehül akarnak tanítani. A románok például azt hazudtak az ententenak, hogy Erdélyben a magyar állami iskolákból azért csinálnak rögtön román állami iskolákat, mert hiszen a tanulók többsége úgyis román volt, Dr. Kováts Alajos, a kiváló tudós statisztikus a békekedegáció számára statisztikai kimutatásokat készített, melyekből kitűnik, mily arcátlanul hazudtak a románok s hogy mily elenyésző csekély a román tanulók száma úgy a közép- mint a felsőiskolákon. A tudós szívességéből közlöm itt a kimutatásokat. A megcáfolhatatlan számok azt bizonyítják, hogy az összes elrabolt iskolákban óriási túlsúlyban van mindenütt a magyarság. Tehát jogtalanul vették el az iskolákat. S az is kivéleglik a statisztikából, hogy az elemi iskolákban aránylag több az idegenajkú tanuló, mint a közép- és felsőiskolákban; tehát kultúrátlanabb fajok a nemzetiségek, mint a magyar s hogy az érteimi pályákon képtelenek az állásokat is betölteni, mert nincs kellően iskolázott intelligenciájuk.

I. *Hány magyar, német és oláh tanuló van az állami elemi iskolában a románoknak itélt területen?*

Vármegyék, városok, országrészek	Iskolák száma	A tanulók száma			
		össze- sen	magyar	német	oláh
Biharmegye	69	9553	4277	29	5156
Nagyvárad	4	832	813	3	16
Máramarosmegye	50	6000	1000	3000	2000
Szatmármegye	57	11809	6579	113	5047
Szatmárnémeti	12	3173	3138	1	31
Szilágymegye	64	11219	8703	42	2467
Aradmegye	81	18614	7543	4296	5876
Arad	7	1543	1199	30	223
Krassószörénymegye	80	16055	3326	6471	4916
Temesvármegye	78	15800	4090	8000	2000
Temesvár	3	906	318	401	157
Királyhágón túli ország rész	678	100550	69886	1785	28183
Összesen	1163	195054	110782	24169	56072
„ „ „ „ „	—	—	55.4	12.3	27.3

A jogtalan erőszakos oláhosításnak még szembetűnőbb bizonyítékát adja a H-ik számú kimutatás, mely a középiskolák tanulóinak nyelvi arányát tünteti föl. 19.722 középiskolai növendék közül a Romániának ítélt területen csak 4036 az oláh, vagyis 20 százalék. S ennek a kedvéért elnyomnak s oláhosítanak 13.055 magyart (66'2 százalékot) s 2493 németet (12 6 százalékot).

III. Az elemi mindennapi iskolák, középiskolák (gymnázium és redl) és főiskolák (egyetem, jogakadémia) tanulói az elszakításra ítélt területeken. (1913/14. évi adatok részben hozzávetőleges számítással.)

	A tanulók száma nyelvek szerint									
	Összes	Magyar	Német	Tót	Oláh	Rutén	Horvát	Szerb	Egyéb	
A kolozsvári egyetemen	2119	1785	101	2	215	1	4	8	3	
A pozsonyi egyetemen	224	210	6	3	4	—	—	1	—	
A nagyváradai jogakadémián	162	137	—	—	25	—	—	—	—	
A máramarosszigeti jogakadémián	116	110	1	—	5	—	—	—	—	
Az eperjesi jogakadémián	267	256	4	4	—	1	—	2	—	
A kassai jogakadémián	155	153	—	—	2	—	—	—	—	
A felsőiskolákon összesen	3043	2651	112	9	251	2	4	11	3	
A középiskolákon összesen	37556	26117	4464	1503	4187	44	39	1056	146	
Elemi mindennapi iskolákon összesen	1,133,205	371,013	100,500	234,850	227,370	40,540	17,000	43,501	23,975	
Összesen tanulók	1,173,004	399,701	173,156	235,770	231,015	40,506	17,023	44,000	24,124	

A főiskolák statisztikája még kiáltóbb számokat produkál. Az elszakításra ítélt összes főiskolákon 3043 hallgató van s ebből 2651 magyar, csak 251 oláh, 112 német, 11 szerb, 9 tót, 4 horvát, 2 ruthén, 3 egyéb nemzetiségű. Mi jogon rabolják el a magyar főiskolai hallgatók feje felől az intézeteket, melyekben csak szórványosan jelent meg néhány más nemzetiségű?

A III-ik számú kimutatás összesíti az elemi, a közép- és a felsőiskolák tanulóit az összes elszakított részeken. Dacára, hogy az elemi iskolákban sok az idegenajkú tanuló, még ebben az összesítésben is vezet a magyarság. Láthatja az entente, hogy hány százezer tiszta magyar gyereket tett ki az erőszakos oláhosításnak, szerbesítésnek és csehesítésnek!

IV. Hány középiskolai tanulót követelnek Magyarországból a románok, csehek, jugoszlávok és osztrákok s ezek közül mennyi a magyar, német, tót, oláh, ruthén, horvát és szerb?

	Összesen	Magyar	Német	Tót	Oláh	Ruthén	Horvát	Szerb	Egyéb
Román követelés — —	19723	13055	2493	19	4036	6	6	76	31
Cseh „ —	12702	10112	1088	1443	2	35	2	2	18
Jugoszláv „ — —	3823	1900	648	35	149	3	28	978	82
Osztrák „ — —	1309	1050	235	6	—	—	3	—	15
Összesen — —	37556	26117	4464	1503	4187	44	39	1056	146

Hogy azonban *hány magyar lelket* követelnek az intelligenciából egyébként szomszédaink, azt is ismerteti egy kimutatás, a IV-ik számú. Eszerint románok, csehek, jugoszlávok és osztrákok összesen 37.556 középiskolai tanulót akarnak bekebelezni. Ebből 26.117 a tiszta magyar! A románok 19.723 tanulót követelnek s ebből csak 4036 oláh, ellenben magyar 13.055 és német 2493. A csehek 12.702 lelket akarnak fölfalni s ebből 10.112 magyar, 1443 tót s 1088 német. A jugoszlávok által követelt 3823 diákból szerb csak 978 s horvát 28, ellenben magyar 1900 és német 648. Pikáns az osztrák követelés

statisztikája. 1309 tanulóól csak 235 a német s 1050 a magyar. Németek nem ott laknak nagyobb számmal, amely részt Ausztria be akar kebelezeni, Nyugat-Magyarországon, hanem a románok és csehek által követelt részeken.

V. Az elrabolt és a meghagyott középiskolák száma:

Az elszakított területen van	Összesen	Állami	Kir. kath.	Községi	Felekezeti	Alapítványi	Társulati	Magán
Fiugimnázium — — —	102	25	12	6	54	1	—	1
Reáliskola — — — —	19	14	—	1	4	—	—	—
Leánygimnázium — —	4	2	—	—	2	—	—	—
Felsőbb leányiskola —	16	12	—	1	3	—	—	—
Összesen — —	141	53	12	8	66	1	—	1

A megmaradt Magyarországon van	Összesen	Állami	Kir. kath.	Községi	Felekezeti	Alapítványi	Társulati	Magán
Fiugimnázium — — —	85	26	5	2	50	—	—	—
Reáliskola — — — —	15	12	—	3	—	—	—	—
Leánygimnázium — —	4	1	—	1	1	—	1	2
Felsőbb leányiskola —	19	6	—	3	7	—	1	2
Összesen — —	123	45	5	9	58	—	2	4

Hogy Magyarország új térképét minden előzetes komoly tanulmány nélkül készítették el, az kitűnik az V-ik számú kimutatásból, mely felsorolja, hogy hány középiskolát rabolnak el tőlünk az elszakított részeken: összesen 141-et; s hányat hagynak meg Magyarországon: összesen 123-at. Tehát többet vesznek el, mint meghagynak. Mind e szám azt bizonyítja, hogy itt a *magyar értelmiség ellen* kezdtek a békeszerződéssel új háborút. A magyar értelmiség vezető szerepe fáj kis

ellenségeinknek s úgy akarják ezt letörni, hogy elrabolják iskoláinkat. Ha ezt engedik a nyugati kulturállamok, akkor elvesztik a jogot arra, hogy kulturállamoknak nevezzék őket. Mert el lehet venni a legyőzöttől várat, ágyúgyárat, knszárnyát, de *iskolát nem!* S ha ezt engedi a magyarság, akkor elveszti a jogot a vezető szerepre.

„Sajnos, még eddig nem találkozott francia író, aki Magyarország történetét megírta volna. Mikor fogjuk leróni ez adósságunkat az áldott nemzet iránt, mely Nyugatot megmentette?”

Michelet.

„Politikai szempontból és földrajzi helyzetére, népeinek kedvező elosztására való tekintettel Magyarország messze Ausztria fölött áll.”

Reclus.

„Magyarországot, a nemzetek mártírját, csodálatraméltó politikai érettsége emeli ki a habsburgi monarchia népei közül.”

Saint-René Taillandier.

„A „fél-barbár” magyarok nem élnek abban a tudatlanságban és tétlenségben, amit itt Angliában a pártszellem és politikai érdek akart velünk elhíttetni”.

Miss Pardol, The City of the Magyar 1848.

„A magyar nemzet harcias szellemét a világ már majd ezer év óta ismeri. Hogy azonban ez a melegszívű, hősiés nép az őseredeti költészet alkotóerejét hordozza kebelében és politikai belátás, államférfíui tehetség tekintetében a Nyugat legnagyobb szellemeivel egyenlő magasságon áll, — az Petőfi és Eötvös által lett nyilvánvalóvá.”

Fallmerayer.

MAGYARORSZÁGHOZ.

1849.

— *Ibsen.* —

A magyar földön elnémult a viharzó harci lárma,
Tompa sóhaj és halálos hörgés hangzik arra már ma-

Gyászos hírnökök suhannak a bús éjszakán borongón:
„Nincsen többé Magyarország! Ott hever lenn a porondon.”

Az igazság hősein most barbár horda kénye harsog
S gyilkoló ádázkodással áll a gögös, durva zsarnok.

Ujjongtok bíbor monarhák: „Az erő győzött a hadba” —
S a szabadság tiszta lángja újra hamvadoz, lohadva.

Árva ország, sok fiadnak vére folyt ki mindhiába,
Búsan fénylik a halott hős vértanúi glóriája.

Európának reménye, holtjaid remegve nézed:
Lengyelország sorsa vár rád, a feledtség, az enyészet.

Ám a szürke éj letűntén tündöklő hajnal dereng fel,
Hőseid sírból kikelnek, mély sötét halotti sebbel.

Egyesülni vélük, akik partjain a Visztulának
És a német vérpadoznak lépcsején elpusztulának.

Ó, ha késő nemzedékek támadnak s ledől az oszlop,
Trónok ingának, zuhannak zsarnokok, silány poroslók,

A magyar név büszke név lesz és a hadba indulónak,
A vitéz, merész sereg úgy zeng, mint győzelmi szózat.

Érsekújvár.

Pancsova.

Újvidék.

Segesvár.

Korpona.

A GONDOLAT SZABAD.

Bilincs a kezén, az ajkon lakat,
De felhők felett, de vizek alatt
Örvénylik, szikráz, zúg a gondolat!

Legyen tanyám kietlen szirtorom,
Vagy börtönöm pokol-mély vártorony,
Én amit akarok, azt gondolom!

Ó, mi gyönyör! Ó mily isteni kék,
Repülni! Dús képzeletem, ne félj,
Nem gátol ebben zsarnoki szenvedély.

Repülj képzelmem, csillagokig szállj,
Az Isteneknek lángitalt kínálj!
Durva őrszem rád nem rivallhat: „Állj!”

Repülj, semmi sem szegi kedvedet;
Repülj, szakítsd magadra az eget,
Építs, vagy ronts: neked minden lehet!

Repülj, oltsd ki a földi lángokat
És népesíts be új világokat,
Nincs porkoláb, aki meglátogat!

Öltözz hulló csillagok ezüstjébe,
Köd oszlopába, áldozat füstjébe,
Rögbe nem botolsz és nem lépsz tuskébe:

Te tövistelen téped a virágot,
A nyomodba képek serege meddön hágott.
Műhelyedben, Mester, téged ki látott?

Fölötted nincs Cézár, nincs Imperátor,
Se rongy tömeg, babért tépdetni bátor,
S nincs, aki Téged bekerít, határol.

Szabad vagy, mint űrben a fénysugár,
Szabad, mint a morajló tengerár
S csak öntörvényed a korlát, határ.

Élet, Halál: minden beléd merül,
És biróul fölötted ki sem ül,
Csak aki lát: Isten egyedül.

Tollam le nem ír, ki nem ejt a szám,
Mégis repülsz, mint csengő, tünde szán,
Szabad vitéz: végig a rab hazán!

Végvári.

„A magyar ember szívében a hazaszeretet uralkodik. Már Proudhon is megjegyezte, hogy a magyar költők többre becsülik a hazafiságot a szerelemnél. „Szerelmemért feláldozom életemet, szabadságért feláldozom szerelmemet” énekelte Petőfi.”

Laveley.

„Erdély, e sajátosan magyar terület, mindenkor a magyar szabadság védőbástyája, a magyarság Piemontja volt és arra a románok jogot nem formálhatnak. A dáciai római uralom bukása és 1224 között, amikor románokról először történik említés Erdélyben, tíz évszázados űr mutatkozik, ameytet a pánromán propaganda nem képes betölteni, minthogy semm kézzelfogható bizonyítéka nincs arra, hogy ez idő alatt Erdélyben románok laktak volna. A római légionáriusoktól való leszármazás tana merő koholmány. Az erdélyt oláhok nem Traján utódai, hanem Balkánról jöttek át Erdélybe, E történelmi tényt a pánrománok semmi érvel nem képesek megdönieni.”

Guy de Goquencouri.

A magyarok dala.

Írta: Kádár Lehel.

I.

Horacsek Sebestyén haragudott a magyarokra. Megvolt rá minden oka. Mert amikor vásáros napok alkonyatán berobogtak a kocsmába, le kellett tenni hangszerét. A magyarok ugyanis nem állhatták a klarinétot, mely nyávogósan vékonyra nyújtotta a hangot, miként a templombajáró öregasszonyok. A magyaroknak ugyanis pattogó dalaik voltak, melyek idegenül rikoltottak be az éjszakába. A svábok össze-összeverődtek az utcasarkon, amikor megszólaltatták, megcsóválták fejüket és széjjelmentek, mivelhogy dolgos ember nem hallgatódzik, ha valaki mulat.

Horacsek meg is átkozta a csütörtöknapot, mely becsődítette a messzi tanyai népet s elrontá estí üzletét. Sokszor

panaszkodott Paky Menyhértnek emiatt, de a kocsmáros bölcse ember lévén, röviden felelt meg neki:

— Tanuld meg a magyarok dalát.

Horacsek titokban hozzá is fogott. Meghízott ujjai úgy táncoltak a billentyűkön, mint a falipók lába, de hiába, a dal sehogyse ömlött úgy, ahogy a magyarok akarták. Mert amikor a legközelebb való vásári estén megszólaltatta a billentyűs sípot, a tanyai emberek bort küldtek asztalához, de odaüzentek neki:

— Igyál, de fogd be- a szádat!

Az öreget szörnyen bántotta a sértés, mely nem is őt érte, hanem művészetét, mely mindenk fölötte való. Valamikor ugyanis ő volt az első fliegelhornista a kóruson és még a püspök is megdicsérte. Akkoriban még nem tett kárt benne a bor, még nem szorult a Hattyú ivójába és nem kellett kicserélni a rézirombitát a szelíd fafúvóyal. De hát a bor mind erősebb lett, megnyomta széles tüdejét úgy, hogy néha, amikor jó kedvük lett a német vendégeknek, még a klarinét is nehezebbre esett. De fújta lilába dagadó arccal, mert kitétték a templomi zenekarból. És estenden felsírt művészetén által a sok régesrégi dal, melyet apjától tanult, aki szintén muzikus volt a kóruson.

Az öreg Horacsek sem szerette volt a magyarokat, pedig sohasem muzsikált nekik. De a magyar asszonyok beleénekeltek az orgonaszóba. Vontatottan, szélesen fújták, a hangot, összebújván a magyar Mária előtt. A magyar Mária homokkőből volt faragva, mint a többi szent, a Flóriánok és Nepomucénusok, de zsinóros pruszlik feszült szent keblén és pártát viselt, miként a hajadonok. A magyarok valahogy megérezték, hogy hozzájuk tartozik és dolgvégeztükkel odajárultak eléje magyaros alázattal, mely más volt, mint a többi népeké. A férfiak nem hajtották meg kemény derekukat, csak kemény fejüket, mint ahogy szülejük előtt szokták, az asszonyok letérdeltek ugyan, de nem csúsztak szolgálással és nem értették homlokukat a hideg kőnek, ahogy a németek szokták. És a Mária mégis megértette őket. Szelíden és biztatóan nézett rájuk, mintha így szólt volna: Ne féljete, ti vagytok az én fiaim!

A magyar Máriáról legendák szóltak. Elszéledtek a széles bánási földön. Kikerülték a németeket, akik nehezen

hittek, de eljutottak mindenhová, ahol magyarok laktak. És szólt a mese szelíden: a magyar Mária megérzi, ha baj van Magyarországgal. Ilyenkor kőszeméből elkezd hullani a könny, végigpereg ruháján, legördül szentséges Fiához, aki megvigasztalja és segít a szegény magyarokon. A magyar Mária előtt illatozott a legszebb virág és előtte lobogtak a legvastagabb gyertyák. Előtte misézett reggelenként a pap elköltözött magyarokért és maguk a városi burgerek is kezdték jobban tisztelni, mint a többi szentet, kikről nem szálltak zizzenő röpüléssel a szívek felé legendák.

Horacsek Sebestyén kiterjeszté haragját a kő Máriára is, bár hívő volt és alázatos haragja csak abban nyilvánult meg, hogy tagadta, mintha a Máriának könnye lett volna.

— Az egészzet a magyarok találták ki. Miért szeretné őket jobban a szűz Anya, mint a többieket? Talán azért, mert gorombák és hangosak?

Egyszóval nem tudta megbocsátani nekik a sértést, nem tudta megbocsátani a legendát sem, mely olyan, mint a daluk: magyar szívben született. Csak az érti meg, akinek szíve magyar.

Csütörtöknapokon üres volt Horacsek estéje. Üres volt a zsebe is, mer semmit sem keresett. A Hattyúban magyarok ittak, más kocsmában nem merte megszólaltatni klarinétját, mert mindjárt megcsipkedték:

— Miért nem játszol a magyaroknak?

— Mert botfűlűek — szólt a válasz.

Egy nagyranőtt német azonban letorkolta:

— Nem az ő fűlűk rossz, a hangszered nem ér semmit Ezen aztán Horacsek végleg elkeseredett. Nem a svábokra haragudott, akik ismerték gyűlöletét, hanem a magyarokra, akik miatt végigbosszantotta minden kocsmázó vendég. Valósággal mániája lett a magyar. És elhatározta, hogy bosszút áll, megbosszantja őket. Sokáig gondolkozott, hogy hogyan is csinálja, de nem tudott kitalálni semmit. Amikor azonban a jószagú körtepálinka megkergette véré, eszébe jutott valami. Egy régi gúnydal, melyet az apjától tanult. A Bach-huszárok énekelték valamikor, amikor ők voltak az urak. Eldúdogatta néhányszor, hogy a mámorral együtt ki ne szálljon füléből. Aztán hazament és előkotorta hangszerét. Nem a klarinétot, hanem a sárgaréz-kürtöt, mely elhagyottan

fakult azóta a falon, amióta a regenschori kihajította őt a zenekarból. Beszófolta a mundstükköt és megfújta. Rekedt hang hördült ki a tölcéséren, porfelhő kavargott a lámpa körül. Sokáig erőlködött, míg végre rátalált a melódiára. És fújta mind hangosabban, mind élesebben, pedig tüdeje zihált:

Ezernyolcszáznegyvennyolcban
Elkezdtek a háborút...

Megtanulta a nótát. Csütörtök este hóna alá kapta a kürtöt és Paky Menyhért nagy csodálkozására megjelent a Hattyúban, ahol már ott ültek a tanyaiak. Nyár volt és poros volt az ábrázatuk. Sört ittak, elszoktak a németektől, meg aztán nagy volt a meleg. Letelepedett a söntés falához és megfújta a kürtöt. A magyarok felkapták fejüket, mert szokatlan volt a hang. És a muzsikus fújta nagy erőlködéssel, lilaszínűre dagadt ábrázattal. Néhány legény érdeklődve nézte és elröhögte magát. Nagyon mulatságos, nagyon furcsa volt az öreg. Nemcsak a fúvás, hanem a mérge is puffasztotta. Mert a magyarok nem haragudtak a nótáért. Pedig már ennél a versnél tartott:

Fudik, fudik, meg se állik
Egész Konstanczinápolyig . . .

Amikor abbahagyta, a magyarok italt küldtek neki megint. És odaszóltak:

— Nem tudsz te a rezesen se, jobb lesz, ha iszol!

A muzsikus azonban nem nyúlt a sörhöz. Kitámolygott a kocsmából. Szívében nagy harag égett, amelyet csak mellőzött ember tud érezni. Átment a Magyar Koronába, ahol a vendégek ugratni kezdtek:

— Mért nem muzsikálsz a magyaroknak?

— Azoknak csak a halotti marsot fogom fűjni — válaszolt mérgesen. Aztán inni kezdett. Nem törődött azzal, hogy mekkorát nevetnek az ivók. Csak annyit jegyzett meg, hogy a németeket is elrontják azok a betyár magyarok.

II.

Paky Menyhért kidobta Horacseket a Hattyúból. Nagyon hangosan kezdte szapulni a magyarokat. A német vendégek egy darabig eltűrték, még mulattak is rajta, később azonban megunták. Erre következett a kihajítás, mely

egyszerű volt és szabályos. Két darabban repült ki az öreg: először ő maga, majd a kalapja hagyta el a kocsmát, Hangszerét a csapos hozta utána, mert a kocsmáros sváb ember lévén nem akarta, hogy szerszám törjék. A kalapot le lehet kefélni, a daganat is lelohad, de ha a klarinét ketté törik, újat kell venni a Hlavacseknél.

Horacsek most már a vásárra szorult. Kora hajnalban kelt és kitétte kalapját az útra, amerről az oláhszekerek döcögtek. Klarinétja bánatosan sípolt: a messzi hegyek rabszolgadalait fújta. Furcsán nyöszörgött a hangszer, az oláhok azonban megálltak előtte és a kalapba hullatták krajcárjaikat. Néha egy-egy német ember ment el előtte, aki még a kocsmából ismerte és rászólt:

— Nem szégyelled magad oláhnak muzsikálni?

Horacsek, aki nem tudott felejtetni, visszavágott:

— Jobb nép az, mint a magyar. Még a németnél is különb.

Eltanulta nótáikat, melyek egyhangúak voltak és ráilletek a klarinétra. Eltanulta beszédjüket is, mely észrevétlenül csúszik az ember nyelvére. Közéjük kezdett jární a városban is, ahol alig voltak néhányan, oláh papokkal ivott a városvégén. Amikor régi barátai megtudták, megtámadták:

— Nem szégyelled magad, oláhval összeállni?

Német ember szemében ugyanis ez volt a legnagyobb bűn. Oláhval még dolgoztatni se szeret, nemhogy barátkozni. Horacsek a fajtát alacsonyította le, amikor összeadta magát velük, a kemény német fajtát, mely soha nem keveredik a keleti szeméttel. A vén muzsikus azonban nem törődött a megjegyzésekkel, hanem velük maradt.

— Azzal barátkozom, akinek muzsikálok — mondotta.

— Magyaroknak nem tudok, német nem akar hallani, az oláh meg szereti, ha játszom . . .

Az oláhok befogadták. Leparoláztak vele, megbámulták művészetét, elvitték mulatságaikra, ahol reggelig járta a medvetánc. Az oláhok közt kiadhatta minden gyűlöletét a magyarok ellen. Amikor a pálinka elkezdte hajtani képzeletét, elmondogatta az oláhoknak:

A magyarok halotti énekét én fogom muzsikálni!

Az oláh papok megsimogatták szakállukat és reménytelenül mondták:

— Szívós fajta, nehezen hal meg . . .

Csak Horacsek hitte őszintén, hogy egyszer csakugyan-végük lesz. Pálinkamámoros álmaiban sokszor látott egy hatalmas koporsót, mely teli volt magyar holttesttel. A koporsó mögött nevetve mentek a hosszúszakállú, oláh papok és ő vidám dalt fűjt a trombitán. A hangok végigzúgtak a nagy síkságon és tüzek lobbantak fel a messziségekben, ahol a magyar tanyák voltak. A messzi hegyek körül szakállas emberek ereszkedtek le és elleptek mindent, mint a sáskák.

— Én fogom a marsot fűjni — mondotta. Nem törődött vele, hogy barátai maguk is megmosolygták, nem törődött azzal, hogy bolondnak mondták. Ő hitt benne és ha néha meglátta a magyar szekereket, hangosan felkacagott. Amikor együtt látta a németeket a tanyaiakkal, rájuk fenyegetett:

— Ti is velük fogtok pusztulni!

A németek meghallották és nagyot nevettek:

Úgy látszik nagyon megütötte a fejét, amikor Paky kidobta a korcsmából.

Ezzel el is intézték a hóbortos trombitást. Más gondjuk is volt, mint vele törödni. Egy forró nyári napon háború lett. Hangosak lettek a kocsmák, mindenütt szólt a muzsika. A magyar legények kurjongatva jöttek, a svábok komolyan cammogva, az oláhok egykedvűen. Folyt a bor és nagy lett az üzlet. Horacsek hóna alá kapta klarinétját, miután friss tollat szerzett. Elindult, az oláhkocsmába. De nem állhatta meg, hogy be ne nézzen a Hattyúba. Vájjon milyen lehet ott az étet?

Útközben sváblegények kapták el és bevitték az ivóba, amelyből éveknek előtte kihajította a kocsmáros. Az asztalok körül összekeveredve ültek a magyarok, meg a svábok. Amikor meglátták az öregot, felrikoltottak. Egy barnaszemű, magyar legény ráparancsolt:

— Fűjj egy németet, öregot!

Horacsek azonban úgy tet, mintha nem hallotta volna. Ekkor aztán rászóltak megint. Az öreg felállott, hóna alá vette szerszámját és így szólt:

— Én nektek is csak a halotti marsot fogom fűjni!

A feldühödött német legények kidobták. Az öreg az ajtó előtt letörölte a port a nadrágjáról és megindult az oláh kocsmá felé.

Eszkendők szálltak el megint, a városban elfogyott a jókedv, az emberek elfelejtették a régi dalokat. Csak a katonák énekeltek olyankor, amikor elvitték őket. Csendes volt mindenki, az oláh a legcsendesebb.

Egyszerre aztán elkezdett hangos lenni. Akkor már nem mentek többé katonák sehová, csak jöttek. Fegyvertelelenül, letörve, megbontva. Az emberek riadtan néztek egymásra, mintha kérdezni akartak volna valamit? Senki sem tudott, senki sem mert felelni. A városba rongyos emberek kezdtek szivárogni. Oláhok voltak. Naphosszat rikoltoztak a Flórián-téren és fenyegetni kezdték a magyarokat. Az utcaséprők és a kocsimosók abbahagylak a munkát és naphosszat ittak a kabátos oláhokkal. Nagyszakállú, izzószemű papok beszéltek az utcasarkon híveiknek, az oláhházak teli voltak vengégekkel.

Horacsek velük volt egész nap. Hozzájuk csatlakozott és gúnyosan szólt be az üres Hattyúba, ahonnan kifogytak a vendégek:

— Na, mit csinálnak a magyarok?!

A kocsmáros nem mert felelni, hátat fordított neki. Nem akarta elhinni, amit az egész város tudott, hogy jön az oláh megszálló. Jönnek a rablók. Le próbálta tagadni maga előtt, de nem lehetett. Tarka kendők virítottak az oláhok házán és az alázatos csócselék fegyveresen lódörgött a piactéren. A németek eltűntek a házaikban, a magyarok elmentek, hogy ne lássák a szégyent.

Horacsek hatalommá vált. Rendezkedett és intézkedett. Amikor egy-egy régi ismerősével találkozott a mellékutcákban, nagy vigyorgással kérdezte:

— Na, hová lettek a magyarok? Miért nem segítetek rajtuk? Úgy-e megmondtam, én fogom nekik a halotti marsot muzsikálni?!

Ehhez az ötletéhez ragaszkodott. Nem akart lemondani róla. Megbeszélte, hogy a bevonulás napján a templomtoronyból fogja fújni az oláhok dalát, Amikor az oláh katonák ott lesznek a téren, megszólaltatja a toronyban a kürtöt. Hadd tudják meg a bujkáló magyarok, hogy vége van az uraságnak.

Boldogon készült erre a napra, a fülében volt a dal, melyet kiereszt. A rácszolgák és a bocskorosok rikácsolása

volt benne. A nekiszabadított rabló ujjongása, mellyel megszokta lopni a fegyvertelent.

Horacsek szívében hordta, fülében zúgatta, elfütyörszte napjában ezerszer és szinte hallotta, hogy terpeszkednek szét a hangok, hogy zúgnak be a megriadt németek ablakán. Tudta, hogy tudják, ki fújja a kürtöt: a bolond Horacsek, akit kidobtak, kicsúfoltak, akinek nem hittek, akit nem vettek komolyan, amikor megjósolta ezt a napot.

Azon reggelen ő volt az első, aki fölkel. A szomorú ősz elfátyolozta az eget, mely bús maradt, hiába virítottak az oláhtarka kendők lenn a házakon. Az öreg muzsikás felöltözött és kimosdott. Kifényesítette a kürtöt, aztán megindult a templom felé. A kulcs nála volt.

A sekrestyén keresztül ment be. Elkerült a nagytárlat előtt, mely sötét volt egészen, a színes üvegeken keresztül nem tudott betörni a reggel. Az öröklámpa fénye bágyadtan reszketett, mintha utolsót akart volna lobogni.

Csak egy fényes folt égett a nagy homályban. Horacsek arrafelé csoszogott. Valami furcsa érzés didergett keresztül rajta.

Halkan elkáromkodta magát, hogy bátorságot hazudjon magának. Csak azután merte szemét fölvetni a nagy fényességre, mely a magyar Mária kőszobra körül lángolt. Nagy gyertyák lobogtak halk sercegéssel és vérvörös őszirózsaerdő lehelte ki fanyar illatát. Horacsek megdöbbsent. Megérezte, hogy magyarok jártak itten.

Hirtelen eszébe jutott a legenda. És elmosolyogta magát.

— Na most segíts rajtuk — gondolta másodszor is — Felkapta szemét, Keményen, kihívóan nézett az Isten anyjára, kinek arca teli volt fájdalommal.

— Na most segíts rajtuk — gondolta másodszor is — segíts, ha tudsz!

A kő Mária arcára hirtelen rálobbant a fény, mintha valami suhogás lett volna a levegőben. Pillái megrebbentek és szeméből lassú pergesséll lecsordult egy könnycsepp.

Horacsek reszketni kezdett. Kiáltani szeretett volna, de torkán akadt a hang. Lábai reszkettek és veríték ütött keresztül halántékán. Egy pillanatra el akarta hitetni magával, hogy a szeme káprázik, de nem lehetett. Mert az Isten

anya sírt. Hullt a könnye, vonásai megteltek fájdalommal, még a szája széle is reszketett.

Horacseken keresztülnyilallott a félelem. El akart menekülni, de a térde összecsuklott, Fejét lehajtotta a lépcsőre és imádkozni kezdett. Elfelejtett könnyörgések, eltépett mondatai vergődtek félszárnyon nyelve hegyére s egyszer csak az ő szemén is kibuggyant a könny.

A piactéren már régen szólt a kürt, amikor magára eszmélt. Felállt, keresztet vetett és felrohant a toronyba. Kihajolt az ablakon és meglátta az oláhokat. Rikítóak voltak. Tarkák, de rongyosak. Valaki éppen szólt a katonához, a csöcselék zsvajgott. Az öreg szájához emelte a trombitát. Egy magyar melódiát keresett emlékezetében, de nem talált. De azért megfújta. A trombita tölcserén megcsendült a szétbomlott magyar sereg riadójelzése:

— Ez a magyarok dala — gondolta.

Odalenn megbomlott minden, az oláhok megriadtak. Elkezdtek menekülni. Az öreg pedig fújta, fújta keményen, harsogva a hangok betörtek az elzárt ablakokon és ígéretet magvát hintették a szívekbe, hogy egyszer visszajönnek a magyarok.

Amikor a rablók visszafordultak, még mindig fújta. Egyszerre belenyilallott valami a mellébe. Az ablak körül pattogtak az oláh golyók. Az öreg megtántorodott, de még annyi ereje volt, hogy levánszorogjon a toronyból. Oda vergődött a magyar Mária elé. Még egyszer felvetette hozzá szemét. És úgy látta, hogy az Isten anyja már nem sír többé-Mosolyog. Szelíden, biztatóan, megbocsátóan. Aztán ráomlott a nagy végtelen feketeség.

„Ó magyar dal mámoros vagy, szilaj és szomorú, mint az esős nap. A ki téged hall, nem tudja ittasultságában, rózsát tép-e vagy tövisét. Ujjongani szeretne, mint szabad madár és sírni» mint gyermek.”

Beck Károly.

PARIS FELÉ.

(Egy irredenta ciklusból.)

Gyűlöljetek. Már úgyszincs írva más.
Ez sorsotok és ez sírversetek,
hogy minket ti csak gyűlölhettek.

Álkrisztusos komédiák! függőnyt reá!
Mezítlen álljanak minden valók,
ordas szájakról pusztuljon a csók.

Nincs mit szeretned rajtunk, rongy Nyugat,
Hitvány lotyó, ki néked hízeleg.
A férfiatól más az izenet.

Mert seb vagyunk, — de testünk száz sebében
Nyugatnak egy-egy szégyene pirul.
Ne szóljunk tán a muH csatáirul?

Mert seb vagyunk, — de annyit még szurony
se gyilkolt rajtunk, mennyit árulás,
mívelt szavakkal mézes, áruhás.

Mert seb vagyunk, — de úrnak jár a seb,
bátor bolondnak, csúfos semmiért,
kinek szerelme tékoz, nem kimért.

S némák vagyunk, — kegyetlen némaság,
mint néma néktek Ázsia és Turán,
halálos vendég vénségtek torán.

Némák vagyunk, mint tél alatt az ár,
mely boldog kínnal egyszer fölszakad,
s a völgyi élet sírva megszalad.

Némák vagyunk, mint rejtett csillagok,
kiket nem ér fel aggot gongolat.
S majd szólít minket a Parancsolat.

Nincs mit szeretni rajtunk. Írva áll:
pogány csodát nem szível dögbeteg.
Dicsőség nekünk, mert gyűlöltetek.

Lendvai István.

„Petőfiben olyan embert látok, akit minden népek legnagyobb költői közé kell sorolni.

Hermann Grimm.

„A magyar békeszerződés szörnyűséges igazságtalanság.”

R. Kinley.

„Vörösmarty híven magyarázta a magyarság vágyait, amikor azt írta, hogy e nemzet inkább elpusztul, de szolgaságban nem élhet tovább, Korvin Mátyás utódaiban olthatatlan vágy él a szabadság iránt. A magyarság úr akar lenni a maga földjén és az álfüggellenség látszatában nem tengetheti életét.”

Saint-René Taillandier.

„Bánat és harc szól belőlünk, olyanok a mi szavaink, mint mikor a belesívít a félrevert harang zúgásába. Nekünk nincs a világon testvér-nemzetünk, melytől segítséget kérhetnénk, mely segítséget adna, egyedül állunk, mint a magános fa a pusztában! Nem támaszkodhatunk csak az istenre és magunkra. De e kettő elegendő lesz arra, hogy örök időre megmentjük a magyar nemzet életét, becsületét.”

Petőfi Sándor.

Szászváros

Szilágysomló.

Zenta.

Székelyudvarhely.

Poprád.

Hogy született meg a szegedi ellenforradalom?

Írta: P. Zadrawecz István.

Régi igazság, hogy a magyar embert higgadt nyugodtságból csak az önérdek rázza fel. Kongathatják a vészharangot, legfeljebb utcára szalad megnézni a szomszéd égését. Lophatják a szomszéd jószágát, termését, ahelyett, hogy strázsába állana a kárvallott mellé, nyugodtan mondogatja: „attól viszik, akinek van.” Csak akkor izgul, ha saját háza ég. E veszedelmes egyéni tulajdonsága mellett van azonban a magyarnak egy nagyon szép nemzeti vonása. Az elismert fensőbbiségnek vakon tud engedelmessé válni. Erről csodákat tudnának mesélni a hadvezérek, a lezajlott rettenetes háború rohamainak vezetői.

El akarom mondani, miképpen és mikor szisszent fel a szegedi magyar, mikor és miért ordított fel vad fájdalommal, mikor dobta ki kezéből a kaszát és ragadta meg a magyar irredentizmus lángoló kardját.

Szeged népe ép úgy ment át a forradalmat előkészítő hazátlan és istentelen elvek narkotizáló hatásán, akárcsak más városaink.

Jóval az összeomlás előtt bizonyos lethargia terpeszkedett a városra. Én, aki állandóan ezeket láttam hömpölyögni ódon templomom oltára előtt, lassan észrevettem a sorok ritkulását és a még jövőknek renyhe, fáradt, csüggedt járását. Ha utánuk

mentem, a portájukat átléptem, s régi biztató szóval ajtót nyitottam rájuk, ijedten néztek rám. Meglátták rajtam a csuhát, melyet pedig azelőtt oly sokszor könnyel, csókkal borítottak.

Csak egy hely lett hangos. A piac. Nem a könnytől, nem a sóhajtól, hanem a kofálgodástól. Megtanult a nép handlézni, árdrágítani. Majd belefulladt az anyagiasságba, a pénzimadásba.

Bánta is ő a háborút. Beszélhettünk neki a végtelen hőmezők magyar vándorairól, gyűjtéseket rendezhettünk amennyi tetszett, bármily címmel, csak üresek maradtak a perselyek.

Egyszer aztán (1918 okt. 31) nagy népcsődület lett a főtéren, ahol a tízezreknek megmondták, hogy vége a háborúnak, itt a szabadság. Soknak igen megtetszett a dolog és amerre csak mentek, a szent szabadság nevében bevertek minden ablakot. Puskák is kezdtek ropogni, golyók füttyülni. Egy pár ház, szénakazal is kigyulladt, véletlenül.

A végtelen lövészárkok lakói is kezdtek hazaszállingózni. Az itthoniak örömmámorban, kipirult forradalmi arccal, amazok pedig fáradtan ballagva járnak, sápadt, fájdalmas vonásokkal, mint valami gonosztevők s gyilkosok, avagy megvert, megrugdosott kutyák, bujkálva, szégyenkezve fordulnak be utcáikba s bátortalanul nyitnak portát.

Néhány hétig tartott még az örület, de egyszer csak nagyot dobban a szegediek szíve. Éretlen lövöldözéseiket s a demagógok frázisokat kurjantó szónoklatait jóval túljajogta a megszálló csapatok lovai patáinak csattogása a szegedi korzón. Az egész szegedi alsó határt megszállották a szerbek, a Tisza túlsó oldaláról a városra merednek a szerb ágyúk torkai.

Itt-ott felszisszenés, elfojtott sóhaj... Az ősrégi szegedi templomba be-beoson egy-egy elfátyolozott, állig begombolozott alak, majd tizen, százan jönnek, újból hömpölyögnek ezren. De javarészen még csak nők. A férfiak még zárkóztak, még távol. Csak az ő korcsmaikban gyülekeznek. De az összejöveteleik pipafüstjéből már fel-felhangzik az egyéni érdek éles szava: „Mi lösz a tanyából, a földemből, ahova a szerbek telepedtek?” Köztük termettem. Ajtót nyitottam rájuk e szavak-kai: — Kendtek nem gyünnek a templomba, hát én gyüttem a korcsmajukba, hogy megfelelhessenek kérdéseikre. Kérdik, mi lesz a földjükből, a tanyájukból, akin a szerbek ülnek? Hét bizony, tudják mög, hogy azt úgy őszí mög a f..., ha kendtek össze nem fognak és újból nem lösznek katonák! „De azt

nem engedjük!” — volt a borgőzös felelet. — Pedig veszélyben nemcsak a kendtek tanyája, hanem minden, minden, az egész ország. Erdély már elveszett. A bocskoros románok adják ott bökézzel a huszonöt botot. A felföldön a csehek garázdálkodnak és bolondítják a tót testvéreket. A szerbek, ugye, idejöttek a Tiszáig: Mi, megmaradt magyarok pedig itt bent, e körülzárt kis területen marakszunk... Hát jói van ez így? Zúgott a férfitömeg, hogy biz ez nem jól van így!... És a régi 46-os bakákban újból felébredt a szögedi virtus, a borgőz és pipa-füstös levegőben elhangzott az első ünnepélyes irredenta eskü 1919. év január 26-án: „Szeged alsóváros minden politikai dulakodást félretéve, szent esküvel ígéri, hogy mindent megtesz, mindenre képes a megcsonkított Hazánk épségének visszaállítására érdekében ...”

Elég messzi voltunk még ekkor a proletárdiktatúrától.

Lassan eljött ennek is a szerencsétlen dátuma. De a szegedi tanyák népe, a föld embere nem hallgatott rá, hanem eljárt a templomba, a plébánia nagytermébe, hol rendszeres felvilágosításokat kapott.

Nagyban élesztgették a nemzeti ébredést azok az erőszakoskodások, melyeket a megszálló csapatok az alsótanyákon, meg a vörös csapatok a felsőtanyákon vittek végbe. Nap-nap után érkeztek Szegedre e helyekről gazdák, kik sírva-ríva panaszkodtak. Mezítláb jöttek, mert elvették a csizmájukat, rongyokban lógott róluk a ruha, mert elvitték a ruháikat.

A gazda-nép tehát elég tisztán látta a helyzetet.

E talajon teremtették meg az emigránsok a Nemzeti Kormányt s e népen kezdte meg Horthy a toborzást.

Rövidesen egy nótától zengett a táj. Utcán füttyörészték, paprikapalántázásnál dúdolták, a mezőkről visszatérő robogó szekereken énekelték:

Horthy Miklós Szögében fehér zászlót bontott —
Könnyeivel mögírta a toborzó parancsot,
Írás közben kihallatszott nehéz sóhajtása:
Egész ország elvész, ha nem lösz katonája.

És lett katonája. De javarészben csak tisztékből és emigránsokból. Sokan csodálkoztak már azon, miért nem özönlött a zászló alá Szeged százezre? Miért lépett oly kevés szegedi a nemzeti hadseregbe?!

Ennek nagyon egyszerű magyarázata van. Szeged nem ébredt fel egyénileg a nagy veszély tudatára. Várta a tömeg,

hogy mikor parancsolnak neki. Parancsszó elhangzása után egy kiadós rekrutabált rendezés kivirradtik tartó tánc után jelentkezik a kaszárnyában, kész indulni akár délre a szerbek akár északra a vörösök ellen.

Ezek után több mint egy év telt el. A vörösökdúlta tanyáit már rendbehozta a nép. De Újszeged felől még mindig tátognak a szerb ágyúk. Délre még mindig rabolnak a tanyákon. Azóta mennyi nyomor hömpölygött dél és kelet felől Szegedre és hány százra szaporodott fel a vagonlakók száma ...

Én tudom, elkeseredett gyűlölet él a szegedi tömeg lelkében mindazok iránt, kik miatt nyomorba jutottunk. Én tudom, lángoló rajongás él benne a megmaradt rögéért és vágyó tetterő az elszakított területekért.

De ne egyesektől kérdjétek ennek igazságát, hanem a tömegetől. Parancsoljatok. Horthy „die verbo, et sanabitur Patria” szólj egy szót és meggyógyul Hazánk. Szólj egy szót és újból élni fognak a hős szegedi ezredek» az 5-ök» a 46-ok a csorbítatlan Magyarországiért.

Forradalom ránk nézve legveszélyesebb halálos betegség nemzeti élet pedig legfőbb cél; ám reformáljuk tehát magunkat ingadozást okozó crisis nélkül.

Kelet Népe.

Gróf Széchenyi István.

„A bátor 6 milliónyi magyarság két császár és a nemzetiségek ellen védte szabadságát egy időben ... Semmiképen sem nevezhetjük a magyarokat forradalmároknak, még kevésbé szocialistáknak: egy nemes népnek küzdelme volt, hogy megvédje életét, vagyonát rablóhordák ellen, amelyeket Ausztria és Törökország szláv részeiből szabadítottak rá ...”

Edmond Spencer, Travels in European Turkey II. köt. 1851.

„A magyarok sok tekintetben emlékeztetnek a franciákra. Mind a két faj élénk, tüzes, nagy képzelőtehetséggel és szónoki készséggel. A magyar született szónok; könnyen és ha kell, szenvedéllyel beszél. Még a parasztok is jól és talpraesetten beszélnek.”

E. Doumergue.

A magyar színpad ahogy volt és ahogy lesz.

Írta: Hevesi Sándor.

A magyar középkorban a végvárok jelentették a győzelmet vagy a kudarcot, a területi nyereséget vagy veszteséget, A nándorfehérvári diadal, amelyből egész Európa lélekzete elálott, egyetlen végvár megmentése volt, csakhogy ennek a várnak a kulcsaival igen sokáig ki lehetett nyitni Közép-Európát. ..

A végek! A végek! A végházak és a végvárok! Lenyúlnak a magyar történelmi élet gyökeréig és felnyúlnak a magyar irodalmi élet koronájáig. Hunyadi és Kinizsi hőstettei, Balassi és Zrínyi költeményei e falak körül szárnyalnak.

A mai magyar végházak a nagy magyar színpadok és a békeszerződés *hat* ilyen végvárat szakít le a magyar művészi élet területéről — és ez a hat végvár: Arad, Kassa, Kolozsvár, Nagyvárad, Pozsony, Temesvár — a kisebbekről hallgatnak, bár azzal a gyászunk nem kisebb.

Ha a magyar színházakat egysorba helyezem is a magyar végházakkal: nem hunytam szemet a tény előtt, hogy az utolsó tizenöt-húsz esztendő erkölcsi és művészi lazasága a színházakat sem kímélte meg, sőt hogy a színházak nem egy esetben buzgó terjesztői voltak a ledérségnek és a léhaságnak. De nem szabad elfelednünk, hogy a végházak katonái sem voltak mindenkor hű és igaz katonák, néha ott is nagyban folyt a dorbézolás és ha szűk volt az ellátás, néha rablókalandoktól sem rettentek vissza. De a nagy veszedelmek órájában nemcsak megállották a helyüket, hanem a vitézség olyan vakító próbáit adták, hogy egész Európa belekápázott.

És ebből a szempontból kell megítélnünk a mi elveszített, modern végvárainkat is, azt a hat nagy színházat, amelyek nemcsak a nemzet kulturális és művészi életébe kapcsolódtak ezer szállal — hanem — s ez nem kevésbé fontos és jelentős — nem egyszer a *nemzetmentés* szörnyű feladatát vállalták és a feladat megoldásához is volt erejük.

A magyar „játékszín” ugyanis, amint régebben nevezték, igazi értelmében és mivoltában alig másfélszáz esztendő és végső kifejlődése nem az európai mustra szerint bonyolódott le. Magyar földre nem plántálódtak át a régi, római pogány világ száz ronggyal cifrázkodó, meszelképű bohócai és tréfacsinálói, a magyar igricekből sohasem váltak komédiások, a magyar színjátszás csak mint műkedvelő próbálkozás jelent meg az iskolák falai között — a tulajdonképeni igazi játékszín Magyarországon *német* volt, vendégjárás, betelepülés — végül bitorlás, mint sok más egyéb. De mikor Mária Terézia bársonyos és II. József acélos keze nyomán az egész magyar szellemi világnak mindenestől németté kellett volna átvedlenie: egyszerre olyasmi történt, aminek párját nem ismerem a világon. Amikor mindennek meg kellett volna halnia, minden újjászületett, magyarrá született, kitermett az ősi földön, látható előkészület, lassú fejlődés nélkül, mint valami csodavirág.

A nemzeti játékszint mindenütt sok évszázados fejlődés előzi meg, amely egész különös módon kétágú s egyszerre indul

el a templomból és a piaci bódékból, hogy azután valahol összefonódják és drámává és színjátszássá alakuljon át. Nálunk ezt a fejlődést — mint annyi mást is — a török hódoltság végképpen megakasztotta. Európában mindenütt az utcáról, a piacról, a sátorokból és bódékból, a kezdetlegességnek és nyomorúságnak szellős tanyáiról indultak el azok a komédiás csapatok, melyek végül mint fejedelmi udvarok dédelgetett színjátszótársaságai annyira vitték, hogy Baron, Molière híres színésze már úgy nyilatkozhatott, hogy a színészt herceg-asszonyok térdén kellene fölnevelni. Nálunk ez éppen megfordítva történt. Jó családokban nevelt és dédelgetett nemes úrfiak és kisasszonyok leszállottak a piacra, a bódékba és sátorokba, hogy komédiázzanak a népnek.

Azaz, hogy nem! Azok a nemes úrfiak és kisasszonyok nem komédiások voltak, hanem apostolok, azok a bódék és sátorok nem komédiásházak voltak, hanem a „hamvaiból feltámadott magyar nyelvnek” fellegvárai. A magyar játékszín megteremtése legelsősorban nem művészi, hanem hazafias cselekedet volt, nem annyira szórakozás és multság, mint inkább támadás és védekezés. Azok az úttörő magyar színészek, akik a nemes vármegye szolgáltnak, a szellem hajdúinak tekintették magukat — nem voltak rokonai a nyugat-európai komédiásoknak. A magyar színjátszás nem a magyar nép mókás vagy komédiás lelkéből sarjadzott elő, hanem a magyar úri osztály hazafias félelméből és aggodalmából. A magyar úri osztálynak értelmisége ráeszmélt arra, hogy az *eleven szónak* félelmetes és döbbenetes az ereje s az eleven német szó erejével szembehelyezte az eleven magyar szó erejét.

Hogy az milyen emberfölötti feladat volt: mindenki tudja, aki a XVIII-ik század hazai német játékszínével csak kevéssé is foglalkozott. 1790-ből két adalék mindennél jobban megvilágítja a magyarság szomorú, sőt szégyenletes helyzetét a német világ közepette: A „Pannóniai Fénix v. a hamvaiból feltámadott magyar nyelv” szerzője azt ajánlja, hogy a kártyaasztal nyereségeiből építsenek minden városban egy-egy közönséges nézőházat, a *külföldieskedő* magyarok pedig a víg és szomorú játékoknak és mesterséges éneklésnek hallgatására ne menjenek idegen városokba, hanem adják eddig tett haszontalan költségeiknek csak egytized részét magyar játéknéző helyeknek építésére, gyakoroltassák ifjaikat a víg és szomorú

játékoknak játszásában, a mesterséges éneklésben és táncokban s meg fogják látni, micsoda játszó mesterek válnak közülök. A magyar nőkhöz fordulva pedig felszólítja őket, hogy most, amikor az anyai nyelv hamvaiból feltámadott, mutassák meg ahhoz való szeretetüket, ha igaz magyar vér forrong szép kék ereikben ...

De a valódi helyzetet az első magyar színjátszó-társaság Pestmegyéhez intézett kérelme tárja föl, amelyben többi között ezek foglaltatnak: A mi hazánkban is annyira megsaporodtak a német theatrumok, hogy majd *csaknem minden népesebb városban* vannak affélék, melyek által a német nyelv hathatósan terjed és *a nemzettel kedveltetik*. A magyar nyelv ellenben míveletlen és megvetve marad, úgy, hogy végtére a nemzeti karakter is elváltozik s mikor észre se vesszük, a Magyar a Magyarban föl nem találhatik. Képtelen dolog, hogy a magyar saját hazájában tulajdon pénzével nem vehet részt az efféle gyönyörködésben, *hacsak németül nem tud*.

Magyar főurak, mint a Koháryak és Pálffyak, a bécsi német színjátékot támogatták vagyonukkal, mások, mint az Eszterházyak, Erdődyek, Csákyak idehaza költötték pénzüket német drámára és német operára. Gróf Erdődy János Pozsonyban tartott német színházat a saját palotájában, pedig ott más német színtársulat is játszott, mert a magyar főurakon kívül a magyar városok német polgársága is szívéen hordozta a német játékszín ügyét. Budának és Pestnek német színháza volt s német színjátszás vert gyökeret nemcsak Kassán és Temesvárt, Sopronban és Nagyszébenben, hanem — s ez már úgy hat, mint a lidércnyomás — Szegeden és Kolozsvárt is sátort ütöttek a német színészek.

*

Nem frázis tehát, ha az úttörő magyar színjátszás küzdelmét úgy fogjuk fel, mint területhódítást, honmentést, nemzetfölszabatítást. Ahogy Budát kellett visszavívni a töröktől, úgy kellett elhódítani a magyar kultúra várait a német szellemtől, melyet a hagyományos udvari politika teljes erővel támogatott. Ennek a sok évtizedes, makacs nemzeti küzdelemnek igen jellemző vonása, hogy a magyar színjátszás a német Pestet nem tudta közvetlenül megvívni. Az első magyar színjátszó társaságnak minden vagyonát és ingóságát el kellett kótyavetyélnie az 1797-iki józsefnapi vásáron: ez volt az első, nagyszerű és

nagyakarató próbálkozás lesújtóan szomorú epilógusa s 18 évvel később a második magyar színtársulat „illendő hely fogyatkozása miatt innen (vagyis Pestről, ahol a németeknek fényes színházuk volt!) kénytelen volt elköltözni s Miskolcra szállítattott, hogy a felsőbb Ns. Vármegyék előtt is bővebben megismertesse magát s gyakorlásban maradjon mindaddig, míg az illendő *Új Theatrom* felkészülhet.

Ez az illendő *Új Theatrom*, mely nem volt egyéb, mint a Nemzeti Színház — csak 1837-ben, tehát 22 esztendővel utóbb épült fel s még ennek a terve sem volt eredeti pesti terv, mert az eszmét Szabolcs vármegye pendítette meg először 1794-ben s 41 esztendőnek kellett eltelnie, míg a szabolcsi magyar szándék a németajkú Pesten megvalósulhatott.

S míg a művelt Nyugaton mindenütt a főváros volt igazi fejlesztője a nemzeti játékszínnek (legtöbbször az udvarral kapcsolatosan), minálunk vidéki hadak segítségével s nem egyszer az udvar ellenére kellett megvívni a küzdelmet a nemzeti játékszínért. Azon az emlékezetes szeptemberi napon (1820-ban), amikor az egész királyi család megjelent egy magyar színelőadáson, s amikor az egész közönség egy szívvel énekelte a Gotterhaltét (magyar szöveggel), vidéki — *székesfehérvári* — színészek játszottak a pestieknek.

*

A budapesti Nemzeti Színház Buda vagy Pest erejéből sohasem jöhetett volna létre, Déryné, aki a koronatanú ebben a kérdésben, igazat mond, amikor azt állítja, hogy a magyar színjátszást *Kolozsvár* teremtette meg és Kassa nevelte föl, — a magyar színi kultúrának ez a két Nándorfehérvára. Kolozsvárt is az első pesti mozgalom hírére kezdett ébredezni az úri osztály. Itt is a „magyar nyelvnek s az ifjúságnak erkölcsi művelésére” engedték meg a játékcsinálást. A nagyenyedi kollégium növendékei voltak az első színészek, az iskola falain belül szereztek már némi színpadi gyakorlatot. De bár ennek az erdélyi színjátszásnak báró Wesselényi volt a patrónusa, 1810-ben már megint betelepült Kolozsvárra a német színészet, mely 1820-ig minden verseny nélkül folytathatta kis játékait. A magyar színjátszás kiszorult Kolozsvárról, a közönség megosztott s mikor egy ünnepi német előadás alkalmával, közvetlenül az előadás előtt valami túlbuzgó hazafi ellopta a német sűgőkönyvet, úgy hogy az előadást nemlehetett megtartani,

ebből olyan botrány keletkezett, hogy még a katonai beavatkozás sem maradt el,

Kolozsvár tehát, egyelőre, nem tudta fölnevelni a magyar színjátszást, amelyet világra hozott. Mikor Ferenc király 1817-ben meglátogatta Erdélyt s megkérdezte a németes főuraktól, van-e már Kolozsvárt magyar színház s mikor a királyné egy magyar grófné előtt azt a kijelentést tette, hogy: idegen nyelvet tanulni nem kötelesség, a hazait nem tudni szégyen, — az erdélyi hölgyek és urak kissé elröstelték magukat, de megint esztendőket kellett ahhoz, hogy a már egyszer kivonult magyar színészet Kolozsvárt újra — és most már végérvényesen — gyökeret verhessen.

Először tehát Pest mondotta fel a szolgálatot — aztán Kolozsvár — s így következett el Kassa döntő szereplése. A különös itt az, hogy 1816-ban, amikor az első magyar szó elhangzott a kassai színpadon, a város inkább német volt és tót, semmint magyar. Mária Terézia és II. József kora rányomta bélyegéi a szép fölvidéki városra. A magyar színjátszótársaság, mely Pestmegye nagypecsétes ajánló levelét vitte Miskolcra, nem is szándékozott Kassára menni. De 1816-ban mégis megtették és az első kirándulást. Azt írja Déryné, hogy az úri házaknál beszéltek ugyan magyarul, de igen hibásan és igen keveset. A férfiak szörnyű hévvel erősítették, hogy ámbár tótul beszélnek, ők szívvel-lélekkel magyarok és nagyban fogják pártolni a magyar színészetet. És szavuknak állottak. A magyar színészeknek nagyon jól folyt dolguk Kassán.

De Kassa nevelői szerepe csak a múlt század húszas éveinek végén kezdődik igazán, amikor Kolozsvárt meg volt már az állandó magyar színház, csakhogy állandó pénzzavarokkal is küzdött, s amikor Pesten még csak tengődniök lehetett az oda felmerészkedő vándorszínész társaságoknak. A pesti színjátszók után — most a kolozsvári színjátszóknak adott Kassa nemcsak menedéket és kenyeret, hanem ami ennél döntőbb és tiszteletreméltóbb, olyan fejlődési lehetőséget, amelyet sem Pest, sem Kolozsvár nem tudott nyújtani a magyar játékszínnek.

Kassa, a maga erős és eleven kulturális érzékével s időközben megerősödött magyarságával kitűnő milieu volt a sokat próbált magyar színjátszás számára s megjött a gondviselés-szerű ember is, aki a nagy feladatot gyönyörűen megoldotta.

Berzeviczy Vince báró volt az a különös férfiú, aki, mint anakidején a legtöbb főnemes, ifjú korában nem is tudott magyarul s ezt a sokáig barbárnak mondott édes anyanyelvet, mint katonatiszt sajátította el, századjának magyar legénységétől. Mint katona Olaszországba került, Velencében és Milánóban bolondja lett a drámának és az operának. Dramaturgiai tanulmányokba merült s minthogy a kártyát egy szerencsétlen imádó vak szenvedélyével szerette, végre megkellett válnia a katonaságtól is, szülei levették róla kezüket s a fiatal arisztokrata Ausztriában kénytelenségből fölcsapott színésznek.

Ez a Berzeviczy báró volt az, aki mint tékozló fiú, a húszas évek végén megtért Kassára, a szülei házba, aki 1829-ben átvette a kassai magyar dal- és színjátszó társaság kormányzóságát s akit az Akadémia pusztán azért az érdeméért Választott tagjai közé, hogy olyan kitűnő intendánsnak bizonyult. Berzeviczy aki a nyomor iskolájában tanulta meg a színjátszás minden csínját-bínját, a legnagyobb koncepciójú emberek közül való volt, akik Magyarországon valaha is foglalkoztak színházzal. Megítélhető ez abból, hogy mit akart ő a kassai színjátszó társasággal. Világosan kimondott célja az volt, hogy „lassan-lassan olyan színészi generációt neveljen fel, amelyet rövid időn lehessen valamivel művészibb készülettel Pestre átplántálni, hogy ott aztán természetileg jobban, könnyebben és hamarabb tökélyesülhessen.” Kassa egyesítette a magyar színjátszás legfényesebb erőit: Udvarhelyi, Páiyi, Szerdahelyi, Megyery, Szilágyi, Szentpétery s a külföldön is híres Déryné ott játszottak. *Apostoli szövetkezésnek* nevezték a hetek e társaságát s ebben az elnevezésben nem volt semmi túlzás.

Aztán Kolozsvár és Pest is visszakívánta színészeit s Kassa nemcsak hogy megnyugodott ebben, hanem tovább nevelte a magyar színészeket Pestnek: Egressy Gábor, László, Lendvayék, Fánecs innen kerültek a budai társasághoz.

*

Pozsony és Temesvár, Arad Nagyvárad szerepe nem ilyen gyökeres és jelentős a magyar játékszín kifejlésztésében; de nemzeti küzdelmük a nyelvért, a magyarságért nem kevésbé fontos, kivált ami Pozsonyt és Temesvárt illeti, ahol a legutóbbi időkg a magyar színjátszásnak úgyszólván állandóan verekednie kellett a némettel. De talajt nyert, meggyökerese-

dett, megerősödött ez a színjátszás mind a hat helyen á Csonka-Magyarországon mindössze két vidéki színházunk maradt, amazokkal egyenrangú: a debreceni és a szegedi.

A száz év előtti küzdelem tehát új alakban és sokkal súlyosabb körülmények között föléled. A magyar színpadnak, mely az utolsó évtizedek alatt — legkivált a vidéken, de a'~ fővárosban is — jobbára a szórakozás eszközévé süllyedt magára kell eszmélnie, a rég elhagyott oltárok tüzén keil újra fölmelegednie, hogy megfelelhessen annak a rendkívüli hivatásnak, mely rája vár a jövőben s mely megint csak azzal az egy szóval fejezhető ki, amelyet már föntebb leírtam: — *nemzetmentés*.

A mohácsi vész után következő évtizedek alatt, amikor három részre bomlott az ország s mindegyik része mást ural, az akkori íródéakok — a kor litterátorai és diplomatái — a szétdarabolt Magyarország egységes öntudatát fölkellették és ébrentartották *magyar levelezésükkel*, mely a nemzeti nyelv csodálatos megújrodása és kivirágzása volt. E csak legújban fölfedezett s méltányolt rendkívüli jelenség a mi történelmi horgonyunk, amelyben meg kell fogódnunk, amikor az elszakított magyar színházak szerepét a jövőben kiformalni próbáljuk magunk előtt.

Bárminő üldözésnek vannak is kitéve ezidőszerint sok helyütt a magyar színtársulatok, a magyar városokban a magyar szót a színpadon elhallgattatni nem lehet, ha a magyarságban csak egy kis ragaszkodás él még e nagyszerű hagyományok iránt s ahol a magyar színész magyarul szólhat, ott nemcsak a régi gyökérszálak fejlődnek tovább, hanem új gyökérszálak nőnek, új kapcsolatok szövődnek, a színpad fölöttébb alkalmas arra, hogy külön területeken élő nemzetrészekben is teljes vehemenciával tartsa fenn a nemzeti öntudat nagy gondolatát.

Ennek természetesen van egy igen mélyreható etnikai föltétele, mely mindenestül Csonka-Magyarországon múlik. Es ez nem több és nem kevesebb, mint az, hogy a magyar drámairodalom, amely utóbbi időben meglehetősen ledéren és léhán fogta fel a maga feladatát, le tud-e merülni az ezeréves múltba, Nagy-Magyarország ezeréves megpróbáltatásának szörnyű jeleneteibe, hogy onnan megújrodva és megacélosodva kerüljön ismét fölszínre, teljes és tiszta tudatában annak, hogy a

színpadon a nemzet legnagyobb problémáit kell fölvetnie és művészileg kialakítania. A magyar történelmi dráma problémája ma új alakban lép előtérbe s megoldást követel. Csonka-Magyarország drámaíróját csak a régi, a történelmi, a nagy Magyarország egyesíti azokkal, akiket elszakítottak tőlünk. A magyar történelmi dráma, amely hosszú időn keresztül dilettánsok kedvtelése volt akadémiai pályázatok kapcsán, ma vitális kérdésévé lett minden magyar embernek — s kell, hogy vitális kérdésévé váljék minden drámaírónak, akinek van hajlama és érzéke ahhoz, hogy átélje és föltámassza a mul-
takat.

A magyar érzés teljességét csak a háború előtti Magyarország tudja megadni nekünk s a magyar színpad jövőjét, az elszakított magyar színházakkal való igazi, szoros és termékeny kapcsolatunkat csak az biztosíthatja, ha Csonka-Magyarországon a drámairodalom nemzeti és erkölcsi irányában elmélyül, aminek elsősorban — magyar történelmi dráma renaissanceában kell megnyilatkoznia.

Budapesten kívül — mint mondtam — két nagy színházunk maradt: a debreceni és szegedi. Leírtam bőven, hogy a múlt században az idegen Pestnek Kolozsvár szült és Kassa nevelt színjászokat. Ha Budapest a saját erejéből nem képes arra a nemzeti megújulásra, mely drámánknak és színpadunknak is életkérdése, akkor Szegedre és Debreczenre hárul a feladat, hogy szüljön és neveljen az idegen fővárosnak nemzeti drámaírókat.

Ennek a nemzeti drámának nem Kisfaludy, hanem Kátóna szellemében kell fejlődnie. Nemzetinek kell lennie s nem hazafiasnak, drámainak és nem retorikainak, művészinak és nem propagatívnak. A propagatív erő nem frázisokban rejlik, hanem abban a benső öntudatban, amely a művet áthatja s amelynek nincs szüksége olcsó, dilettáns eszközökre, mert ha megvan, megdobban tőle minden rokonszív, akármily messze idegenben is, ha pedig nincs meg, a dráma úgysem hat a komoly elemekre s legföljebb a naiv karzati közönség tapsait válthatja ki. A magyar drámának nem új mottókra, hanem új lélekre van szüksége — úgy kell újjászületnie, ahogy Szent Pál kívánja, s akkor a nemzet politikai fejlődésében ugyanolyan része lesz, mint volt a színjátszásnak a múlt század első felében.

A MI BŰNEINK.

Mi magyarok, mi üldözött,
Halálra ítélt úrifaj,
Csak suttogunk magunk között,
Mert már az önvád nem szilaj.

Nekünk megadták, az igaz! —
S hozzá sóhajtuk keserűn:
A legnagyobb baj mégis az,
Ami magunkban renyhe bűn.

Az irigy becsvágy, nyegle gőg,
Mely mindig ármányt sző henyén
S minden nagy embert tönkre bóg:
„Vagyok én, mint te oly legény . . .”

Pedig dehogy van! . . . Oly silány.
Hogy még silányabb győz hamar —
S kontár lesz úrrá Hunnián
És bomlott kéve a magyar.

S a bomlott nemzet nép-e még? —
Reményt vesz minden hű kebel,
Míg örült ádáz csöcselék
Magasra árulót emel.

S ujongó éljen s taps riad,
Míg ez eladja a hazát.
Melyért dicső nagy honfiak,
Gyűlöltén, éltük áldozák.

Hol bálvány annyi gaz sivár
 S becsületért halál a bér:
 Ott mit se kell csodálni már!
 Mindent elönt a szenny s a vér.

S még itt a szenny s a vér nyoma
 S hazánkból is egy kis darab ...
 Ah! jobb kor nem lesz itt soha
 Míg régi bűnünk megmarad.

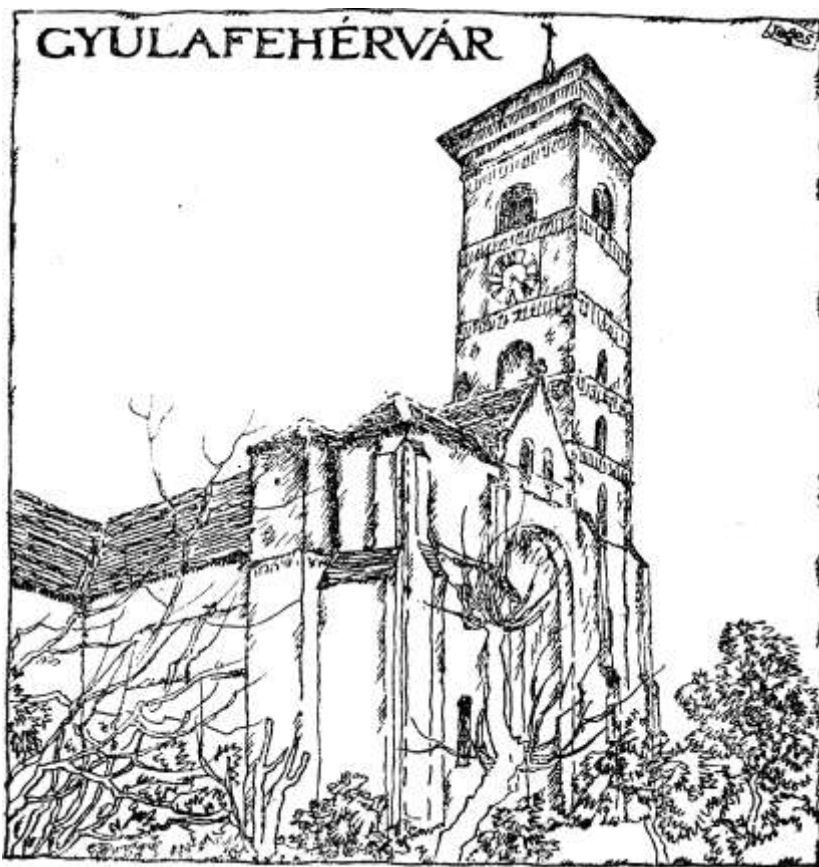
Mi magyarok így suttogunk,
 Ha más leselgő nincs jelen.
 De ez csak a mi szent jogunk, —
 Ne merje tenni idegen!

Ha az, ki rontó ördögül
 Gyalázza ősi nemzetünk
 S a káron undokul örül,
 Bűnünket hányja fel nekünk;

Öklöm szorulni érzem én
 S szavam liheg: „ilyet ne mondj! . . .
 Ami fajunkban őserény,
 Az fáj neked, te — rongy!”

Kozma Andor.

Erdély jelentősége a magyar államiságban.

Írta: Pethő Sándor.

Cikkemben azt a tételt akarom igazolni, hogy a magyar állam létbiztonsága és folytonossága, valamint a magyar politikai és kulturális erőnek szabad kibontakozása történelmünk minden fejlődési szakában az erdélyi probléma alakulásától függött. Egyelőre egy cikk keretében lehetetlen még csak jelezni is Erdély geográfiai fekvésének a mindenkori keleti kérdéssel súrlódó jelentőségét. Oly alapvető maxima ez ugyanis, hogy a világháború kérdéseinek találkozási felületén is az első pillanatra kidomborult Erdély politikai, gazdasági és stratégiai birtoklásának kérdése, amely a Balkánon és a Levantén domináló állásra juttatja azt a tényezőt, amely ennek a hatalmas geopolitikai ténynek súlyát felismeri és azzal élni is tud. Az erdélyi

probléma világpolitikai vonatkozásait igen okosan fogta fel a nagy svéd író, Rudolf Kjellén is, akit a legnagyobb német tudósok a világháború Macchiavellijének neveznek s aki legutóbbi művében (Die politischen Probleme des Weltkrieges) épp Erdély geopolitikai jelentőségében látta legfőbb garanciáját annak, hogy az ezeréves magyar állami élet további fejlődésén nem vesznek erőt a poklok kapui sem: azok a fejlődési erők (etno- és szociopolitikai), amelyek egyébként a magyar állami lét konszolidációjában mint gátló és bontó tényezők munkálnak. Ha azok a férfiak, akik hosszú időn át Magyarország viharverte gályáját kormányozzák, csak megközelítő tudatossággal és alaposággal kezelték volna az erdélyi ügyet, mint ahogy ezt a tiszta látású és objektív politikai teoretikus felfogta, vagy amiként a magyarság legnagyobb ellensége, Take Jonsescu a nyugati hatalmak sajtójában értelmezte és hirdette, akkor az erdélyi kérdés diplomáciai és nemzetiségi huzavonája már rég stabilizálódott volna. Ami ugyanis nagyon szépen hangzik egy erkölcsi kátében, de — enyhén szólva — furcsán fest a diplomácia szótárában, ahol Macchiavelli és Talleyrand óta csak a siker és a hiba szögéből nézik az államférfiak cselekedeteit. Jonsescu lapjában, a La Roumanie-ban csaknem öt esztendő óta hirdette, hogy Romániára, nézve Erdély stratégiai helyzete a döntő motívum s egyebektől eltekintve, azért ad előnyt az erdélyi lestvérek felszabadításának Besszarábia felett, mert az ellenséges imperializmusok ütközésében az élet lehetőségeiben megtámadott román államiság mindig visszavonulhat Erdély hatalmas bércei mögé s onnan minden emberöltőben újra harcba indulhat jövőjéért.

A magyar történelem nagy férfiai szintén ismerték és vallották ezt az igazságot — a magyar államra nézve. De sokkal messzebb mehetünk vissza az általános történelemben. Az ókor nagy imperializmusa, a római, amelynek terjeszkedési súlyvonala éppen ellenséges volt a moszkovita hódítás irányával, a Balkánon és az Archipeláguson csak akkor látta stratégiaileg megvédettnek az uralmát, mikor Trajanus császár Kr. u. II. század elején β balkáni provinciákra mintegy védőkupolát, ráillesztette Dáciát, ezt a legszélső római limest a gót és hun népáradatok ellen. Oly erős és annyira szembetűnő volt ez a stratégiai érdek és érték, amely Trajanus vállalatának lendítőrugója volt, hogy — amikor Aurelianus császár 275-ben kiűrtette Erdélyt — a balkáni római uralom alatt egyszerre megingott a talaj s úgy szólván tétlenül kellett tűrnie, hogy a nyugati gótok, kunok, gepidák, avarok állandóan nyugtalanítsák Bizáncot. Hogy a bizánci császárság nem roskadt össze a népvándorlás látványa alatt, azt egyrészt ördögös diplomáciájának és közigazgatási rendszerének, másrészt pedig annak köszönhette, hogy Heraclius császár már a VI. században eleven sövényt emelt szláv törzsek-ből a birodalom északi határán.

A magyar politikai történetírás nagy klasszikusai (Szalay László, Andrássy Gyula, Beöthy Ákos) egyértelműleg azt mondják, hogy Árpád honalapítása akkor mélyült és állandósult államalapítássá, mikor Szent István korában befejezést nyert Erdély megszállása s ezzel adva lettek a magyar államfejlődés geopolitikai feltételei. Erdély nélkül a magyar hon-szerzés a Duna-Tisza völgyében nyilván alig maradt volna más, mint egy tűnő hullám a világtörténelem beláthatatlan óceánján, egy érdekes epizód, hasonlóan a hunnok és avarok szerepéhez, akik csak táboroztak itt, de álla-

mot alakítani nem tudtak. Oly erős ez a föld geográfiai helyzetében rejlő-törvény, hogy a magyar nemzet a Keletről folyvást áradó fajrokonok invázióját éppen az erdélyi bástyák birtokában tudja meghíúsítani (Szent László erdélyi és aldunai harcai a kun-bessenyő törzsekkel). Az erdélyi határhegyek által determinált politikai lehetőségek annyira kényesek, hogy ne mondjuk, annyira kiélezett fejlődési irányokat irtak elő, hogy — jóllehet az Árpád- és Anjou-dinasztiák hatalmának súlypontja a Dunántúlra és az alföldi medencére esett — mindaddig nem mondhatták magukat az ország igazi urainak, míg Erdély felől tisztában nem voltak. Az erdélyi Gyula dacolhatott Szent Istvánnal, épp úgy Keán vajda bajor Ottóval és Károly Róberttel, sőt az az egyetlen népies mozgalom, amely a Hunyadiak uralma ellen szervezkedett, szintén Erdélyben gyűlt ki s csak Mátyás király személyes beavatkozása vetett neki véget. Többet, mint esetleget kell látnunk abban, hogy a török támadás első komoly rohamai épp azon stratégiai szektor ellen irányultak, amelyet az Alduna és a Kárpátok vonalai alkotnak s amelynek birtoka a magyar balkáni befolyás kiinduló szféráit képezi. Hunyadi első nagy csatái az erdélyi középhorpadás peremén zajlottak le: ezek a csaták merőben védelmi harcok voltak Erdélyben, holott offenzíváik az Alduna és a Morava völgyéből bontakoztak ki a Balkán felé. Erdély zárt geográfiai egysége, önmagában befejezett autarkája nyilatkozott meg nem ritkán azokban a törekvésekben, amelyek ha nem is az anyaországtól való elszakadásra, mégis bizonyos autonóm politikai fejlődésre vezettek, amely az erdélyi vajdák kiváltságos közjogi pozíciójában mintegy intézményes biztatást is kapott.

A mohácsi csatavesztés és Buda eleste a régi magyar államiság katasztrófájára vezetett. Martinuzzi államférfiúi jelentőségét abban az erőfeszítésben és abban az eredményben kell látnunk, hogy a pillanat lázában el nem vesztve fejét, új politikai fejlődés alapjait rakta le azzal, hogy az erdélyi szeparatizmus állandó tendenciáit képes volt az új helyzet javára értékesíteni. Martinuzzi kétségtelenül a legnagyobb magyar diplomáciai agyvelő volt, aki fölényes erővel tudta a német és török aspirációk sodrában biztosítani a magyar faj jövőjét „hintapolitikájával”, amelyet ettől fogva az erdélyi diplomaták (Bo-skay, Bethlen Gábor, Teleki Mihály híven követtek. A hatalmas Barát azonban jóval több volt az ügyes és szövevényes diplomáciai játékosnál: új államalakító volt, kinek jelentékenysége egyedül Szent István és Kossuth Lajos teljesítményeinek arányaival mérhető meg. Ahogy az erdélyi fejedelemséget néhány esztendő alatt úgyszólván a semmiből megteremtette, azt egykázpolitikailag, katonailag és kormányzatilag megszervezte és alkotásait bekapcsolta az európai hatalmak koncertjébe: olyan demiorgosra vall, akinek párját a magyar államférfiak nagyszerű hegláncában sem igen találjuk, aki roppant energiájának és eszközei fogyatékoságának viszonyában feltűmlőlt Istvánt is s akinek démoni géniuszt Kossuth Lajos zsenije őseül kell tekintenünk. Hogy a dolgok új rendjében a magyar faj és a magyar állameszme fennmaradásából mekkora rész illeti az erdélyi politikának Bocskaytól kezdődő kurzusát, azt felesleges volna részletesebben magyarázni. Erdélynek a XVI. és XVII. századbéli története meglepő tanúságtétele a magyar politikai raison csodás hajlékonyságának és teremtő erejének, valamint annak a páratlan rugalmasságnak és *savoir faire*-nek, amellyel az új viszonyokba illeszkedni képes volt. Oly kiváltképp lojális és dinasztikus gondolkodású elmék is, mint

Pázmány Péter, vallották erős hittel, hogy Erdély önállósága a magyar kultúra és a magyar államiság biztosítása céljából a magyar politika bölcselétének alfája és ómegája, mert különben „gallérunk alá pökik a nimet.” Azok a küzdelmek, amelyeket a magyar ellenzék az osztrák-német beolvasztási kísérletek ellen folytatott, vagy Erdély tetterős támogatása, vagy közvetlen vezérlete és részvétele mellett mentek végbe. A magyar kérdés mindaddig európai kérdés maradt, míg az erdélyi fejedelmek képviselték. Oly sülyedő korszakban is, mint I. Apafi Mihály idejében, mikor rengeteg vagyon és vérvesztés után Erdély nem játszhatta többé azt a szerepet, mint Bethlen és I. Rákóczi György alatt, a magyar függetlenségi harcok legalább erkölcsi impulzusokat meríthettek a bérces „Hinterland”-ból. II. Rákóczi Ferenc katonai és politikai helyzetének állhatatlansága és bizonytalansága épp onnan eredt, hogy erdélyi fejedelemsége ingatag alapokon nyugodott s a vezérlő fejedelem hatalmának és politikájának súlypontja Erdélyen kívül esett.

Erdély önállóságának bukása egyúttal a hanyatlás periódusának kezdetével esik össze az anyaország politikai és művelődési történetében egy” aránt. Nem véletlen, hogy az utolsó erdélyi fejedelem egyszersmind a magyar öncélúság utolsó reprezentánsa is volt. Oly elemi erővel jelentkezett ez a törvény később is, hogy a segesvári csata, amelyben Bem elvesztette Erdélyt, megásta sírját az 1848—49-iki szabadságharcnak is. Viszont ha 1848 decemberében és 1849 januárjában az öreg lengyel tábornok erdélyi diadalaival nem fedezi vala a debreceni kormány hátát, alig lehetne elképzelni, hogy a szabadságharc akkora arányokat öltön, mint ahogy kifejlődött Kossuth rögtönző szervezése által, Csak sajnálni lehet, hogy a kiegyezés utáni korszak politikusai nem szenteltek elegendő s jelentőségét csak megközelítő figyelmet is az erdélyi problémának. Mikor egy rossz korszakban Erdély egy Ugrón Gábort, egy Bartha Miklóst, egy Désy Zoltánt exportált Budapestre, a Királyhágón túli országrész a hivatalos körök szemében nem volt egyéb, min a kormányt támogató korrupció mandátumainak vadászterülete s az erdélyi nagy kérdést rábizta az Emke-bankettekre és a kulturegyleti lázas semmittevésekre. Erdély nagy politikusai a negyvenes években (Wesselényi Miklós báró, Szász Károly, a Vándorpatrióták stb.) azért izgattak az anyaországgal való egyesülés mellett, mert joggal remélték, hogy a század elején széles mederben megindult nemzetiségi áramlatok”ellen Erdély magyarságát csak az Alföld hatalmas magyar tömbjének támogatásával védhetik meg és tarthatják fenn. Amint a demokratikus és szabadelvű eszmék térhódítása megingatta Erdélyben is a rendi alkotmányon nyugvó magyar szupremáciát, előrelátó erdélyi államférfiak megérezték, hogy országuk szükségképp elvész a magyarság számára, ha a bécsi politikának az erdélyi nemzetiségekre számító új kurzusa ellenében nem keresnek egyensúlyt Magyarországon. Viszont az az új Magyarország, amelyet a reformkornak nagy nemzedéke akart megalkotni, csak stratégiai és földrajzi biztosítékok nélkül szükölködő félmunka marad, ha az Uniót végre nem hajthatják. Az új magyar államnak nem lett volna miben megvetnie lábát, ha nem követeli az erdélyi uniót s ezzel nem teremti meg a maga számára ugyanazon geográfiai tényezőket, amelyek közt az Árpádok, az Anjouk és Hunyadiak egységes magyar állama elhelyezkedett. Mikor azután a 67-ben legalább területileg rekonstruált magyar állam dualisztikus viszonyba lépett Ausztriával, világos, hogy a ket-

tős monarchia keleti és déli érdekei ugyanazon stratégiai és földrajzi biztosításokat követelte, amelyek a régi középkori Magyarország politikát törvényei voltak. Az erdélyi Kárpátok nemcsak a magyar királyságnak, hanem az osztrák császárságnak is keleti bástyái és bázisai lettek. Amint tehát a hetvenes évek óta ugyanolyan jelentőségű aspirációk kezdtek életjogot és érvényesülést követelni, mint amilyenek a monarchia egyéb irredenta-területein nyilatkoztak meg. a politika elemi bölcsesége sürgette, hogy az erdélyi Kárpátokat legalább is oly mértékben felhasználják stratégiai óvintézkedések alapjául, mint az Alpokban cselekedték. Áll ez különösen azóta, hogy a bukaresti béke következtében Románia étvágya fenyegetőleg megnövekedett s hogy Erdély oly gazdasági életerők forrása lett (földgáz, erdőgazdaság, aranybányák, szén stb.), amelyek fontossága mellett Tirol sívár földtenger és kies, klimatikus terület csupán. Ezért is, mint sok mindenért a magyar eltenzék együtt felelős a magyar kormány: az a rendszer, amely másfél nemzedéken át bírta a közhatalmat és a legfőbb nemzeti kérdések felől aléltudatlanságban hagyta a közvéleményt, vagy szándékosan elhallgatott mint den riadót, amely a székely havasokról olykor felhangzott, mint egy fájdalmas, pusztában elhangzó tárogatóhang.

Visszanéz a magyar, sóhajtva néz vissza
Te dicsó hajdankor! Fényes napjaidra;
Szomorú tallóján ősi hírnevének,
Hej, csak úgy böngész már valami mesének.
Daliás Idők.

Arany János.

Mert volt idő, midőn Magyarország legdrágább érdekeinek Erdély volt képviselője, s a krónikaíró a pozsonyi törvények szülemelését és magyarázását Királyhágóntúli vidékek szelleméből fejté meg. Volt idő midőn maga Pázmány Péter esdekelve kérte Erdély fejedelmét egy kevés nyakasságra, mert különben Pozsonyban elnémul minden vélemény.
Erdély közléte.

Báró Kemény Zsigmond.

„A magyar békeszerződéssel az entente balkanizálta Európát s élődsi és martalóc szövetségesei kedvéért Erdély keleti határától Svájcig új Macedóniát formált. Mindez azonban mulandó. A békeszerződés gyöngye emberek műve és amit az emberek elrontottak, azt a történelem önmagától fogja helyrehozni.”

R. Kinley.

PATKÁNYBŰVÖLŐK.

— Magyarország költőinek. —

Hej, tárogatósök, sípolok, dobosok,
 És ti, harsány rézkürt hangra kapatói,
 Cikornyás cimbalmon, citerán kacagok;
 Jó lesz a dalt többé nem szelekbe szórni Í
 Csélcsap fiatalság mit járja tovább
 Táncát zeneszóra, ha Dávid a holdban
 Hegedűjére lehajtja a fejét?
 Mit táncoljon a jókedv holtan?

Jertek, hegedősök, és ami varázs,
 Bűbáj, ördögi kék és angyali álom
 Aluszik hangszerszámotok suta mélyén:
 Ébresszétek föl! Összekavarva szálljon,
 Mint szédítő fűszer, lélekre ködöt
 Szitáló vad számum, határtalanul!
 Dagadó tengerként bömbölgjön, ömöljön,
 Míg ez északi sarkcsillag is belefül.

Oh, mert van egy ország, szebb, mintha kelet
 Álmonda volna, hajnali szerelem
 Gügyögő mámorában; csillagokat tartó
 Mennyei sátor, égbefutó hegyeken;
 Kis kék tengereket ringat az ölében,
 Vándorfelhőket igéz szeretőnek,
 Ezüst fagyolba borúit pusztáin az idők
 Leggyönyörűbb ember-virágai nőnek . . .

Egy ország, Szerelem és büszke Szabadság
 Hazája, örök Dóm, a csillagokig
 Suhanó oszlopokon, hol egy fiatal isten:
 Az ifjú Petőfi szelleme lakik . . .
 Most, megvakult öröktől nyitva hagyott
 Tündérpalota, szent föld, ronda pogányok
 Patkány-csapatok vilagszállója! Lerágnák
 Csontját, hogy vére gyöngyözve szivárog.

Az udvar, a pítvar, a hombár, a kamarák,
 A tiszta szobák, az aluvó termek,
 A futó falak, ablakok, a küszöb-alja:
 Mind, mind ronda, állati vermek.
 Szapora patkánynép visongva, ledéren
 Fúrja magát dalmahodón le a mélybe,
 Hogy ezer év összecsatázott javait,
 Kenyerét és húsát zabálva fölélje. ,

Mint a Rossz: naponta ezerét nemz egy!
 Ezerszer ezernyi csapatban
 Rág, fúr, dönt, ront, mar, mérgez eszevesztett
 Dühödötte, vadul és szakadatlan.
 S nem elég a fal, a kő, a föld: már eleven
 Húsunkat rágja s kifogyó vérünket elissza;
 Nincs ör, nincs ember, nincs kutya, nincs bot,
 Nincs isten, ki a poklokra zavarja vissza!

Jertek hegedősök! Tárogatósök és dobosok,
 Sípokok, harsány kürt szóra kapatói,
 Cimbalmok, citerán dallamokat kacagok:
 Most kell csodaverde nyelveken szólni!
 Ha tudtok emésztő, agyba fonódó,
 Szívre hurkolódó vad dallamokat:'
 Hajrá! Zendítsétek, patkányigéző garaboncok!
 Mit vártok emésztő új századokat?

Már látom: babonás hajnali holdnál,
 Hogy surran, hogy zörren, neszel a buta had —
 Kibukkan, elámul, szédül a gyönyörtől,
 S a táncoló síposok nyomába halad.
 Fújjátok, ahogy Isten tudnotok adta,
 A haláltánc-nótát, azt a gyönyörűt,
 Melynek hallatára leszállnak a csillagok is,
 Melyre a hold is vérhajnalba merült.

Hajrá hegedősök! Már fog a varázs,
 Már láncát a bűbáj el messze kibontja,
 Már kábulva marsol előre, halálba
 A patkánynép okossá, bolondja
 Most egy szívcsiklandót, most egy kiviharzott
 Hadd rágja agyukat, fülüket hadd tépje!
 Most egy andalítót — hogy álmodva, bután
 Fúljanak a bosszú sötétlő vizébe.

Oláh Gábor.

Új helyzet, új feladatok.

Szomorúbb sorsot alig szánt nemzetnek a népek hatalmas Istene, mint most a magyarnak. Ezeréves küzdelmekké! tömött, keservekkel csordultig telt, csalódásokkal szinte a kimerülésig terhelt élet után most a lassú elsorvadás szégyenére ítélte a világ hatalmasainak balgatag tanácsa. Es e nehéz ítélet terhét rokontalanul, megértő szívek nélkül kénytelen hordozni. Igazainkat nincs aki megértse, ügyünket nincs aki felfogja, fájdalomkat nincs aki enyhítse, sorsunkat nincs aki irányítsa.

Ha volt korszak, az elmúlt ezer évben, melyben egyedül és elhagyatva állt a magyar, ennél terhesebb, ennél szomorúbb, ennél végzetesebb aligha volt csak egy is, mint a mai.

Helyzetünk nehéz, mondhatnánk; vigasztalan. Senkire sem támaszkodhatunk, csupán csak önmagunkra. Senkitől semmit nem várhatunk, ne is várjunk a történetek után. Hiszen összetöretésünktől kezdve tábort jártak köztünk és rajtunk az entente-missziók, látták legjobbaink elfogatását, elnézték a becsületesek véres, halálos kínzatását, azután kiraboltattak, megszégyenítettek, összetiportattak, kultúránkat századokra visszavetették és nem volt szívükben egy szemernyi részvét, nem volt lelküben egy csepp jóakarát. A békeszerződésnek nevezett nyílt parancs a tanúbizonysága, hogy az entente hatalmától semmi jót nem várhatunk, semmiféle kíméletre nem számíthatunk, bennük semmit nem bízhatunk. Még akik közülök valamelyes megértést mutatnak is, vagy tehetetlenek, vagy csak egyszerű üzleti nézőpontból mérlegelik sorsunkat.

Szomorú és talán kissé sötétnek látszik ez a megállapítás, de ma ez a helyzet és nekünk nem szabad áltatnunk magunkat az idegen népek egyhamar alig reményelhető megértésének és segítőkészségének istápolásával. En hiszem, hogy a megértés is bekövetkezik még valaha, én hiszem, hogy a segítőkészség is fel fog még támadni, de ma, én csak a nehézségeit látom a helyzetnek.

És ez az új helyzet új feladatok mellé állít bennünket.

Századok óta elszoktattak az önállóságtól, most meg kell azt szoknunk ismét, ha élni akarunk. Valamikor, ha nem is vezető és irányító, de mindenesetre önálló utakon járó nemzet volt a magyar. Elpolitizáltuk önállóságunkat, elpártoskodtuk erőinket és szolgasorba süllyedtünk. A szabadságért sok harcot vívtunk, de felszabadulni sohasem bírtunk. Mikor meg végre felszabadultunk, nem volt benne köszönet, mert kalandorok és gonoszok kezébe kerültünk. Most kell majd visszatérni a régmúltak elhagyott ösvényére, most kell megalapoznunk az önállóság erős várát a magyar nemzet számára. Öntudatos nemzeti politikát kell ismét kezdenünk. Nem pártok, hanem a nemzet számára. Ez a politika nem lehet másforma, mint amit ország-szerző őseink űztek: keresztyén és nemzeti. Aki ezt nem érti, vagy megérteni nem akarja, az nem értékes, nem szükséges, hanem kártékony és veszedelmes tagja a nemzet testének.

És a nemzet teste minden becsületes, ép tagjának együttesen, az összetartás szent kötelességtudatával kell az egyetlen jogosult cél elérésére és szolgálatára törekednie. Meg kell szünnie annak a nyomorúságos, kicsinyes, porban kúszó, nemzetrontó szokásnak, hogy mindenki pártvezér akar lenni s hogy a figyelmet magára irányítsa, a piacon tombol és tépdesi az egységes szent kötelékeit.

Ennek meg kell szünnie, mert most nehéz és nagy kötelesség várakozik reánk: vissza kell szereznünk az elvesztett, az elaludott, az elrabolt ősi magyar hazát. S ma nehezebb hazát szerezni, mint ezer évvel ezelőtt őseinknek volt. Azok vités karral, egyakarattal, önfeláldozás lángolásával ráestek e föld lakóira s elvették tőlük s hazává avatták a Kárpátok medencéjét. Most ugyanezt a medencét árulással, csúszással-mászással, hazugságokkal, vérlázító embertelenségekkel és arcpirító kultúrátlanságokkal hódították magukhoz a bitorlók. Amarra ma gyengék vagyunk, emerre soha nem leszünk képesek. És mégis vissza kell hódítanunk az ősi szent hazát.

Erre a nagy munkára kell előkészülnünk! Hogyan, mikép! Szégyenleném magam, ha ezt apróra el kellene mondanom. Minden becsületes magyar léleknek megmondja azt a tulajdon hazaszeretele. Én csak egyet mondok! Új helyzetünkben új kötelességek várakoznak reánk és e kötelességek csúcspontján egy nagy feladat mered felénk: vissza kell szereznünk az ősi hazát!

Dr. Raffay Sándor
evangélikus püspök.

„Magyarország nagyon termékeny föld és nagyon gazdag aranyban.”

Luther Márton.

A magyarság nemzeti politikája.

Írta: Túri Béla.

A történelem egyik legnagyobb szerencsétlenségében, mely nemzetet valaha ért, még azt a vadai és sok oldalról hallott ítéletet is viselni kell a magyar nemzetnek, hogy saját maga okozta szerencsétlenségét, sőt hogy az osztrák-magyar monarchia felbomlásának is Magyarország politikája volt az okozója. Még olyan ajkacról is elhangzik e vád, melyeket a magyar viszonyokat kevésbé ismerő Európa kompetenseknek fog tartani az ítéletre. Ilyen Czernin Ottokár, a kettős monarchiának volt külügyminisztere, ki nemcsak világháborúban vitt szerepével, de memoire-jával* is nyomot kíván maga után hagyni Európa államférfiai között.

* Czernin im Weltkriege. 1919. Ullstein.

A vád úgy hangzik, hogy Magyarország nemzeti politikája volt a legnagyobb akadálya, hogy egységes és következőképpen erős Habsburgmonarkia jöjjön létre. Az elmarasztaló történeti ítéletet pedig úgy formulázzák még a Czerninek is, hogy a dualizmushoz körömszakadtig ragaszkodó Magyarország tette lehetetlenné, hogy a föderalizmus kötelékében boldogulást találjanak a volt osztrák-magyar monarkiónak összes nemzetei. Magyarország nem értette meg korának szavát, a feltörekvő és nemzeti életre feleszmélt nemzetiségek jogigényeit s most bűnéért bűnhődve lakol.

Nincs veszedelmesebb a látszatigazságoknál, Pedig ilyen ez is, melyet világgá röpitének arról a magyar nemzetről, melyen a legnagyobb igazságtalanság esett s melynek sorsát a trianoni békeszerződés nemcsak hosszú évtizedekre pecsételte meg, de egyenesen nemzeti és ami avval egy, állami léiében végzetesen támadja meg annyira, hogy ha nem lesz jóvá téve emez igazságtalanság, keleti Európának legbiztosabb pillére inog meg. Nem léssen abban többé tartó erő sem a saját független létére sem Kelet-Európa békéjére.

A vád ellen tehát a világ előtt tiltakoznunk kell. De ez nem elég. Meg kell mutatni annak a valótlanágát. A jóhiszeműeket fel kell világosítani, a roszhiszeműeket el kell némítani, mert egy nemzet szerencsétlenségében sem számíthat más nemzetek rokonszenvére, ha végzetét önmaga hívta ki maga ellen. Hiszen a vád — ha más formában is — felhangzott a magyarság ellen már az 1848-iki szabadságharc után is. Azt hirdették, hogy a magyar szabadságharc faj-harc volt, melyben mi magyarok, mint uralkodó-faj szerepeltünk, mely a többi fajoknak úgy jogukban, mint nyelvben elnyomására törekedett.

Magyarország politikája ellen a vád lényegében most is ugyanez, mihelyt ezt állítják, hogy Magyarország államférfiai azért ragaszkodtak utolsó lehetőségükig a dualizmushoz, mert csak ennek fenntartása biztosította azt a magyar nemzeti államot, melyben a magyarság uralkodó és „elnyomó” szerepét megtarthatta. És csodálatosképpen így beszél a világpacra dobott memoire-jában Czernin is, ki nem valami nagy következetességgel azt a meggyőződést szerzi le utólag az utókor számára, hogy a osztrák-magyar monarkia homokórája a történelem számára lejárt, hogy a kettős monarkia széthullása a világháború nélkül is bekövetkezett volna. A halál kikerülhe-

tetlen volt, csak a meghalás módjának megválasztása maradt reá.

E vallomás a Magyarország feletti ítélkezésnél azért fontos, mert ezzel már abszolválva van Magyarország azon vád alól, mintha a világháborúban tanúsított magatartása volna okozója a monarkia felbomlásának és tulajdon szerencsétlenségének. De ez a megállapítás még nem érinti a kérdés lényegét, melyről itt szó vagyon s mely a magyar nemzet feletti ítélkezést megmásíthatja, a történelmi kérdés az: igaz-e, hogy a *magyar nemzet állami létét csak a magyar nemzetiségek elnyomtatása révén akarta és tudta fentartani* és hogy a monarkia keretén belül is Magyarország azért ragaszkodott a paritásos jogállapothoz, mert csak így tudta önös, elnyomó és öncélú politikáját fentartani?

Mindkét feltevés tökéletesen ellenkezik a történelmi igazsággal. És épen a fordítottja áll annak, ami feltevésben vádként konstruáltak.

Nincs Európában nemzet, mely állami létét századokon keresztül annyira nem kötötte volna egy faj kizárólagos uralmához és a többi elnyomáshoz, mint a magyar. A magyar alkotmány a faj fogalmát nem is ismerte. Rendi és később a rendiséggel szakított alkotmánya különbséget nem ismert fajok szerint a polgárjogokban. Az alkotmányos jogok élvezetéből a nem magyar fajisága miatt soha nem zárt ki senkit sem. A magyar faj nem azért volt uralkodó faj a Duna-Tisza mentén a Kárpátokövezte hazában, mert több joggal rendelkezett, hanem mert benne volt meg az államalkotó erő és a nemzet-szervező képesség. A nemzetiségek elnyomása programja se volt soha a magyar királyoknak vagy államférfiaknak Legfeljebb hibás nemzetiségi politikáról lehet beszélni azon időtől fogva, mióta a keresztyén államiség gondolatát felváltotta a liberalizmus kora és amikor a liberalizmus eszméivel telített államférfiak az állami mindenhatóság és a kormányzati hatalom gondolatától megszédülve követtek olyan politikát a nemzetiségekkel szemben is, mely nem gyökeredett a magyar nemzet lelkében. Ilyen hibákért azonban nemzeteknek lakolni nem szabad, főleg mikor már a nemzet az elkövetett hibákat maga akarta kiküszöbölni. A nemzetiségi öntudat rohamos fejlődésnek tényével is számol a magyar nemzet-állam, mert az egységes állami lét szükséges követelményein kívül a

hazában élő minden fajnak módot akar nyújtani arra, hogy saját faji egyéniségének kifejllesztését munkálhassa.

A magyar nemzet részéről őszintén hangoztatott, a legutolsó évtizedek politikájától eltérő és így úgy, de a magyar nemzet tradicionális politikájához hú nemzetiségi politika nem volt szemfényvesztés a nem-magyar polgárokkal szemben. Nem volt csalétek a világháború közepette, hogy fegyvereiket ne visszafelé fordítsák. Nem is lehetett az, mert e veszedelem nem is fenyegette és ez más államok példájára gondolva, egymaga elég bizonyíték, hogy a nem-magyar fajú polgárok tömegében nem élt semmi olyan gyűlölet vagy ellenszenv a magyar iránt, mely évszázados elnyomatásból táplálkozik s alkalomra vár, hogy kitörjön.

A történelmi igazság az, hogy a magyar nemzeti állam sosasem a Magyarországon élő nem magyar fajú lakosok elnyomatása révén tartotta fenn vagy akár csak akarta volna s fentartani nemzeti létét. Megfordítva áll: éppen a magyar hazában tudták fentartani nemzetiségi mivoltukat és tudták biztosítani fejlődésüket a többi fajok. És ennek lehetősége nem szűnt meg olyan kormányzati hibák elkövetésével sem, melyek ellen a magyarság egyrésze maga is harcolt s melyet az idő előb-utóbb kiküszöbölt volna, sőt már világosan bontakozott ki olyan nemzetiségi politika, mely az autonom fejlődését minden fajnak biztosította.

S itt kapcsolódunk be a kérdés második felébe, hogy voltaképpen a magyar politika miért ragaszkodott a dualizmus-hoz, jobban mondva Magyarországnak Ausztriához való paritásos helyzetéhez. Ebben sem közönséges önző, még kevésbé elnyomó faji politika rejlett, hanem azon mélyebb állampolitikai belátás, hogy a *független és erős ^Magyarország nélkül a monarchia sem alhat fenn*, ami annyiban magyar érdek is volt, hogy a magyar nemzet nagyhatalmú tényező tudott lenni az Ausztriával való szövetségben az európai koncertben. Azonban még az utóbbi — a nagyhatalmi pozíció szempontja — se volt olyan abszolút nézőpont, mely a magyar nemzet politikáját irányította. A lényeges és változhatatlan gondolat mindig csak az maradt: *megtartani az ezeréves és a természet által szinte kirajzolt egységes, független Magyarországot*. A teljes és tökéletes állami lét ösztöne dominál minden szempontból úgy, hogy Magyarország úgy a föderalizált Ausztriával kapcsolatot

tartva, mint a personal unio-ban megtalálta volna a maga történelmi hivatását és politikáját.

A magyar nemzet egészséges politikai és államszervezői képessége azt is tudta, hogy egy a Habsburg jogar alatt álló földerálisztikus monarchia, melyben apró kis államocskák akarnak külön életet élni hasonló fajú nemzeti államoktól körülveve, teljesen életképtelen alakulat. Széthullása születése pillanatában meg van írva. Viszont a legfrissebb tapasztalatok már igazolják, hogy ama fajok melyek a magyar állam kötelességében százados történettel bírnak, legjobban így tudták megőrizni nemzetiségi egyéniségüket is. Horvátország, a tótság, sőt az erdélyi románság is kezdi ezt már érezni és ha ma Európa» ban csakugyan meg volna a wilsoni elvek szerint a nemzeti önjogúság, akkor biztosan hamarabb találnának egymásra azok a népek, kiket ma erőszakkal akarnak egymástól elválasztani, mint azok, kiket meg erőszakkal akarnak egyesíteni.

Egyszóval a magyar nemzetet sem nemzetállami léte, sem a monarchiában való helyzete szempontjából a maga nemzeti politikájában nem vezették a fajuralom és a faj elnyomás gondolatai, melyekkel megvádolták s aminek bűnhődéseül tudják be mostani szerencsétlenségét. Ez az, amit történelmi igazságérzettel meg kell állapítani. S ezzel egyúttal megdőlni az az ítélet, mintha a magyarság nemzetpolitikája döntött volna sírba a Habsburgok monarchiáját s ugyanakkor magára zúdította saját nemzeti szerencsétlenségét.

A magyar nemzeti állam, mely nem más fajok elnyomására épült fel és maradt meg ezer évig, hanem természeti és történelmi szükség erejéből állott fenn, nem is lesz soha akadály egyetlen faj fennmaradásának és emelkedésének se. Sőt be fog bizonyosodni, hogy azok a népek, ha mindjárt több fajhoz is tartoznak, melyek a Kárpátok-övezte medencében lagnak csak együtt állnak vagy buknak el. A széttört ezeréves Magyarország minden része egyformán érezni fogja csonkaságát és történetileg kialakul egyénisége új államok keretében fog megsemmisülni. A magyarság törekvése tehát a jövőben is csak az lehet, hogy államot alkosson az ezeréves földön és hogy ez a szabadság földje legyen minden faj számára. A magyarságnak politikája nem lehet más, mint a független, önálló Magyarország, mely nem kerül idegen nagyhatalmak vontató kötelékére, hanem a szabad, kis nemzetek családjában,

ha lehet szövetségében a legerősebb pillére legyen épen a kis nemzetek szabadságának.

A történelmi fejlődés ezt az utat jelzi. A magyar nemzet minden hamis váddal és igazságtalan ítélettel szemben meg is érdemli ezt a szerepet. Múltja bizonyoság rá, hogy képes is betölteni — csak ne fosszák meg erőszakkal állami létének feltételeitől.

„Egyetlen viszonzásom az a becsületes fáradozásom, hogy Európa oly fontos részének, mint amilyen Magyarország, történetét részrehajlatlanul és oly módon megírjam, hogy ez európai érdeklődést keltse, . . .”

Edward Wakefield: Levél Döbrenteihez 1840.

„Magyarország gátja volt a török terjeszkedésnek, bölcsője az alkotó mányos szabadságnak és a vallási türelemnek.”

G. Herrig, Sketches on the Danube in Hungary and Transylvania. 1838.

„A komoly és frugális Erdély is elküldi hozzánk nem ifjait, hanem férfait, hogy megtanulják nyelvünket és teológia tudományunkat.”

Milton.

„Petőfi Sándor Béranger-re és Körnerre emlékeztet. Ő a szabadság, az égő szerelem, az ifjú szenvedély és a végtelen rónák dalnoka. Verseiben a magyarság forró hazafisága lüktet és a szép Magyarország gazdag, színei reszketnek.”

Tiszot

„A budapesti Nemzeti Színház műsora világos jele a magyar nép kivételes műveltségének. Nemcsak az egész Molière-t játsszák itt, hanem az összes francia klasszikusokat, Budapest kultúrközpont.”

Bonaparte Letizia hercegnő.

1849 OKTÓBERÉBEN.— *Heine.* —

Nem fűjnek a kemény szelek,
Csönd van megint az otthonunkba;
Germania a nagy gyerek,
Örülhet a karácsonyfának újra.

Családot játszunk — s ami több,
Az a kedélyünk ne ijessze —
A békefecske visszajött,
Fészket rak csöndesen a házereszre-

Holdfénybe ring erdő, folyam,
Nyugodt, szelíd párában látom;
Csak néha durran komolyan,
Lehet, kupán lőtték egyik barátom.

Tán fegyver volt kezében és
Elfogták a szegény bolondot
(Nem minden ember oly merész,
Mint Flaccus, ki jókor kereket oldott.

Dörög a táj. Egy ünnepély,
Vagy tűzijáték, Goethe-ünnep! —
Sontag a sírjából kikél,
S mellette víg rakéta tüntet.

Itt Liszt, a Franz, de ő okos
El s nem fekszik véres-fehéren,
Nem ölte meg horváth, orosz
Magyarországon, künn a csatatéren

Lehull a végső bástya is
 Magyarország vértől piros már —
 De Franz sértetlen, a hamis
 És a szablyája — szekrényébe rozsdái.

Franz él s majdan, mint hősi agg
 Csatáról szól, remegve, gyengén,
 Késői unokáinak: —
 „— Hejh, hogy forgattam akkor harci pengém!”

Ha hallom ezt a szót magyar,
 Szűk lesz a német plundra rajtam.
 Zúg és dörög a zivatar
 És a trombiták harsognak harci zajban!

A lárma lelkemig rivall,
 A régi-régi hősi monda,
 Vasból való, vad harci dal —
 A Nibelungok hullnak a porondra.

A hősi sor is ugyanaz,
 Ódon regék, oly ismerősök,
 Új név, de régi a panasz,
 Mert ők a „bajnok és a büszke hősök”.

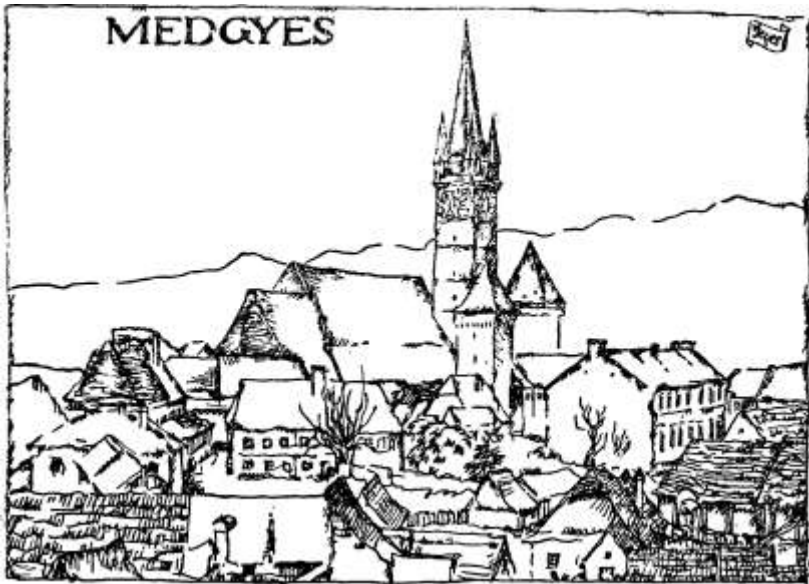
Ő nékik egy bús végzet int —
 Zászlójuk a szélben dagad bár,
 Bukik a hős, szokás szerint
 És győz az állati erő, a barbár.

Lám az ökör elérte, hogy
 Szövetségese lett a medve —
 Szegény magyar vigasztalódj,
 Ránk még gazabbak estek fenekedve

Azok humánus bestiák,
 Akik kiszívják a te véred.
 Tudod, kik tettek ránk igát?
 A farkas, a disznó s a ronda veréb.

Mind ordít és rőfög, ugat,
 Úgy büzlik ez a sok hatalmas,
 Nem állom undok szagukat —
 De csitt, beteg poéta, hallgass.

Bujdosó könyvemnek egy kitépett lapja.

Írta: Tormay Cecil.

1919 március 22.

A forradalmakat, vak következetességgel, a kezdődés hajnalának és virradatnak és ifjúságnak nevezik az emberek. Pedig a forradalmakban nem a reggel jön meg, nem a keletkezés cherossa, nem az új kor legelső órája, hanem az előregedett kor rémlátó, bomlott utolsó órája, melyben a sötétségek felkavargó, kusza árnyai között eltorzul az idők arca.

Nem virradat ez! A lezáruló kor éjféli haláltusája a forradalom, melyben a vér és a halálverejték fátyolán csak ködszerűen derengnek át a jövő élet jelenései.

A forradalomban meghal az előzetes kor. És mire szürkelet zűrzavara elmúlik és mire reggel lesz, mindig újra gyer-

mek lesz az emberiség és autokrata erő fogja kezén és vezeti vissza a rendbe, a törvénybe, a templomba, hajnali misére, Isten színe elé. Aztán következik el a kor ifjúsága. Álmodó idealizmus, szabadságharcok, művészetek ideje. A kor virágot szed és dalol és pirulva követi szerelmese léptenyomát. Aztán jönnek a kor férfiével. . . Tudományt ipart és kereskedelmet teremt és hajóra száll, felszedi horgonyát és tengereken túlról hozza el kincseit. A kincsek nőnek, halmozódnak a feleslegek és csörögve emelkedik kevesek kezében milliók nyomora fölé az arany. Baljóslatú sápadt fénye mellett jön el az alkonyat. Hervadt virágok erjedt szaga terjed. Fülledt tivornyák, fenékig ürített poharak. Kicsapongó, vad dorbézolások, tisztátalan részegségek, gúnyos, nagy kacagások órái ezek. A templom harangja már csak időt jelez, a törvény csak az együgyűeknek való, a hagyományok ostoba gyermekmesék. A tisztelet kivész, a kéz amely dolgozott, megáll és az éjféli óra közeleg. Eljön a kiélt korszak nagy haláltusája. Degeneráltak, kóros terheltek, gonosztevők és félőrültek bomlott agya uralkodik a fáradt tehetetlenek felett. Vér ömlik a földre, tűz ömlik az észre és a vér és tűz között meghal a kor . . .

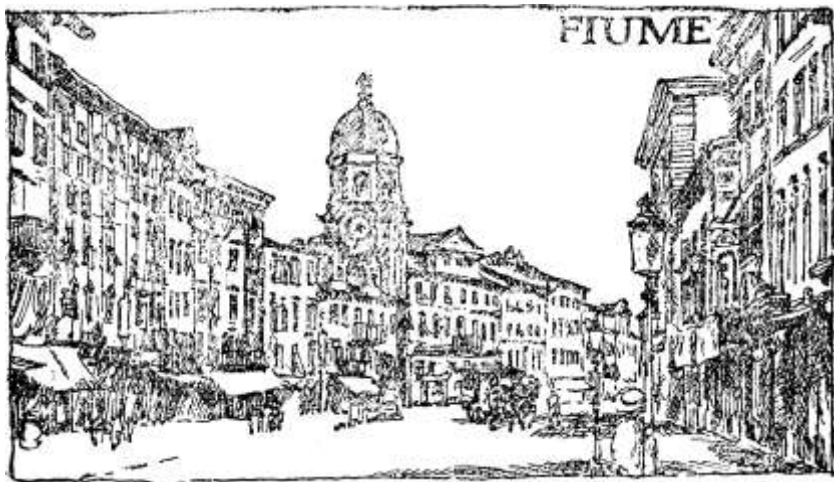
A forradalmak nem hajnalok ... A forradalmak éjféli órák nagy haláltusái! És mi, ezen a márciuson egy ilyen haláltusának vagyunk a részesei. A kor lezárul, de kínon és szenvedésen túlról már úton van felénk valahol egy új holnap, mely virradatot hoz megint.

Magyarország felett gyorsabban jár az óra, mint a többi óra Európában. Korábban üti az éjfelet. Nálunk hamarabb jött el mint másutt, de akik közülünk megérik, azoknak korábban fog eljönni a reggel is . . .

Az ég egy kincset ád minden hazának
S a nemzet híven őrzi birtokát;
Császárról szól a francia fiának,
Büszkén mutatja Róma ó falét,
Hellásznak kincse egy elomló rom:
Tiéd hazám, egy szentelt fájdalom.
Búcsú.

Báró Eötvös József.

Magyar tenger.

Írta: Havas Rezső dr.

Nyolcszáz esztendeje, hogy Magyarország a tenger felé igyekszik kiterjeszkedni. Fraknói Vilmos Szent László királyunknak a montecassinói apáthoz intézett levele nyomán bizonyítja, hogy már Szent László kiterjesztette a magyar korona hatalmkörét a tengerpartig. A tengerparti városok azonban a magyar korona fennhatósága alól csakhamar kisiklottak, mert László figyelmét a kunokkal való háborúskodás elvonta Dalmáciától és a tengerig terjeszkedő politikáját a szentszék sem támogatta.

A tengerre irányuló magyar világpolitika Kálmán királyunk alatt bontakozik ki hatalmas arányokban. Igen, messzetekintő királyunk alatt, kinek nagy szelleme századokkal túlszárnyalta korát, aki már a XII. században, amikor a világforgalom párányi volt a maihoz képest, fölismerte, amit ma minden oldalról hangoztatnak, hogy csak az az ország lehet igazán hatalmas és gazdaságilag független, amelynek tengere van.

Kálmán nagy tervét keresztül is vitte s hódító ereje megszerezte a magyar szent koronának a dalmát tengerpartot. Emlékét ma is kegyelettel őrzik Dalmáciában, mert az ország iránt tapintatos és emberszerető bánásmódot tanúsított s a városokat régi helyhatósági jogaik élvezetében nemcsak meghagyta, hanem új kiváltságokkal is fölruházta, melyeket utódai is megerősítettek és érintetlenül hagytak.

II. István, II. Géza, III. Béla szintén törekedtek hatalmukat megszilárdítani Dalmáciában. Hogy az Árpádok alatt mily benső volt a viszony Magyarország és Dalmácia között, legjobban abból láthatjuk, hogy Dalmácia a tatárok elől menekülő IV. Béla királyunkat oltalmába vette és a legvésebb időkben tántoríthatatlanul ragaszkodott királyunkhoz és nemzetünkhöz.

Az Anjouk folytatták, sőt fejlesztették az Árpádoknak tengeri hatalomra törekvő politikáját, s Nagy Lajos alatt egész Dalmácia a Quarnerótól Durrazóig a Magyar Birodalomhoz tartozott.

Nagy Lajos Magyarországot a Dalmát tengerpart nélkül mint önálló államot el sem képzelhette. S hogy mily értékesnek tartotta Dalmácia birtoklását, legjobban igazolja ama körülmény, hogy amidőn Velence, amellyel véres harcokat vívott Dalmáciáért, a legfényesebb ajánlatokat tette Lajosnak, ha lemond Dalmáciáról — így a zárai béke megkötése előtt az egész trevisoi örgrófságot hajlandó volt Dalmáciáért kárpótlásul átengedni — Lajos Velence ajánlatait mindig a leghatározottabban visszautasította, kijelentvén, hogy Dalmácia földjének egy arasznyi területét sem engedi elvonni a magyar korona uralma alól.

Mátyás király figyelmét a Podjebrád cseh királlyal, Frigyes német császárral, Lengyelországgal és a törökkel viselt háborúk elvonták Dalmáciától, de tekintélye azért nagy volt a tenger melléken.

A Dalmáciából való Cortesio Alessandro, aki IV. Sixtus római pápának volt titkára, Mátyás király haditetteit egy latin költeményben énekelte meg, melyet a királynak ajánlott. Cervo Elio, raguzai költő, aki Rómában is nagytekintélyű volt, Mátyás halálakor, a raguzai tanács által rendezett emlékünnepelelyen, emlékbeszédet mondott Mátyás királyról. Ezt az emlékbeszédet Hegedűs István egyetemi tanár, a Magyar Tudományos

Akadémiában 1904 október 24-én ismertette, érdekesen bizonyítván, hogy Raguza a XIV. század derekától a XV. század végéig szívósan ragaszkodott Magyarországhoz; polgárai, bár olasz nyelven beszéltek, magyaroknak vallották magukat s harcoltak Hunyadi János és Mátyás király seregében.

A mohácsi vésszel megbénult a magyarok szereplése az Adrián s Dalmácia Velence birtokába jutott. A magyar királyok áldásos uralkodásának emléke azonban ma is élénken él a dalmaták között s neveik odalenn a tengerparton ép oly népszerűek, mint minálunk.

A tengerpartra irányuló magyar aspirációk II. Rákóczi Ferenc alatt ismét felcsillanak. Amint Dr. Márki Sándor „Rákóczi adriai terve” című tanulmányában írja, a fejedelem a magyar tengerpartra is kiterjesztette figyelmét, s több ízben — így 1707 őszén is — foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Horvátországot és a tenger melléket megszerzi.

Hogy Széchenyi és Kossuth mily nagy fontosságot tulajdonítottak annak, hogy Magyarország a tengeren érvényesüljön: közismeretes. A „Tengerhez magyar!” — Kossuth lelkes felhívása — szállóigévé vált.

Mindezekből kiviláglik, hogy nyolcszáz esztendő óta hazánk nagy élményei mind oda törekedtek — s törekvéseik iránt a magyar közvélemény fogékony volt — hogy Magyarországnak tengerpartja legyen, tehát ugyanaz a cél lebegett szemük előtt, amelyet a mai civilizált világ más nemzeteinél konstatáltam.

Újabb időben a fiumei partvidék a legszorosabban oda kapcsolódott Magyarországhoz.

Mária Terézia 1779 április 23-án kelt diplomájával az addig Ausztriához tartozott Fiumét külön testként (separatum corpus) Magyarországhoz kapcsolta. 1809-1822 között Fiume előbb francia, majd osztrák kézben volt az egész quarneroi partvidékkel. I. Ferenc király 1822 július 1-én kelt felséghatározatával elrendelte Fiumének s az elmaradt tenger melléki részeknek Magyarországhoz való visszacsatolását: 1848-ban a magyar uralmat a horvát váltotta fel, amelyet abszolút központi adminisztráció, majd a provizórium követett. Az 1878-iki magyar-horvát kiegyezési törvény újból kimondotta, hogy Fiume városa, kikötője és kerülete a magyar koronához csatolt külön

test s itt kezdődik a magyarok alkotó munkája. Fiume 1868-ban kicsiny, jelentéktelen városka volt. Magyarország vasutat épített Fiuméba, kiépítette a kikötőt s raktárakat emelt. Eme befektetéseivel, melyek több mint 300 millióba kerültek, valamint a hajózás, ipar és kereskedelem támogatásával Fiumét az Adria egyik legvirágzóbb kikötővárosává tette.

Spalato Dalmát kikötővárossal is összeköttetést keresünk s ebből a célból a magyar törvényhozás 1912-ben megalkotta az ogulin-krimi magyar-dalmát összekötővasutat.

Amint látjuk, Magyarország nagy áldozatokat hozott tengeri politikája érdekében, lehetséges-e, hogy azoknak gyümölcseitől megfosztassék? Lehetséges-e, hogy attól a tengerparttól, melyhez a földrajzi fekvés és a történelmi múlt köti: elzárassék! Ez igazságtalan és észszerűtlen lenne, mert nemcsak Magyarország, hanem Fiume is viselné súlyos következményeit. Amily végzetes lenne közgazdasági szempontból Magyarországra nézve a tengeri kijárat elvesztése, Fiumét is visszaszülyesztené régi, jelentéktelen helyzetébe, ha Magyarországtól, erőforrását tevő háttérületétől elszakíthatnák. A „fidelissima” Fiume felénk fogja még nyújtani karját, mi pedig fogadalmat teszünk, hogy Fiuméről s a régi magyar tengerpartról, melyet nagy királyaink hazánknak megszereztek — soha lemondani nem fogunk s minden gondolatunkkal, minden érzésünkkel, minden erőnkkel azon leszünk, hogy az Adriának e partvidékét visszaszerezzük, melyen Árpádok és Anjouk dicsőségének fénye ragyog.

Oh, nagy volt hajdan a magyar,
Nagy volt hatalma, birtoka;
Magyar tenger vizében hunyt el
Éjszak, kelet s dél hulló csillaga.
A Hazáról.

Petőfi Sándor.

Kézdivásárhely.

EZ A MEGVÁLTÁS?

A vér szagától fuldokolva szakadtam vissza közétek,
Romlásból romlásba sodortak, s romlást aratók!
A gyűlölet nélkül ölök szomorú seregéből vágott a sors közibétek
Sárgán mosolygó százmilliók!
Jobb volt a vérontás, jobb volt a gyűlölet nélkül ölés,
A vak, a bolond,
Minden jobb a ti sárgán mosolygó sárié-szíveteknél,
Zavarost-kavarók!

Mocsár! mocsár! . . . büzös hínárhullák ölelése,
-Zöld nyál-bilincsek s hurkok síkos utálat-útja:
Mi ismerünk hősockékké csalt és most megcsúfolt
Szégyenlős arcú, vén, volt katonák!
S ha felfuldoklik éjjelente még
Szívünkben a nagy, örök iszonyat:
A Bitva fertőit gázoljuk álmainkban.

Hol egy itálnyit tiszta víz most, ebben a mocsár-óceánban,
Vén Európa poshadt mocsarában,
Melyet fenékgig fölkaavartatok?

[A fölkaavart fenékről fölmerülnek
Rég elsülyedt, bitang kalózhajók,
S a bendő-népek ellepik
Rabolni, csalni, zsarolni, falni,
Ordító lobogók alatt.]

A vér szagától fuldokolva szakadtam vissza közétek,
Cserepes ajkkal: — hol a tiszta víz?

[Kalózhajók, ordító lobogók,
Hínárhurkok, zöld nyál-bilincsek:
Ti vagytok a megváltás?]

Úsznék, de hova ússzam?
Hol van az élet szigete?
Hol van az új, a bővizű forrás,
Mely szomjamat oltsa?

[Van ember most, ki nincs kalózhajón,
Vagy hínárhurkon ebben a mocsárban?]

Hol oltsa szomját most, ki istent szomjazik ez átokvert mocsárban?
Hol igyam én, a legyőzött győző,
Szégyenlős arcú, vén, volt-katona?
Szomjaztam bennetek s magamban az istent, s gyűlölni tanítottok?
Gyűlölni: engem,
Kit a gyűlölet nélkül ölk szomorú seregéből vágott a sors közibétek.
1919. *Harsányi Kálmán.*

Árván maradt magyar,
Sión leánya,
Számkivetett fiaknak édesanyja.

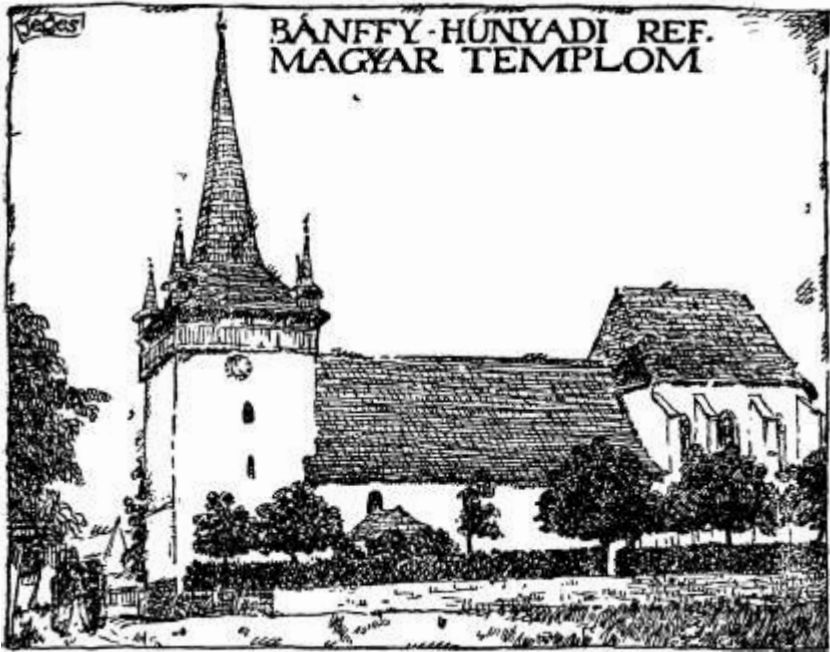
Kuruc vers.

„Átok azokra, akik Magyarországon e pillanatban lábbal tiporják az emberi jogokat és isteni törvényeket. E hős nemzet hóhérait megátkozva, a mártírokat vigasztaljuk meg gyászos sorsukban. Átok a zsarnokokra és áldás a nemzetekre.”
(1853) *Vidor Hugó.*

„Meglepő, hogy a magyar lélek mennyire rokon a franciával. A magyar költők nem idegenszerűek. Hasonlataik és képeik abból a világból valók, melyet a franciák leginkább szeretnek és amelyhez leginkább hozzá, vannak szokva.”

B. Khaller..

Légvártól a kártyavárig.

Írta: Korcsmáros Nándor.

Amilyen határt egy népnek az életviszonyok meghatároznak, olyan határokon változtatni erőszakkal és csak ideig-óráig lehet. Az így megrajzolt határok csak addig maradnak meg, amíg az erőszak fenn tudja magát tartani. Örökkön tartó erőszakot pedig nem ismer a történelem. Az erőszakhoz erőfeszítés kell, az ehhez való kitartás pedig véges. Ha megszűnik: a vonalak, amiket akár napóleoni, akár nordcliffi kezek rajzoltak a mappára, felbomlanak és visszaigazodnak. A hegyek koszorúi, a folyamok irányai, a nemzetek egyes atomjainak hatalmas erejű kohéziója: ezek fogják végeredményében Magyarország határait is megrajzolni.

Ha a Marsról a földre vetődne, nem is egy tudós, hanem csak egy egyszerű okos ember, akinek az volna a feladata, hogy a Duna és a Tisza jobb- és baloldalán elterjedt magyarságnak vonja meg a földrajzi határt, a marsbeli okosember végigtapogatná a Földet és északkeleten a Kárpátok koszorúját, délen a Drávát vagy a Szávát, délnyugaton pedig a Quarneroi-öböl északi partvidékeit állapítaná meg olyan határok gyanánt, amelyek nélkül a síkságon elterjedt magyarság nem élhet és amely nélkül a Kárpátok hegylánca alatt békesség, fejlődés nem lehet. Mert egy népnek, amely erős és ennek következtében gazdag, bányák és erdők is kellenek, de szüksége van arra is, hogy meg is legyen védve.

Az ellenség is érezhette, hogy mennyire a józan ész parancsolatai ellen cselekedett, mert itt-ott megpróbálkozott, hogy népszavazással oldja meg az új határok kérdéseit. A wilsoni pontok is erre az elvre támaszkodnak. Wilson még ma is abban a hitben él, hogy ez a legigazságosabb megoldása a kérdéseknek, de sok jeles politikusunk is himnuszokat zeng a népszavazásnak, amely azonban oly veszedelmes, amelynél hirtelenében veszedelmesebb dolgot el se tudok képzelni.

A népszavazás elvének elfogadásával törvényül fogadjuk el azt, hogy valamilyen terület hovatartozandóságát az a nép döntheti el, amely a szóbanforgó területet lakja. Ez így — következményeinek átgondolása nélkül — szépnek és igazságosnak látszik. De ha átgondoljuk következményeit, riasztó eredményekre jutunk. Ami ma törvény és igazság, azt bárki holnap is törvénynek és igazságnak nevezheti. Ha ma az az igazság, hogy egy terület hovatartozandóságát a terület lakossága döntheti el, úgy joga volna ezt igényelni máskor is. Mi következik ebből? Örökös nyugtalanság és bizonytalanság. Az államhatárok mindenkor a határszélen lakó népek szeszélyétől és befolyásolhatóságától függ és csak alkalmas pillanat kell, hogy az ország területét megcsonkítsák. De mást is eredményez a nemzetiségeknek az a joga, hogy szavazatukkal döntsék el, hogy hova tartozzék a föld, amelyen laknak? Az államokban a legszenvedélyesebb sovinizmus kap lánggra. Melyik állam adna szabadságot, alkalmat, módot a nemzetiségek fejlődésére, ha tudná, hogy holnap elszaporodván, elszakadhatnak az országtól? Veszedelmes volna minden idegen nemzetiségű

család, mely az ország területén belül telepedne le, mert pár száz év múlva megsokasodva, az ország területi épségét veszélyeztetheti. A népszavazás elve az idegenek gyűlöletét, üldöztetését eredményezi. Nemzetiségi jogról többé beszélni se lehelne. Követelhetné-e valaki, hogy jogot adjak egy népnek saját házam keretén belül nyelvében és hitében fejlődnie, ha tudom, hogy ezek a tőlem kapott jogok veszedelmesekké válnak reám, mert módot nyújtottam velük, hogy majdan a népszavazás elve alapján állva, országomat megcsönkítsák?

Az országot kényszeríteni kell arra, hogy a nemzetiségeknek szabadságot és jogot adjanak, de a népszavazás elvét valóra váltani, az európai államok örök bizonytalanságát és békéjének örök veszélyeztetését jelentené.

Az államok úgy, amint eddig voltak, lehet, hogy csak kártyavárak, amelyeket egy lökésre össze lehet dönteni, de azok az államok, amelyeket népszavazással tesznek nagyobbakká, még ennél is kevesebbek: légvárak, amelyeket meg se kell lökni, hogy összeomljanak; az érkező hajnali szellő is elsepri.

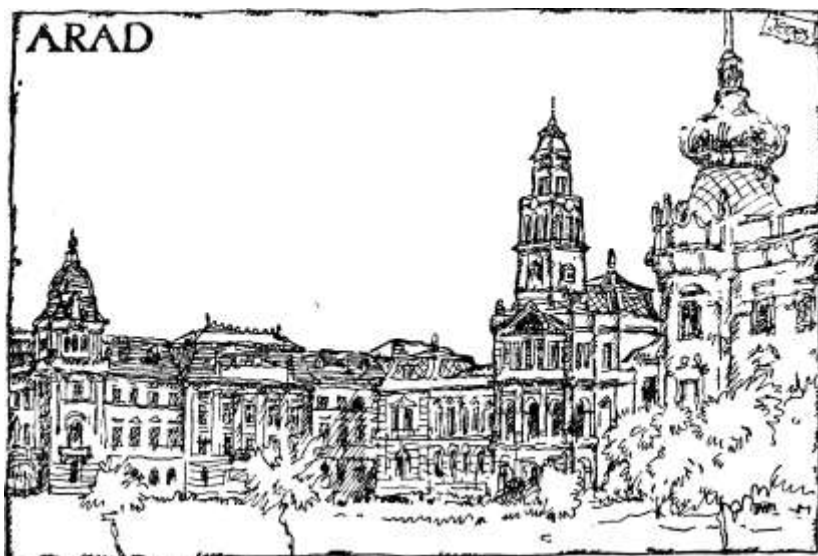

„Alig van Európában ország, ahol az angломánia erősebb, mint Magyarországon, A felsőbb társadalmi osztályok jól ismerik az angol írókat és művészeket. . . Scott, Byron, Moore, néhány jó folyóirat nagyon el van terjedve. Még a legutóbbi időben megjelent angol könyv is kapható Pesten...”

Mrs. Gore, Hungarian Tales 1829

„Ti angolok segíteni fogtok rajtunk magyarokon, arról mindnyájan meg vagyunk győződve. Hát nem ti vagytok-e a világ urai? Es ti annyira hasonlítok hozzánk szokásban, gondolatban és felfogásban...”

Whyte Melville
(1821-78) Interpreter

Arad.

Írta: Vészi József.

Mikor gimnazistakorba cseperedtem, a minorita atyák kezén volt a csak később államivá tett aradi főgimnázium. Tágas udvarú földszintes ház volt a minoriták „latin iskolája”, amolyan zsindeyes tornyú, régi magyar kúria, patriálkális egyszerűséget s melegséget lehellő. Ugyanilyen egyszerűség és melegség áradt ki a szerzetestanárok lelkéből is. Jóságos okossággal vezettek be minket a tudás országába. Mikor aztán átmentünk az állam számára és számlájára pazar pompával épített marosparti palotába, ahol fiatal, nagyratörő, megengedem, többet tudó, de a gyermeklélek halk rezgései iránt fogékonytalan világi professzorok uralma alá jutottunk bizony sokszor epedő nosztalgiával gondoltunk vissza a minorita iskolára, mely nem zord parancsszóval, hanem szelíd kézzel formálta serdülő lelkeinket. S még meglett férfi-

korunkban is, hogy érettségink huszonötéves fordulóján újra egybesereglettünk, feléje se néztünk a marosmenti palotának, hanem a minoritáknál ültük meg a jubileumot, ahoi a tedeum után a refektóriumban kedves vendéglátással nyújtott lakoma során volt tanárainkkal versenyt emlékeztünk „régiekről”.

Ám most ne ezekről essék tovább a szó, hanem más egyébről: arról, ami első gimnazista koromban, 1868 október ötödikén esett meg velem s iskolatársaimon. Ahogy az osztályfőnök, főtisztelendő Lakatos tanár úr belépett a terembe, mindjárt észrevettük, hogy a szokott jóságos mosolygás most nem játszott az ajka körül. A szokásos ima után nem is szólt hozzánk úgy, ahogy minden más napon szokott, hogy „no, gyerekek, hát melyikötök tudja legjobban a tegnap feladott leckét?”

Nem, nem. Ma valami szomorú meghatottság szőtte fátylát a homlokán s az ima után azt mondta, maradjunk állva, maga pedig újra imádságra fonta össze a két kezét.

— Holnap — kezdte bánatosan, — holnap, fiaim, nincs tanítás. Elmegyünk mindnyájan a Vár mögé, a tizenhárom szent vértanúnak a vesztőhelyére. Október hatodikán oda kel minden magyar léleknek zarándokolnia. Akik Aradnak az ő vérüktől megszentelt földjén élünk, mi ott tizenöt millió magyar lélek képviselőjében jelenünk meg. Mert ezen a napon gyászünnepet ül a haza. Legvitézesebb fiainak ezen a napon hullott a vére itt, a magyar Golgotha rögén. Haynau gyilkos puskáinak golyója itt terítette le, osztrák hóhér átkozott keze itt vitte bitóra a mártírokat. Bűnük egy volt: szerették a hazájukat. Ezért a bűnért mérte rájuk a vérszomjas zsarnok a halált, ezért a bűnért maradt áldott az ő emlékü, valameddig magyar ég borul Arad fölé . . .

Itt aztán elakad a szó főtisztelendő Lakatos tanár úr ajkán, sírásba fült a hangja s mink gyerekek valami megriadt meghatódottsággal néztünk ősz professzorunkra. Tízestendős elménkkel nem sokat értettünk a szavából, csak azt hal ottuk» hogy hősök haltak bitófán, vitézeket terített le áruló gyilkos golyó s hogy a haza boldogtalan s örök hálával tartozik emlékünek. De az öreg professzor könnyezett és hát könnybe lábadt a mi szemünk is.

Másnap, október 6-án, jobban megértettük, miről is volt hát szó. Felsorakoztattak minket az iskola tágas udvarán.

Fekete gyászlobogók alatt kettősrendekben átvonultunk a Maros hídján a Vár mögé, oda, ahol a síkság elnyúlik Újarad felé. Sáncárkok mellett haladt el a fővenyes út. Szótalan ballagtunk, de ahogy a Maros partjához értünk, főtisztelendő Lakatos professzor úr odaszólt hozzánk és reszkető ujjával a távolba mutatott. A távolba, ahol ott kékllett Világos hegyorma.

— Látjátok ott azt a csúcsot? Váromok vannak rajta. Annak a lábánál omlott össze a magyar szabadság. Ott rakta le fegyverét a muszka elölt a dicső honvéd sereg utolsó maradéka. Aztán jött az aradi tizenhármak napja.

Így értünk el a legkülső sáncárok egyik partos helyére. Az árkon túlról sötéten kandikált felénk a kazamatták sűrű-rácsú apró ablakainak sorozata.

Szólt vala pedig főtisztelendő Lakatos professzor úr:

— Látjátok azokat a börtönablakokat? Ott hallották a mi szent hőseink hajnalkor, mint verték a földbe a hóhérok a bitófák cölöpjeit. Tudták, hogy az nekik szól, hogy a kelő nap a halált hozza nekik. Mégsem félték, mert vitézek voltak, magyarok voltak, szerették a szabadságot, szerették hazájukat és készek voltak meghalni a szabadságért és a hazáért. Ki levelet írt családjának, ki évelődött, ki vigasztaló szóval tartotta a többieket. A porkolábjaik sírtak, a hős vértanuk szeme száraz maradt.

Oh, most már mindent megértettünk. Tatulia, a nagy oláh fiú, közülünk a legöregebbik, kissé bamba, de szelíd teremtés, nem bírta tovább az érzelmeivel. Nem érezte magát fajtájához tartozónak, kihördült el-elesukló sírásából a meghatott ember, a megrendült magyar. S aztán felzokogott az egész gyermekhad. És könnyeit törölte főtisztelendő Lakatos professzor is. Szemléltető oktatás volt ez. Sokan voltunk gyerekek. Egyikünk sem fogja holta napjáig sem ezt a szemléltető oktatást elfelejteni. Összeolvadtunk mindnyájan egyetlen hatalmas és szent érzésben. Nem volt ott korkülönbség, nemzeti különbség, fajkülönbség. Gyűlölet is csak egy volt: az, amelyik a hóhérokkal dolgozó zsarnokság ellen fordult. Nagyszerű volt ez e szemléltető oktatás. A szívek frigye jött létre Aradnak megszentett rögén . . .

»Áldott az ő emlékük, valameddig magyar ég borul Arad fölé.»

Így szólt hozzánk fölisztelendő Lakatos professzor úr.

És most már nem borul többé magyar ég Arad fölé.

Elraboltatott tőlünk a magyarok szent földje, a magyar Golgotha.

Mit szólsz hozzá, Taiulia Livius? Hiszen ott zokogtál velünk és minden könyecsepped egy-egy tiltakozás volt az ellen, amit most a te néped Araddal csinált. Igaz, meghaltál harmadik gimnazista korodban, esetlen nagy testedben elvérzett a beteg tüdő. De haló porod is fel kell, hogy lázadjon fajtádnak a megfoghatatlan gonoszsága ellen.

Te tudod, Tatulia Livius, még a sírodban is tudod, hogy ez nem maradhat így. Hogy Arad a miénk s a miénk Kolozsvár, Nagyvárad, Szalonta, Dicsőszentmárton, Kézdivásárhely, Udvarhely: a miénk Kassa, Pozsony, Losonc. A miénk mindaz, amit tőlünk elragadtak.

A miénk volt, a miénk lesz.

Magyar ég fog ismét mindnyájunk fölé borulni.

„A magyar nemzet a hősiesség, a lelki nagyság és méltóság arisztokráciája.
Michelet”

„Magyarország szép és gazdag ország, változatos és egyszersmind egyöntetű, bércek, halmok és főleg síkok hazája, melyek magva az alföldi róna. Az utas, ha áthatol a Tátra bércvidékein, melyeket gyakran hasonlítottak össze a legszebb alpesi tájakkal, vagy ha a Dunán lefelé jövet megpillantja Dévény költői romjait, a kopár halmokra fölkapaszkodó falakat és tornyokat, nem zárkozhatik el a természet nagy dolgainak látása s az emberiség nagy alkotásai által fölkellett érzés elől.”
Edouard Sayous.”

„Magyarország nem halt és nem halhat meg, mert a nemzetek halhatatlanok... Ez a kiváló nemzet ki fog törni sírjából, ahová a zsarnokság fektette. Addig, amíg a függetlenségi szellem, az erény, a hősiesség, a dicsőség s a szabadságvágy élni fognak, Magyarország is élni fog.

Vidor Hugó.

VÉRES ÁLDOZÁS.

Isten, apáink bűnét sújtoló,
 Isten, Ábrahám s Izsák istene,
 Ura az ősi, véres áldozatnak,
 Kinek az apák gyermekvért megadtak,
 Hozzád kiáltnak, akik megtagadtak,
 Ó Isten!

Íme, mi állunk a te parancsodnak.
 Amit kívánsz, mindent elődbe hoznak
 Bánatos szemű, vert gyermekeid,
 Megáldozunk, ahogy még soha senki,
 Tudunk mindennek javát odavetni,
 Termés zsengejét, türetlen lovat,
 Imát, virágot, kincset, álmokat,
 A legdrágábbakat, fogadd, fogadd!

S ha az embernek maradtál a régi,
 Ki kedvvel látja ó kövein égni
 A vért: az áldozati ős italt,
 Ha csak álmodtuk szelídebb törvényed,
 Ha az vagy most is, ki Hóbrebe lépett
 S kilenc tizedig ölette a népet:
 Vedd hát íme, szemünk, behunyva adjuk,
 Az oltárra habosán ki futtatjuk
 Szomjan lesett parancsolatodért,
 Az ereket mohó foggal fölragva,
 A koponyák tört edényét kirázva
 S a szívekből kigyúrva — vedd: a vért

Vedd szép szerelmes vőlegények véréit.
 Vénekből még sajnálható pár csöppet,
 S anyák tört szívéen ami vér kiröppent,
 Mi öngyilkos mátkák szívéen kiperdül,
 És jut még széttaposott gyermekekbül,
 Adjuk bőven, boldogan mosolyogva,
 Egyetlen parancsodra.

Vedd, vedd nagy mellveréssel adjuk, adjuk,
 Szent, ős patakját trónodig dagasztjuk,
 Az égre süssön föl a vér zsarátja,
 Reszkessen édes szagja orrcimpánkba,
 Hozsánna
 Változhatatlan földi törvényednek!

Vedd a vért, Vedd atyai tenyeredbe,
 Mérd meg igazság-szolgáltató kedvbe,
 Nézd, mily bő, édes, hűséges, pazar,
 Nézd milyen gyermeteg, milyen magyar.
 Leljen a véráldozat párolgása
 — Hozsánna! —
 Nálad irgalmas meghallgatásra.

Hozsánna néked mind mind e sok vérrel,
 Ki mind eléd hull és megváltást kérlel,
 Hogy csak még egyszer adassék bocsánat
 A bűnös ősök hétbűnű fiának,
 Hogy még ez egyszer maradjon nekünk
 Ez ősi föld, hol fájt az életünk,
 E megvert föld, felejtett ősi sírok,
 Folyóvizek, füvek, szép ősi kínok,
 Anyai szók, megszokott ős szokások,
 Pár tiszaparti szép bús emberálmok —
 Csak még egyszer . . .

Bodor Aladár.

„ A magyar Európának egyetlen nemzete, mely a cigányokat a humanitás elvén nem nyilvánította számkivetetteknek.”

Liszt Ferenc.

Fiume.

Komárom.

Bártfa.

Nagyszeben.

Dés.

Levél

Írta: Karinthy Frigyes.

Édes kicsi fiam, te még nem tudsz olvasni, neked nyugodtan írhatok és szabadon és őszintén — hozzád beszélve és mégis magamhoz, — valamiről, amiről soha nem beszéltem, amit magamnak sem vallottam be soha, aminek a nevét soha ki sem mondtam. Most ezen a furcsa nyáron, mely úgy hat rám, mint borzongó, kényelmetlen ébredés egy tarka és boldondos álom után, először válik tudatossá bennem, hogy egész életemben kerültem ezt a szót... íme, erőlködöm és nem tudom kimondani most se, különös szemérem fog el, nem tudom legyőzni; pedig nem volnék éppen zárdaszűz, se vénkisaszszony — nevén szoktam nevezni nemcsak a gyermeket, de ama áldott bölcsőt is, ahonnan származik. Megpróbálom megmondani» mi az, amit érzek, akkor talán nem kell kimondani; úgy-e?

Különben ha nem értenéd dadogásomat, útbaigazíthatlak. De fordulj el, ne nézz a szemembe. Még nem olvastam ezt a könyvet, amiben levelem meg fog jelenni: de úgy gondolom, ama szót megtalálod benne többször is — hiszen arról szó! a könyv, amit ez a szó jelent. És megtalálod régi versekben és széles szólamokban amik most újra élni kezdenek — én még akkor ismertem őket, mikor egyidőre halottaknak tetszettek, üresen, furcsán kongottak a fülemben, nem értettem őket, vállalt vontam. Igen, valamiről beszéltek ezek a versek és szóltak valamiről, amiről tudtam, hogy *van*, mint ahogy van kéz és láb — különösen hatott rám, hogy emlegetik, mintha valaki

minden lélekzet vételnél megnevezné a láthatatlan elemet, mely tüdejébe nyomul, iskolai ünnepélyeken, tavasszal kiáltották hangosan: azt mondták nekem, hogy szeressem, kötelességem szeretni. Mintha azt mondták volna, hogy szeressem a kezemet és lábamat. Dac fogott el és furcsa makacsság: — hogyan lehetne *kötelességem*, hogy magamat szeressem, így szóltam magamban, holott én nem vagyok megelégedve magammal, holott én több és jobb szeretnék lenni, mint ami vagyok — holott én gúnyolom és dorgálom magamat? S mert a földön járok ne fordítsam szememet a csillagos ég felé, melynek nincsenek határai, csak horizontja van? S mert nem tudok ellenni étel és ital nélkül, tegyem meg istenemmé az éleít és italt? S mert nem tudok szólani másképpen, csak így, ne hallgassam meg azt aki másképpen szól? S ha erőt adott nekem a föld, melyből vért szíttam magamba anyám emlőin át — ezt az erőt csodáljam a munka helyett, melyet végrehajtok vele? Dac fogott el és makacsság: embernek neveztem magam — azt kerestem, ami bennem hasonlatos másféle emberekkel s nem azt, ami különbözik. Világpolgárnak neveztem magam — léleknek neveztem magam, mely rokonlelket keres, akárhol itt e földön, s ha kell, a pokolban is. Es nem mondtam ki azt a szót, de ha házat építettek valahol Pesten vagy Fogarason, vagy Szolnokon, vagy Kolozsvárott, megálltam előtte s úgy néztem, mintha az én házamat építenék. És ha virágot láttam nyílni a pilisi hegyekben, vagy a Kárpátokban, tudtam, hogy a virág nekem nyílt. És ha idegen emberrel beszéltem és az idegen embert dicsértem a Lánchidat és a Dunát és az aggteleki cseppkőbarlangot és a dobsinai jégbarlangot és a Vaskaput és a Balaton vizét — akkor lesütöttem a szemem és zavarba jöttem, mintha engem dicsérne. Én mikor Berlinben jártam, úgy csodálkoztam és nevettem magamban, azon, hogy ezek itt járkálnak és házakat építenek, mint aki álmában tudja, hogy álmodik és amit lát nem valóság, álom kép csak, tündérmese, játék, Játékháznak éreztem az idegen házat — csak játszották az emberek, hogy ezt ők komolyan veszik — és mikor a vendéglőben fizettem, elámultam, hogy elfogadják tőlem a játékpénzt amit kezembe nyomtak, mikor átléptem a magyar határon. És lelkem mélyén soha nem hittem el, hogy ők komolyan mondják: hélas! és alas! és wehe! és ahimé! — mikor jaj-t kell mondaniok — és

arra gondoltam, hogy haláluk percében ők is jajt mondanak majd, mint én. A megfogható ismerős valóság ott kezdődött nekem, ahol átléptem a határt — ha életemben először jártam is arra, ahol átléptem.

De nem mondtam ki azt a szót soha. És most már nem is tudom kimondani, csak ennyit: valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról — arról, hogy akinek levágták a kezét és lábát, sokáig érzi még sajogón az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár,! és ezt; Erdély, és ezt: Kárpátok — meg fogod tudni, mire gondoltam.

„A Dunántúl áldott föld. Balatonfüred a magyar Trouville. A füred nyári éjszakák oly enyhék és igézőek, mint a veronaiak, nápolyiak és firenzeiek. Aki a holdfényes, csónakos éjszakákat szereti, fölösleges Velencébe mennie, mindezt megtalálhatja Füreden. Amidőn ott jártam, az éj csodaszép volt. Balatonfüred úgy aludt az öböl mélyén, mint a gyermek bölcsőjében s hulló csillagok tűzében a tó violába, bíborba és aranyba játszott . . .”

Tiszot.

„Bárcsak egy percig itt lehetnél és láthatnád a tompa ezüstsínű Dunát, a sötét hegyeket halványvörös alapon, a Pest felől felcsillámló fényeket: Bécs nagyon sülyedne értékben előtted — Budapesthez képest.”

Bismark

„Sir, Életemnek legnagyobb fénypontja az, hogy én voltam az első, ki a magyarok segélyére küzdelmük kezdetén pénzt adományozott. A másik az, hogy kitűnő vezérok jóváhagyását bírom most. Én ki egykor Kosciusko kezét tartottam a magaméba, most kegyeletesen csókolom Kossuth keze vonását. Nincs más élő ember, kitől ajánlott kitüntetést elfogadnék. Ki vagyok stb.

Walter Savage Landor, Levél Kossuthoz, 1851. okt. 28.

„Nem láttam még nemzetet, mely annyira ragaszkodik hazájához, annyira meg van győződve kiválóságáról, annyira eléje helyezi az összes többi nemzeteknek s ugyanakkor annyira szeret más országba utazni . . .”

Simpson, Lettres from the Danube 1848.

ÚJ ÉLETKEZDÉS.

E kirabolt, feldúlt, szomorú világban
Nincs semmi öröm;
Vén testem ezentúl sanyarú paraszti
Munkába töröm,
A gondolat éhes, vijjogó ölyvét
így tán megölöm.

Hajnali pirtól, míg az alkony előnti
Megint az eget,
Tűzze a tűző nap tűzzuhatagától
Felgyúlt meleget;
Öntözze özönnel sűrű veritékem
A néma rögét.

Föld néma rögét csak törni, gyötörni,
Mint néma barom,
Rá sem eszmélni, belőte az áldást
Hogy én csikarom.
Nem bánva, ha lankad kortul elernyed
Vézna karom.

Éljek csak a percnek, többé ne gyötörjön
Se múlt, se jövő,
Égjek, ha emésztve a déli rekedt fény
Gyilkos heve nő,
S holnapi napszámhoz adjon erőt estve
A kis pihenő-
Év évre az évek, ha ugyan még vannak,
Így tűnjenek el.
Aztán, por a por közt, porladjon e sajtó
Kín-dúlta kebel,
Örök pihenéssel örök feledés csak,
Más semmi se kell.

Vargha Gyula.

Magyarország a honfoglalás után.

Mátyás király birodalma.

Nagy Lajos birodalma.

Magyarország 1920-ban.

A repülő falu.

Írta: Babits Mihály,

A menekülttel egy kis olcsó kocsmában ismerkedtem meg, ahol ő túlzottan szerény vacsorát fogyasztott és büszke méltósággal tűrte a pincérek kicsinylését. Eleinte szörnyű nehezen bírt fölmelegedni; látszott rajta, hogy nagy és megokolt ellenszenv van benne a pestiek iránt: nem is igen titkolta véleményét.

— Büdösök! itt ülnek a zsíros hivatalokban, mi meg mehetünk koldulni, fel is út, le is út.

Mikor a második üveg bort rendeltem, kissé megoldódott a nyelve.

— Hiába csak! a jó erdélyi bor!... Ennek a bornak legalább lelke van, — nem úgy, mint az embereknek — tette hozzá keserűen-

Látszott rajta, hogy a hazára gondol, szép kis családi hazára, amit vénkorára épen már magáénak nevezhetett volna... amit ott kellett hagynia, messze Fogarasban. A verendára, ahol délutánonként üldögélni szokott... A meghitt bútorokra.

— Bizony Isten, úgy fáj otthagyni őket, mint a jó barátot... Nem is hiszem, nem fáj nekik is... Most valami csontos móc ül a karosszékemen... A nagyapja még medve volt, az apja csobán, még az ünge is kilógott...

Elképzelte kedves holmijait, mint egy gyermek: milyen megalázva érzik most magukat, a hódító durva keze alatt.

— Búsulnak utánam — mondta, egy kissé már fantasz-tikusan.

A harmadik üveg bor jött az asztalra, s ekkor jutott eszébe a történet.

— Hallotta már?

— Mit?

— A csiktábori csodát.

— Nem én. Mi volt az?

— Tömegszuggeszció!... No hát mondjuk, hogy tömegszuggeszció.

Kihívó, boros tekintettel nézett körül, mintha azt mondaná: „Látjátok, tudom én a ti pesti szavaitokat!” De a szeme mögött láttam a Fantáziát. Éreztem forogni a titkos kerekeket, amelyek megnyitják a rab Ember előtt a Lehetetlenségek kapuját...

— Hogy volt az? — nógattam.

Ittunk egyet azután így beszélt:

— Én egy kis fiútól hallottam... akinek az apját ismerem ... csiktábori menekültek voltak. A csiktáboriak még az első okkupációkor menekültek; éjjel zörgették föl őket; a jegyző telefon értesítést kapott; egész addig, az utolsó 'pillanatig, azt mondták: „Maradjon mindenki a helyén”. Képzeltetni, micsoda fejvesztett kapkodás, kétségbeesett siránkozás volt az: felszedelőzködni lóhalálában; csak ami rajtam van, meg egy paktáska legföljebb; azt sem tudja az ember, hogy mit rakjon bele; annyi idő sem volt, hogy a legkedvesebb

jószáguktól, az ismerős helyektől búcsút vehessenek. Gyerek, asszony — bizony föl kellett cipekedni mindenkinek; és verekedtek a kocsikért. Vasút, az mesze van oda. Uram, ez nem volt valami egyedüli eset, akárhányat tudok, gyerekes családok 30-40 kilométernyi utat tettek meg éjszaka; magam is...

Akkor legalább szép, derús éjjel volt, holdvilágban látták utoljára a kis házaikat, a templomuk tornyát... minden szép nyugodt volt... bizony uram! minden szép nyugodt a világon, csak a mi fajtánk nem fér a bőrében, csak mi üzzük-hajtuk egymást örökké, Jaj, uram, jól ismerem én is ezt a képet: fölvert, kétségbeesett emberek; otthagyva egész életük, földjeik, vagyongájuk; a betegnek ágya, a gyereknek játékja; kiverve a mezőn, jajgatva; — és köröskörül a szabad ég bosszantó nyugalma, a hideg holdvilág, a közönyös hegyek, a blazírt tücsökszó; vészes fehérséggel szalad az országot, egy baljós nyúl fut át: — ki törődik a szegény Emberrel? maga baja maga bolondsága! Csupán a házak néznek ismerősen, a szép zöld ablakok, amelyek mögött már senki sem maradt... a torony a dombról és a falu fáit, csupa régi barát, csupa emlék. Az útszéli kereszt int, a határfa a sorompónál: Ne menjetek! Magyar házak, magyar fák, mikor fogtok ti megint magyar szót hallani? Megértitek-e az idegen nyelvét? Magyar életek darabjai maradtak bennetek. Még a madárijesztő is kedves a kert alatt. Egy lány feledte rajt a keszkenőjét, amit jelül tűzött oda a szeretőjének. Libeglobog a kendő: Isten veled! Állatok hangja bög és béget ki még ólból, istállóból, akiket ott hagytak: ennyi az egész búcsúztató. Kutyák ugatva szaladnak a szekerek után. Aztán csak tücsökszaj, kocsizörgés és csecsemők sírása

Egy falu maradt üresen a hódító számára.

Az én ismerősöm kis fia persze gyerek volt még, nem érezte ezt úgy (csak kaland volt neki) és különben akkor még mindenki abban volt, hogy „két hét múlva visszajövünk”. Még is úgy volt, azt mondják, az utolsó úthajlásnál még, ahogy a falu visszanézett reá, mintha minden ablak egy szem volna és a torony az órával egy szemrehányó arc volna, nyújtózkodó és keserves nyakon, amely utánuk néz a bujdosóknak. S ahogy még egy szél jött, s emelgette a kerti fák szárnyát: mintha utánuk akarnának szállni... Ó

jaj szegény fák! jönnek a lógósingű oláh gyerekek a cigány-bicskákkal ...

De nemsokára minden eltűnt a lejtő mögött és megkezdődött a hosszú éji út. Erdőségeken mentek át, siránkozások és különös pörpatvarok között. Ki ezt feledezt otthon, ki amazt; kinek az ülése volt rossz, a háta fáj; ki valamely hozzátartozóját nem találta. Ennek a podgyását rakták el; az elül elfoglalták a helyet. Majd azon vitatkoztak, hogy ki menjen gyalog; mert nem fértek mindannyian a szekeren. Az otthonra alig gondoltak már a jövőért való nagy aggodalomban. Lesz-e vasút a legközelebbi állomásnál? Kapnak-e majd enni? Csak egy öreg asszony óbégatott az elhagyott háza után! Ő ott szeretett volna meghalni...

Kiürített falukon haladtak keresztül! nem jó jel. Mily csönd! Még egy kutya sem ugatott eléjük. Földek és kazak némán kiáltottak a hűtlen és bolond emberi faj után. A kis fiú fáradt volt, a rázás, a siralom, unalom megtörte, az út fája végtelen egyformasággal verődtek szemébe, sohasem akart megszűnni a menet. Fázott is, megfázott; gyenge, beteges fiú volt, egy kartársamnak a fia, egy ügyvédé...

A menekült a bor után nyúlt, ivott egyet és úgy folytatta elbeszélését:

— Végre, végkép kimerülve, elérkeztek az állomáshoz. Vonatnak híre sincs már napok óta. A város tele menekültekkel. Nem marad más hátra, mint tanyát ütni a szekereken, a szabad ég alatt, a gyönyörű holdvilágos éjben.

Jó messze kerültek a várostól, ahol szabad tér volt és valóságos szekértábort csináltak az erdő szélén, ahol máskor a cigánytanya volt. Majd egy hetet töltöttek itt, hajléktalan és koplalva — mert a városka élelmezni nem tudta őket — és itt történt a csoda, a negyedik éjjel, — hogyan beszéljem el? Tudniillik a kisfiú álmával kezdődött... azaz hát... én tőle így tudom ...

Lázás álma volt az éjjelen. Álmában ott járt megint Csíktáborban. Különös nyugtalanság volt az éjszakában, az elhagyott falu, mintha élne. a házak szinte ágaskodtak, a torony idegesen nyújtotta a nyakát, a fák egyre rázták a lombjukat, s a bokrok tipegtek, mint a kis csibék, akiket az anyjuk elhagyott. Néhány oláh katona ment az utcán szuronyosan, mások a betört ablakok mögött látszottak, kutattak

a kamrákban, vigadoztak az elhagyott borokon, kurjongattak olykor, de a kurjantásuk félelmetesen viszhangzott az üres szobákban. A kis fiú reszketett. Egyszerre csak a házak emelkedni kezdtek, csúnya, vakolatlan falgyökerüket húzkodták ki a földből, támolyogtak.

— Mi ez? Földrengés? — kiáltottak a katonák és szaladtak ki a szabadba.

A fák fenyegetően csóválták fejüket.

A kis fiú reszketett. A katonák a rét felé futottak, ahol ő játszani szokott. A fű egyszerre mászni kezdett, s mintha millió nagy bogár szaladna, szaladt, szaladt a katonák előtt! Egy fa egyszer csak kiröpült, — kirántva gyökerét a földből — mint egy madár, különös szélcsőnd volt és mégis mozgott minden. A kő Krisztus méltóságosan jobbra-balra ingva tágitotta talapzata ágyát. A torony nyaka meggörbült, s előre nyújtózott.

Ide-oda jártak a holdas viszfények; minden ablak mozgott. A házak éltek már. Az idegen látogatót az ablakaikon rázták ki. Ijedt férgékként menekültek a fosztogatók. Egy kis ház egészen elmozdult helyéről; szinte föl-fölszökött a levegőbe, mint egy nyugtalan csikó. Töredező mészkarajak patogtak le a holdas falakról. Különös mozgalom volt a kertek virágai között; egy rózsatő a kerítés alatt bujt ki az utcára. A határfá már a levegőben lengett, tétovázott; a falnak nem volt határa többé.

Sem sövény, sem határ, a sövények elmásztak, utat csináltak a háznak, s a kerti dolgok kiáradtak az utcára, mint különös kíséret, sötét és várakozásteljes nyüzsgésben... Hogyan lehet ez? Egy-egy ház már a messze mezőn lengett; ólái, akácai körötte sereglettek: köveitek, mint a kövér gazdát a kis kutyák. EGYLÁBON ugrált a malomköves kerti asztal, nehézkesen kapkodva tömzsi tuskólábát; a házelőtti padkák elnyúlva futottak, mint az agarak. A madárijesztő a levegőben röpült; lobogott a keszkenő a vállán.

Szertelen suhogások hallatszottak és a fiú a szelét érezte. Fekete alapgödrei tátogtak az elhagyott falnak, törmelékek, vakolatdarabok heverték a földön, a szemet betömte a szétmállott mészpor. Csak sejteni lehetett, amint a községháza emelkedik, a legnehezebb jog, az igazság. Odalenn, itt-ott bukdácsoltak a lehagyott katonák — mint egy kiásott temetőben — hökkent, éhes hiénák módjára. Sötét volt; súlyos,

lebegő kőtömegek, furcsa forगतag, elfedték a holdat. Az egész falu röpült! Képzelve: egy valódi nagy légi karaván! És egyre jobban erősödött a hideg szél. Ez a hideg szél, így mondja a fiú, az utolsó, amire álmából emlékszik. Akkor már nagyon nyugtalanul foroghatott a szekéren. Fázott, fázott szegény és mikor fölébredt, még mindig érezte a hideg szelet.

Szerte, köröskörül, minden szekéren, vacogó, nyugtalan alvók nyújtózkodtak, a hold hideg fényében, jól bebugyolálva, ahogy lehetett. Halk és tört mozgások hallatszottak mindenhol, egy-egy köhécselés, didergés. A földön mintha ideges egérkéék szaladgáltak volna. A fák borzongtak. Hány óra lehet már? A szél egyre zúgott, gyors, különös felhő közelgett messziről.

Mondom, világos volt; a hold hideg és józan.

— Édesapám, — próbálgatta halkán a fiú, hogy apja ébren van-e — hány óra lehet már?

Nem felelt senki, egy pár mozgás után csönd lett a szekereken újra, csak az öregasszony, aki a házat sajnálta, nyögte hangosan még az álmában is:

— Én ott akarok meghalni... ott akarok ...

A fiú összerezzen... egy új szélroham jött... át... nem volt ez távoli harangszó? Hol szólhat most a harang? ... mintha nem a falu irányából jönne... s különben a szél is ellenkezőleg fúj... Hát tudja, uram, honnan jött az a harangszó? Felülről. Igen, abból a furcsa formájú felhőből; és a felhő olyan iszonyú gyorsasággal közeledett, hogy a fiúnak elállt a szívdobogása. A harangszó vele közeledett... mindig, mindig tisztábban hangzott már... és közte valami különös zúgás, suhogás. Nem volt ez anyagtalan felhő, néma lengés. *Bim! Bam!* — kongtak belőle a hangok. És mindig alacsonyabbra szállt.

S egyszerre csak egy fehér tömeg váltott ki belőle, egy holdas fehérség, mint egy holdas madár, óriás, óriás, s előrenyújtott hajló csőrében ingett-lengett a harang. Ennek a madárnak hangja volt a *Bim-bam!* Nem is madár volt, hanem a templom volt, irtózatossággal zuhant a légen át és a többi házak körülötte és az apróbb dolgok, a fák, a kőkereszt, ki amily nehéz volt? . A fiú félkönyökre támaszkodva, meredt, meredt szemekkel nézte azt.

— Úgy mondja el, — szóltam mosolyogva — mintha

maga is elhinné . . . mintha látta volna . . . Kitűnő fantáziája van.

Elégedetten bólintott és folytatta, mint egy született mese-mondó. Láttam rajta, hogy a képzelet nagy narkózis neki.

— Ekkor már mindenfelé ébredtek a szekereken. A kutyák szűköltek, vonítottak. Holdas réműlet káprázott a szemekben. Az emberek fejük fölé tartották kezüket. Nagy gyerek-sírás volt. Egy-egy alak izgatottan szaladgált a szekerek körül. Mások legyökereztek a bámulattól. A templom irtózatossúllyal lezuhant, egy kissé messzebb a tisztáson, mélyen a földre vájódva alapzatával, tompa robaj között és megállt meredten, mintha odaépítették volna száz évvel ezelőtt. A harang lengése lassan elcsendesült.

És — egy, kettő — új meg új zuhanás, amint új meg új házak csapódtak a földre. (A közeli város lakosai közel ágyúzás neszt hallották az éjben.) Kilenc, tíz — és már új kis falu sereglett az égből hullott templom körül, egész olyan rendben, mint a régi; jobbra a törvényház, balra a plébánia; odább az ügyvéd háza, a kis fiú apjáié; és így sorban a többi mind . . . Minden ház elé lehullottak a fák, amik éppen odavalók voltak, a két akác vagy egy-egy eperfa ... és azonmód gyökeret vertek ott. Fönn még egyre zuhogtak a nagy négy-szögű tömegek, lebegtek szárnyas fák, itt-ott felhő gomolygott fűből, virágokból, úgy ment minden, mint a karikacsapás. A felhő lezáporzott a ház mögé, a fű kis nyüzsgéssel elhelyezkedett, a virágok glédába állottak. Legyűrűztek a sövények is; minden egy kicsit tépett volt a hosszú utazástól, a házak is foltosak, ahogy lehullt róluk a vakolat; de végre is ott állott a falu, az egész Csíktábor, a nagy holdvilágban úgy, ahogy szerették, ahogyan álmodtak felőle. Lehullt a határfa is, a kökereszt, a madárijesztő, minden, pontos helyre. Utoljára már a kálvária potyogott, stációnként, egy közeli dombra. Egyszóval ...

— Egyszóval a falu utánuk ment a menekülteknek.

— Úgy van: a legelső állomásig, ami nem volt oláh kézen.

— És ezt mind a fiúcska képzelte?

— Dehogy, uram; ezt mindannyian *látták*, átélték: rögtön bementek az égből leesett faluba, kiki a maga házába, a kedves holmik közé, bolyongtak a jól ismert utcákban és talán

azt hitték volna, hogy el se váltak soha onnan s álom volt az egész menekülés: ha nem lelik pusztulás, fosztogatás nyomát a házakban, s ha nem látják köröskörül az idegen tájt, idegen formájú hegyeket.

— De hát — kiáltottam — Csíktábornak eszerint ma más helyen kell lenni a mappán, mint azelőtt? Szórul-szóra értsem ezt a mesét? Egy egész falu egyszerűen otthagyta az oláhokat, átjött a demarkációs vonalon? Házastul, mindenes-tül — ezt higyjem el, uram? — és várakozva néztem bortól csillogó szemeibe.

— Tömegszuggeszció! Mondtam már, hogy tömegszug-geszció — felelt fölényesen, fölcsigázott lelkének magasából tekintve le reám. — Látták azt, uram, mindannyian, ahogy én látom önt. Azóta már többtől is hallottam — tette hozzá — most az egyszer csak a nagyobb hitelesség végett és minden meggyőződés nélkül.

De uram, — mondtam én, mert szerettem volna tisztán látni, mennyit hisz ő maga — tömegszuggeszció nem tarthat hetekig, hónapokig. Az mégis lehetetlen, hogy ilyfajta kép-zelődést meg ne cáfoljon a valóság ennyi idő alatt. Csak nem akarja állítani, hogy a csíktáboriak ott laknak azóta a képzelt faluban, élnek talán a képzelt kamrák képzelt tartalékján, mámorosan a képzelt pincék képzelt boraitól!

— Látja ezt a bort uram? — felelte — jó bor ez, meg-van az ereje, és ez is erdélyi bor; de higyjé el, uram, hogyha most mámorosnak gondol, nem ettől vagyok mámoros, nem ettől — azt hiszi, csak a valóságos bor mámorosíthat meg? Volt nekem egy szőlőm ott Galason, Küküllőben; csak rágon-dolok a borára, már boros a fejem — sosem iszom többet!

Felkapta a poharát és ivott legalább a vendéglős borából. Én újra hozattam és kocintottam vele. Összetegeződtünk.

— De pajtás, — tértem vissza kis vártatva a kényes témára — mégis csak furcsa nekem az a csíktábori dolog.

— Hogy-hogy furcsa? — kérdezte.

— Hiszen a csíktáboriaknak idegenekkel is kellett érint-kezni: a hatóságoknak is közük volt a dologhoz — kezdtem kifejteni e hosszas tömegvízió képtelenségének kézzelfogható bizonyítékait.

Mintha kissé gondolkodóba esett volna.

— Úgy látszik, — szólalt meg végre — elfelejtettem

mondani, hogy a csoda csak egy éjjel tartott.

— Csak egy éjjel?

— Úgy van. Reggelre minden eltűnt-

— A házak?

— Visszaröpültek, ahogy jöttek.

— Vissza?

— Bizony: kakasszóra ... Az emberek fölriadtak arra, hogy reng a ház ... Szaladtak újra ki .. a szekerek felé ...

— Akkor legalább vihettek volna egyetmást magukkal... egy-egy kedves tárgyat . . . amit a menekülés zavarában ottfeledtek . . . egy-egy emlékéét az éjjeli csodának .. . Maradhattott volna valami bizonyosság . . .

— Maradt is! — kiáltott. — Azaz, hogy nem ami maradt, hanem ami eltűnt. . .

Közel hajolt hozzám és úgy mondta ezt, mint valami titkot:

— Egy ember eltűnt a házakkal együtt.

— Hogyan? — kiáltottam.

— Egy ember bennmaradt a faluban,

— Micsoda? A faluban, amikor elrepült?

— Igen a házában . . . Egy öregasszony.. .

Nagyot ivott és aztán folytatta:

— Az öregasszony, aki mindenáron ott akart meghalni . . . Ott akart meghalni, a maga házában ... és ... elérte a vágát..,

— Elérte?

— Elérte! Ott halt meg a kedves házában. A ház ... visszarepült vele . . .

— Csak nem állítod, hogy nem találták meg?

— Vagy igen: eltűnt nyomtalanul. Talán megtalálták az oláhok ... az üres faluban.

— De hisz azt mondtad, hogy tömegszuggeszció volt az egész!

— Én azt nem mondtam — felelte. — *így* görbüljek meg, ha én ilyet mondtam!

Kihívó, boros tekintete villant megint. Megint közelebb vonkodta a székét,

— Voltál már spiritiszta szeánszokon?

— Voltam.

— Láttad, amint az asztal a levegőbe emelkedik?

— Levitáció?

— Az asztal a levegőbe emelkedik! Mi emeli föl? A létek, a gondolat. Hát ha már egy közömbös asztalt fölemelhet: ne emelhesse föl a házat, a falut, amellyel gyerekségétől összenőtt, ahol otthagya egy részét? Hidd el, hogyha te menekültél volna éjes éjjel, mint én, tanyáztál volna szekereken hideg holdvilágban, idegen formájú hegyek közt az édes otthonra gondolva, éhen és szomjan, álmodva és ébren, és mindig csak az otthoni házra, az otthoni fákra, a mindennapi tárgyakra, hogy tegnap még ott ültél közöttük, rá se gondolva hogy valaha elválj; és egyszerre csak jött az ostoba Erőszak és kivetett erre az ismeretlen tájra: bíz isten azon csodálkozásnál inkább, hogy *nem* emeli föl a gondolatod azt a kedves házat, azokat a fákat . . . hogy sokkal nagyobb csodák nem történnek . . .

A pohárhoz nyúlt. Lassan ivott és nedves szemekkel nézett maga elé.

— Hogy nem a gondolatnak fogad szót az az egész világ — tette hozzá.

Eltűnődve vizsgáltam az arcát.

— Hát te is éjjel menekültél?

— Éjjel.

— És a szabadban kellett táborozni?

— Egy egész héten át. A bűdösök nem adtak vonatot . . . lakás sem volt ... a gyerek is ott aludt a hidegben . . .

— Családos ember vagy?

— Hiszen csak lett volna valaki, aki takargassa ... de férfiember nem érthet úgy ahhoz, igaz-e? . . . aztán ki voltam magam is merülve . . . nem tehetek szemrehányást magamnak.

Igaz-e? . . . Az asszony rég meghalt.

— És nem volt senki, valami nőrokon, segítség?

— Az anyám szegény . . . az ott maradt Fogarasban. El akartam hozni, mégha erővel is; ugyan nem akart jönni semmi áron; egyre azt hajtotta: ő már öregasszony, ott akar meghalni ... ott akar meghalni a maga házában ... És sikerült neki eltűnni az utolsó pillanatban . . . egyszerre csak . . . a nagy zavarban . . . nem találtuk sehol . . . vizsámenni már lehetetlen volt ... a hidat fölrobbantották ... az anyám szegény . . . kétségbeesett, makacs öregasszony ... ott maradt az üres házában meghalni . . . Tán sohse tudjuk meg, hogy mi lett vele.

— És a kis gyerek? Fiúcska volt?

Fölemelte a poharát, s aztán megint visszatette és szomorúan a szemembe nézett.

— Micsoda szörnyű éjszakáim voltak! Ott a kemény szekéren feküdt a szegényke ... Lázalmokat látott, félrebeszél

— Meghalt?

— A negyedik éjjel.

És újra csak a poharához nyúlt.

— Ennek a bornak legalább lelke van — nem úgy, mint az embereknek . . .

*

Hazaérve eszembe jutott megkeresni a mappán Csik-tábort. Nem találtam. Egy gondolattól megkapatva a Helység-nevtárt vettem elő.

Csiktábor nevű község nem létezik.

Itt valahol, ott valahol
Esett, szép, szomorú fejekkel
Négy-öt magyar összehajol
Kicsordul gúnyos fájdalomból
Egy ifjú — ősi könny, magyar könny:
Miért is?

Ady Endre.

„Különös megtiszteltetés számomra, hogy a párisi magyar kolónia ép engem szemelt ki a Vörösmarty Mihály emlékezetére rendezett mai emlékünnepegy elnökéül. Boldog vagyok hogy így nevezem a nagy magyar költőével társul és hogy a Magyar- és Franciaország között való értelmi és erkölcsi testvériségben része jut személyemnek. Csodálattal tekintek Vörösmartyra. őt olvasva, megértettem, miért formálnak az igazán nagy költők az emberiségben közös családot... A nagy magyar poéta olvasását melegen ajánlom fiatal francia költőtársaimnak .. . Érzéseinek erkölcsi képessége, gondolatainak ereje és igazsága csodálatunkat gerjeszti föl,” *Sully Prudhomme*: 1900 december 8-i párisi Vörösmarty-emlékünnepegyen.

SZALONTA.

A nádas érben zümmögtek a békák,
A csonka bástya barna omladékát
Arany fáttyollal takarta a hold.

Bocskai hajdan erre lovagolt
S ölében tartva zengő tamburáját,
Egy vén szobában itt Arany dalolt.

Lovassy Lászlót ez a sírkert várta
S veres kastélya verendáján állva
Itt nézett messze komoran Tisza.

Mi kálvinhitű komoly kisdíkok
Itt énekeltük fel a csillagokba:
„Te benned bízunk eleitől fogva.”

E város volt a vágy, az ifjúság
És holt apáink drága virtusát
Szép szüreteken mi is újra kezdtük.

E város volt az első szerelem,
Az első bánat őszi reggelen,
Az első csók, az első elbukás.

Emlékezem a lombok halk zajára
És estétájt a harangok szavára.
Gyomverte sírban itt alszik apám —

Minden kapuját, kövét ismerem,
E város, melynek gyermeke vagyok
O, minden messzeségen átragyog!

Fáradt szívemben újra fény rezeg,
Ezer emléikkel hív, kiált a város,
A marsok útja arra holdvilágos —

S azért, mi úzött életemben szép volt
Boruljon rám e méla hajdú égbolt,
Ha homlokomat szent porába ejtem.

Zilahy Lajos.

Délmagyarország.

Írta: dr. Eöttevényi Olivér,

Krassó-Szörény vármegye nyugalmazott főispánja.

A magyar közönség nagyrésztében a Délvidék iránt való meleg érzés aránylag nem oly élénk, mint a Felvidék és Erdély iránt. Ennek megvárnak a maga történelmi okai. A török hódoltság ezt az országrészt pusztította el leghamarabb és csak kétszáz esztendővel ezelőtt, az 1718-iki passzarovici béke által csatoltatott ismét hozzánk. Az egykor ott virágzott magyar nemzetségek, melyek századokkal ezelőtt ezen az áldott földön találtak otthont, vagy kihaltak azóta, vagy pedig elköltözködtek onnan. Napi járóföldre nem volt azon a vidéken megművelt föld. És ezt a nagy vidéket a számban és erőben megfogyatkozott magyarság — hiszen abban az időben az ország lakossága alig haladta meg a két milliót — benépesíteni nem tudta. De ha erre alkalmas lett volna is,

nem engedte a bécsi politika, mely hihetetlen rövidlátással félt a „rebellis” magyartól és világpolitikai céljait akként vélte szolgálni, hogy nem magyar fajokat telepített oda, akik a „birodalom” hűséges támaszaiul ígérkeztek. Így indult meg már a fokozatos fölszabadítás idejében, a XVII. század végén a szerbek betelepítése, így húzódtak le oda az erdélyi havasokból az oláhok s így nyertek itt új hazát a messze német földről hozott szívós, munkára edzett takarékos svábok. Bécs mindezekkel a néprétegekkel éket akart verni a magyar állam testébe, azt akarta elérni, hogy a *végek*, a Hunyadiak dicső küzdelmeinek helyei, ne a magyar állameszmének, hanem a „birodalmi” politikának legyenek a zászlóvivői. A *gránicnak* nem volt szabad magyarrá lennie, a *grancsárok* Bécsben hódoltak. Hiábavaló volt az országgyűlések tiltakozása, a rendek állandó sürgetése, a Délvidéket kivették a magyar közigazgatás alól és katonai adminisztráció alá helyezték. Csoda-e, ha ily körülmények közt a magyar közvélemény idegennek tekintette ez országrész lakosságát? A ma is még érezhető bizonyos lelki distancia tehát innen magyarázható. Erdély századokon keresztül a magyar állameszme megtestesülése volt, a Felvidék a nagy magyar szabadságharcok nem egy dicső mozzanatának történelmi földjévé lett, de a Délvidék érzelmileg távol maradt tőlünk.

És csodás, hogy a tőlünk való elidegenítés még sem sikerült. Megakadályozta azt két tényező: a magyar faj vonzóereje és ennek az ezeresztendő államnak Isten által adott természetes határvonalai. A magyarság, mely minden mesterséges telepítési politika ellenére is lassankint lehúzódott az alsó Duna és Tisza környékére, mely terjeszkedett oly vidéken is, ahol addig csak más fajok éltek, szinte észrevétlenül vitte véghez azt a beolvasztási folyamatot, melynek tanúi lehettünk nemcsak Bácsbodrog vármegyében, hol számbelileg is vezető helyet tudott magának biztosítani, hanem a Délvidék más helyein is. És az a megdönthetetlen igazság, melyet nem akartak megérteni Neuilly-ben, hogy tudniillik ennek az országnak egységesnek kell maradnia, mert ilyennek predesztinálja azt a történelmi múlt erején kívül a gazdasági erők egységesége és a geográfiai helyzet is» élő valósággá lett azáltal, hogy az egész Délvidék szervesen simult hozzá a magyar államhoz. Az ott lakó nem-magyar fajok is érezték ennek a szük-

ségét. A svábok a magyar haza hűséges fiaivá lettek, a szerbek és románok pedig, nem az a sokféle néptöredék, mely az idők folyamán otthont talált ottan — hisz volt idő, mikor ott nem kevesebb, mint tizenhatféle faj lakott — részben érzelmileg is egészen belekapcsolódott a magyar hazába, részben legalább gazdaságilag olyan organikus egységbe léptek azzal, hogy minden érdekük, fejlődésüknek és anyagi fellendülésüknek minden szála idekötötte őket. Természetes, hogy ez lassú folyamat volt. Természetes az is, hogy a magyar közéletet s így az országos közvéleményt irányító társadalmi körökkel való asszimilálódásuk is csak fokozatosan mehetett végbe s talán még ma sem teljes. Ez magyarázza meg a Délvidék iránt érzett közhangulatnak az erdélyivel és a felvidékivel szemben észlelhető kissé tompított alaphangját. De mindez csak azt mutatja, hogy a százados elszakadás nyomainak a teljes elenyésztetésére szintén százados, céltudatos munka szükséges, azon a tényen azonban mit sem változtat, hogy a Délvidék a Szent Korona széttörhetetlen testének époly integráns alkatrésze, mint a többi a történelmi — és bízunk benne, hogy egyúttal a jövő — Magyarország területének is közjogi, földrajzi, kulturális és gazdasági tekintetben nélkülözhetetlen tényezője.

Herceg Ferenc, A fekete lovas szerzője a magyarrá lett bánáti svábság illusztris képviselője, a balsikkerrel végződött 1848-49-iki szabadságharc egy jelenetében ezekkel a szavakkal adja az öreg verseci sváb szájába, mikor az búcsúzik a honvédtisztól: „A magyarság élete olyan, mint némely hegyi folyóé. A folyó egyszerre eltűnik a sziklahasadékok közt, nyoma vész és az együgyűek azt mondják: vége van — nincs többé! De egy-két mérfölddel odébb megnyílnak a kövek, a folyó újból napfényre tör és megifjodva, megtisztulva, megnövekedve küldi habjait az örökkévaló tenger felé!”

Ez a tenger a történelmi, az ezeréves Magyarország. Sziklaszilárd a hitünk, hogy a délvidéki hasadék mögött eltűnt folyó rövidesen megint a népfényre tör és egybeolvad ezzel a sok vihart kiállott tengerrel.

Népek pünkösdje ha egyszer eljövend.

Írta: Hegedűs Lóránt

Olvasom az írást, az apostolok cselekedeteinek 2. része szerint:

1. És mikor a pünkösd napja eljött, mindnyájan egyakarattal együtt valának.

2. És lőn nagy hirtelenséggel az égből mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése és eltölté az egész házat, ahol ülnek vala.

3. És megjelentek előttük kettős tüzes nyelvek és üle mindenikre azok közül.

4. És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel és kezdenek szólni más nyelveken, amint a Lélek adta nékik szólniok.

Leteszem szent bibliámat.

Vajon lesz-e az emberiség egyszer elég erős ahhoz, hogy megértse a zúgó szélnek eme zendülését? Lesz-e ház, amely eltelik vele?

Az ókorban ez nem volt lehetséges, mert az egész ókor története azon fordult meg, hogy mindig alakult egy nagy birodalom és az teljesen felszívta a másikat. Két nagy birodalom soha nem volt egyszerre. A római birodalom roncsait széttörte a középkor és akkor a kereszténység hatása alatt kialakulnak államok, amelyek kezdik egymást megtúrni. Ez az európai egyensúly politikája. Mintha elhinnék egymásnak azt, hogy együtt ülhetnek pünkösdnek ünnepén.

Különös. Száz év alatt kétszer próbálták meg, hogy együtt üljenek. Napoleon bukása után megalakul a szentszövetség, a világháború után a népszövetség. Jellemző maga a szó is. A tizenkilencedik század a szentháromságban keresi a konzervatív megoldást, a huszadik a népben a demokratizmust. Mindegyiknek van egy bálványa, de megfordítja azt. A haladás ugyanazt a páfordulást mutatja, mint a bibliával szemben a szocializmus. A biblia az emberiség boldog korát a történelem elejére, a szocialista annak a végére teszi. A szentszövetség megbukott, mert be akart avatkozni a nemzetek belső dolgába. Az olvasó, miután Lord Byront szereti, tudja az ő halálával kapcsolatban, hogy az új Görögország feltámadása volt az első lökés, mely ezt a konzervatív reakciós alakulatot kikezdte. A népszövetség állítólag nem akar beleavatkozni az országok belső dolgába (mi legyőzöttek ugyan másképp tudjuk), hanem azoknak külső érintkezését akarják szabályozni. Akarja? Akarja, de nem meri. Mert hiszen megvolna a fogantyú még Wilson tökéletlen művében is. A trianoni békének elválaszthatatlan része az első fejezete a Nemzetek Szövetségének Egységokmánya (Pacte de la Societé des Nations). Ennek 19. szakasza olyan, mintha pünkösdre szerkesztették volna. Szól kacskaringós magyar fordításban ekképen:

„A közgyűlés időnként felhívhatja a szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, melyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztetné.” Ez a legfontosabb része a trianoni szerződésnek és ez az, amivel mi sohasem foglalkozunk. A Wilson titkára által kiadott iratokból látszik, hogy ez volt akkor Amerikának legfontosabb törekvése; úgy akarta megakadályozni a jövő háborúkat, hogy ami igazságtalan Európában a határok tekintetében, azt a népszövetség megváltoztathatja. És mivel a legigazságtalanabb mindenek között Trianon, nekünk oda kellene menni és a 19. szakasz alapján ki kell erőszakolni a mi igazunkat

Ez volna a pünkösöd, amit Wilson látott, amelyben csalódott és amely csalódástól meghalt. Ez a mi reményünk is. A kormányt nem vádolom azért, hogy eddig nem nyúlt hozzá ehhez a fegyverhez, mert a népszövetség első idején történt egy próbálkozás, amely balul ütött ki. Két délamerikai állam,

Peru és Bolívia a 19. szakasz alapján lépett a népszövetség elé és akkor oly formulát találtak ki, amely meghamisította még azt a 19. szakaszt is, vagyis a népszövetség megijedt sajátmagától. De ennek két oka volt, Az egyik az, hogy épen amerikai államok akartak segítséget, holott az északamerikai Unió, mely végül is dönt Amerika sorsában, megtagadta az általa tervezett, de korcsnak született népszövetségbe való belépést. Érthető tehát, hogy a népszövetség nem mert a nagy Amerikával kikezdeni. A másik magyarázat az, hogy a népszövetség tanácsában még csak a velünk ellenséges szövetséges és társult hatalmak voltak, Németország nem volt ott. Azóta folyton látjuk, hogy Franciaország állandóan meghátrál az ő manővereivel. Most hát itt van a pillanat, amikor a 19. szakasz megszólal, mert ez a pünkösdi ígértetett nekünk. Előfeltétele ennek egy, amit mindig sürgettem. Meg kell a magyar törvényhozásnak tennie azt, amit a németek véghezvittek, bebizonyítani egy külön bizottság tárgyalásán, hogy Magyarország ártatlan a világháborúban. Ezt sokkal könnyebben megtehetjük, mint Németország, itt nem kell semmiféle okoskodás vagy prókatori fogás. Mindaz, ami gróf Tisza István kormányáról bebizonyítható, az egész világ előtt élő tiltakozás, kétségbeesett küzdelem volt a háború megindítása ellen és a világbéke fenntartása mellett. Tehát evvel az igazsággal nemcsak nekünk, ellenzéki publicistáknak, akik véresre írjuk az ujjunkat a külföldi lapokban, hanem a magyar parlamentnek kell előjönnie pártkülönbség nélkül. Ha ez megvan, semmi akadálya annak, hogy mi a népszövetséghez vigyük azt a tényt, hogy Trianon fenn nem tartható, azt a másik tényt, hogy mi nem akarunk háborút és végül a harmadikat, hogy a 19. szakasz alkalmazásához nekünk jogunk van.

Tudom, hogy mások is követni fognak minket, elsősorban Németország, mely sem a lengyel korridort, sem Szilézia brutális megcsonkítását nem tűrheti sokáig s mert minden ok meg van arra, hogy őt a fegyverkezéstől vagy az Oroszországgal való társulástól visszatartsák, a 19. szakasz Németország érdekében előbb-utóbb érvényesíttetni fog. Mikor mozdulunk mi el, mikor a mi igazunk sokkal nagyobb, mint Németországé, jobban mondva, mi sokkal kisebbek vagyunk ahhoz, hogy kiheverjük azt a nagy bajt, amit Németország lassanként leráz magáról? Ha a népszövetség népszövetség akar lenni

és ő jelenti azt a fórumot, amely eltelik a pünkösdi ígérettel, akkor először nekünk kell odazarándokolni a 19. szakasz alapján, Hiszen már derül a láthatár. Lloyd George, a béke egyik aláírója, a múlt hónapban kiadott cikkében (1927 május 15) világosan megmondja, hogy ha valamely legyőzött állam most nem teljesítené a békeszerződésben kikötött szolgáltatásait, senki sem volna, aki ezt hadsereggel behajtaná rajta. Innen már csak egy lépés és a 19. szakasz megindul és betöltetik. Nekünk ezer évi jussunk van ehhez, egész tízszer száz esztendőnk bizonyítja azt, hogy most csakugyan olyan nemzetközi állapotba jutottunk, mely alkalmazhatatlanná teszi a szerződéseket s fennmaradásuk a világképét veszélyeztetné. Ez az, amit mi és az összes többi hatalmak aláírtak. Ez az, ami nekünk pünkösdt hozhat, ha csakugyan megszólal a a világbéke. Hiszen egy ezeréves állam tönkretétele maga megakadályozza a népek pünkösdjét, ezt mindenki belátja, aki nem gonosz.

Be szépen énekelte ezt Byron, Childe Heroldjának második énekében:

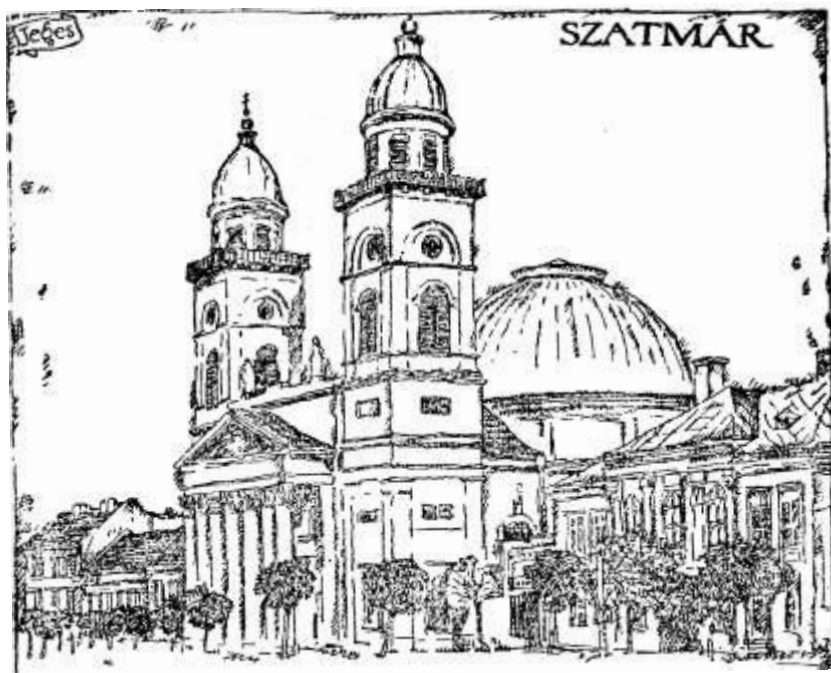
..... *Ezer*
Ez kell, amíg egy állam kész leszen;
S egy óra olyan könnyen söpri le.
Dőlt fényt s erényt amíg újjá teszen
Az ember meddig küzd Időn és Végzetten?

Addig a népszövetség nekünk nem népszövetség, mert nincs meg benne pünkösdnek lelke, addig tart genfi konferenciát, amelyről kisült, hogy mindenki mást mondott, mint amit gondolt, mindenki mást hirdetett, mint amit országa akart s mikor vége volt, senki sem tudta, hogy miért jött.

Fölveszem megint az írást és olvasom tovább;

12. Álmélkodnak vala pedig mindnyájan és zavarban valának, egymásnak ezt mondván: Vajon mi akar ez lenni?

A lord rózsái.

Írta: Zsirkay János.

Az autó valahol elakadt az őszi kátyúban s a lordnak várnia kellett rá a kis őrháznál. De nem bánta. Ezúttal — kivételesen — nem kellett sietnie. Pihenni jött s egyedül akart lenni. S ezt sehol könnyebben el nem érhetette, mint ezen a pusztaságon, ahol egy gémes kút, egy messzi szélmalom, no meg a kis őrház jelezték csupán az emberi kéz nyomát.

Szép őszi reggel volt. A nap még csak küzdött a nagyköddel, de át még nem tört rajta. A fák és a bokrok leveleit pirosra csípte a korai dér.

A lord figyelmét lekötötte a pusztaságnak ez a beláthatatlan vonaltalansága, ami oly hasonlóná tette ezt a ten-

gerhez s aminek fenségét éppen egyszerűsége és mérete adta meg.

Mintha nem törődött volna az elrekedt gépkocsival s azzal a fölényes nyugalommal, mely a világhódító angolt akkor jellemzi igazán, amikor ez idegen földön jár: fogta erős fogai közé rövidszárú pipáját s a nikotin élvezetével fokozta azt a jóérzést, ami most egész lényét eltöltötte.

Azt hitte, nem is igen van emberi lény a közelben. De egyszerre csak — a nyitott ablakon keresztül — a hervadozó őszi violák mögül vékony női hang tört elő. Egyszerűen, közvetlenül, mint ahogyan az énekel, aki egyedül gondolja magát.

A lord hallgatta a nótát. A szavai, a ritmusa olyan különösen idegennek, messziről jötnék tűnt fel neki, aminőhöz hasonlót még sehol sem hallott, pedig már eleget kóborgott a nagy világban. Különösen mióta két fiát elvesztette a háborúban. Azóta nem igen tudott egy helyütt maradni. Vigasztalódni akart, de a bánata csak egyre mélyült, nagyobbodott.

S ez a nóta, amit most hallott, mintha a szívébe mart volna. Valami szokatlan mély fájdalom sírt ki azokból az érthetetlen szavakból, amelyek megfogták a lordot, talán annál inkább, minél kevésbé értette azokat. A nóta a nép lelke. Úgy születik ez is, mint a kagyló gyöngye: a nép könyeiből, vérhullásából, verejtékéből keverve mosollyal és kacagással.

De ebben a nótában csak könny volt, könny, vér és verejték. Mosoly, kacaj az nem volt benne szemernyi sem.

„Milyen feneketlen bánat és sötét szomorúság!” — villannak át a lord agyán a gondolatok. S úgy találta, hogy ez a nóta nagyon is illik ehhez a pusztasághoz.

Belépett az udvarba. Ott volt a kerek kút — bele nézett. Mély volt nagyon: alig látta benne a víz csillogását.

De a ház előtti kis kutyaólból ekkor már kétségbeesett ugatással tört elő egy különös szörnyeteg. Szerencsére meg volt láncolva, különben felfalja talán az idegent.

A lord mosolyogva nézte a dühös állatot. Ilyet se látott még sehol. A hosszú, bozontos szőrtömegből alig látszott ki az állat, amelynek egész mivoltára rá van írva az ősi vadság, ami csak úgy nem változott az idővel, mint a hogyan nem változott a puszta képe.

A dühös lármára elhallgatott a nóta s csakhamar egy

kis kócos fejű, barna szemű lányka jelent meg az ajtóban.

— Bodri! . . . mondotta parancsolólag s a kutya alázasan lenyomta fejét a földre s behúzódott az odújába, onnan dohogva kifelé, hogy már ugatnia sem szabad, noha — mint kutyának — az a kötelessége.

Nem harap — mondta a lányka az idegen felé, pironkodó mosolygással. — Különben is meg van láncolva — magyarázta tovább a rácsos kis ajtót a tornác közepén kinyitva, hogy utat engedjen az ismeretlen vendégnek.

A lord csak állt és mosolygott s néma mozdulatai sejtették, hogy nem érti a szót.

A kislány most már még nagyobb zavarba jött, de valami hirtelenül eszébe jutott.

„Bizonyára szomjas.” De futott a konyhába s pohárkát hozva — kecsesen a kút felé szaladt. A lábán kis piros papucs, a blúza ujja egészen vállig felgyűrve, úgy, hogy mind a két karja szabadon villogott bele az őszi köd párák szürkességébe. Egy-kettőt lendített a keréken és már fent is volt a veder. Megmerte a poharat és odanyújtotta a lordnak. Rózsás tenyere volt a tányér.

— Tessék. Friss. Jó. Fájn . . . Mondogatta a szavakat, csak úgy kísérletképen, hogy az idegen egyet még is csak meg fog érteni belőlük, Közben — persze — mosolygott és az arca még pirosabb lett, ami szeme csillogó feketeségét csak még jobban kiemelte. A lord elvette a poharat.

— Thank, my dear, — mondotta és az ajkához emelte. Aztán visszaadta a poharat. A lányka csak nézett rá, aztán — mintha új gondolata támadt volna — besiet. Csakhamar visszajött. Kezében kis tányér, rajta méz és rozskenyér.

— Tessék — mondta ismét, pajkos, de azért szemérmes mosolygással, hosszú szempillái alól kémkedve, vájjon ezúttal eltalálta-e az idegen gondolatát. A lord is mosolygott. A lánykának ez a természetes kedvessége nagyon tetszett neki. Keresetlen volt az és szívből jövő. Meg is kellett találnia az utat a szívhez.

„Máshol bezárják az ajtót az idegen előtt, itt a pusztán mézzel és kenyérrel kínálják”, villant át újból a gondolat a lord agyán. És falatozni kezdett.

— Jó? kérdezte a lányka.

— Jó!... felelte a lord, ismételve a szót, amit most hallott először.

Ekkor egy erős férfihang kiáltott le a padlásról.

— Eszter!

A lányka a padlás ajtó felé szaladt. Örömmel kiáltott vissza:

— Itt vagy Mihály? . . . Azt hittem, kint vagy a kaszálon . . . Gyere csak, gyere . . . Egy úr van itt. . . Nem tud magyarul egy kukkot se . . . Valamit akar . . . Beszélj csak vele.

Mihály megjelent a padlás ajtóban. Ingujjra volt vetkezve, kezében nagy szénahányó villát tartva. Fekete fürtös haja csapzottan lógott le izzadt homlokára. A szénamurva maradványai ott bronzottak szétszórva haja feketeségében, mint valami darabokra tört királyi korona roncsai egy menekült király árva fején . . . Megállt és a villanyelére támaszkodott maga elé nézett. Olyan volt e pillanatban, mint egy bronz szobor Öntvénye: az erő, a fiatalág, a munka bronz szobra. Megpillantva az idegent, egy mozdulattal eleresztette a villát s legyűrve ingujját, lehajolt, s magára kapta sötét kék vasutas blúzáát. Lejött És köszönt. Először magyarul, aztán angolul. A lord arcára kiült az öröm. Annak az utasnak az öröme, aki idegenben a maga anyanyelvét hallja. A hazai nyelv az a varázsvessző, amely egyszerre hazai földre juttat bennünket s bármily messze idegenben vagyunk is, otthon vagyunk ismét. — Amerikában voltam évekig — magyarázta Mihály — csak a háború hozott haza. Bár ne hozott volna! Sóhajtva ütött a bal lába szárára. Most vette észre a lord. hogy az — fa. Részvétellel rázta meg a kezét a lord.

— Nem bánám . . . Nem sajnálnám . . . Csak . . . ezek ne volnának itt . . . De mindig eszembe jut, valahányszor a hegyeket látom . . . Látszanak, ha tiszta az idő . . . És azok a határok . . . Csehhatár! . . . Borzalom . . .

Elfordult és a blúza ujjával megtörölte a szemét, az arcát. Restelte a könnyeit. Leültek a nagy eperfa alá. Mihály elmesélte a sorsukat.

Székelyek. Csíkiak pedig. Egész háborút végig szenvedte. Háromszor sebesült s öt kitüntetése van. Az apjukat, anyjukat agyon kínozták az oláhok . . . s ők ide menekültek, itt éldegélnek a hűgával, s a két kis öccsével, akik ma a malomba

mentek örletni. Közben rá-rá csapott a térdére. — Ezért maradt ott az egyik lábam ... S pusztult el a szülénk, a kis házunk, földünk ... oda lent ... Hiába na ... Ez már így van a világon ...

Eszter csak nézte a bátyját. Bár nem értette a szavait, de nagyon jól tudta, mi fűti a bátyja indulatját.

A lord is úgy érezte, hogy valami neki is reszeli a tor-kát. Lám, hiába fut az otthoni szomorúság elől, az kíséri az embert, mint árnyék a testet... Ez a nagy szomorúság itt is ... Két emberi parány, ebben a végtelen pusztaságban és mily fájdalmat hordanak a szívükben. . . Ha ki lehetne teregetni — úgy be lehetne fedni azzal az egész pusztát, ahogyan a köd rá ereszkedik az egész mindenségre. A Mihály szemhéja vörösödik. S ahogy a húga megpillantja a bátyja könnyező szemét, elfordul ő is nagy hirtelen. Egymáselől rejtegetik a könnyeiket.

A lord is hallgat. A két sír jut eszébe ... A két fia, akik messze . . . messze . . . csendesen pihennek, pedig fiatalok volnának még és szépek . . . egészségesek is, ha ...

— Nekem is vannak halottaim — mondja a lord halkán, tompán, szinte félve ennek a kijelentésnek a borzalmas súlyától.

— Hát azok is, miért haltak meg? .. . mondja Mihály keserűen. — Hogy azok itt legyenek a mi szomszédunkban . . . Azok, akik csak futottak , . . futottak ... és a végén mégis csak ők győztek és nem mi, akik elvéreztünk a harcban? . . .

Elhallgattak. A lord is hallgatott. Majd a zsebébe nyúlt. Könyvecskéjét előhúzta, s felnyitotta. Két arckép, mellette két piros rózsa. Szép feje lehull a mellére, mintha olyan súlyossá tette volna a Mihály kérdése, hogy nem volna ereje tartani többé. És oda nyújtotta kezét a fellábú magyar bakternek. Nem szólt semmit. Csak némán megszorította. A legkisebb ország fiának a kezét a legnagyobb ország fia . . .

— Thank you . . . mondotta és a Mihály arcára függesztette mély kék szemét. Valamit akart volna még mondanL Talán azt:

„Lásd, én gazdag előkelő nagy úr vagyok, és a háború keresztül gázolt az én szívemen is . . . Hát hogyan gázolt volna rajtatok keresztül kis apró emberfiókák.

Vagy talán:

„Én lord vagyok — te napszámos, én angol, te magyar, én győző te legyőzött, én ép, te béna: és azért egyformán sósak a könnyeink, testvér ...”

De megjött az autó. A titkár sietve ugrott] gazdája elé, hogy jelentését megtegye.

A lord búcsúzott. Kezet fogott Mihálylyal, megveregette az Eszter arcát. Az pirulva osonkodott be a szobába és egy kis csokorral jelent meg ismét. Félénk szerénységgel nyújtotta oda a lordnak.

— Ami virágunk — árvalányhaj. — Itt terem a pusztán — és csak is nálunk terem . . . magyarázta Mihály a csodálkozó lordnak, aki sehogy sem akarta elhinni, hogy ilyen virág teremhessen valahol.

— Még a virágjuk is fájdalom — akárcsak a daluk . . . mondotta titkárjának. Érdekes nép! ... csak fel kellene fedezni őket...

— Mylord, — feleli a titkár — senkitem teheti ezt meg könnyebben, mint Ön. Ha akarja.

A lord felemelte a fejét.

— Akarom ...

S gondos szeretettel vette elő újból a jegyzőkönyvét, felnyitotta ott a két arképnél, s oda tette az árvalányhaj csokorcska! a két angol rózsza mellé . . .

S a kis kócos pusztai virág gyöngéden simult oda az illatos angol rózsák bársonyos szirmaihoz ...

„Vajha a francia történetírás leróhatna már egyszer hálájának adóját a magyarsággal, a nemzetek hőseivel szemben. E nemzet hősi példájával fölemel és megnemesít minket, A magyar hősiesség magas erkölcs megnyilatkozása.”

Reclus.

„Anglia nem csak jó vásárlót, de igaz és hűséges szövetségest is találna Magyarorszáiban.”

Paget (1838)

„A magyar híres szabadságszeretetéről, nemes és nagylelkű jelleméről, hősi bátorságáról. Vendégszeretetének legendás híre van.”

Montesquieu.

TORONYÓR.

Öreg torony magányos öre:
A vészharangot kongatom.
Lenn szunnyad a város, a dőre,
Alomköd hull a szennyes kőre
Félelmesen, hallgatagon.

Körül piros az égnek alja,
De ott lenn minden oly sötét;
Az alvó alszik, meg se hallja.
Mint vágja át milliók jajjá
A kábultság fakó ködét.

Oh itt lenn sokáig mulattak,
Tivornyázott a cédaság;
Szánó könnyet sohasem hullattak,
Pénzbe, csókba, vérbe fulladtak —
S künn szenvedett a némaság.

Most horkol a sok bamba részeg,
A minden jóval túllakott
S körül tombolnak már a vészek,
Lobog, hamvad sok drága fészek:
Kedveseink pusztulnak ott.

Ébredj, bolond nép, léha városi
Sikolt, rikolt sok durva hang:
A tűz már házaddal határos,
Az éj lángcsóvás, rőt-sugáros
És kong és kong a vészharang.

A vén torony reszketve szédül,
Recseg a szüette földél ·
De kongatok, megállás nélkül,
Míg markomba nem szakad végül
Az elvásott harangkötél.

Míg tűz nem csap a szent tetőre
S le nem roskad a csonka dóm
A városra, az ébredőre:
Én, vén torony magányos őre,
A vészharangot kongatom.

1918 december.

Jászay-Horváth Elemér.

Égi jogász.

Írta: *Kosztolányi Dezső.*

Kaszás-Kis János világléteiben napszámos volt. Reggeltől estig talicskázott a határban.

Úgy sirt ez a talicska, mint valami kétéves, beteg gyerek, panaszosan, nagyon szomorúan. Folyton földet vitt benne, kövér, zsíros anyagot, a tanyák alatt, mintha az egész földgolyót fel akarná forgatni és egyik helyről a másikra cepelni, soha véget nem érő, végtelen, kilátástalan munkával.

Ő maga nem vágyakozott többre. Egészséges arca piroosan virított. Azt se lehetett látni rajta, hány éves. Akadtak, akik negyvenötnek nézték, akadtak, akik huszonötnek. Olyan időtelen volt, mint a föld.

Háborúban katonának állt. Kétszer megsebesült, egyszer idegsokkot kapott egy gránáttól. Sokáig remegett ettől a *hideg* csók-tói, mellyel a halál megérintette csöndes parasztféjét.

De mikor leszerelt és visszatért falujába, arca kinyíltott, kék szeme nyájasan mosolygott. Akár az alföldi ég, zivatar után.

János talicskázott, mint annakelőtte. Vásott, zöldszürke katonanadrágot hordott, gyűrött civilkalapot. Agyaráról pipa lógott és kedélyesen füstölt.

— Merre járt? — kérdezték tőle.

— Hát amerre a többiek — mondotta.

Acélos, kemény férfitestén nyoma se látszott a fáradalmaknak. Csak épen hogy nem hízott meg, soha. Szikár maradt a folytonos testi munkában, több száz év alatt — nemzedéken át — se tudott magéra szedni egy latnyi zsírt. Szög-haja dúsan koronázta fejét. De bajusza már nem volt tömött, mintha húsnak szikes, kavicsos talajában nem lenne elég életerő, hogy ilyen úri dísz is nagyranövessen.

— Mégis — erősködtek — mit csinált oft, János bácsi? Hiszen ott vót, vitézségije is van.

— Lüvöldöztünk — szólt és mosolygott.

Nem szerette a sok szót. Dolga-végeztén hazament, viskójába, feleségéhez, meg két kis fiához.

Közben a falu házaira vörös zászlót aggattak, roszipapírszövetből.

Egy augusztusi délután, hogy künn hajladozott a földeken, porfelhőben lovasokat látott feltünedezni, kik vassisakokat és hosszú, zászlós pikákat viseltek. Más oldalról már hallatszott is a recsegő, kietlen trombitaszó, mely valahogy az idegenség és téboly lázát szórta szét az alföldi porba, az akácfaik közé.

— A románok — suttogták.

Húsz-harminc ember jöhetett mindössze, egy tiszt vezetésével, meg két szekér, ládákkal, holmikkal.

Bámész emberek, asszonyok, pendelyes gyerekek álldögáltak a községháza előtt és nézték, amint a cigányos fekete katonák elhelyezkedtek a faluban. Néhány katona szuronyt szegezve megtisztította a teret.

János pipázgatott, a tér oldalán, talicskájára telepedve. Onnan szemlélte nagybölcsen a nép szétszéledését.

Akkor vette észre, hogy feléje is két szuronyos közeledik. Egyik valamit kiabált, románul, nem értette, mit. Aztán mind a kettő hadonászni kezdett, dühösen. János erre lassan, de tisztességtudóan fölkel, már nyúlt talicskája után, hogy tovább kászolódjon.

De a következő pillanatban arculcsapta, teljes erejéből, a román katona.

Kalapja leesett eléje, a porba.

Óriási riadalom támadt. A falu népe hanyatt-homlok szaladni kezdett, ki merre látott. Az asszonyok sírtak.

— Kaszás-Kis Jánost mögütötték — mondták.

— Ájnye — csóválta a fejét egy öreg paraszt — pedig katona vót, katonamber. . .

— Az — mondta a másik — négy évig. Szögény.

Jánost egy perc alatt öt katona vette körül s már is kisérték befelé, a községházába.

Várt az udvaron, csöndesen, katonák őrizete alatt. Este-felé vezették a tiszt elé.

A tiszt — nagyon fiatal, ápolt hadnagyocska, aki a forró délutánon se vette le vastag, fehér kesztyűjét — egy asztalka előtt ült, egymásra vetett lábakkal és cigarettázott. Tolmács útján hallgatta ki.

— Volt nála fegyver? — szólt a tiszt.

— Nincs kéröm nálam semmi — és már nyúlni akart zsebébe, hogy mutassa.

Most hirtelen lefogták.

— Motozzák meg — mondta a tiszt katonáinak.

Kivettek zsebéből egy pipát, egy piros és szennyes parasztzsebkendőt, egy összegyűrt szovjethuszonötkoronást.

— Otthon sincs fegyvere?

— Nincs.

A tiszt két vassisakost küldött lakására, hogy tartsanak nála házkutatást, majd a tolmács felé fordult és hadarva adta ki az utasítást;

— Mondja meg neki, ha fegyvert rejteget, azonnal agyonlövök. A töltényeket is ki kell szolgáltatni. Ha puskát, revolvert, kardot tud valaki másnál, árulja el, különben . . . ijessen rá.

Künn a falu már eltemetkezett a nyári éjszakába, katonák jártak szerteszét. Senki sem tudta mi lesz.

A járőr visszajövet jelentette, hogy nem lelt nála fegyvert. Erre a tiszt mondott valamit a tolmácsnak s Jánost hazaengedték.

Fejére nyomta kalapját és szédülve, lesunt fejjel bake-lázott a sötét utcán, hazafelé. Nem volt italos ember, de most

úgy érezte, hogy részeg és lába tántorog, Mindenki aludt már. Fekete ablakok meredeznek rá. Csak fönn az augusztusi csillagok szikráztak, villamos fénnel.

Sápadtan állt meg a küszöbén. Az asszony sírva borít rá.

— Hát möggyűit?

— Mög.

János leüli az asztalhoz. Az asszony eléje tette a vacsorát.

— Ogyön.

De nem tudott enni. Félretolta a tálat, leborult az asztalra.

— Onni se tud — mondta az asszony.

— Világi szégyön ez — szólt János.

Akkor fölnyitotta ingét. Mellére mutatott.

Szörös parasztmellén egy forradás rózsaszín nyoma látszott.

— It mönt be a golyó — mutatta.

Újra az asztalra dőlt és száraz, könytelen sírás rázta hatalmas mellét, De nem tudott sírni. Csak fogát csikorította és valami ugatásféle hallatszott gégejéből,

— Ne vögye annyira szívére — vigasztalta az asszony.

Örűjön, hogy nem vitték el, rabnak.

— A nyavalyás — zúgta János.

— Occsa el mán a világot — kérte az asszonyt, aki közben vetkőzött — még meglátják és begyűnnek.

Hallgatóztak: a csendes éjszakában járőrök cirkáltak.

János sokáig nem tudott elaludni, vonyítani szeretett volna a fájdalomtól, ide-oda hánykódott nyoszolyáján, arcát párnájához szorította. Soha életében nem ütötték meg, katonáéknál sem. Pörlekedésnél pedig mindig a másik húzta a rövidebbet. Egyszer, hogy vitája akadt egy legénnyel és már majdnem öltre mentek úgy nézett rá, hogy az inkább elsomfordált. Rettenetes szeme volt.

Most két érdes tenyerét, mely a földmunkától kicserepedetű, arcára borította, megalázva. Jaj, milyen jó, hogy éjszaka hullt rá, sötét, takaró éjszaka. Ez hűtötte szégyenét, mint a hidegborogatás. Körütekintett és boldogan látta, hogy köröskörül minden fekete, az asztal is, a szék is. Csak néha süvített távolból egy puskagolyó.

Reggel kiment a kúthoz. Sokáig mosakodott egy vödör vízben. Még fejét is belemártotta.

— A bal orcámat ütötte mög — mondta az asszonynak — itt — és hozzányúlt mint egy sebhez.

— Mög se látszik.

— Nem?

— Nem a — erősítette az asszony és összevont szerelődéssel vizsgálta a bal arcát, közeiről. Csak mönjön a dógára”

Újra sírt-rítt a talicska. A falu tudta, hogy rendbe jött minden.

Erős nap tűzött a földre, éles, agyvelőthasogató fény. Ezek azok a reggelek, mikor a pusztának már hajnalban láza van. A meddig a szem ellát, por és fakóság, csak itt-ott kiállt véreset egy-egy pipacs. Mezítlábosok kapkodják lábukat a tüzes buckákon, akár parázson táncolnának. Messziről rekedt lárma hallatszik, egy parasztszekér csörömpöl, egy vödör láncza zörög, mely sokáig ér a szomjas kútba. Mintha a homoknak is delíriuma lenne, félrebeszélnek a zajok. Sehol egyfoknyi árnyék a végeláthatatlan sárgaságon. A komondorok már délelőtt nyelvelnek, lehangolnak a földre, mérgesen rágják a sövényt, vagy véres szemmel, behúzott, lompos farkokkal sompolyognak, mint az örültek. Ok js betegek a fénytől.

János egykedvűen ballagált. Szemére húzta kalapja karimáját, a földre nézett.

— Aggyon isten — köszöntötte egy ember,

Ő azonban félretekintett, pironkodva. Rejtegette gyalázatát.

— Mert nem vót igazsága — magyarázta az asszonynak, ha ő román, én magyar, azér nem szabad megütnie. Nála fegyver, én mög puszta kézzel. De azér szömébe néztem. Meg is mondtam neki, nem bánom, vezessön a fejedelme elé, akár az tögyön igasságot. . .

— Minek emészti magát. Ami vót, az vót.

Kaszás-Kis János nem mutatkozott emberek előtt. Híre futamodott, hogy mindenkire haragszik.

— Ojan büszke lött — mondogatták a falubéliek sértődötten — talán bizony arra ojan nagyon büszke — és nevettek.

— Min epekedik mindig? — kérdezte este az asszony.
 — Csak úgy gondókozm.

Sokáig hallgattak mind a ketten. János szólalt meg.
 — Te anyja, hány magyar löhet a világon. Azt mongyák, van tizenkétmillió is.
 — Nem kendre tartozik az.
 — Román, az nincs annyi — mondta János.
 — Löhet.
 — De francia az sok van. Nagyon sok. Az löhet húsz millió.

János megint elgondolkozott.
 — Mőg az angol — tette hozzá. Az is sok van. Nagyon sok. Abbú van legtöbb.
 — Látott kend angolt?
 — Nem láttam egyet se. Csak taliánt. A fronton. Annyi vót, mint a nehésség. Azok a nagy hegyek tele vótak velük. Haj, ha eccőr . . .
 — Mit bánja kend a más dógát. Majd eligazítják az urak.

Később nem bolygatta ezeket. De azon gondolkozott, mit tegyen, hogy valamikép elintézze az ügyét, a szégyent, mely rágódott rajta, akárhogy is beszéltek a többiek. Azóta többször találkozott a katonával. Közönyösen sétifikált, hosszú szuronyával, a községháza előtt, vagy ült a földön és fehér fogával zöld almát rágott. Értelmetlenül tekintett rá a román, a havasi pásztorok nagy nyugalmával. Talán azt se tudta, ki ez a magyar talicskás. János elképzelte, hogy neki rohan és arcul üti . . . kétszer . . . jobb oldalt is . . . bal oldalt is . . . hosszú, gyapjas, fekete hajába csimpaszkodik és rázogatja . . . ordít . . . üvölt . . . vagy kést szúr gégégébe ... s a piros vér magasra buggyan . . . mint a szökőkút . . . Aztán — mit bánja — mellébe bökheti ő is a szuronyai. Vagy fölkötheti arra az eperfára, mely mellett áll.

Ájtatos gyönyörűség környékezte meg a bosszú gondolatára, úgy, hogy szédülni kezdett s a fához támaszkodott.

Dehát eltünteti-e ezzel az ő világi szégyenét?

Vállat vont és köpött a porba.

Nem érdemes ez se.

Hanem nagyon szeretett egyedül lenni, távol az emberektől, akiket gyűlölt és ha csak tehette, elkerülte őket, hogy

ne vallassák, mint is volt az. Legjobban érezte magát künn a tarlón, a dűlőutakon, hol csak a fagyai nyílt, céltalanul, meg a lila számartövis.

Amint csorgott arcáról a verejtek és leheveredett — pilledten — egy kazal árnyékába, egyszer-másszor az is megfordult fejében, hogy elutazik innen. Világgá megy, Amerikába, vagy még messzebb. A világ végére, túl az Óperenciás tengeren, hol már nincs semmi sem és le lehet lógatni lábát ebbe a semmibe. Milyen nagyszerű is lenne az. Csakhogy ehhez pénz kell, aztán a románok miatt senkisémmozdulhatott.

— Haj, haj — sóhajtozott János, amint talicskája ütemesen nyikorgott.

Aztán hozzátette magában:

— Mögesött a baj.

Egyszer Péter is vele talicskázott, a félszemű rokkant.

Mendegéltek egymás mellett.

János egyszerre felkiáltott boldogan:

— *Haj, haj, haj, mögesött a baj, baj, baj,* — és majdnem kielégülten nevetett.

Péter ránézett. Aztán megkérdezte:

— Hogy van az János?

— Hát csak úgy, ahogy mondom.

— Hogy te?

— Hát csak úgy. *Haj, haj, mögesött a baj, baj.*

— Micsoda baj, te?

— Hát csak az. Mint a mesébe.

Péter elvicsorította száját. Látni lehetett csempe fogait meg vértelen ínyét. Ez nála a nevetést jelentette.

— Rámögy, — mondta és ismételte — haj, haj, baj, baj.

— Az ám, — intett János — rámögy az.

— Aztán tucc másat is?

János megvakarintotta fejét:

— Tudok biz én

— Hol tanúttad?

— Nem tanúttam sehol. Csak úgy eszömbé jutott.

— No ez jó, — szölt Péter — ojan, mint a könvbe — s vigyorgott és bölintott reszketős fejével, mert ő is *hideg csók-ot* kapott a harctéren.

Ennek is híre terjedt. A gazdák körülvették Jánost:

— Hogy is van az, te?
 János katonásan haptákba vágta magát, hangosan, szégyenkezés nélkül fújta a rigmust.
 A parasztok mosolyogtak.
 — No ez jó adja — szólt egyik asszony — versökbe beszél.
 — Még mongyon János bácsi, még — unszolták.
 János fölhúzta szemöldökét;

„*Piros rúzsza, bazsa rúzsza rúzsza*
Juj de ronda, juj de cefet ez az egész világ!”

Röhögés harsant föl.
 — Ez már nem gyün ki — okoskodott egy paraszt, mikor kissé elcsöndesedtek.
 — Nem a. — mondta János és összeráncolta szűk homlokát.
 Olyan gyötrelmesen szomorú volt arca, mintha fájna a feje.
 De aztán nekidurálta magát:

„*Széna-, szalma-koszorú,*
Bolond az ki szomorú ...”

Ennek volt legnagyobb sikere. Tapsolták és utána ordították:

„*Széna-, szalma-koszorú,*
Bolond az, ki szomorú ...”

— Igassága van, — bólintottak — minek is bankódni ammiatt.
 — Csakhogy elfelejtette — tette hozzá a kasznár.

János csakugyan megengesztelődött, csillapult indulatja.
 Már olykor szóbaelegyedett másokkal is. Elmesélte, mit művelt az olasz fronton, betért a korcsmába, a parasztok szerelték őt, mert szóval tartotta a társaságot és mindig tudóit valami szíverítőt, mulatságost, képtelent mondani, hol verset, hol találós mesét. Aztán, mikor felöntöttek a garatra és szemük babonásan parázslott a pálinka mérgétől, megkérték, hogy énekeljen. Pogány-rossz hangja volt. Sápító és ércetlen, mint a repedtfazéké. Hallása meg semmi. De úgy tudott figurázni, hogy kész mulatság volt hallgatni. Félrecepta kalapját, arcát

csúfoltságból feszítette, szemével orrahegyére bandzsított. Így gajdolta:

*„Száraz tónak nedves partján
Döglött béka kuruttyol,
Möghallja egy süket embör,
Ki a vízben lubickol
Ej-hej denevér,
Hármat rikkant az egér.”*

A parasztok szájába kövér hahoták pufadoztak, mint óriás gombócok. Dülöngéltek a nevetéstől.

— Még eccőr — ordították.

János rekedten kiabált:

— Száraz a torkom.

— Hát kend mög — és a gazdag paraszt odabökött a pálinkásüveg felé — fizetóm — mondta önérzetesen.

János fölhajtotta a pálinkás üveget, egy kortyra.

— Ne te ne! — rikácsolt János ..... ez volt a szavajárása, hogy vadítsa magát — ne te ne! — és botjával végigvágott a korcsmaasztalon. Az üvegek csörömpöltek, lehulltak a földre.

Fölmászott az asztalra és úgy bögte torkaszakadtából.

Ilyen multságok után hajnaltájt vetődött haza, holtrészen.

Egy éjszaka az asszony hiába várta. Megvirradt és még mindig nem jött. Csak délfelé állított he. De nem volt részeg, csak komor és fontoskodó.

— Hát kend hun kuncsorog egész éccaka?

Nem felelt, hanem aggodalmasan körültekintett. Bezárta maga mögött a konyhaajtót.

Csak aztán mondta az asszonymnak, titkolózva, majdnem sűgő hangon:

— Möghíttak.

— Ugyan hová a csudába hítták vóna magát? fanyalgott az asszony. — Talán a kocsmába, hogy egész éccaka devernýázzon?

— Nem, — szolt János — nagy rangot kaptam én, asszony, nagy tisztességöt.

És két kezével nyomkodni kezdte homlokát.

— Az úgy esött, — folytatta — hogy künn ütem a tarlón. Csöndes szép este vót, pipázgatok és nézöm a csillago-

kat. Úgy hulldogáltak azok, mint az esső. Hát mit látok? Az ég csak kinyílik, háromfelül, olyan világosság támad, mint fényös nappal és fönn a felhőkbe muzsikát hallok, de ojan erőssen, mintha húsz banda húzná eccörre. Akkó nevemen szólítanak: „Kaszás-Kis János” mongya valaki. „Jelön” — mondom én, regula szerint. „Te majd a magyarok dógát igazítod, már mint égi jogász” mongya az a hang. „Igönis” — mondtam és és akkó leburúttam a földre.

Az asszony szája tátva maradt a csodálkozástól.

— Miket beszél?

— Az ám. Még a szent Dávid is hegedült a hódban. Mivel hogy kihirdették, törvényesen, Kaszás-Kis János ezentúl maga konfiskálja a szegény nép erdőket.

Az asszony letette a kést, mellyel krumplit hámozott, beengedte a konyhába a gyerekeket. Vállat vont és régi, kelletlen hangján szólt urához:

— Kend is jobban töszi, ha másra áll a gondja . . . Nézze a gyerököket. Az a kisfiú is milyen mázna. Inkább kerülösne rá — és könnyet itatott fel köténye szélével.

János nézte a kisfiát:

*Kisfiú, nagyfiú,
Bolond az, ki szomorú.*

— Szavalni, mög cifrázni a szót, azt érti — pirongatta az asszony. De az is bolond ám, aki ilyen marhaságokat beszél.

Az asszony szavának lett némi foganatja. János újra szorgalmasan járt napszámba az urasághoz, az uradalomba, hol ebédet, vacsorát is kapott. Ősz felé elszakadt régi katonanadrágja. Ekkor a kasznártól szerzett viseltes fekete nadrágot, mely magyaros is volt, meg uras is és kabátot, mely térdét verte. Roppantul kiöltözködött. Paraszt testén olyan furán állott ez a maskara, hogy akik meglátták, először elnevelték magukat. Ahhoz a madárijesztőhöz hasonlított tudniillik, mely a cseresznyefáktól riogatja a torkos madarakat.

János nem sokat törődött ezzel. Mindig újságot silabizált. Nehezen ment az olvasás, de ebbe is belejött. Otthon munkához látott. Katonaládájára papirokat teregetett, ácsplajbászát, mely évek óta hevert az asztalfiában, meghegyezte

konyhakéssel és ákom-bákom belükkel leírta azt, ami fejében motoszkált. Többnyire versek voltak ezek, meg rajzok. Nagy papirosra külön lerajzolta az *Égi Jelenés-t*, a *Nap-ot*, a *Hold-at*, — ezeket sárga ceruzával kiszínezte — aztán piros sávot pingált, mely a magyarokat, kéket, mely a románokat és zöldet, mely a cseheket és szerbeket jelképezte, az egész föléd pedig hatalmas piros-fehér-zöld *Aszló-t* remekelt.

Tél derekán cihelődni kezdtek a faluból a románok. Hogy kivonultak, a megszállás után, megoldódott a nyelve:

— Hét most mi lösz? — kérdezték tőle, mert tudták, hogy bötös ember és úgy szolnokol, mint egy képviselő.

Kaszás-Kis János Atilláról, Szent Istvánról, Mátyás királyról beszélt, de Wilsonról és Clemenceauról is tudott már mindent.

— Csak az lösz majd — folytatta — hogy összegyűri mindön magyar. De mindön magyar, aki csak él a föld hátán. Oszt mögalakítják közös határozással a népek ligáját, vagyis hogy fő-fő törvényt. Népszavazás lösz. Demokrácia, az is lösz. Akkó kiderüli a magyarok igazsága, már hogy nem ők vótak a hibásak és elkövetkezik az igazi háború, ami még nem vót. Mindönkinek része lösz benne. Még a kismagyar gyerökök is ott ügyének maj, de csak hátú. Azok szödik fel a golyót, amit kilú az ellenség, mög a kapszlit, ami a földre potyog, mer akkó semminek se szabad kárbaveszni.

— Hunnét tudja ezt, János bácsi?

— Mögjelentették neköm, már mint égi jogásznak, hivatalosan.

Bólintottak az emberek.

Felhozták, hogy most már igazságot kérhet, azért amiért arcul ütötte a román katona. De ő úgy tett, mintha nem halotta volna. Vagy talán már nem is értette. Olyan messze volt. Túl az operenciákon a semminél, mely megvigasztalta.

Februárban a felesége sírva járt a községházán. Azon panaszkodott, hogy ura eltűnt katonaládájával, meg félretett pár koronájával együtt. A faluban azt beszélték, hogy megháborodott az elméje. Már holt hírét is költötték-

Úgy esett, hogy egy reggelen — se szó, se beszéd — gyalogszerrel az állomásra ment. Pörge kalapja mellé árvalányhaj-bokrétát tűzött, kezében rövidszárú fokost szorongatott. Harmadosztályú kocsiba szállt és szónoklatokkal, tréfás

versezetekkel Budapestig mulattatta útitársait, kik ökredeztek a nevetéstől.

Budapesten egy hét múlva a pályaudvarok táján tűnt föl. Itt árulgatta verseit, zöld, piros szalmapapíron, ez *Égi Jelenés* és a *Hazám* címűt, de nem igen volt keletjük. Csak menekültek vásárolták, akik — szegények — mindent megvettek, amitől jó hírt reméltek.

János arca most is piros-pozsgás volt szeme zavartalanui-kék, szava ejtése paraszti és ízes, példaképe a fajtájának, mely annyira bölcs és józan, hogy szenvedésében is úri mértékei íart, örületében is ügyel méltóságára.

Kabátjára baloldalt — a szíve fölé — nemzetiszín szalagot varrt keresztalakban.

Ha kérdezték, miért, ezt felelte:

— Mivelhogy Krisztus urunkat is körösztre feszítöték.

Délelőttöként nyakába vette a várost. Válláról foltos, ütött-kopott paraszttarisznya lógott, melybe kenyeret tett, papírokat és a *Rajz*-ot, melyen oda van írva, a *Nap, a Hold* és az *Aszló*. Ezt akarja bejelenteni mindenütt, minisztériumokban, hivatalokban, lapok szerkesztőségeiben „*miszerint hivatalosan is vögyék tudomásul*” és „*tétessék határozatba mindön magyarok ártatlansága.*”

— Begyakoroltatván az igasságtövésbe, mint hitelös, égi jogász hirdetöm és perhoreszkálom a népek törvényeit — mondotta.

De amint kiteregette írásait és tovább beszélt, kedves alföldi szavain átütöközött valami idegen és lidérces láng, melytől a hallgatók megdöbbsentek. Pár koronát vetettek neki. Később azt se adtak. Szolgák, ajtóállók karjánál fogva vezették ki ezt a magyar parasztot és sarkára csapták az ajtót.

Akkor bolyongani kezdett a városban. Mint a bitang kuvasz, a parasztkutya, mely kócosan-borzason, a megveszéshez közel fut-fut hazátlan és nem találja helyét sehol, csatangol az idegen város aszfaltján. Kalapját elhagyta valahol. Hajadonfött járkált és utcapadokon hált. Egy éjszakai hajszán elfogta a rendörség s mert nem tudta magát igazolni, két napig fogvatartotta. Haza akarták toloncolni. János, mint menekült, vagonban kapott szállást. Itt irkált mindenféle szomorú és vidám versezeteket, melyeket utcán jártában hangosan mondogatott.

Ruhája hónapok multán cafatokban lógott testéről, hajtókáját belepte a piszok. Egyszer egy kispesti kocsmában megverték és kirúgták az ajtón. Orrán sokáig látszott két véres csík. Az emberek megálltak a fűzfapoéta előtt, aki valamit hasonlított Hazafi Veray Jánoshoz és nézték.

Körötte pedig folyt az élet. Szónokoltak, loptak, rabollak, irigykedtek és rágalmaztak, üzleteket kötöttek, a valutaüzérek feleségei díszelőadásra hajtottak az Operaházba, a pöffedt igazgatók szájukban füstölgő szivarral vágattak gépkocsijukon, a vendéglőkben cigányoztak, a kávéházban tortákat ettek, a barben a város ringyó-szinésznőt angol és francia tisztekkel pezsgőztek, az orfeumban csiklandós kuplékat daloltak és fox-trottot lejtettek, a klubban százezerkoronás bankokat húztak ki egy tétre, a tőzsdén *hausse* és *baisse* volt, a márka árfolyama emelkedett és esett és csallak liszttel, zsírral és cukorral, selyemmel, gyémánttal és szesszel, szerelemmel, művészetieí és politikai jelszavakkal, kabáttal és gubával, magyarsággal és nemzetköziséggel egyaránt.

János minderről semmit sem tudott.

Amint estéenként zúgó parasztféjét egy gázlámpáshoz nyomta és nézte a reménytelen kavargást, ő volt ebben a hűtlen országban a hűség, ő volt ebben a rothadt városban a megalázott szenvedés, a pokolba hullajtott ártatlanság, a jogászfajta szent prókátora, a leggyilkosabb világtörténelmi pör égi fiskálisa, a vértanú, kürtös és apostol, a dalolni és szólni nem tudó igric, aki csikorgó-ízetlen rigmusokban jajgatja ki barbár fájdalmát, a századokig parlagon hagyott parasztság magáraocsúdása, az eltékozolt napkeleti gazdagság, egy évezredre nyúló sajtó visszaemlékezés, Komárom, Kassa, Pozsony, Eperjes, Losonc, Szabadka, Temesvár. Arad, Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely keserve, egy nép ki nem szakadható halálordítása.

Ő volt a magyar költő.

CSUKD ÖSSZE AJKAD . . .

Csukd össze ajkad, szívd a fogad,
 Ne szólj, ne hümmögi, ne beszélj,
 Csak ostobának pattog a nyelve,
 Ha tornyosul a nagy veszély:
 Szoríts a markod, feszítsd a melled,
 Ébren légy, mint a kergetett szarvas,
 Megsebbzett dúvad, tanulj gyilkosodtól,
 Gyűjtsd a puskaport és hallgass . . .

A kékhavas, a nagy folyó is várnak,
 Büszke fenségben, némán, hangtalan,
 Mindegy nekik, fergeteg, verőfény,
 S e némaságnak mily varázsa van;
 Veréb csipog, roppant kőszáli sas
 Csendes, zajtalan diadalmas —
 Hullafaló hiénát kell legyőznöd,
 Készülj biztosra. S hallgass . . .

Fejed alól a párnád elrabolták,
 Hasad korog, oh mily állati hang,
 Rongyokban jársz, a kunyhód jégverem,
 Fényben, pompában fürdik a bitang;
 Kiraboltak, gyaláztak, megrugdostak,
 Éget a bosszú? És mély és hatalmas?
 Magyar készülsz a nagy leszámolásra?
 Gyűjtsd az erődöt. S hallgass . . .

Majd égen, földön, napban, csillagokban
 Kigyuladnak a jelek és csodák
 S egy titkos hang a felhőkből kizengi:

Mit nem kell megtanulni? Azt, hogy Gyulafehérvár = Alba Julia, Nagy-Enyed = Aiud, Kis-Álmás = Almásul, Kis-Bánya == Baisora, Ó-Becse = Becej, Oláhlápos-Bánya = Banitiu, Fehértemplom =Bela-Crkva, Brassó = Brassov. Pozsony = Bratislava, Csáktornya == Cakovac, Kolozsvár = Cluj, Diakovár = Djakovo, Alsó-Kubin = Dülne-Kubin, Füle = Fiiu, Szamos-Újvár = Gerla, Károly város = Karlovac, Topánfalva — Kimpeny, Kapronca = Kopridnica, Kassa = Kosice, Körmöcbánya = Kremnic, Körös = Krizevci, Komárom = Komorno, Léva = Levice, Kis-Tapolcsány = Mali-Tapalcau, Madaras = Mederanu, Maros-Vásárhely = Mures-Osorheiu, Mura-Szombat = Subotica, Nádasd = Nedistia, Nagyg = Noság, Újbánya = Növi Bánja, Érsekújvár = Nove-Zanko, Újvidék = Noviszad, Vizakna = Ocna, Székely-Udvarhely = Odorheiu, Hódság = Odzak, Eszék = Ösiek, Nagyvárád = Oradea-Mare, Pancsova = Pancevo, Kőhid-Gyarmat = Pod-Kamenom-Darmonü, Pétervárad = Petrovaradin, Eperjes = Presow. Verespatak = Rosiu, Rózsashegy = Rosenberg, = Szatmár = Satu-Mare. Nagyszeben = Sibiu, Sebeshely = Sibiselu, Segesvár = Sigisoara. Szabadka = Subotica, Kariócza = Srimski-Karlovc, Turóc-Szent-Márton = Sw. íi-Martin, Szék = Sigu, Sziszek = Sisak, Zombor = Sombor, Temesvár = Timisoara, Torockó = Trascau, Torda = Turda, Török-Kanizsa = Turska-Kaniza, Ungvár = Usuorod, Nagy-Ugróc = Uherec, Nagy-Kikinda = Veliko-Kikinda, Nagy-Becskerek = Veliki-Beskerek, Nagy-'Salló = Velke-Salvichi, Aranyos-Marót h = Zlate-Morawce, Zimony — Zerriun, Várasd = Varazdin, Versec = Vrs.ac, Verbász = Vrbas.

„Magyarországot a természet is egységesnek és oszthatatlannak rendelte. Gondolják meg a csehek, románok és szerbek, hogy a rosszul szerzett javak veszendőek. A történelmi szükségszerűség előbb-utóbb önmagától fog érvényesülni. Magyarország teljes földrajzi egysége melletti kőzetatlanság nem lehet

Tehát mert fajunk mint *nemzet* csak a kultúra segítségével ígérhet magának jövődőt, én azt mondom, fordítsunk minden kitelhető erélyt a magyar faj magyar nevelésére, magyar kultúrájára. Bizony vegye fontolóra a több mint két millió lelket számító magyar kálvinista felekezet, miszerint a „magyar vallást”, mely a magyar nemzetiségnek oly hatalmas támasza lehetne, az erdélyi mezőségen veszni ne hagyja í Hogy ott az „oláh vallásnak” áldozatul ne essék!

Hermann Ottónak.

Kossuth Lajos.

„. . . A magyarok nagy komolyságukkal átmenetet alkotnak a Kelet emberéhez, de ezzel a nagy komolyságukkal mélyreható szemlélet és nagy hazafiasság társul. A magyarra várakat építhetünk, hogy megnyertük bizalmát. Főjellemvonása a nyugodtság, de keleti fásultság nélkül. Meg van bennök az osztrákok kedélye, de nagyobb élénkséggel és mozgékonyssággal; a magyar férfiak erősek és bátrak, a legjobb lovasok, azonban gyalog is kitesznek magukért és a hegyekben, mint az óriások bátran neki támadnak medvének és farkasnak, mint a finnek; asszonyaik szépek, és a magyar szépítőszert; a rozmaringos vizet bizvást nélkülözhetik. A magyar gyönyörű fajta, barnák, fekete szemük tüzes, arcukban, élesmetszésű orrukban erély fejeződik ki, szívós idegük, kiválóan szép ágyékuk van, született katonák és lovasok . . . , Pompás embereket találunk Magyarországon, műveit embereket, aminőkre pl. Lengyelországban nem egykönnyen akadunk. A magyarokra német egyetemek és a németek egyáltalában közvetve és közvetlenül hatottak. Miként a perzsát a görög, úgy a németet a magyar tanította meg arra, hogy megismerje erejét, s mint a görög a rómaid, a *német* a magyart elősegítette kultúrájában. Német harcosok segítették a magyarokat keleti ellenségükkel vívott háborúikban s ezek viszont a németeket nyugati harcukban támogatták. Hermann és Árpád nemzeteit száz kötelék kapcsolja egymáshoz, bármennyi is az ellentét jellemeikben ... A magyarnak van nemzeti büszkesége, mint a britnek, de ez a vonás sokkal több nyájassággal, vendégszeretettel, szeretetreméltóbb erkölcsökkel és mások nagyobb megbecsülésével párosul, . . .”

K. J. Weher.

Székelyföld
Mindig zöld
Hazám ott
Szívem ott.
Jaj be szép
Székely nép!
Székely vér

Magyar ér,
Kicsiny vagy
Mégis nagy
Hűvség ott.
Hideg vagy,
Még se fagy
Szíved ott!

Kuruc vers.

TARTALOM:

	Oldal
Horthy Miklós kormányzó bevezetője	5
Rothermere lord sorai	7
Herczeg Ferenc: Irredenta?	9
Matthew Arnold: Szonett a Magyar nemzethez	12
Bethlen Margit grófnő; A varázsló	13
Apponyi Albert gróf sorai	14
Rákosi Jenő: Integritás	18
Szontagh Tamás dr.: Nem, nem, soha!	21
Ravasz László: A fehér hajó matrózai	24
Nagy Emil: Az irredentizmus	25
Tóth Árpád: A tejút alatt	28
Cholnoky Jenő: Turán	29
Gömbös Gyula: Történelmi igazságok	40
Milotay István: Stefán	42
Móricz Zsigmond: Egy akol, egy pásztor	47
Böszörmény Zoltán: Magyar gyász	50
Tolnai Vilmos: Halhatatlan magyar nyelv	52
P. Ábrahám Ernő: Tengercsillag	63
Andrássy Gyula gróf: A harmadik balkán	70
Francois Coppé: A magyar	80
Miklós Jenő: Isien vetése	81
Lyka Károly: Magyar művészet, — Magyar határok	87
Dvrcsák Győző: A tót kérdés	92
Swinburne: Kossuth Lajosnak	95
Komáromi János: Sötét van	96
Kállay Miklós: Üzenet a végekre	104
Schöpflin Aladár: Pozsonyi diákok	106
Krúdy Gyula: Az utolsó garabonciás	111
Porzolt Kálmán: Elrabolt iskolák	117
Ibsen: Magyarországhoz	126
Végyvári: A gondolat szabad	127
Kádár Lehel: A magyarok dala	129
Lendvai István: Paris felé	138
P. Zadravec István: Hogy született meg a szegedi ellen- forradalom?	140
Hevesi Sándor: A magyar színpad ahogy volt és ahogy lesz	144

	Oldal
Kozma Andor: A mi bűneink.....	153
Pethő Sándor: Erdély jelentősége a magyar államiságban	155
Oláh Gábor: Patkánybűvölők.....	160
Raffay Sándor dr.: Új helyzet, új feladatok	162
Túri Béla: A magyarság nemzeti politikája.....	165
Heine: 1849 októberében	171
Tormay Cecil: Bujdosó könyvemnek egy kilépett lapja.....	173
Havass Rezső dr.: Magyar tenger.....	175
Harsányi Kálmán: Ez a megváltás?.....	179
Korcsmáros Nándor: Légyvártól a kártyavárig	181
Vészi József: Arad	184
Bodor Aladár: Véres áldozás	188
Karinthy Frigyes: Levél	190
Vargha Gyula: Új életkezdés	193
Babits Mihály. A repülő falu	196
Zilahy Lajos: Szalonta.....	207
Eöttevényi Olivér dr.: Délmagyarország	208
Hegedűs Lóránt: Népek pünkösdsje, ha egyszer eljövend.....	211
Zsirkay János: A lord rózsái.....	215
Jászay-Horváth Elemér: Toronyőr	221
Kosztolányi Dezső: Égi jogász.....	223
Kiss Menyhért: Csukd össze ajkad.....	236